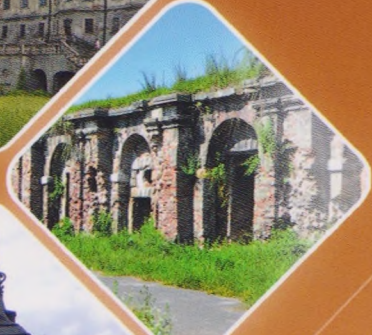

Ірина Вороняк

50 КУТОЧКІВ

ЛЬВІВЩИНИ,
які варто відвідати

Замість передмови

Безперечно, Львівщина заслуговує на значно масштабніші проекти, аніж “50 куточків, які варто відвідати”. Адже нині у нашій області під охороною держави перебуває понад 8440 пам’яток культурної спадщини, майже 3430 пам’яток архітектури, більш як 3820 пам’яток історії, 886 пам’яток археології понад 300 пам’яток монументального мистецтва. У список історичних населених місць України внесено 55 міст та містечок області. Тому Львівщиною можна мандрувати роками і щоразу відкривати її для себе по-новому.

“50 куточків Львівщини, які варто відвідати” – це проект насамперед і для мешканців Львівщини, котрим приємно пишатися рідним краєм, і показувати його своїм гостям. Разом з тим цей проект, безперечно, і для туристів. Адже він допоможе їм краще підготуватися до того, де саме вони хочуть побувати і що побачити.

На Львівщині є все – гори, парки, річки, замки, палаци, цілючі джерела, монастирі, чудотворні ікони, курорти, санаторії.

Зрештою, вулиці Львівщини цікаві туристам з усіх усюд. Адже історію тут творили представники різних народів і національностей: не лише українці, а й поляки, німці, євреї, татари, вірмени та інші. На Львівщині були козацькі гетьмани, російські царі. На Львівщині своє кохання у місті Самборі знайшов російський самозванець Пётр Іванович Шуйський. Селами та містами Львівщини Ярослав Гашек водив свого знаменитого Швейка. У Золочеві народився автор гімну Ізраїлю. На Львівщині з’явилися на світ гетьман Сагайдачний та кавовий барон Юрій-Борис Кульчицький. На Львівщині народжувалися, закохувалися й творили польські королі.

Приємних Вам вражень та задоволення від мандрівок Львівщиною!

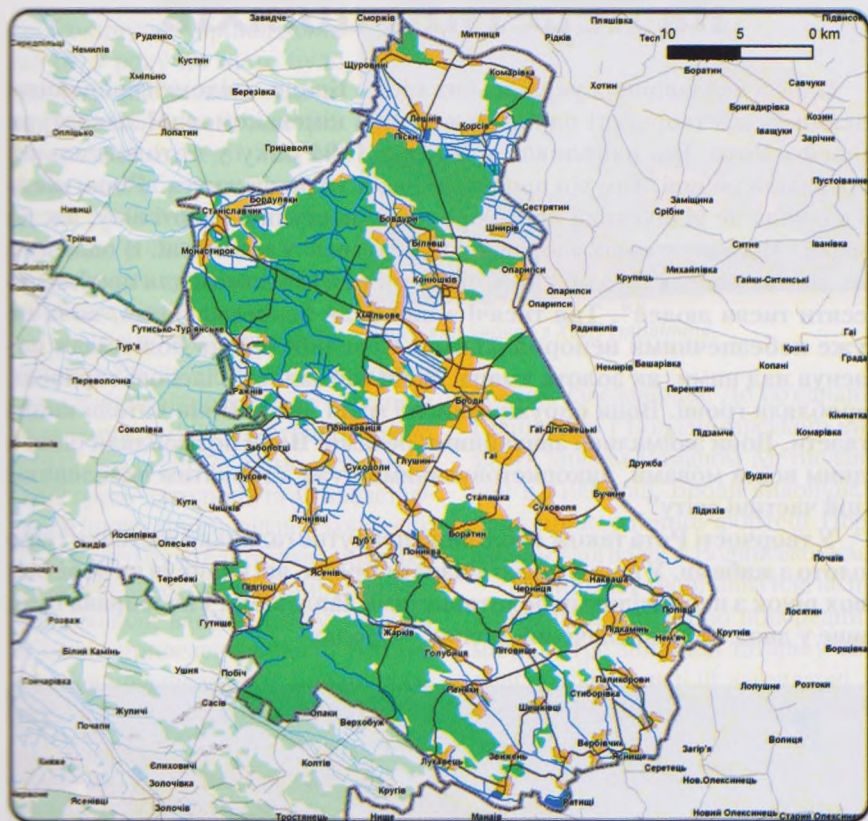
Щиро
Ірина ВОРОНЯК,
керівник PR-агенції “Колібри”.

ЗМІСТ

<i>Замість передмови</i>	
Бродівський район:	5
Броди	6
Підгірці	10
Підкамінь	14
Буський район:	19
Буськ	20
Ракобовти: могила стигматика Навроцького	24
Городоцький район:	27
Городок	28
Садиба Александра Фредро	33
Дрогобицький район:	39
Дрогобич	40
Нагуевичі	44
Жовківський район:	49
Жовква	50
Крехів	56
Потелич	62
Жидачівський район:	67
Кохавино	68
Садиба гетьмана Виговського	73
Золочівський район:	77
Золочів	78
Верхобуж – витік річки Буг	82
Гавареччина	85
Камянкобузький район:	89
Кам'янка Бузька	90
Миколаївський район:	95
Стільсько	96
Мостиський район:	99
Бортнягин: садиба Б.-І. Антонича	100
Руїни фортеці “Перемишль”	103

Перемишлянський район:	107
Свірж	108
Унів	111
Пустомитівський район:	115
Звенигород	116
Старе Село	119
Самбірський район:	123
Самбір	124
Кульчиці	128
Сколівський район:	133
Сколе	134
Музей визвольної боротьби	138
Тустань	142
Тухля	146
Сокальський район:	149
Белз	150
Сокаль	154
Угнів: найменше місто України	159
Червоноград: місто Потоцьких	163
Старосамбірський район:	169
Бойківське дерев'яне сакральне кільце	170
Доброміль	173
Лаврів	176
Стрільбичі	180
Шлях Швейка	183
Стрийський район:	185
Воля Задеревацька	186
Довголука	189
Розгірче	192
Турківський район:	195
Витік р. Дністер	196
Гора Пікуй – найвища точка Львівщини	199
Турчівський район:	203
Лісок Чернилявський	204
Національний парк	208
Прилбичі	212
Страдч	216
Тусшавець	220

Бродівський район

Розкинувся на північний схід від Львова. Тут є 24 пам'ятки архітектури державного та 48 місцевого значення. На території Бродівського району знаходили багато археологічних пам'яток, виготовлених з кремнію. Це вироби доби пізнього палеоліту, якими користувалися 40-11 тисяч років тому. У давньоруські часи територія Бродівщини мала важливе значення у державі. Найважливішою пам'яткою тих часів є Пліснесько в с. Підгірцях. Воно згадується в літописі під 1188 і 1233 роками та у "Слові о полку Ігоревім". Цікавим для мандрівника та краєзнавця є місто Броди, пам'ятки у Підкамені та Підгірцях. А також – палац графів Потоцьких у селі Конюшків, козацькі могили 1651 року біля села Шнирів. Три озера, що розкинулися на дорозі Ясенів-Жарків, є пам'ятками природи. Їх ще називають "Голубі вікна". На Бродщині народилися чимало відомих постатей. Серед них – Яків Головацький у селі Чепелі та Іван Труш у селі Висоцько.

Броди: правильне місто на перетині шляхів

Одне з найдавніших українських міст – Броди – відоме європейцям насамперед з творчості одного з класиків німецькомовної літератури Йозефа Рота. Він народився у Бродах 1894 року у ортодоксальній єврейській родині. Там він прожив перших 19 років життя. Рідне місто і Галичина не відпускали його упродовж наступної чверті віку, аж до смерті. Щоразу у своїх творах він повертався у рідні краї. В одному з них він так описав Броди: “Мое рідне місто було домом для приблизно десяти тисяч людей”. Три тисячі з них були ненормальними, хоча не дуже небезпечними ненормальними. Середній рівень божевілля нависнув над ними, як золота хмара. Вони займалися власною справою, заробляли гроші. Вони одружувалися і мали дітей. Вони читали книги і газети. Вони займалися звичайними речами. Вони розмовляли один з одним всіма мовами, використовуваними дуже строкатим населенням у цій частині світу”.

У творчості Рота також неодмінно присутнє галицьке містечко і сіре болото з жабами. У цьому легко впізнати Броди, які виникли на перетині двох річок з непрохідними болотянистими заплавами. І переправа була лише у двох чітко визначених місцях – бродах.

Міські мур.

Давні Броди

Єврейським містом Броди були не завжди і не довго. Рокинуто у прикордонні до 1879 року це місто було одним з найбільших осередків торгівлі у всій Австро-Угорській імперії. Відтак його часто образно називали Триєстом на континенті, а за те, що у складі населення переважали євреї, то й “галицьким Єрусалимом”. А й справді: на початку минулого

Дерев'яна церква з XVIII століття.

століття Броди – типовий галицький пттел: відповідно до даних перепису населення, у 1900 у місті проживало 11912 євреїв, 3317 – римо-католиків, 2092 греко-католиків та 40 представників інших віросповідань і конфесій. Тоді у місті було багато заводів та фабрик: тут виготовляли спирт, свічки, виплювали вапно і цеглу, мололи жбжжя, привезене з Росії. Велике місце в промисловості Бродів посідало виготовлення півфабрикатів з льняного волоса і щетини. Сировину в великій кількості привозили з Росії. У Бродах сировину сортували, чистили, прали і пряли, а потім вивозили в Англію, Швейцарію, Італію, Францію та Америку.

Впливовості Бродів та заможності його мешканців упродовж століть сприяло вигідне географічне розташування. Тут і нині проходять важливі транспортні шляхи та передаються енергопотоки.

Вперше Броди як поважне місто згадані у “Повчанні Володимира Мономаха своїм дітям”. Тут у 1084 відбувся бій між чернігівським князем Володимиром Мономахом і київським-волінським князем Яро-

полком Ізяславичем. До об'єднання Галицького і Володимирського князівств князем Романом Мстиславичем в 1199 році, Броди виконували роль прикордонної фортеці Перемишльської волості Волинської землі.

Та у цьому творі мова йде не про нинішні Броди, а про попередника міста, котре знищили татари у 1241 році. Розкинулись ці легендарні літописні тодішні Броди у нинішньому передмісті райцентру, в урочищі Заставки. Археологи та історики припускають, що саме тут могли бути охоронні укріплення давнього слов'янського городища, з центром на правому березі річи Суховілки. Однак зараз на ці запитання знайти відповідь неможливо, адже у середині минулого століття його повністю знищено під час будівництва шосейної дороги.

У 1441 році відбудоване на нинішньому місці місто Броди польський король Владислав III подарував шляхтичеві Сенінському. Так воно стало власністю польських феодалів. Справжній розвиток міста розпочався тоді, коли воно у 1580 році стало влас-

Палац у Бродях.

ністю коронного гетьмана Станіслава Жолкевського. Він перейменував його відповідно до назви родинного герба – Любич, але ця назва не прижилася. І вже через кілька десятиліть місто знову почали називати Бродами. За часів панування Жолкевського 22 серпня 1584 року місто отримало Магдебурзьке право, а з ним і поштовх до розвитку: проводились торги щовівторка та щоп'ятниці, місто користувалося правом складу, а також три ярмарки щороку: в першу неділю після свята Зіслання св. Духа, другий ярмарок – день після Різдва Пресвятої Богородиці, третій ярмарок – 7 січня. Ярмарки в Бродях були на рівні з Люблінськими і Торуньськими. Прямуючи з Київських і Волинських земель, купці зі своїми товарами залишалися у Бродях на три дні.

Бродівський замок і палац

Наступним власником Бродів – у 1629 році – став Станіслав Конецпольський. Відповідно до вимог часу він перетворив місто на фортецю. Варто зазначити, що постарався

він неабияк: Броди у своєму плануванні стали унікальним містом тодішньої Польщі. Це був єдиний приклад цілісної, не спотвореної побічними перешкодами, теоретичної концепції довершеного міста-фортеці. Ідея розпланування ґрунтувалась на тісному поєднанні феодального замку бастионного типу з чітким овалом міських укріплень. Вулиці у місті були паралельно-перпендикулярними.

Бродівська цитадель збудована у неоголандському стилі. Для зведення свого “ідеального” міста Станіслав Конецпольський запросив відомих архітекторів Андреа дель Аква та Г. Боплана. Вони спланували місто так, що до нової цитаделі ввійшов і замок попереднього власника Станіслава Жолкевського.

Нова цитадель складалася з п'яти бастионів і 75 казематів всередині валів. В'їжджали до замку через підйомний міст з боку міста. Казарми зсередини були оформлені подвійними пілястрами і аркадою між ними, вписані в них вікна і оздоблені рустикою портали нагадували кращі італійські зразки.

Без ушкоджень бродівська фортеця простояла століття. Попри те, що бажаючих здобути її, було немало. До прикладу, Богдан Хмельницький з допомогою місцевого населення вісім тижнів тримав цитадель в облозі, однак так і не здолав її. Нову оборонну споруду у Бродях, зважаючи на її міць, не чіпали турки та татари.

У 1734 році її зруйнували росіяни. Через кілька років понищену фортецю намагався відродити та

перетворити на пізньобарокову резиденцію новий власник Бродів Станіслав Потоцький. Саме у той час у Бродах з'явилися гарна брама з годинником та палац, в якому відбувалося весілля доньки Потоцького. Пізніше Потоцькі зберігали у замку свою бібліотеку, частина якої тепер у Швейцарії. Нині тут – історико-краєзнавчий музей.

Бродівська гімназія.

Бродівський історико-краєзнавчий музей

Традиції зберігання старовини, творів мистецтва та їх колекціонування у Бродах давні. Першим власником бродівським колекціонером був польський магнат Францішек Потоцький. Нині вже ніхто не скаже скільки всього цінного встиг зібрати він до своєї колекції у палаці у Бродах. Відомо лише, що наступні власники маєтку – Молодецькі – роздали цю колекцію. Відтак частина бібліотеки – а це приблизно 6 тисяч різних книг – у 1880 році опинилися у швейцарському замку в місті Орон, де і зберігаються донині.

Нова господиня бродівського маєтку – графиня Ядвіга Жищевська – також відомий у всій тогочасній Європі музей старовинних меблів і картин.

З часу відзначення 900-ліття міста першою писемною письмовою згадкою про місто Броди – у 1984 році – тут відкрили Бродівський історико-краєзнавчий музей.

Річни у ньому є сім залів, у яких зберігаються про історію краю від

кам'яного віку аж до наших днів. У фондах музею зберігається майже 5 тисяч музейних предметів, приблизно третина з них – археологічні пам'ятки, а також колекції грошових знаків, зброї, нагород, предмети народної культури і побуту.

Інші принади старовинного міста

Завітавши у це місто, варто прогулятися старими вуличками. Їх неповторну ауру створюють оригінальні кам'яниці XVII-XX століть.

Є у Бродах і кілька сакральних пам'яток. Насамперед це визначна пам'ятка галицької архітектурної школи – церква святого Юрія, зведена у XVII-XVIII століттях. Її перебудували у XIX столітті, а у 1933 році оновили живопис. У колишньому костелі Воздвиження Чесного Животворящего Хреста з 1660 року тепер греко-католицька церква. Ще одна церква оборонного типу з XVII століття – Різдва Пресвятої Богородиці. Зберігся у Бродах і дерев'яний храм з дзвіницею – церква Святої Трійці з XVIII століття.

Підгірці: один з найбільших замків середньовічної Європи та монастир з княжих часів

Саме у Підгірцях, що на Бродівщині, височіє один з десяти найбільших замків середньовічної Європи. Його бачили усі мешканці пост-радянського простору – у фільмі «Д'Артаньян і три мушкетери». Цей замок – частинка так званої Золотої підкови України. Звели його ще у далекому 1640 році за проектом знаного архітектора Андре дель Аква.

А замовив це диво ренесансної архітектури коронний польський гетьман Станіслав Конецпольський, котрий за кілька років перед тим викупив маєток та навколишні землі у шляхтичів Підгорецьких.

За задумом коронного гетьмана та архітектора тут майже чотири сотні літ тому з'явилися двоповерховий будинок, котрий по боках оточували на поверх вищі павільйони, та вежа. Подвір'я та тераса навколо замку були пристосовані до оборонних функцій.

Однак вже через десять років після спорудження замок частково зруйнували війська Богдана Хмельницького. І нині на території замку з захопленням показують липу, під котрою перепочивав гетьман після бою. Міцна, як і він: щоб обхопити її, треба зо півдесятка людей!

Замок у Підгірцях.

“Вінець ратних трудів – перемога, перемога – триумф, триумф – відпочинок”.

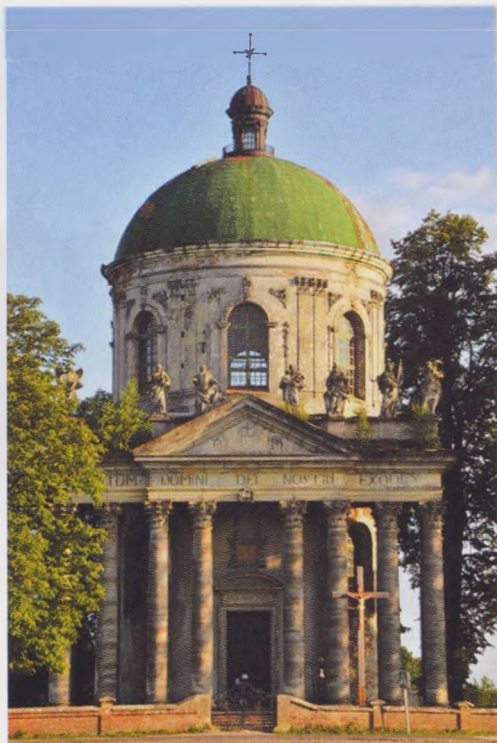
Суспільні зміни спричиняли і зміни власників замку у Підгірцях. Деякий час він був частиною маєтків короля Яна III Собеського. А перед палацом стояло його скульптурне зображення. Нині воно – у Росії. Свого часу його забрав з собою російський цар Петро I, котрий кілька місяців прожив у Галичині, намагаючись укласти договір про мир з шведів. Так і стоять у Літньому саду у Петербурзі скульптури Яна III Собеського та Марії-Казимири.

“Золоті” часи Підгорецького замку припадають на період володіння ним родом Жевуських. Перший з них – Станіслав – придбав маєток у сина Яна III Собеського. Його ж нащадок – Вацлав Жевуський – розпочав та тривав ґрунтовну реконструкцію: замок перетворився з триповерхової будівлі, у якій створили Золоту, Китайську, Лицарську, Зелену, Мозаїчну та Дзеркальну зали. Для гостей замку Вацлав замовлявся звести Гетьманський зал з Сонячним годинником. Тут приймали тривали по кілька тижнів, а їх завершенням обов’язково були військовий парад та фейерверк.

У Підгірцях у той час створювали музичну школу та театр.

Зустрічався у Підгірцях і Оноре де Бальзак.

Балістик над брамою Підгорецького замку висів напис: “Вінець ратних трудів – перемога, перемога – триумф, триумф – відпочинок”.

Костел Воздвиження.

А ще замок Жевуських при Вацлаві перетворюється на галерею прекрасного, адже власник був колекціонером картин і старовинної зброї.

Чимало цінностей у Підгірцях з’явилося тоді з Олеського замку. Зокрема і чорний мармуровий стіл, на котрому хрестили короля Яна Собеського.

Особливо гарно було не лише у самому палаці, а й довкола нього. Адже оточений він так званим “італійським” парком. Нині це – пам’ятник садово-паркового мистецтва державного значення. Колись цей парк славився своїми фонтанами. Вони були на вершині гори і працювали без насосів, адже

Знову замок.

вода у замок та до фонтанів надходила мідними трубами з сусідньої, ще вищої, гори.

Останні роки свого життя Вацлав Жевуський був ченцем-капуцином. По його смерті замок став власністю нащадків, котрі не дбали про маєток у Підгірцях. Щойно 1833 року один з найбільших замків тодішньої Європи отримав нову надію на відродження. Тоді на постійне проживання до нього перебрався Леон Жевуський, стараннями котрого тут відновили дах, стелю, двері. Однак цей господар був бездітним і заповів маєток князю Євстахію Сангушці. Він дотримав обіцянки і ґрунтовно відреставрував замок у Підгірцях.

Знову у палаці звучала музика, у парку походжали павичі. Але життя у Підгірцях змінилося з приходом радянської влади. У 1940 році замок-палац став філією Львівського історичного музею. Під

час Другої світової війни будівля зазнала значних ушкоджень, а у 1945 році замок-палац розграбували військові Золочівського гарнізону. Згодом тут відновлювали здоров'я хворі на туберкульоз.

Однак непоправних втрат перлина європейської архітектури зазнала у 1956 році під час пожежі: понищено стіни, люстри, дерев'яні барельєфи.

Монастир василіан

Ще з княжих часів на околиці нинішніх Підгірців є василіанський монастир. Ця чернеча обитель раніше називалась Плісненською, адже зведена неподалік стародавнього Плісненська, котрий згадується у "Слові о полку Ігоревім", у відомих давньо-руських літописах: Київському і Галицько-Волинському.

Поряд з монастирем розташовані залишки городища стародавнього літописного Плісненська, котре зруйнували татари-монголи у XIII столітті.

Появу монастиря датують 1180 роком. Вважається, що його звела на свої кошти княжна Єлена, котра у хворобі молилась про порятунок до Богородиці. Пречиста Діва явилась їй і наказала вмитись водою, що раптом почало бити з-під її ніг. Жінка вмилась цілющою водою і на знак вдячності звела на цьому місці монастир і храм Преображення Господнього, бо у моменти появи

Богородиця була оповита світлом як Ісус Христос у момент час Преображення.

На підтвердження цієї версії появи монастиря є історичний документ – меморіальна таблиця. На ній викарбувано: “Високопреподобна княжна Єлена, дочка великого князя Всеволода, у 1180 році цей монастир вперше заснувала, який після ясновельможний Станіслав Конецпольський, Воевода Сандомирський, відновив, надалі найясніший Ян III, король Польський, щедрими дарами обдарував та надав привілеї. Теж саме зробили королеви Константин і Якоб. Саме тому свячені монахи цього монастиря, про їх добродійства пам’ятаючи, і викарбували цю меморіальну плиту”.

Понад три століття тому, а саме у 1664 році, до гідішнього пліснення монастиря перенесли з села Галуциця чудотворну ікону Пресвятої Богородиці.

За ці роки відомо немало випадків чудесних зцілень біля образу. Відомо, що тут зцілювався німецький молодий граф. Він наказав привезти себе до храму, молився перед іконою, і повернувся додому здоровими ногами.

7 квітня 1754 р. відбулась коронація ікони за понтифікату Святого Отця Венедикта XIV, Папи Римського, який відповідним Декретом надав головному престолу монастирського храму Привілей повсякчасного відпусту. Також княжна Божествена Літургія, виконана на цьому престолі, надає повний відпуст за умови сповіді і Святого Причастя.

Скульптура.

У тому ж році розпочалося і встановлення у монастирі іконостасу за проектом Павла Гіжипського. Таких іконостасів усього два в Україні: у Підгірцях у монастирі та у львівському храмі Святого Андрія Первозваного.

Чудесні зцілення продовжуються і в наші дні. Медики дивуються разом з оздоровленими, і сухою мовою фактів кажуть: вода з джерела у Підгорецькому монастирі справді помічна, адже у ній є цілющі мінерали та міститься йод.

Історики ж цікавляться “Літописом Підгорецького монастиря”, що вівся у 1662 - 1699 роках. А ще тут в архівах зберігалися цінні рукописи, зокрема твір Івана Вишенського “Літопис Підгорецького монастиря”, та єдина відома копія твору Петра Могили “Книга душі”.

Дива під Каменем

Підкамінь – відома місцина у Галичині. Розташоване між Бродами та Почасвом, поселення розкинулося на межах Вороняцького і Кременецького кряжів, на півночі Подільських Товтр, котрі у народі звуться Медоборами.

Благодатні кліматичні умови цього краю перших поселенців привабили у сиву давнину: археологи знайшли залишки посуду, котрі датують ще IX століттям до нашої ери.

Нині Підкамінь вабить туристів двома перлинами – пам'яткою природи – сімнадцятиметровим Каменем та монастирем, коріння якого сягає княжих часів.

Дива у Підкамені тривають і нині. Високу колону зі золоченою скульптурою Богородиці з дитятком на руках встановили 1719 року на кошти Станіслава Лідиховського. У радянські часи скульптура почорніла. З часу повернення храму греко-католицькій громаді у 1997 році та з початком відновлення Підкамінського монастиря “Походження дерева Хреста Господнього” золочена скульптура Богородиці з дитятком на руках почала самовідновлюватись, і набуває первісного яскравожовтого кольору.

Легендарний пісковик.

Камінь

Появу цього велета пов'язують і з природними, і з надприродними силами. Звісно, давня людина не могла у своїх уявленнях про світ не придумувати версій про те, звідки ж таке диво взялося у цьому місці.

Перші поселенці віку висоцької культури ранньозалізного часу, тобто приблизно століть тому, використовували його для різних обрядів, і для них він був своєрідним ідолом та оберегом місцевості від різних сил зла.

Із західного боку Каміня є ніша, зроблена у вигляді стилізованого серця. Дослідники припускають, що тут давні мешканці цієї території здійснювали обряди та приносили жертви своїм богам.

А ще на самій вершині Каміня є ніша могил завглибшки до півметра. Чий вони, хто їх видовбав – невідомо. Історики кажуть також, що останні пази та заглиблення у скелі вказують на те, що вони колись утримували дерев'яні конструкції. Тобто і тут існувала система оборони на зразок фортець Тарасів чи Бубнище.

Зрештою, у часи Галицько-Волинського князівства на Каміні були побудовані стіни до десяти метрів висотою. Тут стояв християнський храм, який мав оборонний характер. Споруда була завершеною: на першому поверсі були келії, а на другому – іконостас.

Монастир-фортеця.

З давніх слов'янських часів збереглася і назва гори – Рожаниця. Історики та етнографи впевнені: її названо на честь язичницьких богів Роду та Рожаниці, котрі у свідомості наших предків асоціювалися з родючістю природи та продовженням роду людського. У глибині цієї гори, котру згодом проголосили святою, є дві печери. Науковці переконані, що їх використовували як храм чи каплицю. Наприклад, та, що з більшим входом, могла бути підземним храмом, а менша – келією.

Монастирський комплекс Підкаменя

Перші ченці на території нинішнього Підкаменя, за даними деяких істориків, були домініканцями – посланцями Римської курії, і прийшли у ці краї на початку XIII століття. Буцімто

Вхід у печеру.

вони й збудували на горі першій дерев'яний костел. Однак під час татарського набігу храм вороги знищили, а настоятеля монастиря отця Урбана, а з ним ще 12 ченців, стратили. Переказ свідчить, що усі вони йшли на загибель з пальмовими гілками у руках.

Ще один переказ розповідає таке: «У давні часи, коли навколишні села палали вогнем через нашествя диких татар, чоловіки гинули від кривавого їхнього меча, а жінки і діти просили допомоги у Бога, з'явилася Богородиця посеред неба і розбіглися загони наїзників, як хмари перед сонцем. А Матір Божа, спочивши хвилинку на землі, повернулась назад у небо. І залишилися два слідки — один в Почаєві, а другий у Підкамені, і потекли із них чудові джерела чистої води».

Від Підкаменя до 'благодатного Почаєва – 15 кілометрів.

Нині на студитському підкаменському монастирі «Походження Дерева Хреста Господнього» є пам'ятні плити багатьох його фундаторів – магнатських родин Вишневецьких, Чарторийських, Любомирських, Собеських, Потоцьких, Калиновських.

Серед найцінніших пам'яток сакрального комплексу у Підкамені, безперечно, називають: костел Успіння Пресвятої Богородиці, зведений у 1464-1760 роках, монастирські келії 1612-1746 років, оборонні споруди монастиря з 1702 року, коринфську колону з фігурою Богородиці з 1719 року та каплицю Святої Параскеви з 1739-1741 років.

У XVII столітті Підкамінський монастир став відомий у всій Речі Посполитій. Новий власник тодішнього містечка Підкамінь Балзатар Цетнер заново відбудував монастир з каменю. Над храмом високо до неба здіймалась вежа, котру увінчували чотири мідні триметрові скульптури святих.

А у самому храмі були ще 31 скульптура католицьких святих та 14 ікон.

Син власника містечка – Олександр – допоміг з укріпленням монастиря: звели оборонні мури, башти, насипали вали. Згодом ці муровані в'язували не одне життя не лише мешканців монастиря, а й людей довколишніх територій.

Поряд з монастирем у ті часи з'явилася лічниця для убогих та притулок для бездомних.

У 1695 році у храмі урочисто освятили головний вівтар Успіня Диви Марії.

Згодом ікону Богоматері Підкамінського монастиря проголосили чудотворною. А гору Рожаницю – святою. У монастирських записках було чимало записів про дивні моменти зцілень у Підкамені. Відтак до тих місць тягнулися тисячі прихожан і православного, і католицького світів.

Найбільше людей до Підкаменя – до 200 тисяч чоловік – прибуло на день коронації Матері Божої 14 травня 1725 року. Папа Бенедикт XIII на прохання польського короля прислав до Підкаменя з Риму золоті освячені ікони та дозвіл Римської Капитули на проведення урочистостей. Через дві сотні років церковна коронавала ікону Богоматері 15 серпня 1927 року.

У ті часи монастиря у Підкамені чергувалися з сумними подіями в історії обителі. У 1778 року згідно до указу цісаря Йосифа II частина римо-католицьких монастирів на нашій території мали припинити існування. Стосувалося це і обителі у Підкамені. З неї вже вивезено 7 гармат, 79 гаківниць, 22 тисячі штук вогнестрільної зброї, велика кількість ікон Матері Божої, Ісуса Христа, Йосифа, Варвари, Давида, майже всю казну.

Православна церква у селі.

До Золочева перенесли засновану домініканцями аптеку. Однак монастирю у Підкамені судилося бути! Йосиф II помер, а його брат Леопольд II скасовував декрет і дозволив подальше функціонування святині.

Поступово монастир у Підкамені почав відновлюватись. У 1831 році ченці заснували установу для досліджень монастирських архівів та фондів бібліотеки, у котрій на той момент було майже 5000 томів праць і рукописів на теологічні, філософські, медичні та історичні теми.

Через кілька років по тому у Підкамінському монастирі встановили орган, а частину обителі покрили бляхою. Художник Мартин Яблоновський написав для монастиря вісім нових ікон, відновив деякі фрагменти старовинного стінопису.

Скульптура Богородиці знову сяє.

Під час артилерійського обстрілу у 1915 році частково обвалилося склепіння у храмі, а через рік пожежа знищила багато картин, рукописів, ікон, майже півтисячі книг.

На початку 40-их років минулого століття монастир закрили. У 1946 році один з найвеличніших монастирів Європи радянська влада перетворила на тюрму. Рятуючись від холоду, в'язні спалили майже всі дерев'яні речі, крім Чудотворного Розп'яття з XVII століття.

Згодом тут створили психоневрологічний інститут, а сам храм перетворили у конюшню. Коли живих коней замінили металеві, то тут з'явився гараж.

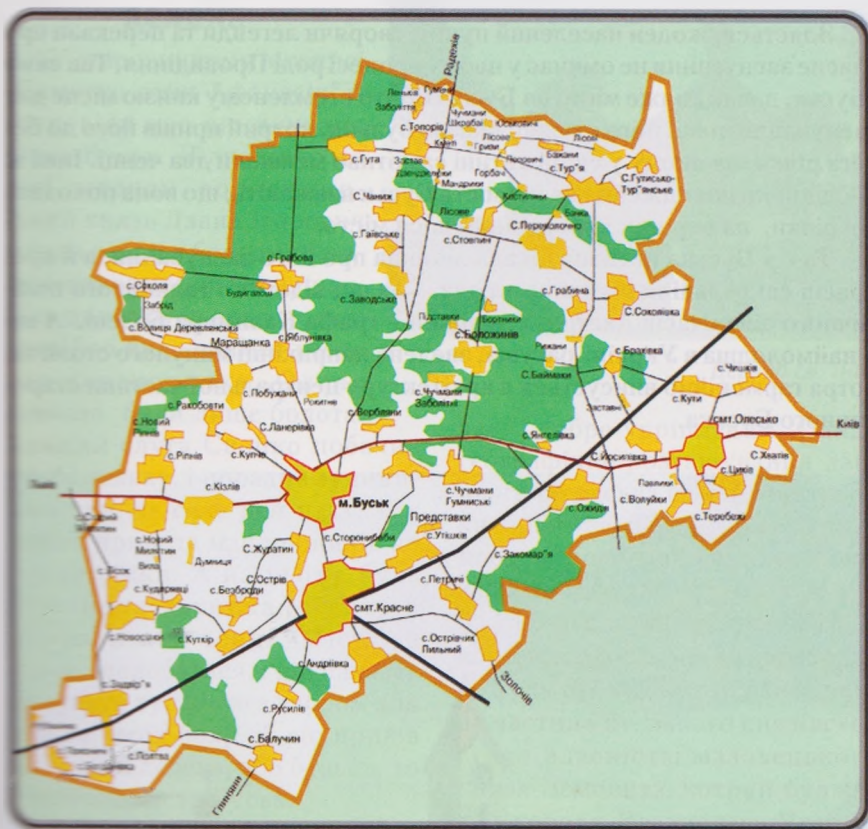
І лише у 1997 році знову почалося відродження обителі.

Дива та легенди монастиря у Підкамені

Дива на території монастиря у Підкамені тривають і нині. Мова йде про високу колону зі золоченою скульптурою Богородиці з дитятком на руках. Її встановили у Підкамені 1719 року на кошти Станіслава Лідиховського. А виготовив скульптуру гданський майстер-золотар Крістіан Шоберт. Прикметно, що у радянські часи скульптура почорніла і простріляна кулями воєнних подій, стояла німим докором. З часу повернення храму греко-католицькій громаді у 1997 році та з початком відновлення Підкамінського монастиря "Походження дерева Хреста Господнього" золочена скульптура Богородиці з дитятком на руках почала самовідновлюватись, і набуває первісного яскравожовтого кольору.

Ще одна цікава історія з життя монастиря у Підкамені – побудова у ньому колодязя. Це тривало цілих вісімнадцять років. Справа затруднювалась тим, що доводилося добати кам'яну скалу, з котрою не міг впоратися жоден тодішній інструмент. Легенда розповідає, що у листопадовий день 1690 року після вранішньої молитви у монастирі на його подвір'ї сів лелека, котрий тричі ударив дзьобом у землю. Ченці зрозуміли: птах вказує на джерело води. Через певний час від початку роботи скала знову не піддавалася. У монастир прийшов убогий чоловік і порадив ченцям розкласти у ямі велике вогнище. Коли воно згасло, скала піддалася, і почала обвалюватись великими брилами. Вода з'явилася щойно на глибині 97 метрів.

Буський район

Розкинувся у північно-східній частині Львівщини. Він рясно вкритий лісами, озерами та ставками: останні займають чверть території району.

Територія Буського району є чимало пам'яток сакрального мистецтва. Але найвідоміший завдяки Олеському замку, який входить до складу "Золотої трикутної території". Саме у цьому замку народився майбутній король Ян III Собеський. Після невдачі в боротьбі з козаками Олеський замок зазнав серйозних пошкоджень. Лише в останні десятиліття XVII століття Ян III знову відбудував замок та село.

У Олеському замку, одному з найвідоміших замків України, – філія Львівського національного музею. У музеї експонуються зразки декоративного та ужиткового мистецтва.

Княже місто лелек – Буськ

Здається, жоден населений пункт, творячи легенди та перекази про власне заснування не оминає у цьому процесі ролі Провидіння. Так само і Буськ, давнє княже місто на Бузі. Нібито стомленому князю місце для заснування нової його столиці вказав бузьок, котрий привів його до берега річки, на якому у своїй хатині самотньо мешкали два ченці. Інші ж дослідники походження назви міста Буськ вважають, що вона походить від річки, на берегах якої розкинулося місто.

Та є у Буська не лише цікава легенда про його заснування, а й прекрасні сакральні пам'ятки, а також – палац відомого галицького політичного діяча часів Австро-Угорщини – графа Казимира Бадені. А ще – наймолодша в Україні ратуша, зведена наприкінці минулого століття, котра гармонійно вписується в архітектуру центральної частини старовинного Буська.

Ратуша у Буську, зведена 1991 року

Ігорю Давидовичу місце вказав лелека

Церква св. Параскеви.

У старовинному літописі "Памятка отця Афанасія" є розповідь про виникнення міста Буськ. Відповідно до цієї легенди, володимирський князь Давид Ігорович вказав разом з боярами проєктувати свої володіння. Мандрівка була довгою, тож потрібно було знайти місце для перепочинку. Однак навколо були лише болота.

Княжий слуга Свойко побачив у полі лелеку, і порадив зупинитися там, де сяде цей птах. Так дорога привела мандрівників до берега річки. А на ньому була невеличка хатинка, у котрій мешкали два ченці. Місцина їм сподобалася, і він наказав побудувати тут місто з двором для себе та своїх бояр. А що привів Свойко лелека, або бузьок, то і назвати місто Буськ.

Буськяльнички цієї легенди як важливої історії про виникнення Буська на свою користь використовували аргумент про те, що на гербі міського гербу зображений бузьок.

Князь Буська, один з найсильніших тогочасних князів Давид Ігорович з усіх сил намагався для міста, своєї нової столиці, заселив у ній не лише місцевих жителів, а й переселенців з інших міст, на які часто нападали кочовики та інші кочовики. Місто Буськ було добре розвинутим на той

час, і добре укріпленим. Однак географічне розташування давнього Бужеська на кордоні трьох князівств завдавало чимало прикрощів його мешканцям, адже завжди було ласим шматком для бажаючих пожитися. Упродовж віків місто часто переходило з рук у руки. Відтак у 1386 році як частина Белзького князівства стало власністю мазовецького князя Земовита, котрий був зятем короля Владислава Ягайла. Саме Земовіт у 1411 році надав Буську магдебурзьке право: городяни отримали можливість ловити рибу неводами у річках Буг і Полтва. Окрім того, приїжджі купці мусили торгувати саме у місті, що неабияк сприяло наповненню міської скарбниці. Напої варити дозволяли лише в діаметрі за милю від міста. Проте українці Буська у ті часи не мали права брати участі у міській раді міста. Щойно спадкоємець Земовіта дозволив українським

Церква св. Онуфрія

городянам рубати дерева у навколишніх лісах.

За королівських часів у Буську з'явилося чимало переселенців з тодішньої Волощини, а теперішньої – Молдови. Їх нащадків нині можна впізнати за прізвиськом Волошин.

Повертаючись до походження назви міста, варто додати, що у давніші часи місто називалося не Буськ, а Бужеськ та Бужськ. Тому можна говорити про те, що місто назвали на честь річки Буг, тобто «поселення на Бузі».

Та славне місто не лише легендами та володарями, а насамперед людьми, котрі мешкали у ньому та творили історію не лише Буська, а й усєї України. Саме у Буську на місцевій папірні видрукували у XVI столітті «Острозьку Біблію» та «Апостол» Івана Федорова.

А ще у Буську народилися перший президент ЗУНР Євген Петрушевич, мистецтвознавець Іларіон Свінціцький, відомі артистки сестри Байко.

Старовинні принади Буська

Найдавніша перлина Буська – дерев'яна церква Святого Онуфрія, зведена поміж валами древнього замку, на місці давнього городища. На одному з її одвірків був напис «Року Божія» 1645. Григорій мляр сницер сам». Вважають, що цей напис зник під час реставрації храму, яка відбулася 1905 року. Деякі дослідники вважають, що церкву звели у

Капличка біля церкви св. Онуфрія

1680 році. Та найцікавіше місце біля церкви – оригінальна старовинна каплиця з 1864 року. Її спорудили у дуплі тисячолітнього дуба, обхват якого становив 6 метрів! Стінки каплички нині скріплені металевим об'ємом.

Ще одна дерев'яна церква у Буську – Святої Параскеви, зведена у 1708 році. Її кілька разів перебудовували та реставрували. Востаннє – у 1983 році за проектом архітекторів І.Могитича та В. Швєця храм Святої Параскеви у Буську реставрували до первісного вигляду. Тобто вона знову стала двиплановою та одноверхою. У XIX столітті при церкві Святої Параскеви існувало братство, яке мало свої школу та лікарню. На початку минулого століття при вході був отець Омелян Бєтєшевич, батько майбутнього президента ЗУНР – Євгена Петрушевича.

У Бєтєшевичів, ще одна цікава будівля у Буську – це палац графа Бадєні. Хоча споруджував його в 1810 року Войцєх Бадєні. Згодом кілька родин володіли палацом. Через роки перейшов як спадок він до родини сьням Цецилії Мійєр. Її син – Казимир Бадєні – жив у Франції та впорядковував там. Це той самий Казимир Бадєні, намісник Галичини та

Палац графа Бадєні.

прем'єр Австро-Угорщини, котрий зробив усе можливе, аби у 1895 році Іван Франко не отримав посади доцента української літератури у Львівському університеті. Політичні справи на якийсь час відірвали намісника Галичини від впорядкування його маєтку у Буську: до приватних господарських справ тут він повернувся щойно наприкінці життя. Аж до приходу радянської влади нащадки Казимира Бадєні володіли палацом у Буську. У міжвоєнні роки, щоправда, вивезли з нього цінні малюнки. Згодом, аж до 1939 палац у Буську був літньою резиденцією родини Бадєні. Палац, збудований у стилі класицизму, з пишним декором інтер'єру, з 1953 до 2005 року був місцем розташування військових.

Могила стигматика Степана Навроцького

Присяга Святому Петру

Дяк місцевої церкви Успення Пресвятої Богородиці пригадує, що той був звичайним сільським працьовитим побожним парубком, мав націоналістичні погляди; ходив до хлопців “до лісу”, був у них капеланом. А ще – любив одягати форму вояка УПА та носити рясу, яку йому подарував Митрополит

“Коли у вас буде якась велика біда, звертайтеся до мого гробу, і я вам допоможу”.

Так колись казав український стигматик Степан Навроцький, котрий похований у селі Ракобовти, що за 7 км на захід від Буська. Він також напророкував, що це невеличке нині село – на 300 дворів – у майбутньому стане містечком.

Могила українського стигматика Степана Навроцького - на подвір'ї церкви Успення Пресвятої Богородиці у Ракобовтах. Перебуваючи тут, відчуваєш особливу легкість та благодать.

І влітку, і в люті морози тут завжди свіжі квіти.

Андрей Шептицький. Пан Микола також розповідає, що якось на могилі стигматика зустрівся з 98-річним ченцем, котрий сказав, що тут ще будуть дива.

А їх вже і нині немало. Читаючи книгу відгуків, видно, що люди приїжджають до Ракобовт не вперше. І записують подяки за зцілення вдале одруження, за різні блага, за вступ до вузу. Серед інших є і записи про те, як жінка дякує за щасливе

народжену дитинку, хоча до візиту на гріб мала викидні.

Народився Степан Навроцький 1922 року у селі Залуква, що біля Галича на Івано-Франківщині. Жив як звичайні сільські діти того часу – бавився, допомагав по господарству, ходив до церкви, півтора року відвідувався у школі. Однак все змінилося, коли юнакові виповнилося 17 літ. Тоді він розповідав: “Деся пізньою осенню 1939 я вертався надвечір з роботи на залізниці додому. Йшов стежками навпростець, через поля. Смеркалося. Раптом побачив на дорозі здалека перед собою постать старого світляного старця, що йшов навпроти просто до мене. Коли він наблизився, то я клякнув перед ним, не знаю чому. Він запитав у мене, чи хочу я служити Богові та Україні, і сказав, що так. Тоді він мені сказав: “Вставай. Я встав і пішов. Ми йшли стежкою в напрямі нашого дому, наблизився до польової каплички, що стоїть на західній Україні було багато по дорозі. Старець звернув із стежини в капличку. Я пішов за ним, Коли наблизився до дверей каплички, двері відчинилися, а на малому вівтарі, що був у капличці, стояли самі від себе свічки. Ані одна з них до них не доторкалася. Старець сказав мені клякнути перед ними присягу. Я клякнув і сказав за старцем слова присяги: “Буду вірно служити Богові та Україні, ніколи не зраджу Бога і свою совість. хоч би як бідував, хоч би як опустилися великі страждання. Після закінченні присяги я вийшов з каплички. Свічки

самі згасли, двері самі зачинилися за нами. Старець сказав до мене: Йди додому, дальше тобі скажуться, що маєш робити. Я є святий Петро.

Після цих слів старець зник. А я стояв перед капличкою на полі, не знаючи чи це був сон, чи дійсна подія.”

Незадовго після цього Степан мав видіння Христових страстей, бачив цілу Хресну дорогу на Голгофу, Христові муки та смерть. При цьому у нього ставалися напади епілепсії. А також у Навроцького періодично були екстази, коли він мав видіння і промовляв різні важливі речі.

Радянська влада зацікавилася цим явищем, і Степан вже не мав спокою – арештовували, перевиховували. Як наслідок – Навроцький мав обпалені плечі та обрізані п'яти.

Роботу на залізниці мусив покинути.

Під час стигм Навроцький говорив як дитина

1941 року він пішки йшов з Галича до Львова, і вже у передмісті приліг відпочити з далекої дороги. А прокинувся стигматиком: з рук, чола, рани біля серця та ніг текла кров. Степан був геть знесилений: такий, що цілий день навіть не міг добратися до найближчого потічка, щоб напиться води. Вже надвечір рани загоїлися, і спокійно пішов до знайомих. Епілепсія минула, але продовжувалися екстази та час від часу з'являлися стигми. Під час екстаз, як свідчать ті, хто чули промови, вустами Степанка говорили святий

князь Володимир Великий та княгиня Ольга. Однак найчастіше до присутніх промовляв дитячий голосок. Він називав себе Гавриїлком і казав, що є душею померлої трирічної дитини. Одного разу, коли стигматик відпочивав у Моршині, Гавриїлко виголосив таке: “Український народ переживає дуже тяжкі часи. Люди можуть захитатися у вірі, і тому Господь посилає своїх вибранців, щоб зміцнювати народ у вірі. Душечка (так Гавриїлко називав Степанка) має пильнувати політики, а інші стигматики мають інші завдання, Божі вибранці дістають терпіння і рани, щоб могли терпіти за народ. Господь Бог мав би карати весь народ за гріхи, а так вони перебирають терпіння на себе і покутують за народ. Вони є Богом вибрані до свого післанництва, їхні терпіння Бог приймає як покуту за всіх. І те, що Божий вибранець перетерпить при одних стигмах, мали б покутувати багато людей впродовж цілого року. А так це за них роблять Божі вибранці.” Наприкінці багатьох екстаз Степанко уже своїм голосом, але ще з заплученими очима складав присягу. При цьому він піднімав догори три пальці правої руки. Однак ні від нього, ані від Гавриїлка ніхто так і не дізнався перед ким присягався стигматик.

“Україна буде, але я за те загину, мене вб’ють поляки”, – віще прококував стигматик.

Навроцьким цікавився Митрополит Андрей Шептицький, вони зустрічалися. Митрополит передав Степанкові рясу та дозволив у ній фотографуватися.

У 1943 році стигматик проголосив, що Україна буде вільна. Але пролетиться ще багато крові. У одній з екстаз мовив: “Не вбивайте невинних дітей, старців та жінок. Культурно їх перевищуйте”.

1944 року стигматик пророкував, що до часу визволення України залишилося ще приблизно півстоліття. 1 квітня 1944 року, Степана вбили. Він точно знав день своєї смерті, і незадовго до неї сказав: “Україна буде, але я за те загину, мене вб’ють поляки... Мене вб’ють і ще одного хлопця вб’ють зі мною”. Їх тіла знайшли через два тижні після загибелі.

Похоронили стигматика на сам Великдень 1944. Зустрівшись незадовго до смерті з місцевим парохом Адріаном Піджарком, він сказав: “Отче, Ви їдете зі села. Але все одно вернетесь: Паску святити і мене хоронити”. Саме так і сталося.

При житті стигматик заповів посадити на його могилі білу лілію, і сказав: “Як на моїй могилі зацвіте біла лілія – символ добра та щастя, то почнеться розквіт України”. Багато літ поспіль селяни з надією садили лілію, і вперше вона зацвіла 2003, а вдруге – у липні 2008 року.

Довідка:

Стигматиками називають людей, на тілі котрих з’являються стигми – видимі рани, які отримав Спаситель від бичувань, від цвяхів при розп’ятті, списа та тернових вінок. Нині у світі проживає понад 20 стигматиків, а від XII століття їх відомо понад чотири сотні.

Городоцький район

Городоцький район розміщений у самому центрі Львівської області. Територія району пролягає головний Європейський вододіл. Відтак від Чорного та Білого морів – приблизно по 600 км. На Городоччині є два музеї: у селі Рудки – історико-краєзнавчий музей Івана Яценка.

У селі Рудки є містечко Комарно: дерев'яна церква та Костел Різдва Прісвици ІІІ століття, а також руїни палацу Кароліни Лянцкоронської. У селі Любін Великий, у якому є найдавніший сірководневий український санаторій. Перша згадка про ці цілющі джерела датується 178 року у трактаті краківського лікаря В.Очка. Він писав, що ці джерела можуть вилікувати людей.

Городок: місто козацької звитяги та пам'яток

За 25 кілометрів від Львова на берегах Верещиці, лівої притоки Дністра, є невеличке місто Городок – нині тут мешкає трохи менше ніж 20 тисяч людей. Однак воно пам'ятає стільки, що й великі міста можуть позаздрити! Бували й мешкали тут королі, князі, ворогів перемагали козаки під проводом Хмельницького, адвокатську практику провадив Леся Мартович, понад місцевими ставками прогулювалися Іван Франко, Василь Стефаник та Максим Рильський. Зрештою, саме у Городку зростав наш сучасник Роман Іваничук. Городоцькі пейзажі змальовували Іван Труш та учні Олекси Новаківського.

Окремої уваги та розповіді заслуговують також сакральні пам'ятки Городка – Фарний костел з понад півтисячолітньою історією, Францисканський монастир, дзвіниця святого Миколая з 1510 року, дерев'яна церква Івана Хрестителя та пам'ятка ренесансного мистецтва – церква Благовіщення. Окрім того, Городок і досі зберіг принцип забудови середньовічного міста: чотирикутна площа і міська ратуша.

Фарний костел, де за легендою зберігається серце короля Владислава Ягайла.

Городок Соляний

Коли вперше ступила людська нога на територію нинішнього Городка – важко сказати. Утім безсумнівно залишається те, що це було дуже давно. Адже у минулому річка Верещиця була повноводною і судноплавною. Відтак Городок був важливим торговельним центром, який пов'язував схід та захід, північ та південь. Насамперед тут обмірковували сіллю. Відтак і місто називали Городок Соляний. Мішок з сіллю досі є на гербі міста. А ще у Городку було чимало складів, де люди зберігали віск, сукно, мед, шовк та інший крам.

Уперше ж у письмових згадках про нього можна знайти у літописця Нестора від 1213 року. Це було княже місто. Ще й досі збереглися сліди давньоруського поселення, на місці якого потім було зведено дерев'яний замок. Це було міцне фортеця, оточене не лише Верещицею, а й численними ставами та болотами.

Гетьмансько-Волинський літопис повідомляє, що 1227 року у Городку зі своїм військом стояв новгородський князь Мстислав Удалий. Щоб оборонитися від галицького та Галицького князівств від татарських завоювань до Городка на допомогу разом з воїнами приїхав князь Данило.

У 1387 року Городок офіційно став частиною Польщі. Більше того – став важливим місцем короля Владислава Локотка. Він часто приїжджав до Городка, відпочивати тут мешкав, і саме в Городку він відійшов у вічність у 1434 році. Свідомо, що у Городоцькому замку відпочивав серце короля.

1389 року місто отримало Магдебурзьке право, а відтак – новий поштовх для розвитку. У Городку з'явилися ятки для пекарів, різників, шевців, бондарів.

Проте трохи більше, ніж через сто років Городок майже дощенту зруйнували татари. 1504 року король дозволив міщанам за власні кошти підняти місто з руїни, а відтак звільнив їх від сплати багатьох податків. Міщани і надалі торгували сіллю та рибою з численних місцевих ставів. А ще розвивали ремесла – деревообробне та шкіряне. У 1672 році турецький паша Омер-Алі захопив місто та знову зруйнував його. Настав етап чергової розбудови.

Так Городок разом з іншими містами Галичини упродовж віків переходив з-під юрисдикції однієї держави до іншої. Зазначивши руйнувань, завдяки старанням городян відроджувався знову і знову.

Козацька перемога під Городком

...Чергова виснажлива війна з поляками розпочалася навесні 1653 року. У березні коронний обозний польського війська Степан Чарнецький зі своїм військом ступив на територію нинішньої Вінниччини – тодішню Брацлавщину. Це були землі Української Козацької держави. А гетьманом на них – Богдан Хмельницький. Польський командир завзято вигукував, що “на лік не залишить русина”. Улітку до бою вирішив стати і сам польський король Ян-Казимир. Однак мусив відступити. Та наприкінці року, у грудні, підкуплений поляками,

Церква св. Івана.

татарський хан Іслам-Гірей уклав з ними мир. Таким чином татари отримали право брати з українських земель ясир.

Навесні 1654 року уже згаданий Степан Чарнецький знову рушив походом на українські землі. Населення боронилося завзято, іноді до останнього подиху. Але поляки нищили на своєму шляху геть усе – палили села і міста, вбивали селян та городян.

Богдан Хмельницький вирішив вирушити на захід, і приєднати Галичину до України. Відтак у липні 1655 року гетьман разом з московським воєводою Бутурліним вирушили з-під Кам'янца-Подільського у напрямку Львова.

Коли ж Хмельницький отримав інформацію про те, що польське військо разом з воєводами з Глинян рушило до Львова, то разом з Бутурліним, теж подався у цьому напрямку. Однак львів'яни не впустили Потоцького до міста, тому він відступив до Городка, і 22 верес-

ня отаборився з військом на шляху від Городка до Кам'янобрда.

Коли 26 вересня Богдан Хмельницький зі своїм військом підійшов до Львова, то від полонених отримав інформацію про розташування поляків під Городком. Відтак через два дні відправив туди частину козаків під проводом полковника Григорія Лісницького та частину московського війська під командуванням воєводи Григорія Ромадановського.

Полковник Лісницький розробив план нападу. Відповідно до нього, кілька сміливих козаків сіли на рибальські човни, допливли до міста. Вони підпалили кілька найближчих хат. Полум'я було сигналом до початку штурму обронних валів та львівської брами. Місцеві мешканці та частина варті брами нічого не підозрювали і кинулися гасити пожежу. Відтак козаки розпочали несподіваний та раптовий штурм. увійшли до міста. У Городку розпочалося шось страшне... Перелякані польські офіцери спішно втікали по греблі до свого табору.

29 вересня козаки повністю завладіли містом. Але ще потрібно було дістатися до польського табору і перемогти його. Поляки цілу ніч відбивали козацько-московські атаки на греблі. Таким чином, козаки вирішили шукати інший шлях до табору супротивника. Місцеві мешканці показали дорогу через болота. Щоб добратися на інший бік, козаки роз-

були кілька прибережних дерев'яних хат, і по цьому знову пробиралися трясогузкою через болото.

І вже по обіді 30 вересня 1655 року розпочався бій. У цьому козацько-московське військо не лише знищило частину польської армії, а й багато людей взяли в полон, серед них і старост, і вояки, чимало шляхти.

Городок у ці дні перетворився у справжню руїну.

А вже 1 жовтня 1655 року усіх загиблих у цій битві поховали поряд з останнім боєм. А над покійними насипали великий курган. На заупокійній Другій були присутні козацькі старшини, а полковник Григорій Дашкевич наказав подарувати цій церкві Євангеліє.

Городок сакральний: українські святині, вільський костел та монастирі

Між сакральних споруд Городка заслуговує на увагу та пошанування Найдавнішою з них є церква святого Миколая, котру збудували у роки Другої світової війни. Там, на цьому місці стоїть також вільський костел, а поруч – дзвіниця з 1752 року.

У селі Івана Хрестителя говорять уже з 1403 року. Це одна з найдавніших церков Подільської Шляхетства, у первісно-мистецтві вона до нас не дійшла. Лише у 1650 та 1752 роках храм

Церква св. Миколая.

горів. Однак стараннями городян з'являвся знову. Цікаво, що церква Івана Хрестителя височіла у передмісті Городка. Щоб не створювати враження, що українців притісняють, король Владислав Ягайло подарував церкві луки та ґрунти. Після відходу короля у вічність поляки почали претендувати на ці землі. Проте брат короля Свидригайло у 1443 року своїм спеціальним привілеєм підтвердив даровизну. Більше того – документ було написано руською мовою.

Уже у минулому столітті храм, який у радянські часи не діяв, зазнав чимало лиха. Через те, що вчасно не провели реконструкції, він почав валитися. Коли ж у церкві таки з'явилися майстри, то з неї у невідомому напрямку зникли майже усі цінності, і серед них – ікони старовинного іконостасу. У 1980 році храм Івана Хрестителя пережив чергову реконструкцію, унаслідок якої знову постав у первісному вигляді. Відтак його занесли до реєстру пам'яток архітектури.

Чергові майстри з'явилися у храмі вже після проголошення незалежності України. Церква знову стала діючою культовою спорудою, і парафіяни не лише зміцнили фундамент, а й перемалювали і відреставрували на свій смак.

Ще одна гордість городківчан – пам'ятка архітектури – церква Благовіщення Пресвятої Діви Марії, що на північній частині міста. Композиція її побудови трохи нагадує львівську церкву Успіння Пресвятої Богородиці.

На жаль, у храмі не збереглося нічого від старих часів. А вперше тоді ще дерев'яний храм з'явився на нинішньому місці далекого 1547 року. Майже через століття він уже був мурованим, а через два з половиною століття по тому і дерев'яні куполи замінили на кам'яні. Перед Другою світовою війною учні школи Михайла Бойчука мали розписати храм. Попри те, що вже був готовий проект розпису, тоді зреалізувати цей задум не вдалося. Нині поряд з церквою Благовіщення Пресвятої Діви Марії діє відновлений жіночий монастир, який був закритий з приходом на наші землі радянської влади.

Польський період життя Городка і любов до нього короля Ягайла не минули безслідно. Саме він 1420 року поселив у місті шість монахів-францисканців. Для них звели дерев'яний костел та монастир. Король надав храмові немало привілеїв, а ще – сорок гектарів ланів та призначив сплачувати на потреби костелу кожен десятий сніг з усього Городоцького староства – одного з найбільших у тодішній Галичині.

Згодом на місці дерев'яного за наказом короля звели мурований костел. Це один з найдавніших костелів на території України. За час свого існування він пережив пожежу та зазнав кілька етапів розбудов та реставрацій. А відтак є оригінальною пам'яткою архітектури, у якій поєдналися риси готики, бароко та модерну. Упродовж віків польські королі щедро жертвували на костел, не відставали від них місцеві старости та шляхта. Більше того – є відомості, що свої пожертви на польську святиню у Городку робили також євреї. Відтак костел мав шість вівтарів, стіни були оббиті турецькими шпалерами тонкої роботи, а головний вівтар – голубим сукном. Було у храмі і чимало українських килимів ручної роботи. Сходи ж, що вели до костелу, були вкриті дорогим червоним сукном. На жаль, неодноразові пограбування костелу турками та татарами спричинилися до того, що у ньому майже не залишилося золота та срібла.

Остання масштабна реконструкція храму розпочалася незадовго до Другої світової війни, і попри німецьку окупацію, тривала аж до 1943 року. Тоді встигли розширити головний фасад і прикрасити його скульптурами Богородиці та святих Петра і Павла. З приходом радянської влади останній настоятель храму разом зі святинями з костелу перебрався до Польщі. У приміщенні влаштували склади. Коли ж римо-католики Городка у 1990 році знову отримали храм у своє розпорядження, то застали у ньому понижені стіни.

У маєтку **Александра Фредро**

Недалеко від Городка та курортного Любена Великого – у селі Вишня – збережені прекрасні сади. Тут можна побачити і досі спостерігати за тим, як навесні цвінуть тюльпанове дерево. Це заморське диво пам'ятає як у парку, в якому колись росло, прогулювалась прекрасна Софія Скарбек з роду Яблонських та зростала мати Митрополита Андрея Шептицького – Софія Фредро, наймолодша дитина драматурга. Саме у родинному гнізді у Вишні Александр Фредро спізнав важке горе і перше життєве випробування – у вогні під час пожежі у палаці 12 січня 1806 року згоріла його мати.

Тут кіностудія імені О. Довженка проводила зйомки фільму “Владика Андрей”. Нині колишній маєток Александра Фредро належить Вишнянському сільськогосподарському коледжу. Попри те, що нині у колишній школі виховують майбутніх агрономів, усе в ньому добре збереглося з тих часів чимало цікавого та вартого уваги.

Фредри переїхали у Вишню з-під Ярослава

Сталося це наприкінці XVIII ст. Тут на березі річки Вишня батько майбутнього драматурга – Яцек Фредро купив землі та збудував маєток. Варто сказати, що місце тут цікаве: такий собі міні-вододіл - дві маленькі річки згодом потрапляють до двох різних морів. А ще річка Вишня, яка хоч і знаходиться у басейні Дністра, робить петлю та несе свої води до Сяну.

У Яцека та Маріанни Фредро було дев'ятеро діточок, але вижив лише один син – Александр. В одному зі своїх творів він згадував: "Світ мого дитинства і юності увесь у Беньковій Вишні. Там довгі дні,

довгі пори року, бо коли ж тривати усьому довго, як не у дитинстві. Я не копаюся у пам'яті, однак точно пам'ятаю". На момент приїзду Фредрів до Бенькової Вишні палац, який колись збудував тут Войцех Семеньські, давно згорів. Залишились лише руїни. Але ті "чорні комини, що стирчали і лякали навіть у полудень, з їх пивницями, скарбницею, коморами, де луна гула під склепіннями" стали місцем дитячих забав, особливо хлопчаків.

Королівством Маріанни з Дембіцьких, дружини Яцека Фредри, був сад. Це вона упорядкувала давні клумби, зробила спеціальні стежки і композиції з дерев і кущів, котрі тоді ще вдалося врятувати від знищення. З такою ж ретельністю вона заклала нові газони і садила зелень, формуючи вигадливі фігури "Бачу її, завше зайнятою садом, – роками пізніше згадуватиме Александр, – вона змінила і розширила сад у Беньковій Вишні. Ті кілька ялин обабіч стежки, що провадять до студні, посадила власне вона. Кількість ялин, а їх було дев'ять, повторювала кількість ще живих тоді її дітей". Найулюбленишим місцем забав малих Фредрів кілька років поспіль був ставок. Тут вони рибалили, плавали на човні.

У творі "Три по три" Александр Фредро описував найцінніші речі, що оточували його в юності у палаці у Вишні. Насамперед це акуратне бюро його матері, "шафт за Рейсделом", види Тівольєвського фонтану в коричневих рамах, "порфірова" ваза, а також острові підсвічники. А на квіт

Родинний герб Фредро на палаці у Вишні.

стала скульптура Венери Медічі, а ще – поміж золочених філіжанок, на мармурових підставках – бюсти, серед них і короля Генріха VII.

Саме у родинному гнізді у Вишні Александр Фредро спізнав шалюче горе і перше життєве випробування – у вогні під час пожежі у Вишні 12 січня 1806 року згоріла його родина. Через три роки Александр став бійцем армії Варшавського князівства. А ще через рік, у 1807, він уже був добровольцем армії Наполеона Бонапарта. За час служби в армії Александр Фредро набув два ордени – “Віртуті воєнної” та “Легія гонорова”. А ще він – учасник Бородинської битви у війні з армією Наполеона.

Битви і відшуміли бої, майбутній граф Александр Фредро повернувся у Вишню та розпочав писати драми. Уже через кілька років його творчість стала помітним явищем галицького театру. Першим справжнім успіхом драматурга у 1821 році була комедія “Пан Гельдберг”. У 1823 році комедія Александра Фредро “Муж і дружина” зайняла перше місце у репертуарі польських театрів. Ще згодішим та продуктивним був 1826 рік – на сценах театру відбулися три прем’єри комедій драматурга – “Дами і гусари”, “Пан Гельдберг” та “Лист”.

Важко сказати, що найпродуктивнішим у творчому плані був рік 1827, коли Александр Фредро познайомився з Софією Скарбек з Вишні. Після шлюбу з її полюбившим – Станіславом

Сходи часів драматурга, які не риплять досі.

Скарбеком. Тим самим, що був одним з найзаможніших галицьких магнатів і спорудив у Львові театр, який нині носить ім’я Марії Заньковецької. З нею відомий на той час драматург та гультьяй Александр Фредро познайомився на балу у Відні. Одразу ж закохався до нестями, і з того моменту він не лише натхненно та багато займався творчістю, а й вірно чекав свою Зося. На той момент він був уже автором чотирнадцяти комедій.

Так жив драматург

Батько ж драматурга до своїх останніх днів був проти шлюбу Александра з Софією. Утім вони побралися уже після його смерті – у 1828 році.

Кімната-музей А. Фредро.

Однак маєток все-таки залишив у спадщину Александрові. Тоді він зумів розледіти у синові наполегливість, розуміння законів природи та глибоку любов до родини. Відтак Яцек Фредро не помилився у своєму прогнозі, що син не допустить занедбання садиби чи кривди тих, хто дбає про розквіт та добробут маєтку. Александр Фредро був не лише талановитим драматургом, а й добрим господарем. Уже через кілька років він потроїв вартість батьківського спадку. Окрім того, він вміло працював з готівкою: з обробітку землі, тваринництва і, передусім, з горілчано-лікерного виробництва мав чималі прибутки, які, наразі, не вкладав у розвиток господарства і не призначав їх на оплати, а тільки позичав, і то під чималі відсотки.

Александр Фредро також був дуже вимогливим до працівників попри те, що зарплатня у них була мізерна. Кожен управляючий щотижня

доповідав господарю про стан справ та плани, вони вели господарські книги.

У тридцятих роках позаминутого століття Александр Фредро почав збирати гроші на якусь ідею, проте своєї мрії нікому не відкривав. Лише згодом з'ясувалося – на території маєтку має постати новий дім. І він таки постав! Однак, на жаль, у процесі будівництва не ліквідували колишніх пивниць та фундаментів ще з часів маєтку Семенських. Відтак

уже після першого капітального ремонту, який розпочав 1873 року син письменника Ян Александр, на стінах з'явився грибок, який руйнує колишній графський маєток і досі

Та повернімося до побуту драматурга. У його кімнаті було шість книжкових шаф. До речі, деякі з них збереглися і досі. Ними користуються викладачі сільськогосподарського коледжу. Стіни кімнати письменника прикрашали італійські шити, які він привіз у маєток у 1824 році з Риму та Френції. У кімнаті господаря маєтку було велике ліжко на лапах левих з мідними обручами. Поряд з ним стояли оббита залізом дубова скриня і невеличкий столик. Великий стіл, вкритий зеленим сукном, стояв між вікнами. І поруч – оббита червоним саяном велике крісло.

І сам драматург, і його нащадки дбайливо збирали свою мистецьку колекцію. Потім її поділили між собою онуки Александра Фредро

Таким чином її частина опинилася у маєтку Шептицьких, що у Вишні-Бібличачах на теперішній Яворівщині. Бібліотека письменника, яка складалася з 10 тисяч томів, зникла під час пожеги у Вишні у роки Першої світової війни.

Попри те, що нині у колишніх покоях родини Фредро ще і досі збереглися майбутні агрономи, часом до нас зберіглося з тих часів чимало цікавого та вартого уваги. Так, перед вражає красою та витонченістю ліпнина на стелях. А дерев'яні сходи, які попри свій великий вік, не риплять. До речі, і двері до будинку, теж стоять з тих часів. І що найцікавіше – замок у Вишні теж ще з часів Фредро.

Тоді в одній з кімнат на другому поверсі є і піч, декорувана різьбою виконані у тому числі і

Тоді була дочка графа, мати Софії – графиня Андраша Шептицького. Софія з'явилася на світ у 1837 році. Батько дуже любив її та турбувався про її освіту та виховання до того, щоб вона знала і її казки, гуморески. Софія вчила у найкращих вчителів гри на фортепіано та гімнастики. Виховання найбільш цінності – це була її родинний дім – були там і її батьки, і її брати. Софія була дуже вродливою жінкою. Сім'яне життя Фредро було спокійним та щасливим. Саме з батьківського будинку Софія принесла доброзичливість до дітей.

Софія ж Фредро, мати Митрополита, приїжджала до Вишні у якійсь справі 1862 року, після смерті дружини брата. Вигляд родинного гнізда справив на неї гнітюче враження. В одному з листів

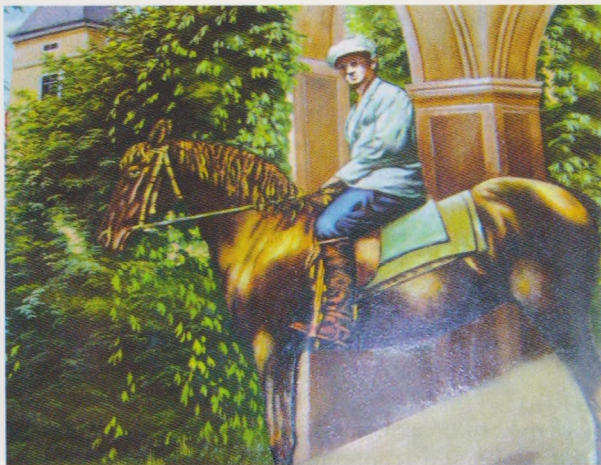
незалежно від віку та соціального становища. Окрім батька, однією з найближчих людей у Вишні для Софії була її багатолітня вихователька і довільна приятелька Аделя де Форель, а також тітка Праскеда Фредро. Вона мала величезний вплив на формування релігійності майбутньої матері Митрополита. Софія і Праскеда були однодумцями. У тітці її найбільше приваблювали свободолюбство, однаково добре ставлення до кожного, життєрадісність, християнське милосердя.

Митрополит Шептицький вважав, що він як священник народився саме у Вишні. Адже свого часу, характеризуючи роль матері у священничому покликанні, казав: “Кожен священник існує вже за двадцять років до свого народження. Він починається у своїй матері”.

Палац після драматурга

Після весни народів 1848 року Александр Фредро придбав садибу у центрі Львова. А ще через рік на п'ять літ поїхав до Парижа. Маєток у Вишні дістався його синові – Яну Олександрові. Одружившись у вересні 1857 року з Марією Мір, він взявся наводити лад у господарстві. Однак син Александра Фредро був абияким господарем. І після смерті дружини з двома маленькими дітьми перебрався до батьків до Львова.

Софія ж Фредро, мати Митрополита, приїжджала до Вишні у якійсь справі 1862 року, після смерті дружини брата. Вигляд родинного гнізда справив на неї гнітюче враження. В одному з листів

Управитель маєтку Віктор Домбровський.

вона писала: “Можеш собі уявити, яке враження справив на мене твій дід, добре, що хоч парк доглянутий, як би собі зичила”.

По-справжньому, як і її улюблений дідусь, садибу у Вишні любила його онука Мімі. Попри те, що перші спогади про маєток у неї були не найкращими: “Стоїть пустокою з часу смерті моєї матері. Садиба велика, темна, ніби заклята, величезні порожні покої, у яких стоїть небагато запошених старосвітських меблів, дико зарослий парк”. Починаючи з 1873 року вона щоліта мешкала у Вишні: ловила рибу, каталася на човні та їздила верхи на коні. Також саме у родинному маєтку вона вчилася кухарити і влаштовувала перші прийоми для знайомих з околиць. Аж до одруження з Пьотрем Шембеком у 1881 році вона більшість свого часу присвячувала саме Вишні: виїжджала лише на свята у Прилбичі, коли там збиралася ціла родина. І, звісно, - на

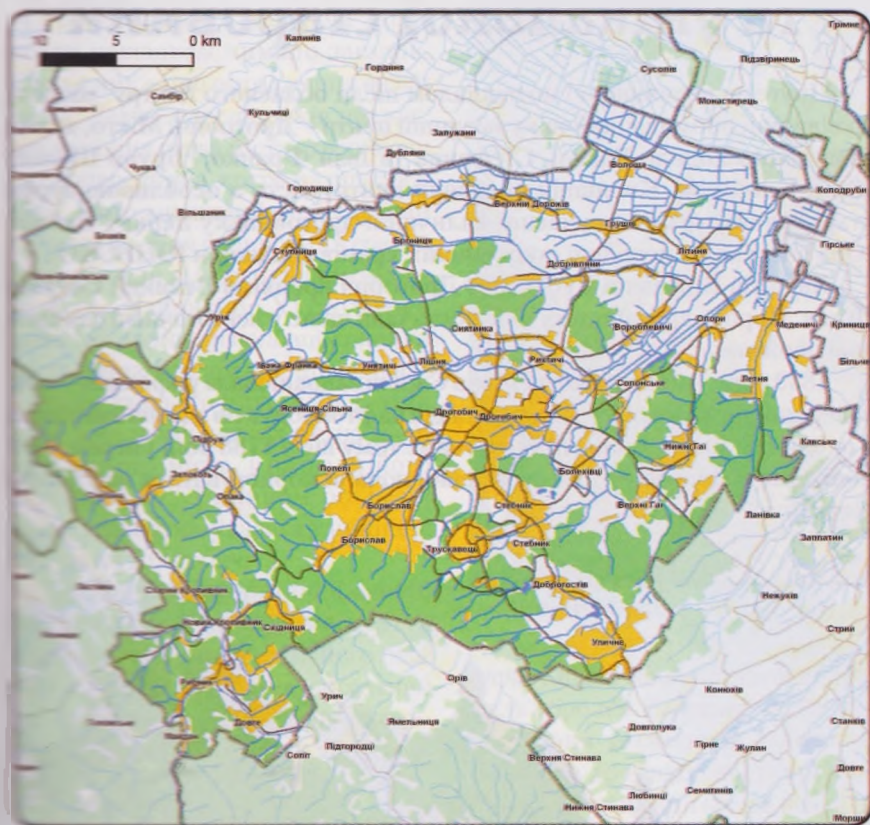
обов'язкові для панночок на виданні бали до Львова.

Згодом маєток став власністю онука драматурга – Андрія Максиміліана. Він, як і дід, мав потяг до літератури – писав вірші. А ще зайнявся відновленням та ремонтом родинного гнізда. Саме на його запрошення наприкінці XIX століття інтер'єри палацу у Вишні декорував відомий тогочасний львівський різьб'яр Пьотр Віталіс Харасімович

Онук письменника прожив недовго – помер у 1898 році 39-літньому віці, не залишивши по собі нащадків. Його вдова Феліція вийшла заміж удруге – за Олександра Скарбка. А відтак у 1919 році продала маєток у Вишні – палац та землю – Малопольському садово-городньому товариству. І господарство вирощувало квіти та саджанці для Львова. Згодом цій території створили рільничку школу, де навчали місцевих селян правильно вести господарку. А у Вишні проходили практику студенти рільничої школи, що у Дубляні (нині – Національний аграрний університет).

До Другої світової війни управителем на цих землях був Віктор Домбровський. У 1939 році виконав наказу про парцеляцію його засудили до розстрілу. Онука вів зумів врятуватися, аргументувавши свою позицію тим, що демонстрував парк, сад та дослідні поля.

Дрогобицький район

Розкинувся на південному заході Львівщини на низькогірних та середньогірних хребтах Дрогобицької Височини та Сколівських Бескид.

Насамперед Дрогобицький район відомий бальнеологічними курортами – Борзна та Трускавець. Популярності рекреації сприяють гірське повітря, м'який клімат і наявність мінеральних вод, озокериту.

Назвучені – рідне село Івана Франка, відоме ще й тим, що тут похований о. Йосиф Левинський — автор першої друкованої в Галичині “Граматики української мови”. А у селі Довге Гірське - художник Корнило Устиянович.

У Дрогобицькому районі – у селі Медвежа - народився Михайло Білас, майстер сучасного українського ткацтва. 11 пам'яток архітектури Дрогобищини внесено до Державного реєстру, а дрогобицьку церкву Святого Юра – до переліку старовинних країн-спадщини ЮНЕСКО.

Дрогобич: місто солі, нафти, та унікальної старовини

Друге за величиною і потенціалом після обласного центру місто на Львівщині, промисловий та культурний центр - Дрогобич. Місто, вуличками якого ходили Василь Стефаник та Іван Франко, Бруно Шульц і Юрій Котермак. Колишній обласний центр, місто з особливою аурою старовинних храмів і сучасної Галичини: дрогобицьку церкву Святого Юра внесено до переліку старовинних храмів спадщини ЮНЕСКО .

За часів Київської Русі через Дрогобич пролягав Великий Соляний Шлях. Дорогу дрогобицьку сіль постачали чи не у всі тогочасні європейські держави.

1859 року у Дрогобичі уперше в Європі запрацювала рафінерія – нафтопереробна установка. Адже поклади нафтопродуктів здавна знаходили в околицях цього краю. Мабуть, саме тому ще у 1788 році уперше в Європі саме в Дрогобичі для освітлення почали користуватися нафтовими ліхтарями.

Церква Святого Юра

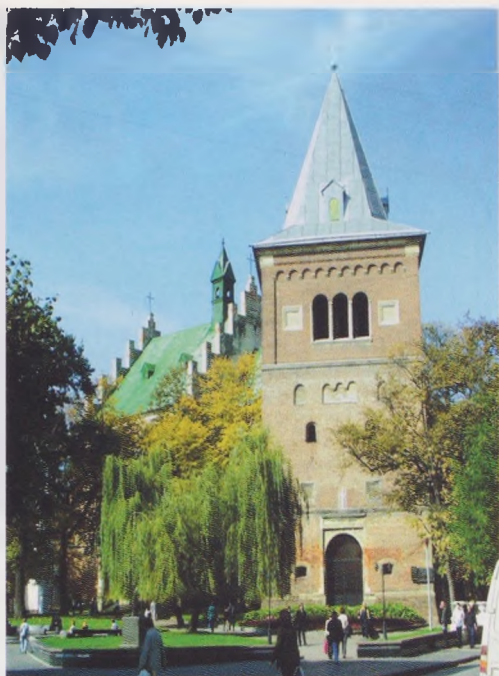
Другий Бич на дев'яти топках солі

Засновники Дрогобича залишили нащадкам чимало загадок. Одна з них – про походження назви міста. Дехто з дослідників вважає, що нинішня назва міста утворилася від попередника, котре називалося Бич. Його мешканці розбудували поселення біля соляного джерела і працювали сіллю, тодішнім білим каменем. Наприкінці XI століття у цей край прийшли половці, спалили місто хотла. Згодом уцілілі мешканці старого давнього Бича відбудували нове поселення неподалік, на місці нинішнього міста, і назвали його Другий Бич. З плином років ця назва трансформувалася у нинішню назву Дрогобич.

Відповідно ж до іншої версії, місто отримало назву від злиття річки Другий Бік. Буцімто його перші мешканці побудували поселення неподалік від соляного джерела біля річечки Побук, що тепер називається Серет.

Треті ж дослідники походження назви міста Дрогобич впевнено стверджують, що так поселення назвали тому, що воно виросло на дев'яти заболочених у той час територіях, а боляччяні місця називали "дрогоби".

Дрогобич з давніх давен був промисловим та торговим центром. Завдяки цьому літ як тут розвивалася реміслярщина. Відтак на гербі міста відростає зображено дев'ять соляних вогнищоводібних топках солі. На цьому гербі, на якому білий орел тримає в дзьобі дев'ятьма топками солі, Дрогобич отримав у 1339 році,

Порохова вежа.

одразу після захоплення наших земель королем Казимиром III.

Давня технологія добування солі була до геніальності простою: у спеціальні жбани (їх ще називали черіні) заливали воду з сіллю. Цю ропу у жбанах нагрівали на багатті. Вода випаровувалась, а сіль залишалася на дні посудини.

Дорогу дрогобицьку сіль поставляли чи не у всі тогочасні європейські держави. За часів Київської Русі через Дрогобич пролягав Великий Соляний Шлях. Відтак місто мало ще один поштовх до бурхливого та тривалого розвитку і зростання. У "Киево-Печерському патерику" записано, що коли через князівські міжусобиці на схід "перестали пускати купців з Галича і людей з

Картинна галерея музею "Дрогобиччина".

Перемишля", то "не було солі в усій Руській землі". Шість століть тому власником дрогобицьких солеварень став італієць Тедальді. Майже сто років по тому у місті налічувалося 45 солеварень, з яких щороку добували 26 тисяч бочок солі.

Перші письмові згадки про Дрогобич теж пов'язані зі сіллю. Одна з них – від 1392 року. У листі Папи Римського Боніфация IX до перемишльського єпископа Еріха Дрогобич названо одним з центрів солеваріння у Європі. Та й нині на околиці Дрогобича, яка називається Зваричі, є один з найстаріших у Європі солеварних заводів.

Два століття тому Дрогобич окрім солеваріння отримав новий поштовх для розвитку – нафтопереробку. 1859 року у Дрогобичі уперше в Європі запрацювала рафінерія – нафтопереробна установка. Адаже поклади нафтопродуктів давня знаходили в околицях цього

краю. Мабуть, саме тому ще у 1788 році уперше в Європі саме в Дрогобичі для освітлення почали користуватися нафтовими ліхтарями. Нафтопереробна промисловість Дрогобича бере свої початки з видобування озокериту. Чорне золото перетворило місто на поселення заможних городян: тут функціонували ремісничий кредитний банк, фотосалон, тенісний корт. Про заможність мешканців Дрогобича на початку минулого століття красномовно свідчить такий факт: 1904 року міський лікар Козловський

пересувався вже власним легковим автомобілем.

Дрогобич сакральний

Особливу ауру міста Дрогобич, його неповторність творять, безперечно, сакральні пам'ятки міста. Насамперед – це два старовинні дерев'яні храми: Святого Юра та Воздвиження Чесного Хреста, обидві є пам'ятками архітектури національного значення. Розташовані вони майже поряд. Унікальність церкви Святого Юра у тому, що вона зведена без єдиного цвяха. Окрім того, цікавою є історія її появи у Дрогобичі. Раніше на цьому місці вже був святоюрський храм, однак він згорів. Відтак городяни на зібрані від продажу солі кошти у 1657 році придбали п'ятиверху зведену на початку XVI століття церкву у карпатському селі Надієво. Через два роки у храмі з'явився іконостас, який є у ньому і

нині. Внутрішнє оздоблення храму виконали у тому ж таки XVII столітті.

Дерев'яна церква Воздвиження Чесного Хреста – майже ровесниця храму Святого Юра. Однак до нас вона не дійшла у первісному вигляді, адже пережила кілька етапів розбудов та реставрацій. Проте у ній чудово збереглися старовинні зразки українського малярства, починаючи з XV століття.

Теоретично найдавнішим храмом древнього Дрогобича можна вважати костел Святого Варфоломія, який теж є пам'яткою архітектури великого значення. Адже відомо, що 1392 року король Ягайло перебудував у Дрогобичі і видав грамоту на зведення нового мурованого оборонного костелу оборонного типу. Нова будівля на місці терему давньоруського княжого воєводи. І при цьому костел отримав титул Пресвятої Діви Марії та Святого Варфоломія. За майже п'ятсот років костел не раз перебудовували та відбудовували. Уперше – 1681 року після пошкоджень, заваних нападом на Дрогобич татар та волохами у 1498 році. У наступному відбудови тривали. Знову у 1739 році оборонну вежу перетворили на дзвіницю, наприкінці XVIII століття перебудували та встановили нові вітари, ліквідували старий і встановили дах. На стінах костелу є різноманітні пам'ятки: зображення та голова у папській тиарі – символ влади католиків, про

Церква Воздвиження.

полеглих у Грюнвальдській битві дрогобичан нагадують мармурове оздоблення дверей з двома мечами. У 1572 році у костелі встановили пам'ятник Катерині Рамуловоїй – дружині власника місцевих солеварень. За часів радянської влади костел використовували як склад для зберігання театральних реквізитів. А вже 1989 році він знову став діючим.

Ще одна сакральна перлина Дрогобича – нинішня греко-католицька церква Святої Трійці. Її історія починається наприкінці XVII століття – як оборонного монастиря Кармелітів.

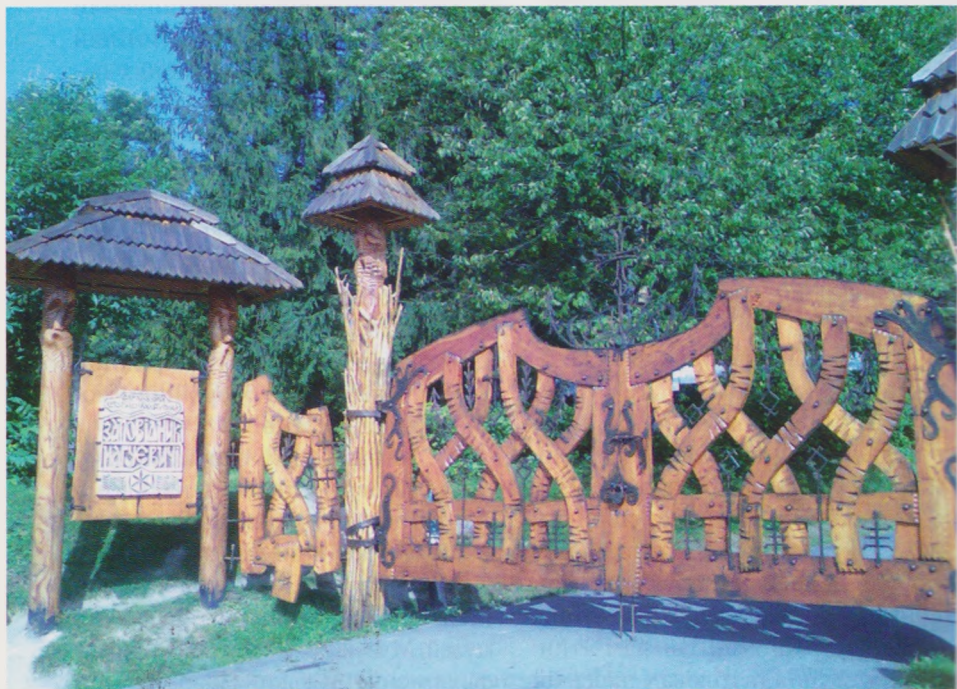
У нинішньому сотисячному промисловому та студентському місті Дрогобич можна побачити не лише описані принади, а також відвідати Музично-драматичний театр імені Юрія Дрогобича, Краєзнавчий музей, Музей Бруно Шульца, Міську філармонію, Міський Народний Дім ім. І.Я.Франка, Хоральну синагогу.

Нагуєвичі – батьківщина Івана Франка

Талановитий Іван Франко любив рідне село, і воно й донині відповідає йому взаємністю. Першою своєю школою життя Іван Якович вважав батькову кузню у Нагуєвичах. Нині у селі-музеї можна зануритися у світ Франкових героїв, його улюблених класиків літератури та світ його дитинства. Минало воно посеред природи, недалеко від лісу, в оточенні турботливих родичів та працьовитих і віруючих односельців.

У дорослому віці Іван Франко часто бував у Нагуєвичах, і тоді до нього приходило чимало людей: хтось просив чимось допомогти, хтось хотів просто поспілкуватися. З тих спілкувань з мешканцями Нагуєвич та довколишніх сіл згодом народилося чимало творів, а ці селяни стали прототипами літературних героїв Франка.

Перший музей у рідних Іванові Франкові Нагуєвичах з'явився у 1946 році у хаті його небожа Миколи. Нині тут Літературно-меморіальний комплекс. Музей-садибу родини Франків відтворили за її описом у етнографічному нарисі “Вітцівська хата”.

Вхід до музею

Сольне - Башево - Нагуєвичі

За часів Київської Русі мала Батьківщина Івана Франка називалася Сольне, адже його мешканці добували сіль. Тодішнє Сольне було золотом, що приваблювало нових і старих мешканців, як край, котрий обіцяв важку працю, але разом з нею і добробут. Відтак кількість мешканців Сольного постійно збільшувалася. Згодом його назвали Башево. Відроджене з руїни після татарського набігу село знову отримало і незабаром стало власністю поміщика Станіслава Нагуєвського. Він вирішив увіковічнити власне село, і саме це відображено у назві села. Так воно і стало Нагуєвичами.

Сільська церква у Нагуєвичих була такою, у якій молилися батьки Івана Франка. Збереглися свідчення, що колишній храм у селі поставили ще до його зруйнованого татарськими воїнами. У середині XIX століття в селі вважали Яків Франко за свого земляка, бо він вивчив церковний вівтар, зробив якуту у срібло та золото і навіть зробив для спорудження храму знак на честь скасування кріпацтва. Зрештою, саме в сільській церкві Яків Франко зустрів майбутню дружину – Марію Кульчицьку, яка стала матір'ю Івана Франка.

Батьки Якова Франка любили навчати своїх дітей. Згодом Іван Франко в оповіданні "Злісний Сидор" згадував ті посиденьки, коли батько казав: "Скоро тільки, бува-

Уривок з твору І. Франка.

ло, тато ввійде до кузні та, беручись до роботи, заценькає молотком по бабі (ковадлі), так зараз, гляди, починають сходитися сусіди, близькі і дальші, далі прибувають люди з села, а то й геть з дальших сіл з роботою, деякі приїздять возами, - і на оборі сміхи...”.

У шість років Іван Франко покинув Нагуєвичі. Попри те, що у рідному селі була школа, батько вирішив віддати допитливого талановитого хлопчика у сусіднє село Ясениця-Сільна. Адже там вивчали польську, німецьку мови та арифметику. Уже через десять перших днів навчання малий Івась вмів читати, ще у першому

Літературно-мистецький комплекс.

класі вже розмовляв польською мовою і вмів співати всю Службу Божу. Через два роки він продовжив навчання у німецькій школі при василіянському монастирі у Дрогобичі. 1867 року помер Яків Франко, однак це не вплинуло на навчання його сина: з допомогою вітчима Гриня Гаврилика Іван Франко у тому ж році вступив до Дрогобицької гімназії. Саме тут він опанував класичні мови, історію, математику, зробив перші переклади творів Гомера, Софокла та Горация. Але на канікули завжди приїжджав до рідних Нагуєвич, навіть після смерті матері у 1872 році.

“Захар Беркут” і “Борислав сміється” народилися в Нагуєвичах

У 1881 році Франко надовго приїхав до рідного села. А вже у січні 1881-го почав видавати

журнал “Світ”. Зважаючи на те, що було у нього лише 150 передплатників, коштів від цього вистачало лише щоб покрити витрати на поліграфію. Відтак письменник повертається на малу батьківщину, і два роки, попри недугу, брак коштів та літератури, продовжує працювати: за цей час підготував переклади “Фауста” Гете, “Мертвих душ” Гоголя, сонетів Шекспіра, написав повісті “Борислав сміється” та “Захар Беркут”, а також досліджував творчість Тараса Шевченка і перекладав його твори німецькою.

У цей період життя Іван Франко працював також як звичайний селянин на полі, удосвіта вставав, а вечорами писав. При цьому ніколи не відмовляв землякам у їх проханнях, а вони часто зверталися до грамотного односельця з проханнями написати якесь клопотання до чиновників, або й просто потребували поради чи хотіли послухати розповіді мудрої людини. З тих спілкувань з мешканцями Нагуєвич та доколониєних сіл згодом народилося чимало творів. Та й сільський священник Йосип Левицький, дяк Василь Гром, писар Кость Дум’як, рідні батько Яків стали прототипами літературних героїв Франка.

Кілька наукових праць Івана Франка присвячені рідним Нагуєвичам: “Неолітичні знахідки в околицях Нагуєвич і їх суцільне уживання”, “Коляда в Нагуєвичі”

чи” -Спалення Упирів в селі Нагуєвичі в 1831 р.”, “Лісові шкоди, спричинені в Нагуєвичях”, “Татарські ватаги на Підгір’я”.

Перший музей у рідних Івано-Франкові Нагуєвичах з’явився у 1946 році. Спочатку цю філію Львівського Літературно-меморіального музею Івана Франка розмістили у хаті родича письменника – Миколи Франка, а вже через п’ять років перенесли до нового, просторішого приміщення. Нині музей має кілька секцій, які об’єднані у художньо-меморіальний комплекс, у який входить три маршрути - “Дорога Івана Франка”, “Стежки Івана Франка” та “Дорога малого Миши”. На майданчику казок знамітими устами з дитинства герої, пригадавши яких описував Іван Франко: ведмідь, зайчики, цар звірів Лев, Кіт Мурлика, Ведмідь-Богдан.

У Нагуєвичах і музей-садиба Івано-Франків. Оскільки рідна хата виста була знищена, то її відтворили за його описом у етнографічному нарисі “Вітцівська хата”. Все батьківська хата була побудована одним стріхом, пошита соломою з житньої соломи. Вона була побудована правдоподібно ще в XVIII ст. в часі першого заселення Нагуєвської Слободи, а саме в 20 рр. XVIII ст. будували її з усім обійстям, з усіма меблями, воля та усіма господарськими приладами. Звичаєм було вітцівських хат вона була оздоблена вікнами на полу-вікнах, а не звичайними вікнами на полу-вікнах... В хаті було

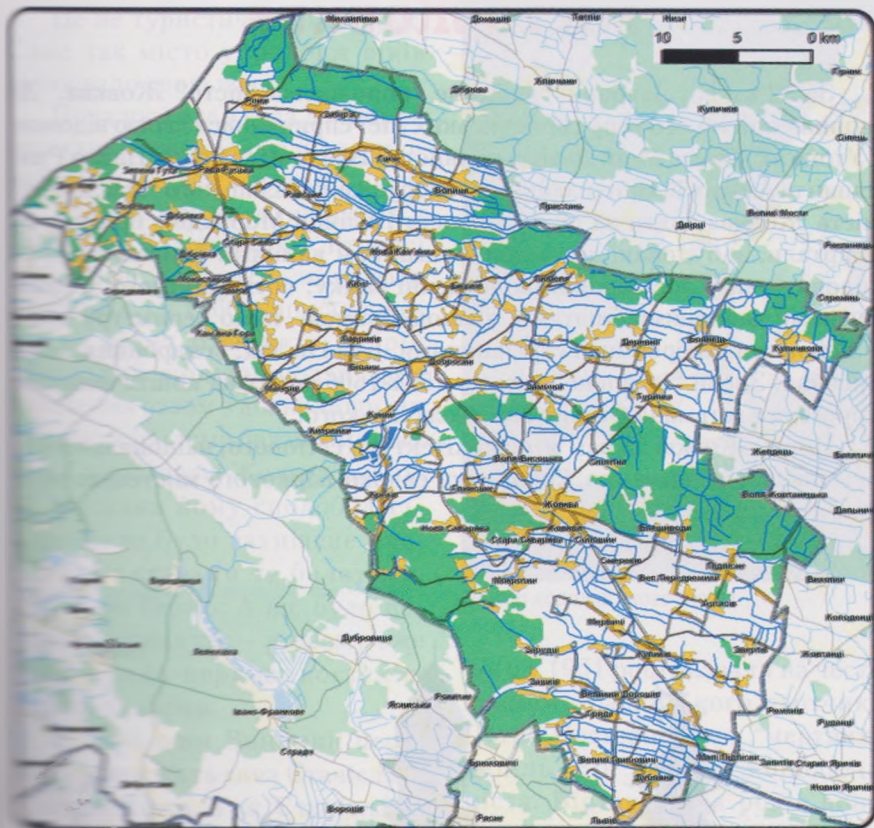

Стежка Івана Франка.

дві кімнати, долішня, де стояла глиняна піч, при ній припечок і запічок”. У цій хатині можна побачити колиску Івана Франка, посуд його родини, книги, дитячий портрет письменника. На подвір’ї обійстя – шопа-шпихлір та кузня. Є і криниця. Про неї розповідають легенду. Буцімто вже втомлений недугою, Іван Франко приїжджав до Нагуєвич з метою зцілення. Кажуть йому наснився сон, що він одужає, коли знову витягне з криниці ключа, який випадково опустив у неї ще у дитинстві, у дев’ять років. Однак вітчим заборонив лізти до криниці, бо колись у неї вдарила блискавка, і це місце з того часу вважалося нечистим.

Жовківський район

Розташований на північному заході Львівщини у прикордонні з Польщею на північному горбистому пасмі Розточчя.

У період Жовківщини свого часу бували українські Гетьмани - Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та Іван Мазепа. Тут працювали письменники Тарас Шевченко, Тарас Мартович, Осип Лещук, Ольга Дучимінська, історики Іван Крип'якевич, Степан Баронч, художники Іов Кондзелевич, Іван Руткович, Василь Шумардич, Євген Буцманюк. У селі Боброїди 55 років священником працював український історик-краєзнавець Галичини о.Іван Гавришкевич, а в Жовківському монастирі служив письменник і перекладач, основоположник української літератури митрополит Досифій – Дмитрій Баріл.

Жовківщина завдяки своїй туристичній привабливості та вигідного географічного розташуванню, активно розвиває свою інфраструктуру баз відпочинку.

“Ідеальне” королівське місто Жовква

За 32 км від Львова є “ідеальне “королівське місто” Жовква. До виникнення такого типу європейських міст спричинився своєю відомою “Утопією” Томас Мор. Львівські майстри Павло Щасливий, Павло Римлянин та Амвросій Прихильний при спорудженні галицького “ідеального” міста Жолква взяли за основу проект італійця Морандо - прямокутні квартали, забудовані двоповерховими кам'яницями-близнюками. А головну увагу зосередили на зведенні замку: чотирикутного, з триярусними наріжними баштами, в'їзною брамою та по периметру мурів – бойовими галереями зі стрільницями. Був і палац, і скарбниця, і свій арсенал. Звели “ідеальне” місто у 1594-1606 роках на кошти великого коронного гетьмана Станіслава Жолкевського.

Нині у Жовкві 55 пам'яток архітектури світового, національного та регіонального значення, 2 пам'ятки садово-паркового мистецтва та 15 пам'яток історії.

Ратуша XIX стол.

Винники-Жовква – Нестерів-Жовква

Це не туристичний маршрут. Саме так місто упродовж віків змінювало свою назву.

Почалося все з села Винники, в останці якого займалися виноробством. Звідси і назва поселення. Уперше про нього згадують у Галицько-Волинському літописі у 1242 році. Воно часто змінювало власників, і у 1560 році на старості дідич Винників Андрій Висоцький вирішив подарувати поселення разом з довколишніми селами та землями белзькому воєводі Станіславу Жолкевському.

Місцина йому сподобалась. А це село було захищене численними ставами та болотами, річками Гараю. А ще було незалежно розвинуте – у ньому вже було кілька церков, костелів, шкіл та корчм.

У 1588 році Винники перейшли у власність сина Станіслава Жолкевського. Теж Станіслава. Саме він вирішив закласти тут «ідеальне» сучасне йому місто. Коронний архітектор розпочав будівництво містечка. Через дев'ять років він отримав від короля привілей назвати місто на честь свого роду – Нестерів. Стара назва – Винники – стерлася з пам'яті: і досі місто передмість, за Глинською річкою, так і називається.

Завдяки чотирьом століттям місто мало назву Жовква. Однак з приходом радянської влади його перейменували на Нестерів. Так

Центр королівського міста.

його у 1951 році назвали на честь відомого радянського льотчика Петра Нестерова, аса “мертвих” петель. Він загинув неподалік міста. Відтак сорок років воно називалось Нестеровим. Щойно з проголошенням незалежності України у 1991 році місто знову отримало свою історичну назву – Жовква.

Сьогодні на його гербі Святий Іван в золотому полі тримає у правій руці золоту чашу, а у лівій – чорну змію. Він вбраний в синю одягу і червоний плащ. Щит обрамлений декоративним картушем і увінчаний срібною міською короною з трьома вежками.

В австрійські ж часи на гербі Жовкви у вигляді розділеного

Аркада з XVII століття.

навпіл щита були зображені герби родин Собєських та Радивілів, які упродовж віків володіли містом.

Жолкевські – Даниловичі – Собєські – Радивіли

Станіслав Жолкевський облюблював своє місто, і уже у 1605 році він з родиною поселився у замку. А у Жовкві мешканці – русини, вірмени, поляки та євреї – мали свободу віри, цехові права та можливість заробляти. З'являлися ремісничі цехи, жвавою була торгівля. Особливий період піднесення та розвитку Жовкви розпочався

після 1618 року, коли Станіслава Жолкевського король призначив канцлером Речі Посполитої. Збереглися спогади про його спальню. Ліжко було просте і без прикрас, а над ним висіла ікона Богородиці Ченстоховської (Белзької). Поряд неї – порубаний у походах плащ гетьмана, меч з рукояткою, оздоблений дорогоцінним камінням, та булава, яку Жолкевському подарував Папа Римський за оборону християнства.

У віці 73 роки Станіслав Жолкевський зібрався у свій останній похід. Військові загони сформував з родини та приятелів. Його зять Іван Данилович допоміг озброєним загоном, а з Чигирин на допомогу прибув разом з сином Богданом осадник Михайло Хмельницький. У 1620 році Жолкевський загинув, у полон потрапило чимало його родичів, у тому числі і син Іван. Турки відрубали гетьманську голову і виставили перед брамою палацу султана у Стамбулі. За неї та за викуп його сина й інших родичів вони вимагали 3 млн. злотих. Таких грошей вдова покійного Регіна не мала. Тому король дозволив їй карбувати монети у Жовкві зі зібраного золота та срібла. Відтак тіло Станіслава Жолкевського перевезли і похоронили у Жовкві. Невдовзі від отриманих ран помер і його син Іван.

1625 року місто стало власністю родини Даниловичів. Адже дочка Станіслава Жолкевського – Софія – вийшла заміж за руського воєводу Івана Даниловича,

будівника Олеського замку. Їх дочка – Теофіла – стала дружиною князя Собеського, а згодом і матір'ю майбутнього короля Яна III Собеського. Саме він розбудував і прикрасив місто. Через короткий час після обрання його королем Жовква стала одним з найважливіших осередків тогочасної Польщі. Економічне піднесення міста сприяло і розвитку у ньому мистецтва. У ньому мешало чимало відомих малярів та будівників. З 1681 року у Жовкві працював і творив Іван Руткович, живописець європейського рівня. Для його іконописів характерне новітнє трактування традиційних сюжетів, у іконописі він вніс світські мотиви.

Ян III Собеський зробив чимало для розвитку духовності у Жовкві. Саме він прихистив євреїв з Кам'янця-Подільського, живучи для них монастир. Король надав привілей на будівництво нової синагоги у місті та єврейської друкарні.

Саме у Жовкві Ян III Собеський приймав послів від європейських монархів з привітаннями з нагоди його вступу на трон. У цьому ж галицькому "ідеальному" місті папський нунцій вручав королю меч, освячений Папою Клементом IV.

Майже весь останній рік свого життя Ян III Собеський теж проживав у Жовкві. По смерті короля королева Марія-Казимира не змогла відіслати маєтки з синами. Відтак 25 серпня 1696 року звернулася до сусіда з проханням не обирати її наступником з її синів королем. Згодом

Жовква сакральна.

вона покинула Жовкву, і у місті господарем став королевич Якуб. Останньою з Собеських містом і замком володіла його дочка Марія-Кароліна.

Уже перед самою смертю вона продала місто Жовкву та околиці – ще 11 міст і 140 сіл – Михайлові Казимиру Радивілу. Він влаштував їй пишний похорон у Варшаві, а її серце захоронили у Жовківській колегіаті.

Коли ж останній з роду Радивілів – Домінік – у 1787 році відійшов у вічність, місто та майно розпродали з аукціону. Жовква почала занепадати, особливо у часи Австрійської монархії. Саме у

Площа Вічева. В середині Аркади.

ті часи на будматеріали розібрали замкову каплицю, західну вежу та бічні крила галереї.

Жовківський замок

Кожен з господарів замку не лише дбав про нього, а й прагнув вдосконалити та прикрасити його відповідно до вимог часу. Зрештою, з Жовківським замком пов'язано чимало й інших історичних постатей. За однією з легенд, саме у ньому Станіслав Жолкевський тримав в ув'язненні родину російського царя Василя Шуйського.

Деякі українські та закордонні історики і досі припускають, що Богдан Хмельницький народився саме у Жовківському замку. Вважають також, що саме у одній з п'яти Жовківських братських шкіл майбутній гетьман здобув початкову освіту. Адже достеменно відомо, що його батько – Михайло – перебував на службі у коронного гетьмана Жолкевського.

У 1672 році у Жовкві перебував гетьман Петро Дорошенко. А під час відомої Північної війни у цьому місті-фортеці побували і російський цар Петро I, і шведський король Карл XII.

Іван Мазепа у 1707 році з Жовківського замку відправляв до Саксонії посланця до Карла XII за його підтримкою у боротьбі проти Росії та звільнення України.

Народна пам'ять зберегла ще один цікавий факт з історії Жовківського замку. У 1621 році Жовкву врятували ... бджоли. У той момент обороною замку після загибелі Станіслава Жолкевського керував маршалок Ступницький. Зрозумівши, що сили нерівні, він вдався до оригінального способу оборони. Коли татари почали видиратися на мури, він наказав скидати на них вулики з бджолами. Так вороги відступили.

Жовква сакральна

Безперечно, сакральні пам'ятки Жовкви – не тільки центри духовного життя міста, а й історична та архітектурна цінність, його прикраса.

Колишній костел та монастир св. Домініканів нині є греко-католицьким храмом святого Йосафата. Костел – пам'ятка барокового мистецтва, збудований у 1653-1656 роках на місці знищеного пожежою дерев'яного. Зводили храм на кошти внучки Станіслава Жолкевського та матері Яна III Собеського – Теофіли. Тут похована. Кошти на костел жертвувала на знак пам'яті про загиблого у бою сина Марка. А зразок його будівництва взяли з храмів Неаполя.

Недалеко від Ринку у центрі міста є церква Різдва Христового, а нині – Пресвятого Серця Ісусового та монастир отців Василіян. Її звели у 80-их роках XVII століття. У 1691 році Ян III Собеський разом з молдовським єпископом перенесли до цього храму мощі святого мученика Яна Сучавського. Так храм став місцем масового паломництва. Іконостас для нього виконав іконостасник Іван Руткович. Однак внаслідок вогнища, у 1783 році, з дозволу австрійського імператора мощі знову перенесли у Сучаву, а нинішня церква у Жовкві отримала мощі святого мученика Партенія Раденського монастиря.

Найкращими часами для храму та монастиря було дев'ятнадцяте століття. У 1895 році при чернечій обителі заснували друкарню та видавництво, найбільші в усій греко-католицькій Церкві. З приходом радянської влади друкарню націоналізували, монастир закрили, у ньому розмістили

спочатку НКВС, а потім – школу-інтернат. Храм же був діючий: він став власністю російської православної Церкви. У 1990 році храм і монастир знову стали василіянськими, а друкарня – видавництвом “Місіонар”.

Ще однією сакральною ренесансною мистецькою перлиною Жовкви є костел Святого Лаврентія, спорудження якого розпочав Станіслав Жолкевський у 1606 році. Дбав про нього і король Ян III Собеський. Саме у цьому костелі йому вручали орден Святого Духа, а його дружині – Золоту Троянду від Папи Римського. У храмі збереглося п'ять дерев'яних різьблених вівтарів. Костел став також усипальницею багатьох представників родів Жолкевських, Даниловичів, Собеських. З червоного мармуру вирізьблені скульптури Станіслава та Яна Жолкевських. Надгробки багатьох відомих розбудовувачів та володарів Жовкви – це кращі зразки ренесансної скульптури. У бічній капличці є також надгробки королевичів Собеських – Константина та Якуба і урна з серцем дочки короля – Марії Кароліни.

Ще одна церква у Жовкві – Святої Трійці з 1720 року. Вона дерев'яна. Зведена на кошти королевича Якуба Собеського та парафіян. Вважається, що цей храм є однією з найкращих пам'яток народної архітектури галицької школи. Досі зберігся тогочасний іконостас та майже півсотні ікон зі срібною різьбою.

Крехівський монастир отців Василіян

На мальовничих просторах Розточчя, за 12 кілометрів від Жовкви, у підніжжі гори Побійної є одна з найбільших святинь українського народу – Крехівський монастир святого Миколая отців Василіян. Ця духовна перлина та барокова пам'ятка архітектури національного значення упродовж понад чотирьох століть є місцем масового паломництва. Ще в XVII - XVIII століттях тисячі прочан з усіх українських земель, центральної Росії, з-за Дону, з Молдавії і навіть Греції приходили сюди, щоб поклонитися чудотворним іконам Богородиці та Святого Миколая. Та й нині найбільше прочан тут на свято літнього Миколая. Також кожної останньої неділі місяця на території монастиря на горі Побійній відбувається Хресна дорога, яку започаткував ще в 1936 р. Блаженний владика Йосафат Коциловський. Збереглася також збудована у 1938 році архітектором Іваном Филевичем каплиця “Гріб Господній”, якою завершується Хресна дорога.

На подвір'ї Крехівського монастиря

Піднесення і занепад

Вважають, що історія Крехівського монастиря розпочалася у 1613 році. Саме тоді два ченці Києво-Печерської Лаври Йоїл та Сильвестр прийшли на гору Полянну, вирубали у скелі печеру та поселились у ній.

Згодом монастир перенесли на інше місце, де він і нині. Чому це відбулося, нині ніхто не може сказати. Відомо лише, що землі під будівництво монастиря ченцям подарував великий короний гетьман Речі Посполитої Станіслав Жолкевський.

Існує переказ про те, що до Йоїла прийшов "богодухновенний старець Герасим сліпий очима, але світлом небесним просвітлений". Саме він вказав на місце, де має бути зведено великий монастир для захисту багатьох людей від ворожих нападів. Він наказав водити себе по місцевості, і ударами посоха вказував, що і де саме слід спорудити.

Поступово чернеча братія збільшувалась, відтак вони вирішили побудувати храм. Так з'явилася дерев'яна церква святих Петра і Павла, згодом ще дві – Преображення та Святої Трійці. Поряд побудували дзвіницю та монаші келії.

А оскільки часи були непевні, раз по раз край спустошували татарські набіги, то монастир у 1669 році вирішили перетворити на фортецю. Відомо, наприклад, що через три роки по тому турки обложили монастир, однак здобути твердиню так їм не змогли. На території монастиря від ворогів не раз ховалися не лише ченці, а й мешканці довколишніх сіл. Під час тих подій 1672 року

Вежа-дзвіниця.

ченцям та місцевим мешканцям обороняти Крехівський монастир допомагали козаки під головуванням майбутнього гетьмана Івана Мазепи. Один з ченців пострілом з гармати вбив племінника кримського хана Селім-Герая. Саме убитий очолював тоді турецько-татарський загін. Відтак вороги відступили. На знак помсти хан віддав наказ спалити монашу обитель і стратити усіх, хто у ній перебуває.

На захист встав гетьман Петро Дорошенко, котрий дав завойовникам великий відкуп. Так вдалося оминути лихо.

Фортецю збудували справді міцною і на віки. Укріплення монастиря збереглися і досі. Відтак нині комплекс Крехівського мо-

Перлина монастиря: церква, зведена у 1721-1737 роках

настиря має форму неправильного п'ятикутника: мури, келії, чотири вежі (одна з них – дзвіниця) та в'їзна брама. Перлиною монастиря, безперечно, є кам'яна церква, зведена у 1721-1737 роках. Архітектором храму був Діонісій Сінкевич, а іконостас розмальовував відомий український художник Василь Петранович. Також нині на території монастиря є дерев'яний храм, відбудований у 2002 році.

Значне піднесення та розвиток монастиря розпочалися відтоді, коли він став греко-католицьким у 1721 році. А ще через вісімнадцять літ приєднався до чину Святого Василя Великого.

Саме тоді і вирішили перебудувати дерев'яні храми на муровані. Коли ж постала нова велика мурована церква, зникла потреба у маленьких дерев'яних храмах. Їх розібрали і перенесли у довколишні села.

Згодом північно-східну вежу переобладнали під дзвіницю з високою

бароковою банею. Кам'яні ж в'їзну браму і міст, які добре збереглися до нині, звели у 1775-1788 роках.

Слава про Крехівський монастир сягала усієї Європи і Росії. У ньому бували українські гетьмани – Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та Іван Мазепа, Митрополит Петро Могила. Відвідував святиню і російський цар Петро Перший.

У часи свого піднесення Крехівський монастир був потужним культурним та духовним центром. В обителі був цінний архів, зберігалися

мистецькі пам'ятки, а ще у ній була багата бібліотека. У ній було понад чотири сотні книг, серед яких староруські, латинські книги та рукописи. Найстаріша книга була видана у 1493 році. Зберігався у Крехові і старовинний "Апостол" 1696 року. Його монастирю подарував гетьман Іван Мазепа. Іван Франко в архіві монастиря працював з відомою "Крехівською Палею". На жаль, більшість цінностей Крехівського монастиря було втрачено назавжди у 1919-1924 роках, коли Польща окупувала Східну Галичину. Тоді польські жандарми вивезли монастирські цінності. Щоправда, незначну частину з них польський уряд повернув у 1924 році. Усе інше так і залишилося на території сусідньої держави. Жорстоко тоді польські жандарми повелися і з ченцями: у 1919 році їх арештували і відправили до концентраційного табору в Домб'ю.

Відродження обителі

Радянська влада, прийшовши на наші землі у 1939 році, закрила Крехівський монастир. У ній розмістили "штаб укрпрайона". Остаточно ж монастир закрили у лютому 1949 року. Одного з ченців засудили до довічного ув'язнення, інших зобов'язали знову стати світськими людьми. Однак більшість з них все-таки продовжували служити у відпінні. У монастирі ж тим часом створили піонерський табір "Веселка", а згодом перетворили його у школу для розумово відсталих дітей. У церкві розмістили склад.

Отці Василяни повернулися до Крехівського монастиря лише 25 серпня 1990 року. Тоді прибули також для відбування новіціату і новики та ченці з Гошева. 23 грудня 1990 року урочисто зі Львова було перенесено чудотворну ікону Святого Миколая, а 19 травня 1991 року – чудотворну ікону Божої Матері Верхратської.

Багато років поспіль монахи під керівництвом ігумена отця Теодозія Янківа та його наступників відновлювали знищену святиню. Праця була самовіддана та щира. Відтак знині монастир ще величніший, аніж у всі чотири століття свого існування. Повністю відреставрували в'їзну браму, вежі, мури і монастирський корпус. Згодом відновили сільварок, пасіку та сад. До речі,

Розпис церкви під склепінням.

сад ченці заклали ще наприкінці XVIII століття. Його створенням займався садівник, котрого спеціально запросили зі Львова. Нині тут росте столітня липа

Монахи наново створили квітковий рай з декоративних рослин.

Особливу увагу при реставрації комплексу Крехівського монастиря приділили Святопреображенському храмові, розписи та іконостас якого були майже повністю знищені у радянські часи. Митці під керівництвом Ігоря Оришака відновили фрески, вітражі створював Петро Козак. Оздобленням святого місця, відновленням іконостасу та престолу займалася група митців під керівництвом Ігоря Косика.

Чудотворні ікони

Найбільше прочан поспішали до Крехівського монастиря саме завдяки трьом Чудотворним іконам, які тут зберігалися – дві Богородиці та святого Миколая

Дерев'яний храм, відновлений у 2002 році

Чудотворця, архієпископа Мирлікійського. Остання є і нині обабіч іконостаса. Історія появи цього образу в Крехові достеменно не є відомою, хоча, за переказами, її до обителі з Білої Русі приніс сам засновник монастиря Йоїл. Численні дива та зцілення прославили цю ікону на весь християнський світ. Відтак у XVIII столітті її вбрали у срібні та золочені шати. Через багато років вони почали псувати образ Миколая. Відтак прикраси зняли, і у 2002-2003 роках відтворили первісне зображення.

Аж до закриття монастиря радянською владою у 1949 році у

ньому зберігалася ще одна чудотворна ікона Богородиці, відома як Крехівська. Її монастирю подарувала родина Красовських зі Львова у 1660 році. Вони зробили це на знак вдячності за чудесне зцілення їхньої дочки Анни, яка прозріла завдяки молитвам перед цим образом.

Також у Крехівському монастирі зберігалися втрачені нині миро з мощей Святого Миколая та мощі Святого Пасива. Він був 11-літнім хлопчиною, який не зрікся своєї віри на початку четвертого століття. За це його зарубали мечем. Мощі святого Крехівському монастирю подарував Папа Лев XIII.

Ще одна чудотворна ікона у Крехівському монастирі – Богородиці Верхратської. Її для Верхратського монастиря отців Василян придбав за власні кошти у 1682 році ігумен цієї обителі отець Ісаак Сокальський. Перше диво, пов'язане з цим образом, сталося 2 липня 1688 року. У цей день священники та парафіяни побачили над монастирем вогняний стовп, світло від якого розливалось по всій околиці. А в цей час у монастирському храмі перед іконою Богородиці палали свічки, а по обличчю Діви Марії стікали сльози. Так тривало чотири тижні. Львівський єпископ Йосиф Шумлянський проголосив цю ікону чудотворною.

Коли ж 1808 року Верхратський монастир ліквідували, чудотворний образ урочисто перенесли до Крехова.

У лютому 1949 року радянська влада ліквідувала монастир у Крехові. Чудотворну ікону священник

Златаш забрав до львівської церкви Мараскеви П'ятниці. Там вона пробувала до весни 1991. І лише у травні цього року повернулася знову до відновленої чернечої обителі у Крехові.

Новіціат у Крехові

З відродженням василіянського монастиря Святого Миколая у Крехові відновився у ньому новіціат, фундаментом котрого був закладений ще у далекому 1899 році. Через три роки Митрополит Андрей Шептицький освятив нову будівлю. Відтак у ній почали готуватися до нашого життя майбутні ченці. Вони перебувають тут в науках два роки: пізнають себе, намагаються зрозуміти, чи готові до чернечого життя, і готуються до складення наших обітів убогості, чистоти та послуху. Відтак по закінченні цього періоду вони покидають обитель у Крехові та йдуть служити в інші монастирі, або продовжують навчання у духовній семінарії, щоб згодом стати священиками чи богословами.

Окрім тих, що відбувають новіціат, є у Крехівському монастирі кілька монахів, які уже склали чернечі обіти, а також кілька священиків. Свої фізичні і духовні сили вони спрямовують на доглядання монастирським господарством, душпастирське служіння серед мешканців навколишніх сіл, катехизацію дітей і молоді, провід Марійської дружини та Апостольства молитви, опіку над немічними і матеріально потребуючими.

Интер'єр монастирського храму.

Цілюще джерело

Недалеко від монастиря у лісі є цілюще джерело Богородиці. До нього веде протоптана тисячами прочан стежка. Вода справді приємна на смак та добре тамує спрагу подорожніх. Її п'ють усі, хто прагне бути здоровим. Кажуть, ця вода не лише оздоровлює, а й не псується при тривалому зберіганні. Поряд з ним встановили фігурку Діви Марії.

Трохи вище від джерела у лісі є скелі з печерами. Табличка на ній сповіщає, що саме тут оселилися перші ченці, котрі заснували монастир Святого Миколая.

Потелич: сакральна пам'ятка і гончарна імперія

Невеличке нині село Потелич, що на Жовківщині, відоме далеко за межами Львівщини. Саме тут є збережена найдавніша дерев'яна тридільна церква в Україні – Святого Духа з 1502 року. Її на місці колишнього храму Бориса і Гліба на свої кошти звели місцеві гончарі, вироби котрих були відомі в усій Європі. Ця церква – найдавніша пам'ятка архітектури та монументального мистецтва галицької школи.

У попередні віки Потелич прославився на всю Європу завдяки місцевій білій глині. Відтак тут упродовж віків сформувались цілі династії гончарів. Станом на XV-XVI століття у ньому працювало 240 гончарів, у Львові ж у той час - лише 45. Тому й не дивно, що на міському гербі тоді було зображено два золоті ключі. Особливістю потелицьких гончарних виробів було те, що їх виготовляли переважно з білої глини. А таких родовищ у всьому світі було не більше десяти.

Нині Потелич є звичайним галицьким прикордонним селом, хоча ще століття тому це поселення вважалося містом.

Церква св. Духа, зведена 1502 року

Древній Телич – серце гончарства

Уперше про могутнє роді місто Телич, серце гончарства, згадують у літописі в XIII столітті. Тоді у ньому зупинявся в справах князь Данило Галицький. Місто росло і розвивалося, адже було частиною великого торговельного шляху. У ньому діяли гончарні майстерні, м'ясопробирня, броварня, гуральня, шинки, воскобійня, працювали шевці, ткалі, кушнірі, ковалі та боднарі. У 1498 році Потелич отримав Магдебурзьке право.

Але розквіту міста перешкодили час і обставини. У 1502 році його частково спалили татари. Через шість десятиліть вони знову понищили його. А вже у наступному столітті великий торговий шлях, який з'єднував Київ і Львів, перенесли через Раву-Руську. І древнє величне місто Потелич з тих пір почало занепадати. Відтак нині є звичайним прикордонним галицьким селом. Хоча ще сто років тому вважалося містом.

Його мешканці обов'язково згадують, що через Потелич діяли йшли козацькі загони Богдана Хмельницького.

Король Олександр намагався всіляко підтримати Потелич і розвитку. Після татарського спустошення у 1502 році звільнив

Двоюрисний іконостас, розписаний у 1620-1640 роках.

місто на шість років від податків, на два роки від мита та на рік від “чопового”. Через 17 років по тому Потелич отримав право на проведеноння ярмарків. Більше того, задля розвитку міста наказом короля заборонили ярмарки у довколишніх селах, у них також заборонили варити пиво – шинкарі мали за обов'язок купувати його, як і мед та горілку, саме в Потеличі. Міщанам дозволили у місцевих зарослях та кущах вільно випасати худобу, вирубувати на домашні потреби дерева у лісі та ловити у річці рибу.

Згодом міщани звернулися до короля з проханням дозволити звести у Потеличі оборонний костел. Адже під час небезпеки вони ховалися аж у Любачівському замку, що був далеко від міста. Відтак король Зигмунт I у 1533 році дав дозвіл на зведення костелу і його обмурування. Кошти ж на спорудження оборонного

Тут молився Б. Хмельницький.

храму мали би надійти від зведених у місті корчми з гуральною та воскобійні. Усім чужим у краї заборонили варити горілку, займатись шинкарством та робити віск. Та запроважені нововведення не досягли мети – і за сім років костел так і не змогли збудувати.

Згодом костел таки з'явився у Потеличі. Щоправда значно пізніше. А новий, мурований, святого Станіслава постав аж у 1826 році.

Завдяки місцевій білій глині Потелич прославився на всю Європу. Тут упродовж віків сформувались цілі династії гончарів.

Географічний словник Королівства Польського та інших земель про Потелич повідомляє, що “з геологічної точки зору заслуговують на увагу поклади фаянсової і гончарної глини; є також добрий вапняний ка-

мінь, білий пісок придатний для гути скла, а також буре вугілля. В ґрунті знаходять багато скам'янілостей з минулих епох. Великий шматок скам'янілого грабового дерева, який тут було знайдено, король Август III виставив в своєму дрезденському кабінеті”.

Потелицькі майстри з місцевої пластичної глини виготовляли найрізноманітніші тонкостінні вогнетривкі посудини: глечики, горщики, макітри, миски, горнятка та інше. Не забували і про сувеніри – свистунці та скарбнички. І, звісно, про пічний кахель.

Поряд з розквітом гончарства на початку минулого століття у Потеличі з'явилася і фабрика порцеляни.

Потелицьке городище

Історики та археологи однозначно переконані: на території нинішнього Потелича давні слов'яни мали своє городище. У цьому ще на початку XIX ст. переконував дослідник Зоріан Ходаковський: “В Потеличах я оглянув гору і каміння на ній, ніби в певному порядку виставлені і переконався, що викликані наші вчені можуть також не розумітись на цьому, як великі речі здаються благами, а малі великими. На

цій горі, яка зветься “Господнім Бокресінням” від костелу, що на ній був (який недавно розібрано на єврейський бровар), я побачив звичайне городище тобто святий город старих слов’ян, обнесений навколо валом; а що цей вал на такому схилі скalistої гори насипаний, міг легко обсіпатись, встановлено плоске каміння в щільності фундаменту і землею обсіпано для зміцнення валів. В деяких місцях це каміння можна побачити серед валу, а в деяких де валова земля обсіпалась, самі тільки ці камені виглядають без розміру, без обробки і без жодного порядку”.

Перлина архітектури – церква Святого Духа

Дерев’яну церкву Святого Духа у Потеличах, зведену у 1502 році, вважають найдавнішою пам’яткою архітектури та монументального мистецтва галицької землі. А ще вона є найстарішим українським тридільним дерев’яним храмом. Заможні місцеві гончарі звели її на свої кошти на місці знищеного татарами колишнього храму Бориса і Гліба.

Церква Святого Духа є яскравим прикладом забудови бойово-захисного типу зі ступінчастозамітальним перекриттям. А поряд з нею височіє 20-ти метровая дзвіниця на дев’яти могутніх стояках. Деякі з них у діаметрі сягають 70 см.

20-метрова вежа-дзвіниця.

Місцеві мешканці іноді цю церкву називають підгірською, оскільки вона стоїть біля підніжжя гори.

У храмі упродовж віків не лише молилися потеличани, тут вони шукали і фізичного захисту та порятунку у часи небезпек. Колись при храмі зберігали сім козацьких гармат. Нині про ті оборонні функції свідчать лише дві сторожові вежі на церковному подвір’ї.

Існує переказ про те, що у церкві Святого Духа бував на Літургії Богдан Хмельницький, котрий чекав у Потеличі з розвідки вістуну Буняка. Останній начебто

Новий храм у селі.

прокляв Потелич за те, що йому тут вибили око.

У XVII ст. у храмі встановили новий двоярусний іконостас, розписаний у 1620-1640 роках. Стіни храму всуціль вкриті розписами. Ці роботи також фінансували місцеві гончарі. Усі розписи стилічно пов'язані з тодішнім суспільно-політичним життям. Сюжети на релігійні теми поміж тим відбивали ідеї національної єдності України та релігійної самобутності, нездоланності православ'я – у “Воздвиженні хреста”, на котрому зображені князь Володимир Святославович та княгиня Ольга. До мужності

у боротьбі закликає “Страсний” цикл. А скорбота за загиблими співвітчизниками відображена у “Оплакуванні Христа”.

А у 1683 році відомий Іван Руткович намалював для потелицької церкви ікону “Деїсус”.

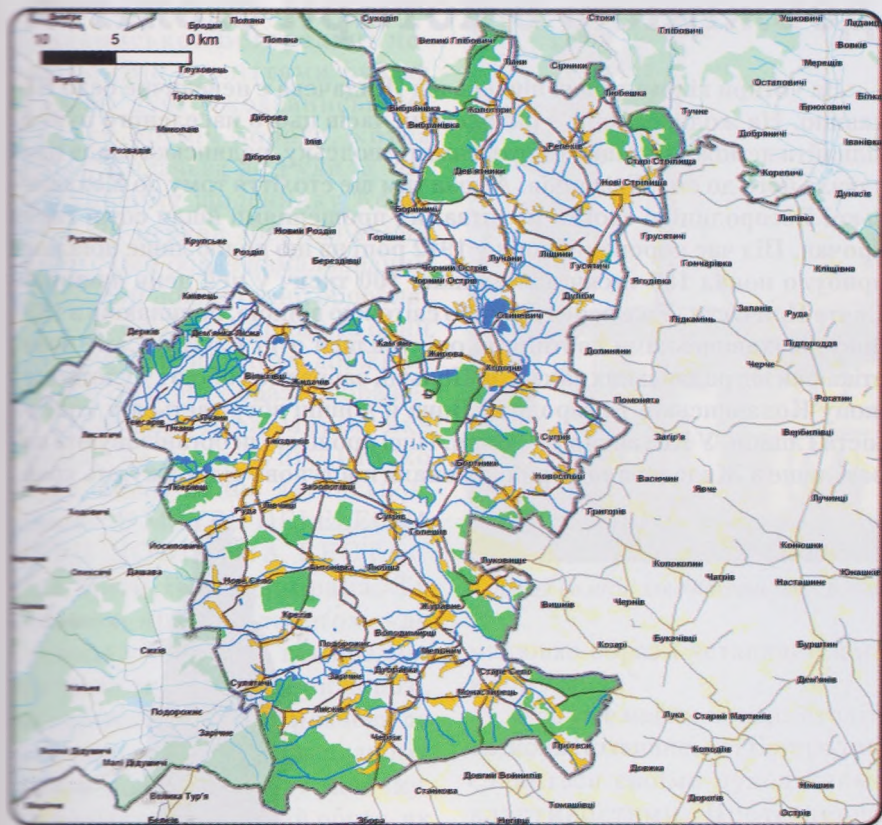
За свою півтисячолітню історію потелицька церква Святого Духа пережила кілька реставрацій. Уперше – у 1718 році її відновленням займався майстер Казимир Домінікович. Згодом він її реставрував ще у 1736 і 1753 роках. Тоді замінили підвалини храму, перекриття над вівтарем та відремонтували піддашся. На початку минулого століття церкву Святого Духа реставрували ще двічі. Тоді гонтові дахи і обшиття стін храму обшили бляхою. І лише у 1970-1972 роках храм та його стінопис знову відреставрували до первісного вигляду.

Ще одна пам'ятка архітектури у Потеличах – дзвіниця з XVII століття. Вона розміщена на південний схід від церкви Святого Духа. Вона квадратна розміром 4,4 на 4,4 м, двоярусна та вкрита шатром.

Свого часу у Потеличах зберігалися шедеври раннього книгодрукування – першодруки з Києво-Печерської Лаври з майстерно виконаними гравюрами: “Трійдь цвітна” (початок XVII ст.), “Апостол” (XVI ст.), “Ірмалігон” (початок XVIII ст.), “Бесіди Василя Великого” (кінець XVI ст).

Зараз вони зберігаються в архівах музеїв.

Жидачівський район

Розкинувся на берегах двох рік – Стрий та Дністер. Тут у давні часи перетиналися торгові шляхи між Заходом та Сходом.

У Жидачівському районі є чимало пам'яток архітектури та сакральної спадщини. Насамперед – це чудотворна ікона Богоматері Вовлочення з 1406 року, яка знаходиться у церкві Воскресіння, що у райцентрі. Кохавине здавна було одним з найбільших відпустових місць у Європі, починаючи з 1646 року. Кістечком Руда та довоколшніми селами понад століття володіли гетьман Іван Виговський та його нащадки.

Тетичанській вежі – пам'ятці оборонної архітектури XVI ст. – нині відкрито музей.

Зі зручавно зберігся палац Чарторийських. Тут також народився один з основоположників польської літератури Микола Рей. А у Ходорові мешкала Ірина Вільде.

Кохавино: проща довжиною в чотири століття

За чотири кілометри на південь від Жидачева є невеличке село Кохавино. На жодній з карт з радянських часів цього населеного пункту віднайти неможливо: щоб стерти пам'ять людську, радянська влада приєднала його до смт. Гніздичів. А поза тим ще століття тому до Кохавинської Богородиці зі своїми молитвами і прошеннями йшли сотні тисяч прочан. Під час коронації ікони у 1912 році на цю подію лише поїздами прибуло понад 180 тисяч паломників, 100 тисяч у цей день прийняли Святе Причастя. Уже перед Другою світовою війною, починаючи з 1931 року, Кохавинськими святинями опікувалися отці Єзуїти. Саме вони, втікаючи від радянських військ до Польщі, забрали з собою і Чудотворну ікону Кохавинської Богородиці. Вона й донині зберігається у костелі міста Глівіці. У Кохавино ж – копія. Піші прощі сюди організують наразі лише з Жидачева та Стрия, а монахи поступово відроджують храм.

Монастир Святого Герарда

Автор ікони – невідомий

Хто і коли намалював образ Кохавинської Богородиці невідомо. Він століттями був на старому дубі у кохавинському лісочку обабіч дороги, котра йшла з Жидачева до Руди. У парафіяльному щоденнику Кохавинської церкви зберігся такий запис: "Цей образ намальований на дубовій дошці гарно оброблений, один лікоть ширини та один три четвертих ліктя довжини (56 82 см). На образі зображена Пречиста Діва Марія, яка тримає на лівій руці Дитятко Ісуса. внизу напис латинською мовою "O MATER DEI ELECTA ESTO NOBIS VIA RECTA "

"О Мати Божа, вибрана, Ти є намшою прямою дорогою <до Господа> "). Образ від прадавних часів знаходився при дорозі, яка виходила з м. Жидачева до м. Руди. на старому дуплавному дубі в кохавинському лісочку, біля заїзду. Цей гарний образ, як чудове розміщення місця, привертало увагу подорожуючих та сусідніх мешканців; хто тільки проходив повз це місце, зупиняючись заносив молитву та коротке побожне зітхання, прославляючи Царицю Неба, звертаючись на Ї образ і просив Ї заступництва на дальшу подорож. І Господь Бог за молитвами Пречистої Богородиці не одного подорожнього на цьому місці не покидував і в труднощах поїздки. На жаль, невідомо хто на-

Каплиця на місці з'яви Кохавинської Богородиці

малював образ і встановив його в тому місці".

Ось уже майже чотири століття ікона Кохавинської Богородиці славиться своїми чудодійними властивостями. Проте перша письмова згадка належить щойно до 1646 року. Якось дідичка Руди Анна Воянковська їхала у кареті попри образ Богородиці. Але не вийшла їй поклонитися та молитися. Відтак сама собою карета зупинилася, коні не могли зрушити з місця, поки пані таки не вийшла з карети поклонитись Кохавинській Богородиці. Через чотири роки по тому образ, слава про котрий ширилася все далі, перенесли до парафіяльної церкви у Руді.

Ікона Кохавинської Богородиці

Є і легенда, що буцімто та ж Анна Вояковська побачила з карети на дубі образ Богородиці. Четверо коней у ту ж мить впали на коліна. А в лісі раптом довкола почали горіти свічки. Коли ж пані таки склала руки до молитви, коні витягнули карету з болота. Дідичка захотіла перенести чудесну ікону до себе у Руду. Але начебто образ у першу ж ніч після кожного з трьох перенесень повертався на попереднє місце у лісі.

Початок паломництва покладали Виговській

Через три десятки літ Кохавинська Богородиця поселилася у дерев'яній капличці у лісі. Її спорудили за кошти Київської воєводи

Терези Виговської. Відтоді це місце на кілька століть стало місцем постійного паломництва.

Поряд з капличкою – криниця з джерельною цілющою водою. Прочани переконані, що у цієї води чудодійних властивостей не менше, аніж у люрдівській. Зберігся запис про те, що від умивання цілющою водою прозріла сліпа дівчинка Настечка з села Лівчиці.

Збережено запис про чудесне воскресіння вже похололого семирічного сина Катерини Кривжелевської. А вже у своїх 74 роки хорунжий Константин Виговський розповідав, що залишився живим саме завдяки опіці Кохавинської Богородиці, пройшовши сім воєн і повернувшись навіть без подряпини. Хоча кулі коней під ним убивали навіть у підківки чобіт потрапляли.

Згодом поряд з капличкою з'явилися і перші монахи-пустельники. Насамперед з числа паломників. Вони поселялися поряд з капличкою і жили аскетичним життям, прославляли у молитвах Богородицю. Так з'явився монастир кармелітів.

26 травня 1755 року Львівський архієпископ Вижицький проголосив чудотворним Образом Кохавинської Матері Божої. А з того рівно 15 літ працювала спеціальна церковна комісія, котра збирала свідчення людей про чудеса, оздоровлення та надприродні сили і ласки, отримані унаслідок молитов до Кохавинської Богородиці. Свої слова вони підтверджували присягою на Біблію.

1748 року Костянтин Виговський, власник Руди, почав зведення нового дерев'яного храму. З наміром перенести до нього чудотворну ікону. Через сім років, 27 червня 1755 року, у День Зіслання Святого Духа ікону урочисто перенесли до новозбудованого та освяченого храму. З цієї нагоди в івантійському обряді Святу Літургію відслужили львівський єпископ Лев Шептицький та апостольський Протонотарій і адміністратор Львівської Вірменської Архідієри отець Каспрович. В урочистій церемонії брали участь грекокатолики, і вірмени, і римокатолики.

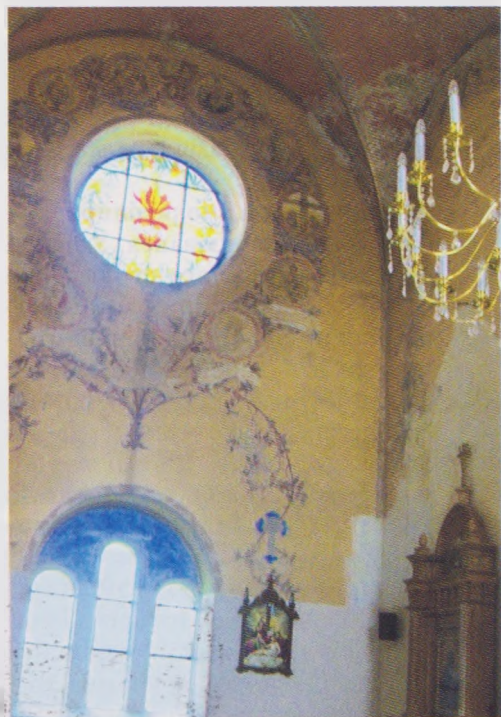
Відомий ще один випадок. У липні 1818 року до Кохавинської святині прийшла жінка з шкідливим хлопчиком на руках. Дитя було слабким і кволим. Вона хотіла на меті залишити маленького помирати перед чудотворним образом. І диво сталося! Минуло кілька десятиліть, і з того хлоп'яти виріс краківський єпископ Альбін Дуневський, який згодом став єпископом.

Коронація ікони – найважливіша подія в історії Кохавини

Кількість паломників до Кохавинської Богородиці зростала буквально з кожним днем. І згодом церквяця уже не вміщала усіх бажаючих помолитися перед чудотворного образу. Відтак вирішили спорудити просторий і величний храм у романському

стилі. Наріжний камінь під нього освятили у червні 1868 року. Будівництво тривало довгих 26 літ. І 1 вересня 1894 року до новозбудованого храму перенесли чудотворну ікону Кохавинської Богородиці. На цю церемонію прибуло понад 30 тисяч паломників!

Кохавина була здавна місцем не лише паломництва, а й екуменізму. “Церковна газета” у вересні 1894 року писала: “Кохавина у надзвичайній пошані людей всіх трьох обрядів. Українців сходиться до неї найбільше, навіть більше від латинників, бувають дні в році коли прибувають також вірмени... Це одне з тих місць, в

Интер'єр храму монастиря св. Герарда

Криниця з цілющою водою у с. Руда

якому виявляється єдність віри і Церкви, незважаючи на різницю в обрядах”.

Храм постійно розширювався та реставрувався. У першій

два роки минулого століття на місці об'явлення образу Кохавинської Богородиці насамперед замість дерев'яної каплички звели мурованому у готичному стилі. Саму ж церкву значно розширили – на 13 метрів видовжили святилище і добудували бічні апсиди. Відтак храм отримав форму хреста.

Найвеличнішою і найбагатішою за всю історію Кохавини була процесія коронації ікони золотими папськими коронами у свято Успіння Пресвятої Богородиці у серпні 1912 року.

Тоді на церемонію лише потягами прибуло 180 тисяч віруючих. А ще ж їхали підводами та приходили пішки. Відтак у цей день сто тисяч людей прийняли Святе Причастя.

Храм після Другої світової

Чудотворну ікону забрали з собою до костелу у польському місті Глівіці отці Єзуїти, котрі втікали від радянської влади. А вона таки доклала максимум зусиль, аби навіки стерти людську пам'ять про це благодатне місце. Адаже не лише зробили Кохавину частинкою Гніздичева. З церкви та каплиці познімали хрести. А сам храм перетворили на льонехословище. У стінах монастиря замешкали діти з вадами розумового розвитку. Відтак майже за півстоліття прогнив дах, змокрили стіни, все покрилось пилком та бруском. Криницю ж з цілющою водою засипали землею та замінували.

З відродженням УГКЦ відродилося і Кохавино. Храм відтепер належить грекокатолицькій громаді і свій празник святкує у жовтні, у день Покрови Пресвятої Богородиці.

У монастирі святого Герарда замешкали редемптористи. А 30 травня 2000 року до Кохавино привезли копію чудотворної ікони.

Кажуть також, що під силою молитви у храмі почав відновлюватися старовинний стінопис.

Садиба і музей Гетьмана Виговського

Львівщина теж козацький регіон! Тут не лише народився гетьман Сагайдачний. А й мешкав, і ймовірно похований гетьман Іван Виговський та його дружина Олена Статкевич.

Відтак село Руда, що на Жидачівщині, не менш славне, аніж Суботів чи Кульчиці. Рудою це село називають з давніх давен, адже у давньоруські часи та в ранньому середньовіччі тут видобували залізну руду, котру тут же і переплавляли на залізо. З нього у нинішньому Жидачеві, а тодішньому Удечі, виготовляли зброю та знаряддя праці.

У Руді 2004 року відкрили як філію Львівської галереї мистецтв музей Гетьмана. Він розміщений у двоповерховому будиночку, в котрому колись мешкав управитель маєтку, а вже при радянській владі функціонувала лікарня.

За метрів сто від музею і пам'ятник видатному Гетьману. Він якраз навпроти колишнього маєтку Виговських. Нині тут ази знань здобувають місцеві дітлахи.

Садиба Гетьмана Виговського

Виговські з'явилися у Руді у 1660 році

Саме тоді уже колишній гетьман Іван Виговський придбав Руду разом з кількома довколишніми селами у Даниловичів. А вони володіли містечком майже три століття. Ще з тих днів, як його за бойові заслуги подарували дідичеві Данилові Дажбоговичу, котрий і став зачинателем славного галицького роду Даниловичів. Саме при Даниловичах у 1623 році містечко Руда отримало Магдебурзьке право.

До того Виговські мали свій маєток на нинішній Житомирщині у селі Вигово. Батько майбутнього гетьмана служив у митрополита Петра Могили, батька ж брат Василь був овруцьким полковником, історія також зберегла дані про сотника Самійла Виговського. Цей шляхетський рід добре розумів вагу знань та науки. Відтак майбутній гетьман Іван Виговський здобув добру освіту. Це дало йому право керувати справами Луцького земського суду. Згодом він став писарем польського комісара, котрий від імені короля і замість гетьмана правив Україною. На той період життя припадає і знайомство Виговського з Богданом Хмельницьким. Воно стало доленосним у його житті. Адже 1648 року Іван Виговський у битві під Жовтими Водами потрапив у татарський полон. Гетьман тоді викупив його і призначив своїм генеральним писарем. Після смерті Хмельницького гетьман-

ську булаву успадкував його малолітній син Юрій. Однак за порадою Виговського він зрікся її, відтак наказним гетьманом став генеральний писар.

Будучи прихильником повної незалежності України, Виговський своїм маніфестом повідомив уряди європейським країн про розрив стосунків з Росією, а відтак у 1658 році уклав Гадяцький договір. Відповідно до нього у Європі сформувався новий троїстий союз – України, Литви та Польщі.

Росія ж такого стерпіти не могла. Однак Виговський був добрим військовим командиром. Саме це дало йому можливість розгромити московське військо 28-29 червня 1659 року у битві під Конотопом. Проте міжусобиці призвели до того, що вже у жовтні того ж року Іван Виговський зрікся булави. Невдовзі його стратили поляки.

А нащадки гетьмана володіли Рудою та довколишніми селами ще понад століття.

Де ж спочиває гетьман?

Археологи та історики вважають найбільш вірогідною версію про те, що похований гетьман на Львівщині. Однак у ній залишаються теж таємниці: у Руді чи в Йосиповичах, котрі теж належали до гетьманських володінь. Вважається, що у вбивстві гетьмана є не лише політика, а й родинні чвари. Адже гетьман Павло Тетеря, котрий був у родинних стосунках з Іваном Виговським, претендував на його маєтки. Відтак вдовою

залишилась його вагітна дружина Олена та осиротів одинадцятирічний син Остап. У заповіті гетьман Виговський просив похоронити його у монастирі Воздвиження Чесного Хреста. Саме це і навело істориків на думку, що він мав бути у вазі Манявський скит. Однак такий монастир також був у ті часи і у селі Йосиповичі, яке належало родині Виговських. Саме тому схиляються до думки, що тіло страченого гетьмана привезли на Львівщину.

Після цих стражань улітку 1664 року померла й Олена Виговська. Малого Остапа взяв на виховання брат покійного Гетьмана – Константин.

Історики схиляються також до думки, що у часи татарських набігів останки Івана та Олени Виговських перевезли до Руди.

Дуб посадив Іван Виговський

Окрім музею та пам'ятника гетьману Іванові Виговському у Руді вам обов'язково покажуть на подвір'ї гетьманського маєтку і старезного дуба. Кажуть, що його посадив сам легендарний переможець у битві під Конотопом.

До речі, до садиби Виговських потрапляєш лише через місточок, бо довкола маєток обнесено глибоким ровом. Щоправда, його лише умовно можна назвати гетьманською садибою. Адже ця будівля з'явилася уже після того, як Виговські продали маєток наступним господарям – графам Петруським.

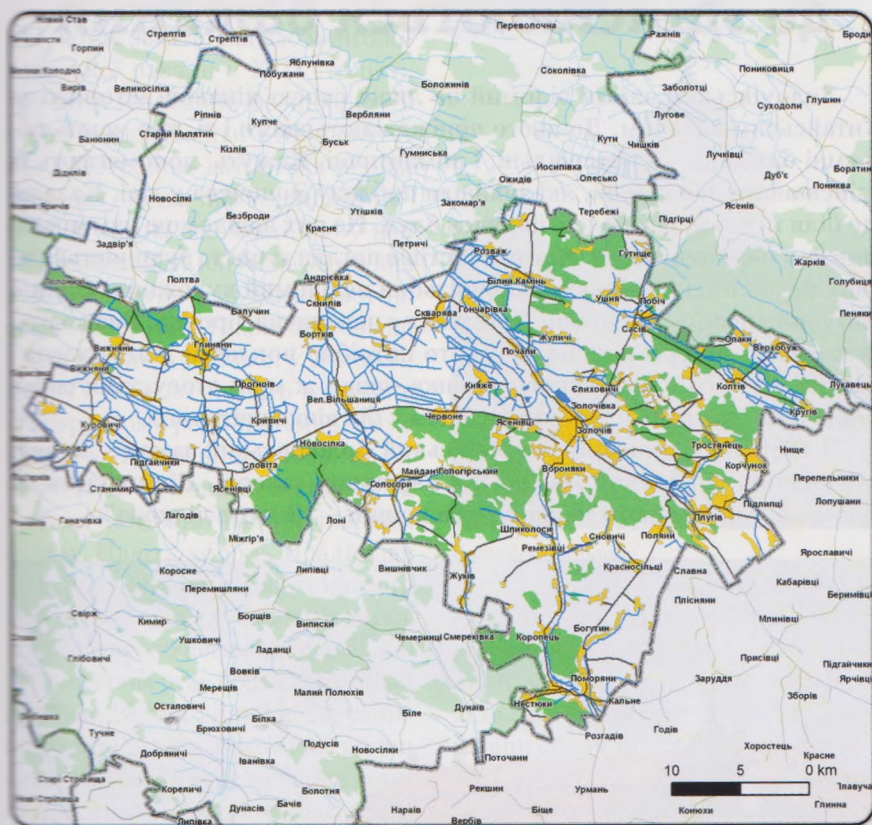
Дуб, посаджений Іваном Виговським

При вході до музею – гармата. А вже у ньому чимало раритетів. Зібрано насамперед колекцію ікон з храму у Йосиповичах. Є і образочок з іконостасу йосиповицької церкви. Історики схиляються до думки, що його міг тримати у руках сам Гетьман Іван Виговський.

Ще один цінний експонат – дубові двері. Їх 1712 року подарувала храму у Йосиповичах дружина сина Івана Виговського.

Окрім того, у музеї є і копії з картин епохи Виговського, і колекція портретів гетьманів, і чимало старовинних та козацьких речей. І, звісно, копія славного Гадяцького договору, і схеми та карти відомих переможних козацьких боїв.

Золочівський район

Розкинувся на мальовничих просторах північно-східної частини Львівщини. Один з найдавніших населених пунктів області містечко Глиняни – на Золочівщині. Перша письмова згадка про нього датується 1379 роком. Ще Глиняни – відомий ткацький центр: у 1921 році тут створили килимову фабрику, продукція якої бувала на виставках у Варшаві, Парижі, Нью-Йорку.

У селі Підлісся у 1811 році народився Маркіян Шашкевич, один з організаторів “Руської Трійці”, упорядник першої української читанки. У 1911 році йому поставили пам’ятник на Білій Горі, а у 1986 році у Підліссі урочисто відкрили його музей-садибу.

У Золочеві народився автор державного гімну Ізраїлю Нафталі Герц Імбера. Містечко Сасів колись було відомим бальнеологічним курортом: тут лікувався імператор Франц-Йосиф.

Золочів – місто, де здійснюються бажання

Золочівський замок відомий не лише своєю цікавою історією та Китайським палацом. До нього приїжджають часто і ті, хто мають потаємні бажання – і матеріальні, і романтичні. Кажуть, допомагають їх здійснювати два камені, які знайшли поблизу Золочева у лісі. Кажали, що біля тих каменів людей чіплявся блуд. На них невідомою нам мовою вирізані таємничі літери. Але найчастіше погляд туриста зупиняється на двох переплетених вінках, які вирізьбив невідомий художник. Один – квітучий, інший – терновий. А ще у них є невеличка дірочка. Вважають: якщо маєш матеріальне бажання, то потрібно покласти у неї палець і повернути його у бік тернового вінка, якщо ж мрія стосується справ сердечних, то треба крутнути пальцем у бік вінка квітучого.

З 1986 року колишній королівський Золочівський замок - музей-заповідник, відділення Львівської картинної галереї. Він входить до відомого туристичного маршруту Галичини – “Золота підкова”.

Панорама Золочівського замку.

Місто бояр та королів

Попередником боярського Золочева було давньоруське місто Рахоч, котре зникло під час монголо-татарської навали у XIII столітті. Про його існування розповідають історичні документи 1180 року. А вже 1423 роком датується перша письмова згадка про нинішній Золочів. Є також відомості, що у цей час у межах міста існувала дерев'яна фортеця, котра згоріла від вогню кочових татар. Також відомо, що боярський двір з'явився у Золочеві ще у XV ст. – коли місто належало до боярського роду Щечонів. Саме бояри, котрі впродовж багатьох поколінь володіли Золочевим, зробили його багатим та впливовим містом. Навіть король Владислав III Варненчик, у власності котрого було чимало земель навколо міста, заборгував золочівським боярам 300 гривень і повертав борги саме цими землями. Відтак виникла ситуація, як образи кілька заможних родин почали вважати себе повноправними власниками міста. Кілька років тривали конфлікти та судові процеси. Аж поки містом не заволоділи польські магнати Сінинські. Вони збудували навколо Золочева оборонний вал та дерев'яно-земляне укріплення на місці сучасного замку. А вже саме ці магнати у 1523 році збудували для міста Магдебурзьке право. Після Сінинських Золочів часто змінював власників. Аж поки в середині XVI ст. його не придбали Собеські. Вони володіли цими землями аж півтора століття.

У 1634 році батько майбутнього польського короля Яна III

Китайський палац

- Якуб Собеський - збудував у місті кам'яний замок. У часи Хмельниччини, у ньому збиралася польська шляхта з усієї округи. У 1649 році татари спалили місто разом із замком, а значну частину мешканців забрали у яsir. Розквіт Золочева розпочався щойно 1671 року, коли місто стало власністю Яна Собеського. Саме перед війною з Туреччиною майбутній король перебудував та укріпив замок. Але після двомісячної облоги турецькі війська таки заволоділи ним.

Через століття Золочів став частинкою Австрії, влада якої відкрила у місті два монастирі. Щоправда, згодом в одному з них постала православна церква. У 1834 році місто повністю перейшло у власність австрійської корони. Відтак у Золочеві з'явився

постійний військовий гарнізон, а замок перетворився на в'язницю. Вона відповідала певним санітарним нормам і була швидше схожа на будинок домашнього арешту. За радянських же часів в'язні тут перебували у жахливих умовах, тут розстріляли і замордували сотні людей.

А з 1986 року Золочівський замок – музей-заповідник, відділення Львівської картинної галереї. Він входить до відомого туристичного маршруту Галичини – “Золота підкова”.

Романтика королівської резиденції

З чотирьох башт Золочівського замку можна розглядати світ

Експонати Золочівського замку.

як на долоні. Зміна його власників та суспільно-політичних умов і моди спричинили часті перебудови замку. В один з таких періодів його перебудували у новоголандському стилі на чотирикутну цитадель, оточену високими валами, укріпленими ззовні тесаними кам'яними плитами, п'ятикутними бастионами із сторожовими баштами. В'їзна брама, взята у красивий портал з головою лева, мала міст, який на ніч ховали за браму. А на території самого Золочівського замку був двоповерховий житловий палац оборонного типу – палац у стилі ренесансу, а також Китайський палац – данина тодішній моді на все східне. Таких палаціків є лише три в Європі – у Сан-Сусі, Петергофі та власне у Золочеві. Він має вигляд двоповерхової шпильастої ротонди з одноповерховими бічними прибудовами. Після проведеної реставрації з 2004 року Китайський палац відкритий для туристів. Нині у ньому – рідкісна для України колекція східного мистецтва.

Окрім того, на території Золочівського замку був будинок для гостей на п'ять кімнат, кухня, пекарня, стайня, криниця, порохівня.

Розквіт замку та побудову Китайського палацу приписують у заслуги Марії-Казиміри, дружині польського короля Яна III Собеського. В останні роки життя Яна III вона дедалі частіше усамітнювалась у Золочівському замку. Ця незрівняної краси

Французенка з кров'ю просто-
 родинки довго та наполегливо
 вела до королівського трону. До
 тогочасної Речі Посполитої вона
 приїхала з Парижа тринадцяти-
 річною дівчинкою. Закоханий у
 масиву французенку з хорошими
 генералами Ян III Собеський не міг
 відмовитися з нею одразу – проти
 такого шлюбу була мати короля –
 Тереза. Відтак Марія-Казимира
 вийшла заміж за Яна Замойського.
 Однак доля була прихильною до
 закоханих Марії та Яна. Її чоловік
 не лише безпробудно пиячив, а ще
 і занедужав на невиліковний на
 той час сифіліс, і невдовзі помер.
 Минуло кілька років і Марія все-
 таки стала офіційною королевою
 шляхетською таємно у церкві вони по-
 шлюбилися значно раніше). Більше
 того – вона мала значний вплив і
 на самого короля, і на європейську
 політику. Тоді всі однозначно ка-
 зали: «Марися керує Яном, а вже
 Ян – Польщею». Попри те, що
 Марія-Казимира була освіченою
 та мудрою, та ще й на рівні з чо-
 ловіками боронила Золочівський
 замок у часи небезпек, поляки не-
 люблять її. Здебільшого – за
 західноєвропейську орієнтацію,
 яку від дружини перебрав і Ян III.
 Вона часто бувала на батьківщині,
 у Парижі. Один з таких візитів за-
 чав тим, що Марія стала ку-
 ривкою Людовика XIV. Він тримав до
 смерті її сина – королевича Якуба.

Інші принади Золочева

Безперечно, насамперед – це
 найстаріша збережена історична

Золочів сакральний.

споруда міста – церква святого
 Миколая, “на Валах”. Її споруд-
 жено ще у далекому XVI ст.
 Вона хоч і невелика за розмірами,
 проте має добрі потужні стіни, як
 і вимагалось для тогочасних са-
 кральних споруд. Однак подальші
 реконструкції та реставрації вне-
 сли свої зміни у інтер’єр храму.
 Відтак у храмі можна милуватися
 і рококовим іконостасом А.Штіля
 та модерновими розписами стін в
 українському та візантійському
 стилях.

Мандруючи Золочевим, варто
 також побувати у Воскресенській
 церкві XVII ст., бароковому костелі
 XVIII ст., та відновленому василі-
 анському монастирі.

Верхобуж: освячений початок могутнього Бугу

Могутня європейська ріка – Західний Буг, яка несе свої води територією України, Білорусі та Польщі, бере свій початок на Львівщині: у селі Верхобуж, що у Золочівському районі. Розташоване воно за 22 км на північний захід від райцентру.

Кажуть, що назва ріки походить від слова бук, яке у давній слов'янській транскрипції звучало як буг.

А й справді джерело, з якого починається Західний Буг, знаходиться поміж горбів серед букових лісів біля підніжжя Східної височини на околиці села Верхобуж. Зі сходу джерело оточують заповідні зони “Бук в околицях Верхобужа” та “Модриновий гай”, а з півночі проходить великий Європейський вододіл. Недалечко – урочище “Довжок”. У ньому росте чимало рослин, які занесені у Червону книгу України: підсніжники білі, сон-трава, котячі лапки та інші. А просторами урочища розгулюють олені, муфлони, дикі кабани та козулі.

Перший водоспад

Поміж пагорбів зід опікою Богородиці

Маленький струмок поступово територію села Верхобуж перетворюється у потужну водойму, яка здолавши тисячі кілометрів у Балтійське море.

Перші згадки про цю територію давньоруських літописах з VI-IX століть. У X столітті плем'я бужан, що проживало у цій місцевості, ввійшло до складу Київської Русі.

Перші верхобужани поселилися на горі Збіч. Там і церкву збудували. Однак у цьому місці так і не змогли досягти до води. Тому згодом усім населенням перейшли вниз – до виходу Бугу. Так і розбудували село у верхов'ї річки.

Старовинна дерев'яна церква Звешення Пресвятої Богородиці – найбільш важливіша святиня Верхобужа. Точної дати її побудови нині документально не можуть назвати. Однак відомо, що храм до села перевезли у 1730 році з гори “Збіч”. Сподіється це після страшної епідемії чуми, котра нещадно забирала життя верхобужан. Селяни вирішили, що це свідать тому, що церква стоїть на скелі – далеко від людей. От і перевезли її до себе поближче. А ще тоді вдали два крила з правого і лівого боку від іконостасу.

Кажуть також, що прямуючи до Берестечка, у цьому храмі молився кошовий отаман Богдан Хмельницький.

Нині село Верхобуж невеличке: всього півтисячі мешканців. Найперше, що привертає увагу у Верхобужі – це кожна хата веде місточок, а над ним висить – кущі верболозу. Адже ма-

ленький струмочок оповив усе село, і на його території він набирається перших сил.

У Верхобужі важко знайти подвір'я, на якому би не росла калина: така тут традиція – садити поряд з житлом цей вічний символ України.

Незважаючи на те, що молоді у селі мало, Верхобуж від ранньої весни до пізньої осені потопає у цвітінні квітів, а навесні ще й квітують яблуні, вишні та черешні. Вони тут теж біля кожної хати.

Старожили розповідають

Ще одна особливість Верхобужа – його мешканцям у принципі не потрібні холодильники. Уздовж усього села у струмку Західний Буг селяни зберігають та охолоджують у банках, глечиках і відрах молоко та інші продукти.

Оскільки вода у річці не замерзає, то мешканці Верхобужа упродовж усього року мають мало-сольні огірки. Засоливши їх у відра чи банки, одразу ж виносять у воду поряд з помешканням, і щораз виймають потрібну порцію. Відтак вони є особливими – хрумкими, а на смак – малосольними.

Колись у селі було чимало млинів та мірошників – сам Бог велів. Старожили розповідають, що у Верхобужі одночасно працювало сім млинів. Однак нині жоден з них не зберігся. Зате з покоління в покоління по всьому краю розповідають про те, що вздовж течії Західного Бугу у цій місцевості є глибокі підводні печери. Бувало поки приїжджі господарі мололи збіжжя, коні заходили

Освячений початок Бугу.

води напиться, то й провалювалися у безвість разом з підводами.

Кажуть, що кілька років тому одного разу у Верхобужі зайшло у річку телятко. Його закрутила течія, потрапило у печеру, а вода винесла бідолашне на поверхню уже мертвим через кілька кілометрів від Верхобужа у сусідньому селі.

І хоча тут Західний Буг робить лише перші кроки, усе ж долає їх впевнено і має чимало сили. У шістдесяті роки минулого століття у селі навіть працювала мінігідроелектростанція, котра забезпечувала село світлом.

Місцева гордість

Мешканці Верхобужа – привітні та гостинні. Однак за будь-якої нагоди не забудуть нагадати, що гордяться не лише тим, що у

їхньому селі починається велика європейська ріка.

Дорогою зі Золочева до Верхобужа є місцева гордість – старезна липа, під якою відпочивав Богдан Хмельницький.

У цьому селі народився співак, поет та композитор Теодор Кукуруза. А ще у Верхобужі з 1925 року діяла бібліотека, яку називали хатою-читальнею. На той час це була поважна книгозбірня – майже 400 примірників книг. Щоб мати доступ до неї, потрібно було вступити в освітнє товариство та сплачувати членські внески. Саме з цих коштів і поповнювалися фонди бібліотеки.

У Верхобужі гостям обов'язково покажуть поряд з церквою і символічну могилу “Борцям за волю України”. У часи Другої світової війни на території села діяв Самооборонний куштовий відділ борців за незалежність України. У одній з хат у Верхобужі бійці облаштували криївку, яку викрили у 1947 році. Однак ніхто з вояків УПА не здався живцем, а впали від куль ворога виконуючи на повний голос “Ще не вмерла Україна”.

А річка непроста

Та повернімося до витoku Бугу. Кілька років тому його дбайливо впорядкували – обклали бетоном, поставили лавочки для відпочинку.

Тепер біля витoku джерела постійно стоїть металеве горнятко, яким усі охочі п'ють освячену воду і споживають початок Бугу.

А вже за кілька десятків метрів від витoku вода стрімко спадає з обриву невеликим водоспадом і стає у цьому місці білою, наче молоко.

Гавареччина: серце чорної, як ґава, кераміки

Серце чорнодимленної, унікальної на сьогодні, кераміки б'ється у Гавареччині – невеличкому селі, що у Золочівському районі. Його мешканці, поправда, самі називають своє поселення “Гавареччина”. Колись тут ніхто з інших гончарів жили не тут, а неподалік – у тодішньому містечку Білий Камінь. Але його власниця – пані Тереза – була невдоволена тим, що над містечком постійно стояв чорний дим від печей гончарів. От і почала майже триста літ тому майстрам йти з міста подаль і шукати собі нове місце для поселення. Бажано – серед лісу. Вони подались у розвідку. У разі з сім'ями, своїми традиціями та майстерністю поселились у лісовій Гавареччині. Кажуть, що своє село назвали на честь дочки пані Терези – Гави – Гавареччиною. Хоча хтозна, чи й справді це було зроблено на честь панянки. Адже гончарні вироби місцевих майстрів і сьогодні такі чорні та блискучі як гави. Згодом Гавареччина трансформувалась у Гавареччину. Так ми її і знаємо.

Гончарні вироби.

Диво у лісі

З тих часів і чаклюють гаварецькі майстри над глиною серед лісу. Улітку поміж зелені трав та дерев нерідко важко знайти потрібну хату. Адже усі вони старанно “замасковані” – від землі до самісінького даху обкладені сіном. Роблять це віками для того, щоб глиняні стіни не мокріли, коли в домі палиться. Грубу верству сіна підтримують вбиті у землю жердини. Ще кілька десятиліть тому усі гаварецькі хати були лише під соломою та курними – дим виходив не через комин, а піднімався на горище. Власне тут і сушили майстри свої глечики, миски, коники та інше. У кожній хаті під стелею також були широкі полиці для глечиків.

Більше ніж піввіку тому у Гавареччині гончарством займалися усі мешканці села. Понад те – кожен мав свій гончарний круг. Сісти за чужий вважалося ознакою поганого виховання. Нині ж майстрів чорнодимленої кераміки у Гавареччині можна на пальцях перерахувати. Нема значного попиту на продукцію – вона стала сувенірною, а для домашнього вжитку використовують придбану у крамницях.

А раніше жоден ярмарок у Золочеві, Олеську та Бродах не обходився без виробів гаварецьких майстрів. Газди підводою возили посуд на ярмарок у Золочів, Олесько чи Броди. Щоб усе щасливо доїхало на торговицю, вони акуратно перекладали кераміку соломою.

Недалечко від Гавареччини гончарі беруть споконвіку і свій

основний засіб виробництва – глину. Вона буває двох видів: “масна” (або пластична) і “пісна” (мало-пластична). Її тут ще називають “мулом”. Щоправда, за масною гончарі їдуть довше – десять кілометрів, а за мулом – лише два. Тепер їм допомагають доставляти її додому автівки, раніше ж приносили глину в мішках на плечах. Але беруть її все-таки лише там, де й прадіди.

Уже приступаючи до праці, масну і пісну глину змішують у пропорції два до одного. Потім довго очищують від різного непотребу, роблять однорідною і пластичною. А ще довго вимочують у ванні, переціджують через сито, б'ють, переминають, щоб усередині не залишилося повітряних бульбашок.

Магія гончарного круга

Побутові потреби у посуді місцеві гончарі задовольняли справно. Найпоширенішими виробами були в основному миски, глечики-гладушки, макітри, вазони, маснички (ступка для збивання масла), горщики-“баняки”. Іноді останні були настільки великими, що у них могла спокійно вміститися доросла людина. Та й печі були відповідних розмірів: гончар ніколи не “рачкував”, а вільно заходив у піч, щоб закласти вироби у горн. Кажуть, що під час війни люди у тих печах рятувалися від бомб.

Нині гончарні печі у Гавареччині запалюють не щодня, як ко-

...сь – а приблизно раз на квартал. Усе залежить від потреби. Як набирається достатньо виробів, то починається випал. Він триває приблизно півдобу. Для цього використовують лише граб чи бук. А вже при згорянні вони дають достатньо високу температуру, від якої залежить якість випалу.

У цьому ремеслі теж є свої таємниці: дрова у піч потрібно підкладати поступово, аж поки вони не займуть весь простір. А ще у піч вогрохи підсипають землі: на самому початку випалу, а як почервоніє – тоді до половини, а потім додають ще потрішки. Адже саме земля у печі не пропускає кисень, а відтак розжарена поверхня керамічних виробів вбирає кіптяву. Звідси і її назва – димлена.

Знавці кераміки вміють на око відрізнити справжню гаварецьку кераміку від підробок – виготовленої в електричних чи газових плитах. Вона є набагато тонша та м'якша. А ще добре випалені гаварецькі вироби мають не чорний, а жовтий сріблястий колір. Окрім того, вони міцні, довговічні та дзвінкі...

Завдяки цьому 1982 року на міжнародному конкурсі в Італії гаварецький виріб завоював найвищі оцінки міжнародного журі.

Але для того, щоб виріб засяяв справжньому, по-гаварецьки, місцеві майстри над ним чаклюють довго. Адже до випалу місцева кераміка не дуже відрізняється від інших глечиків. Звичайний жовтий колір. На нього і намагаються місцевий колорит. Процес допаління у Гавареччині називають

Гаварецька кераміка.

гладінням. А проводять його особливо важливими камінцями-кременями, які збирають у тому ж місці, де й беруть глину. Відтак шліфують і отримують робочий інструмент.

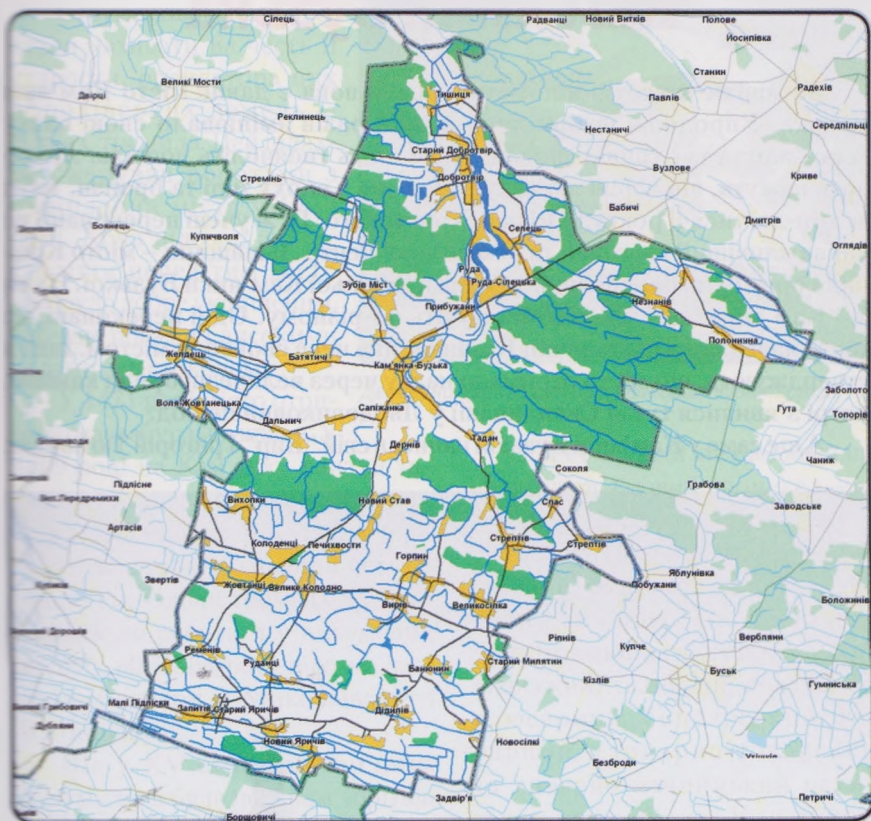
Керамічних собачок, котиків та інших звірят гаварецькі майстри одягають у "шуби". Її роблять, наносячи на них шар рідкої глини, і вже по ній легенько вистукують вправними пальцями.

Нині ж кожна сім'я, котра себе поважає та вважає українцями, прагне мати у хаті бодай один виріб, привезений з Гавареччини. Захоплюється ними і наша численна діаспора.

А й справді, гаварецький глечик робить сімейне гніздо затишнішим та теплішим.

Кам'янка-Бузький район

Розкинувся на Буго-Стирській рівнині на півночі Львівщині. У минулому Кам'янещина була відома на всю Європу завдяки місцевому промислу – вивіз на продаж волів за кордон. Кам'янещина вважається “колицю” українського театру. У старовинному храмі Святого Микити у Дернові (1666 р.), у 30-их роках минулого століття знайшли так званий Дернівський збірник кінця XVI- початку XVII ст. У ньому було дев'ять інтермедій невідомого автора. На Кам'янещині, у Вислобоку, у 1871 році народився поет і вчений Василь Щур. У Кам'янці Григорій Тютюнник написав “Вир”. Жовтанці та Колодно, що на Кам'янещині, відомі завдяки твору Ґашека “Пригоди бравого вояка Швейка”. А ще у Жовтанцях мешкала кохана Івана Франка, шкільна вчителька – Климентина Попович. На місці їх зустрічей споруджено символічний пам'ятник.

Красний Город – Кам'янка Бузька

За майже півсотні кілометрів від Львова є давнє місто Кам'янка Бузька. Упродовж історії воно кілька разів змінювало свою назву. Адже життя тут триває щонайменше п'ять тисячоліть поспіль. Археологи кажуть, що перші люди тут осіли ще в епоху міді та бронзи, тобто за три-дві тисячі років до Різдва Христового. Ці ж учені переконані, що найважливіший торговий та ремісничий центр Львівщини – місто Красний Город було попередником саме нинішньої Кам'янки Бузької. Назву ж “Кам'янка” дослідники трактують по-різному. Одні переконані, що місто назвали на честь річки Камінки, яка несе свої води містом. Інші ж стверджують, що місто отримало назву через величезні брили каміння, котрі з'явилися тут зі Скандинавії у Льодовиковий період.

А ще саме у Кам'янці Бузькій написав свій “Вир” Григорій Тютюнник.

Ратуша у м. Кам'янка-Бузька.

Кам'янка Струмилова

Струмиловою Кам'янку стали називати на честь її сироти, орендатора цих аеролівських земель – Юрія Струмила. Цей шляхець керував роботами з укріплення міста у 1448 році. Хоча відомо, що ще століття перед тим місто вже було добре укріпленим, огорожене ровами і високими вежами з частоколом.

У 1471 році місто отримало магдебурзьке право. У 1508 році на Кам'янку напали татари і після дводенних жорстоких боїв зламали оборонні укріплення, спалили церкви і вистели. Однак громада дружно взялася до роботи, і у письмових документах від 1564 році відомо уже про дві церкви -- Миколаївську і Різдвацьку.

Ще у XV столітті Кам'янка Струмилова була центром торгівлі та ремесел. Адже через місто проходили важливі торговельні шляхи з Києвом до Польщі та з Волині на Дунай. Двічі на рік тут проводили ярмарки, щотижня відбувалися базари. У 1578 р. місто одержало привілей на вилучення для дрогобицької солі. У місті діяли цехи кушнірів, ковалів, шевців, гончарів, слюсарів, ткачів. І хоча татарські напади на Кам'янку XV – на початку XVI століття вивели місто, воно втратило свою незалежність. та все ж 8 квітня 1598 р. король Сигізмунд I наново надіслав місту міські права Кам'янки.

Деревяна церква святого Миколая Чудотворця.

У XVI-XVII ст. на Кам'янеччині налагодили новий промисел – вивіз на продаж волів за кордон.

У XVIII ст. місто поступово відродилося і залишилося центром ремісничого виробництва. Тут працювали кушнірський, шевський, ткацький, ковальсько-слюсарний, бондарський, гончарний, столярно-токарський та ливарно-мечницький цехи, а також цех рибалок. У місті діяли цегельний завод, винокурня, паровий млин, лісопильний завод, на якому виготовляли паркет, смолу, терпентин і деревне вугілля.

Кам'янка сакральна

У сучасній Кам'янці Бузькій окрім старовинних будиночків у центрі міста та ратуші увагу привертають насамперед три храми – Церкви Святого Миколая та Різдва Пресвятої Богородиці, а ще – неоготичний костел Успіння Богородиці.

Костел Успіння Богородиці.

Дерев'яна церква святого Миколая Чудотворця – одна з найдавніших споруд у місті: вважається, що її звели ще у далекому XVII столітті. Вона дерев'яна, споруджена з сосни. Однак аби час не владарював над храмом, майже через двісті років після побудови, під ним спорудили кам'яний фундамент. Саме у цій церкві знайшли і перше слов'янське паперове Євангеліє 1411 року написання. До цього храму у 1862 році перенесли і Чудотворну Ікону Богоматері з розібраної дерев'яної церкви Різдва Пресвятої Богородиці. Новий же величний мурований храм Різдва Пресвятої Богородиці звели завдяки місцевому пароху – отцю Михайлові Цегельському. Уро-

чисто церкву освятив 20 вересня 1882 року митрополит Сильвестр Сембратович.

Кам'янка-Бузький костел висоціє у місті ось уже майже століття. За цей час йому довелося немало пережити. У січні 2005 року невідомі зловмисники, вибивши бічні двері, вкрали храмову скарбницю, відкрили дарохранительницю й розсипали все, що зберігалось у ній, на дорозі і тротуарі перед храмом.

Загалом як діючий храм костел у Кам'янці існував менше двох десятиліть. Проект його побудови розробили ще у 1901 році. Однак лише через десять років освятили перший камінь під його будівництво. Зведення храму перервала Перша світова війна. Відтак освячення зведеного храму відбулося щойно у 1929 році. І вже з приходом більшовиків храм став недіючим – у ньому влаштували склад. Коли у 1989 році костел передали католицькій громаді Кам'янки-Бузької – споруда була вже на третину зруйнованою.

В 1996 році костел став Санктуарієм Умиряючого Господа Ісуса з Милятина, а у 1997 році до храму перенесли копію ікони Ісуса Милятинського. Цей образ привезли в Україну з Риму ще у XVII столітті. До II Світової війни він зберігався в новомилятинському монастирі кармелітів, а потім у Стрептові, що на Кам'янецьчині.

Краєзнавчий музей

Як і годиться для міст зі славною історією, у Кам'янці-Бузькій

нині функціонує краєзнавчий музей. Окрім інших цінних матеріалів – портретів, ікон, та різноманітних виставок, які тут періодично відбуваються, головною частиною музею присвячена родині Цегельських. Отець Михайло Цегельський був парохом у Кам'янці сім десятиліть. Саме завдяки його старанням у місті з'явилася нова церква Різдва Пресвятої Богородиці та Народний дім. Він також організував місцевий осередок "Просвіти". У Кам'янці над Бузьком у 1875 році на світ з'явився і його син – Льонгін. Саме той, що згодом став першим міністром (секретарем) внутрішніх справ ЗУНР, учасником переговорів з польським та Директорією УНР. Він брав участь у підготовці злуки УНР та ЗУНР. Льонгін Цегельський є також автором Акту Злуки. Згодом він став дипломатом – у 20-х роках був представником уряду ЗУНР у США, де й залишився мешкати.

Кам'янка-Бузький краєзнавчий музей.

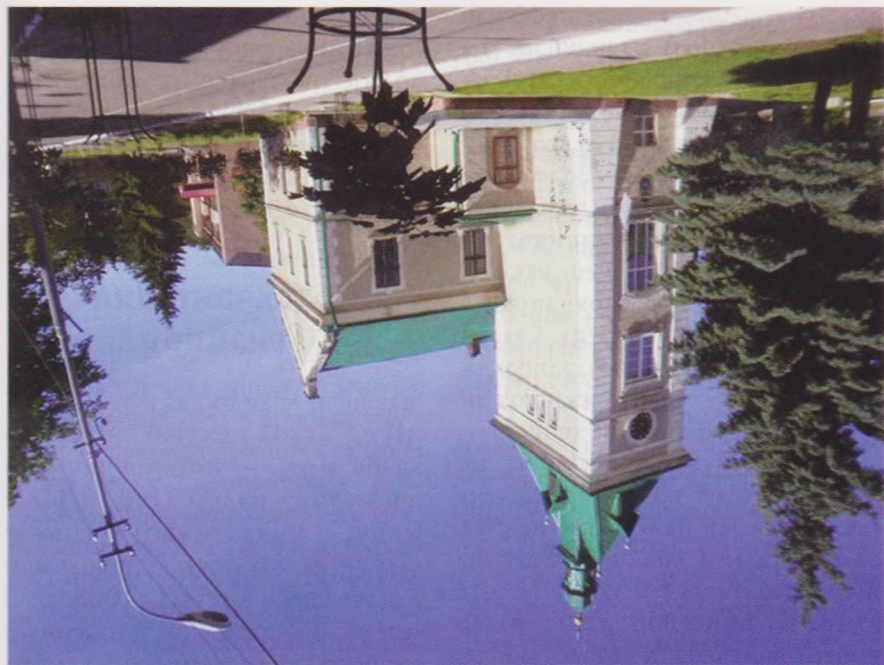
у Кам'янці Струмилової. І от 29 серпня 1619 р. на міській Ринковій площі він разом зі своїми учнями під час ярмарку, у присутності численної шляхти та простих людей, поставив свою драму "Трагедії або Образ смерті пресвятого Іоанна Хрестителя, посланця Божого", Дійові особи трагедії розмовляли польською мовою. Але після 2-го та 3-го актів були дві українські інтермедії - "Продав kota у мішку" та "Найкращий сон".

Колиска українського театру

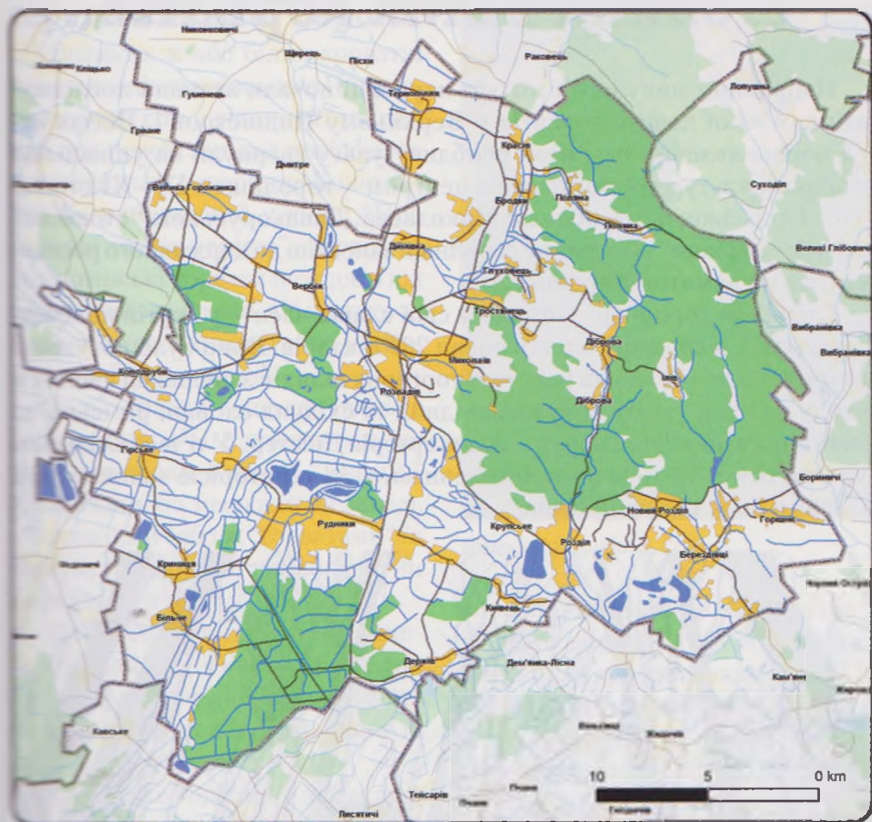
Однак на тому роль Кам'янки як колиски українського театру не вичерпується. Адже саме у цьому місті у 1914 році вперше актори українського театру товариства "Бесіда" на сцені Народного дому поставили драму Івана Франка "Украдене щастя" за текстом оригіналу. Серед акторів був і легендарний Лесь Курбас. Варто додати, що виставу актори ставили відповідно до тексту оригіналу, включаючи і ті місця, які з твору викреслила цензура.

Саме так називають Кам'янку Бузьку. Адже найдавніші українські драматичні твори, тексти яких дійшли до наших днів, - це інтермедії з трагедії Якуба Гавзатовича. Цей львів'янин за покликанням деякий час вчителював

у Кам'янці Струмилової. І от 29 серпня 1619 р. на міській Ринковій площі він разом зі своїми учнями під час ярмарку, у присутності численної шляхти та простих людей, поставив свою драму "Трагедії або Образ смерті пресвятого Іоанна Хрестителя, посланця Божого", Дійові особи трагедії розмовляли польською мовою. Але після 2-го та 3-го актів були дві українські інтермедії - "Продав kota у мішку" та "Найкращий сон".

Миколаївський район

Розкинувся на берегах Дністра на перетині міжнародних автошляхів. Колись Миколаївщина була батьківщиною німецьких колоністів, однак тепер від їх поселень не збереглися навіть назви. В одній з таких родин у Миколаєві народилася Юлія Шнайдер, яку ми знаємо як українську поетку Ольгу Кравченко. На Миколаївщині народився поет Микола Устиянович, тут свій початок бере рід Шухевичів. Миколаївщина багата старовинними сакральними пам'ятками. Це і костел Воздвиження Чесного Хреста з дерев'яною дзвіницею у селі Берездівці, і Церква Святого Миколая з дерев'яною дзвіницею у селі Мала Бороманка, та костел кармелітів і синагога у Роздолі. У селі Горішнє збереглися залишки замку Тарлів, а у Роздолі - Палац графів Ржевських-Лянцкоронських з парком з 1704 року. Та, безперечно, насамперед Миколаївщина приваблює колишньою столицею білих хорватів – древнім Стільсько.

Стільсько – столиця Білих хорватів

Наприкінці минулого століття науковці почали активно досліджувати пам'ятки давніх хорватів у Верхньому Подністров'ї. Відтак серед нововиявлених пам'яток особливу увагу звернули на унікальний історико-культурний комплекс з центром – городищем IX – XI століть у селі Стільсько, що неподалік Миколаєва. Давньоруською “стольськ” означає “столиця”. Стільське городище занесено до державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Стільське городище займало у свої славні часи – у другій половині X століття – величезну площу понад 260 гектарів. Воно було потужним центром, адже стояло на перетині торгових шляхів з півдня на північ і з заходу на схід, тут була межа західних та східних слов'ян, римської та візантійської церков, а поруч – водна артерія Дністер. У ті часи Стільсько було містом з 40-тисячним населенням, а за територією майже удвічі більшим, ніж тодішній Київ.

Колишня столиця гостинних і лютих білих хорватів

Стільсько – потужний макрополіс середньовічної Європи

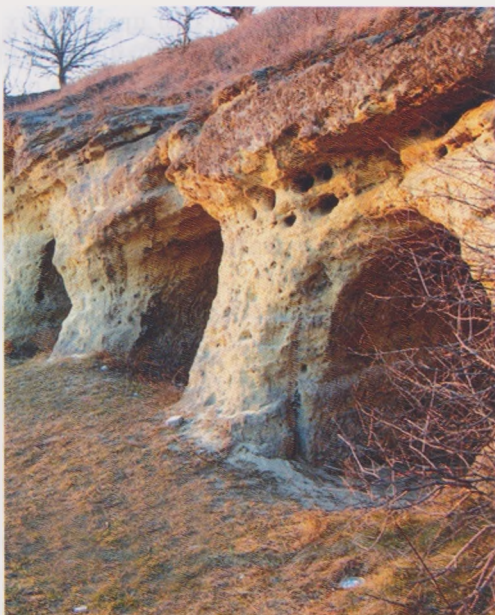
Великих ж або білих хорватів як мешканців українського Прикарпаття згадують у різних літописах. Про них у своїх записах повідомляв візантійський імператор Констянтин Багрянородний у книзі “Про управління імперією”: “хрещені славянські хорвати походять від хрещених хорватів, які живуть за горами Угорськими, тобто у Північному Прикарпатті”.

Білі хорвати – це словянське плем'я, котре у VI-X століттях жило на обидва боки Карпат. “Білими” їх називали, бо мешкали на заході, а “горватами” або ж “горватами” їх згадували від того, що вони були мешканцями гір.

До речі, візантійський імператор Маврикій казав про білих хорватів як про людей гостинних та чемних, однак лютих, коли їх змусь роздратувати.

Стільське городище займало у свої славні часи – у другій половині X століття - величезну площу понад 200 гектарів. Воно було потужним центром, адже стояло на перетині торгових шляхів з півдня на північ та заходу на схід, тут була межа західних та східних слов'ян, римської та візантійської церков, а поруч – головна артерія Дністер.

Під час розкопок дослідники дійшли висновку, що Стільсько було потужним макрополісом середньовічної Європи. Воно мало чітку структуру ранньофеодального міста, яке було оточено кількома лініями

Таємничі заглибини.

оборони, двочастний замок, а ще – густонаселене. Стіни збудованих земляних укріплень мали висоту 15 метрів, а їх протяжність сягала 10 км.

А з заходу Стільсько захищали стрімкі схили гір. Ці величезні камені над урвищами й досі можна побачити. І досі збереглися сліди від підйомних мостів, що закріплювали у пази, які були видовбані у цих каміннях.

У місті процвітало гончарство та ковальство, тут були свої добре озброєні воїни. І досі у назві місцевості збереглися ті давні часи – урочища Золоті ворота та Княжа криниця.

Довкола дитинця було теж добре укріплене передмістя. Тут мешкало вільне міське населення – купці, ремісники, служителі культів. Такі висновки зробили

археологи на підставі проведених розкопок. Адже під шарами ґрунту знайшли десятки житлових та ремісничих приміщень, помешкання заможних городян. У пожежі, яка зруйнувала місто, вціліло кілька печей-кам'янок, а також знайшли рештки кружального та ліпленого посуду, зброю.

До столиці білих хорватів йшло одразу кілька доріг, а ще – кілька підземних ходів, було і водне сполучення. На під'їздах до міста височіли башти, здіймаючись до неба на 5-6 метрів. Виготовлені вони були з дерев'яних колод. Човни ж плули з Дністра до Стільсько рукотворним 11-кілометровим каналом, спеціально спорудженим ще у IX столітті на річці Колодниці.

Столицю знищили лише підлістю

Народна пам'ять зберігає легенду про загибель великого столяного града, який височів на горі над нинішнім селом Стільське. Недоступна для ворогів твердиня завжди щасливо оминала їх набіги та штурми. Так було і під час останньої облоги – столиця її мужньо витримала. Чужинці так і не знайшли у собі сміливості його штурмувати. Запаливши сполоскипи вночі, ворожі загони буцімто почали відступати. Однак це була лише їх військова хитрість, а не відступ. Мешканці Стільсько повірили, що небезпека позаду, і відчинили головні ворота міста та зняли охорону. Ворожий загін зненацька вискочив зі засідки, ввірвався у столицю, і підпалив її. Язика полум'я високо здійнялись

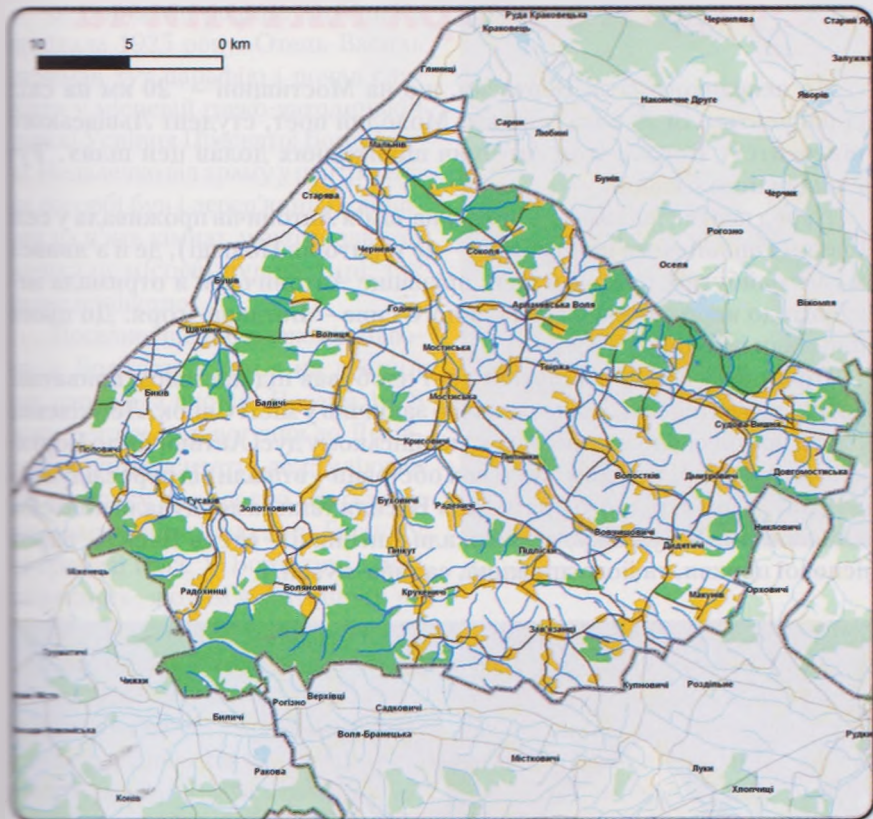
до неба. Це стало сигналом про необхідність повернення для інших частин ворожого війська. Так зникла велика могутня столиця білих хорватів. Ті, кому пощастило залишитися живим, перебрались у долину річки Колодниці, і заснували нинішнє Стільсько.

Народні перекази також зберегли пам'ять про те, що глибоко під землею, під городищем, було і підземне місто. І хоча через брак коштів, остаточне слово науковці ще не сказали, проте не заперечують цієї народної версії. Понад те – вони переконані, що підземні лабіринти – праця людських рук. Відтак припускають, що їх використовували як печерні храми та усипальниці місцевої знаті й духовенства.

Білі хорвати були язичниками і вірно поклонялися своїм богам. І досі у скелях є витесані святилища. Довкола Стільсько є сім паралельних тунелів, різної довжини, але з'єднаних між собою. Усі вони вони ведуть до напівкруглого майданчика. Історики припускають, що швидше за все, тут волхви здійснювали обряди. Вони мешкали у комірчинах витесаних у скелях. З приходом наші землі християнства ці комірчини стали келіями для ченців. Вони також у скелях витесували ніші для зберігання мощей святих.

Ці заглибини у скелях у всі віки використовували мешканці довколишніх територій. А нині у скелях місцеві селяни використовують для зберігання продуктів узимку, адже температура тут не змінюється упродовж усього року. Рівно п'ятнадцять за Цельсієм.

Мостиський район

Розкинувся у прикордонні на просторах Головного Європейського вододілу. У давні часи його територією пролягав важливий торговий шлях зі Західної Європи у Русь.

Історично склалося так, що на території нинішнього Мостиського району паралельно розвивалися польська та українська культури. З Мостищини у світі пішли астроном, географ і історик Бернард Ваповський, польський письменник Мартин Кровіцький та український полеміст Іван Вишенський, відомі містомісти Андрій Фредро та Ян Тоболька.

У селі Новосілки народився всесвітньвідомий співак Модест Менцинський.

На Мостищині збереглася унікальна історична пам'ятка усіх народів Європи – фортеці Перемишль, яка на початку минулого століття була однією з найбільших тодішніх європейських обронних споруд.

Садиба Богдана-Ігоря Антонича

До невеликого села Борятин, що на Мостищині – 20 км на схід від райцентру. Зі Львова – 50 км. Молодий поет, студент Львівського університету Богдан-Ігор Антонич щовихідних долав цей шлях. Тут мешкали його батьки.

Перед переселенням до Бортянина сім'я Антоничів проживала у селі Новиця Горлицького повіту (нині – це територія Польщі), де й з'явився на світ майбутній поет. До речі, прізвище Антонич сім'я отримала незадовго до народження свого єдиного сина – Богдана-Ігоря. До цього вони мали прізвище – Кіт.

Початкову освіту майбутній поет здобував під наглядом приватної вчительки в інтернаті, а вже гімназію закінчив у місті Сянок. Лемківська родина прогресивно настроєних в українському дусі Антоничів до Борятини потрапила під тиском життєвих обставин – втікали від переслідувань поляків. До речі, рідного брата отця Василя таки замордували польські націоналісти. У будинку, де мешкали Антоничі – отець Василь, парох місцевої церкви, та його дружина, садиба-музей.

Музей-садиба Б.-І. Анто

Трагедія родини Антоничів

У Бортятин родина Антоничів приїхала 1925 року. Отець Василь отримав тут парафію і почав служити у місцевій греко-католицькій церкві Успіння Пресвятої Богородиці. Недалечко від храму у центрі села пагорбі був і дерев'яний будинок на п'ять кімнат, у якому завжди мешкали місцеві душпастирі, так зване попівство.

Поселившись недалеко від Львова, у Бортятині, сім'я на деякий час отримала спокій. Восени 1928 року Богдан-Ігор вступив до Львівського університету, де студював слов'янську філологію. Батько ж тим часом вірно служив Господу громаді села. У Бортятині і досі пам'ятають, що сім'я Антоничів не жадая за статками – отець Василь ждав і худобу, і землі місцевим селянам. А ще саме його стараннями у цьому селі з'явилася кредитна спілка, для функціонування якої спеціально збудували будинок. Також перед Другою світовою війною стараннями пароха у Бортятині розпочали будівництво нової, мурованої, церкви.

Улітку 1937 року важко занедужав їхній єдиний 28-річний син, вивчений уже на той час поет Богдан-Ігор Антонич. Молодий організм вразив запалення кишки, а потім кров'яний. Однак не витримало серце...

Переніши страшну втрату, сім'я продовжувала жити, а її глава – служити. У 1945 році, він відійшов у вічність.

Влову ж нова влада вигнала з будинку. Там розмістили сільраду

Молодий поет.

та “контору” місцевого колгоспу. Згодом господарство звело собі нове приміщення, і у колишньому будинку Антоничів зазвучали дитячі голоси – його пристосували під чотири класи місцевої школи та бібліотеку.

Десять останніх років життя по смерті чоловіка мати Богдана-Ігоря Антонича, яка мала неабиякий авторитет у селі, прожила у злиднях – її прихистила у своїй домівці одна з сімей Бортятинина. На той час припадає і забуття її сина як поета.

Талант, що спалахнув та згас, мов зірка

Поезією ж Богдан-Ігор Антонич захопився ще дитинстві. Невдовзі і сам почав віршувати. Перші поетичні рядки з-під його пера з'явилися польською мовою: воно й не дивно,

Гурток студентів-україністів у Львові, ряд знизу, перший зліва – Б.-І. Антонич.

адже навчався у польській школі, та й оточення було лише польським. Ситуація змінилася після вступу до Львівського університету. Тут навчалось багато українців. Вони й заохотили Богдана-Ігоря Антонича писати рідною мовою. І не лише заохочували, а й допомагали вивчати українську мову у всій її красі та нюансах.

Перші свої поезії українською мовою Антонич прочитав саме у студентському середовищі. Зробивши перші впевнені кроки на літературній ниві, поет активно включився у громадське життя Львова.

Богдан-Ігор Антонич мав добрий смак, тому його перші твори залишилися переважно у рукописах – свої ранні поезії він не видавав до друку. Уперше його вірш з'явився у 1931 році у журналі "Вогні". Він також робив різноманітні доповіді про стан української та іншомовної літератури, писав статті та рецензії під псевдо Зоїл

дискутував на шпальтах різних видань про громадські та політичні справи. Також у журналі "Дажбог" вів літературну хроніку, а ще був дотепним фейлетоністом та автором сатиричних пародій. Деякий час Богдан-Ігор Антонич редагував журнал "Дажбог" і разом з Володимиром Гаврилюком – журнал "Карби". А ще – склав лібретто до опери "Довбуш", незакінченими залишилися новела "Три мандоліни" та повість "На другому березі". Загалом за недовге

але яскраве літературне життя, Богдан-Ігор Антонич видав три збірки поезій – "Привітання життя", "Три перстені" та "Книга Лева". Устиг підготувати до друку ще дві – "Зелена євангелія" і "Ротації". Однак вони вийшли вже після смерті поета, у 1938 році.

Богдан-Ігор Антонич також активно цікавився літературним життям сучасної йому Радянської України: переписував у свої блокноти поезії Максима Рильського та Павла Тичини, вивчав вірші Євгена Плужника, Миколи Бажана, Михайла Драй-Хмари. Важко він також пережив загибель на території Радянської України своїх близьких знайомих – Василя Бобинського та братів Крушельницьких.

Богдана-Ігоря Антонича щедро обдарував талантами: малював, грав на скрипці, писав музику і мріяв стати у майбутньому композитором.

Однак не судилося...

Форти часів Першої світової війни

Руїни шести фортів фортеці “Перемишль” часів Першої світової війни знаходяться в Україні, а якщо точніше – на Львівщині, а якщо ще точніше – у Мостиському районі. Заховані за рядами лісу, вони не забуті місцевими мешканцями та нащадками тих, хто мужньо обороняв фортецю, незважаючи на нестерпність останніх днів перебування у ній. Тут воювали австрійці, угорці, росіяни, німці, чехи, поляки, італійці. У ці часи її порівнювали з французькою фортецею Верден.

Фортеця Перемишль належить до культурної спадщини не тільки мешканців однойменного польського міста, але і всіх народів Європи. Оборонні споруди фортеці – це зріз австрійського оборонного мистецтва – від шанців першого укріпленого табору з 1854-55 років, через артилерійські форти, що постали на рубежі 70-80-их років XIX століття та броньовані форти кінця XIX століття до польової фортифікації 1914-1915 років. Збереглися рештки маскувальних насаджень, мальовничих доріг, внутрішніх комунікацій, численні окопи поміж фортами.

...тичні руїни.

Найміцніші форти - шостого напрямку

Початок фортеці

Перші фортифікаційні споруди навколо Перемишля австрійці почали будувати задовго до початку Першої світової війни.

Ще 1819 року австрійська влада почала зміцнювати Перемишль, незважаючи на добрі стосунки між Росією та Австрією. Появилися вали і редути на рогах. 1850 року державна фортифікаційна комісія вирішила ще більше зміцнити Перемишль і поставила його за важливістю на друге місце після Кракова.

Будівництво фортеці розпочалося 1872 року. Для цього мобілізували тисячі робітників та інженерів. У Відні навіть відкрили спеціальну однорічну школу, де го-

тували керівників будівництва. Як наслідок – з'явилася оригінальна австрійська школа, найпередовіша у Європі.

Найрозбудованішими та найміцнішими були форти шостого напрямку, які займали східну сторону фортеці. Вони захищали найважливіші шляхи, що йшли зі Львова та півдня, тобто з Добромилля. Група селиських фортів була найсучаснішою. Вони були навіть оснащені електричними двигунами, вентиляторами і рефлекторами.

Фортеця Перемишль мала важливе значення і для Австрії, і для Росії. Працювала ціла система російської розвідки: важливо було роздобути плани фортів.

Для фортеці не жаліли ні лісів, ні людей

Коли прогрімилі перші постріли Першої світової війни, наша фортеця не була у бойовій готовності. Але австрійці мобілізувалися. Щодня працювало 25 тисяч людей з навколишніх сіл, у тому числі 8 рот саперів, розташованих між фортами і між ними в 50 кілометрів ровів, створених спеціально для артилерійських батарей. Вся монархія забезпечувала Перемишль амуніцією, обмундированням та продовольством. Були навіть рідкісний телеграф і лінійним яким користувалося Верховне командування.

Тобто Перемишльська фортеця мала для австро-угорців велике значення.

Проте на початку серпня 1914 року ситуація на південному відтинку фронту склалась не на користь Австро-Угорщини. Третя та Восьма російські армії під командуванням генерала Брусилова без особливих зусиль увійшли у Галичину і рушили на Львів. 16 серпня 1914 року Генеральний штаб перенесли з Відня до Перемишля. Після того як 11 вересня 1914 року австро-угорське верховне командування дало наказ про відступ військ на Сян

і далі на захід, фортифікований Перемишль став самостійною оперативною одиницею.

Для точнішого обстрілу фортечної артилерії, а також для забруднення підходу до фортів ворогів довкола фортів вирубади майже тисячу гектарів лісу, спалили 21 село і 23 присілки. Їх мешканців переселили до Чехії та Моравії, або й покинули напризволяще.

14 вересня 1914 року страшною смертю у Перемишлі загинули 50 українців, яких готували на вивчення. Їх повбивали багнетами та шаблями і потоптали кінями. Більше того – загиблих навіть не дозволили поховати.

Перша облога

26 вересня російські солдати оточили Перемиську твердиню. Генеральний штаб тепер перенесли до Нового Сонча.

30-метровий колодязь

Командиру фортеці фельдмаршалу Кусманеку віддали наказ: «Фортеця Перемишль тимчасово залишена на власні сили і повинна захищатися до кінця».

Керівництво чекало наступу зі сходу на групу селиських фортів. 18 вересня пролунали перші постріли, і були вони саме з селиських фортів. Першими під удар потрапили козаки.

5 жовтня росіяни розпочали атаку з трьох сторін – цар вимагав здобути фортецю за 72 години. Особливо ураганною була атака з боку Бикова та Новосілок. Вона тривала без перерви рівно 72 години. 7 жовтня росіяни таки вдерлися до форту у Бикові, але отримали шалений спротив. З чотирьох сотень російських солдатів, які вдерлися до форту, дві третіх загинули на місці, всі інші здалися у полон. Форт уникнув катастрофи. Запеклі бої були і у Поповичах. Однак і тут росіяни програли. Відтак три тижні Перемиські вояки не давали шансу

на успіх майже чверті мільйона російських солдатів. Фельдмаршал Кусманек від цесаря Франца-Йосифа за вмiлу оборону мiста отримав орден Залiзної Корони 1-го класу.

Однак ситуацiя у Перемишлi ставала щораз гiршою: не було лiкiв, не вистачало харчiв, бiльше того – не було дощок на труни. А помiж тим лише хворих на тиф у мiстi було понад 4 тисячi.

Друга облога

Росiяни вiдтак припинили штурм, а натомiсть вирiшили моритиголодом. Друга облога Перемишля тривала 137 днiв. Це найдовша облога в iсторiї Першої свiтової вiйни. Уже на початку грудня 1914 року у фортецi почали вiдчувати серйозний брак продуктiв. Солдатам i офiцерам зрiвняли пайки. Бiльше того – iх зменшили на половину. Залишилася лише одна кав'ярня, де можна було випити склянку чаю чи кави з однiєю кiсткою цукру. З часом голод став настiльки сильним, що зафiксовано випадок, коли офiцер вимiняв золотий годинник на буханець хлiба. У лютому вже взагалi нiчого не можливо було купити – товарiв не стало.

Росiяни намагалися налагодити стосунки з представниками рiзних народiв, що населяли Австро-Угорську iмперiю. Напередоднi Рiздва вони надiслали до них звернення i попередили, що жодного пострiлу у цi днi не буде. А також передали у подарунок тютюн, хлiб та солодошi.

Через тиждень солдати фортецi вiдповiли тим же – на Новий рiв прикрасили ялинку.

А мiж тим життя у фортецi ставало все нестерпнiшим – голод i холод. Почало не вистачати одягу та взуття, мила, свiчок, сiрникiв, навiть води. Щоб солдати не мерзли на вартi, один з них почав шити своєрiднi черевики, так званi ваткованки: мiж тонким матерiалом клали сiно, листя, ганчiря.

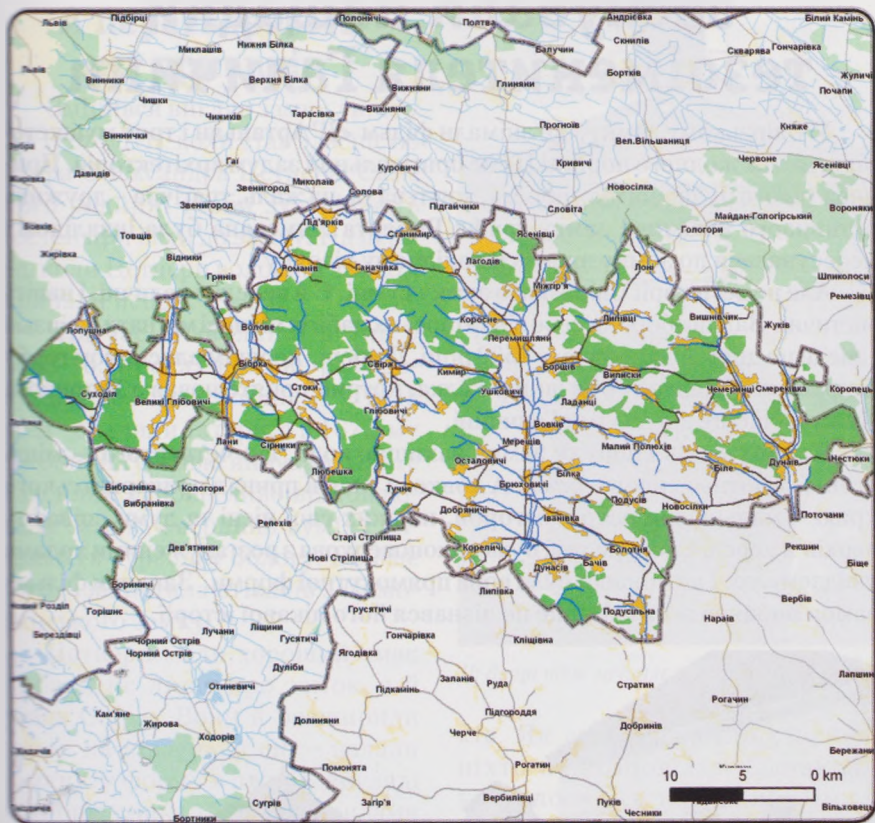
Влада всiляко намагалася демонструвати, що життя триває: грали оркестри, виступали театри, були найрiзноманiтнiшi концерти. У Перемишлi навiть вiдкрили гiмназiю з польською мовою вивчення.

Була i спроба перервати облогу – у нiч з 18 на 19 березня 1915 року. Однак переговори не дали нiчого. Тому через 2 днi, 21 березня фельдмаршал прийняв рiшення про капiтуляцiю, i вiддав наказ знищити усi запаси снарядiв, гармат, гаубиць, мортирiв. Зруйнували мости, сiм'яки, а також вiддали своїми ж руками пiдрвати фортецю, знищити славнозвiсну ратушу, танцю, польову телефонну мережу, лiквiдували документи i затопити вiдбiтне вiйськове обладнання.

Зважаючи на героїзм захисників фортецi, цар Микола II наказав залишити офiцерам особисту зброю. Згодом iмператор поїхав особисто оглянути фортецю та рiвни пiдрваних фортiв.

А над фельдмаршалом Кусманеком згодом вiдбувався трибунал. Якi вiн наводив аргументи, сказав зараз не може нiхто. Однак його виправдали.

Перемишлянський район

Розташований на Головному Європейському вододілі, у південно-східній частині Львівської області. Щедро вкритий лісами, це – екологічно найчистіший район Львівщини. А ще на Перемишлянщині є джерела мінеральної води.

Район часто відвідують туристи та прочани. Окрім легендарного сакрального Унева, на Перемишлянщині є ще п'ять цікавих пам'яток. Це – дерев'яні церкви, зведені у XVIII столітті: у селах Бачів, Брюховичі, Великий Глібовичі, Волошина, Лоні.

У селі Бачів є не лише старовинна церква, а й грота, споруджена уродженцем цього села, а потім місіонером з Люрда отцем Приймою. Він також привіз до Бачева камінь з легендарного Люрда і освятив його тут.

У П'ятничих же можна відвідати старовинну оборонну вежу.

Свірзький замок

заснували нащадки тезоіменителя Галичини

У Свірзькому замку, де знімали фільм «Д'Артаньян і троє мушкетерів», немає жодного порога! Це не оригінальний задум архітекторів. Причина такого будівництва - проста, життєва та, на жаль, трагічна – дружина останнього власника замку графа Роберта Лямезана була інвалідом і пересувалася по замку лише в інвалідному візочку.

Але не всі історії Свірзького замку сумні. Є й веселі, і величні, і навіть містичні. Задля оборони себе від татарських набігів місцеві магнати Свірзькі і звели це диво архітектури у 1530 році. До речі, першим власником гербу Свірзьких “Шалава” був лицар Галка, котрий приятелював з Рюриком. Кажуть, що це він дав імя Галичині.

З трьох боків споруду замку захищає вода, а з четвертого – міцні стіни і самотньо височіє вежа. А довкола тисячі принад прикарпатського краю – мальовничі озера, пагорби, на яких свої пісні та думи співають верхів'я дерев. Споруда тоді була одноповерхова з розгалуженими ходами у підземеллі. І що цікаво: була вона прямокутної форми. Завдяки фільму замок побачив весь світ, але не дізнався його цікавої історії.

Міцні мур Свірзького замку

Татари зради не прощають. А перетворюють на привидів

Змінився вигляд замку лише у XVII столітті, коли став власністю графа Олександра Цетнера. Саме його родинні герби зустрічають гостей при візді до замку. На період, коли Цетнери володіли замком припали непрості часи.

Під час визвольної війни у 1648-1654 роках його не раз здобували козацькі загони. А у 1648 році - спалили татари, а в 1672-му захопили турецькі яничари. Проте власники наполегливо відновлювали замок. Твердиня зуміла витримати турецьку облогу. Більше того – захистила втікачів з Помор'янського замку.

Цетнери мали хороший смак і дбали не лише про замок, а й про весь Свірж. Вони й розширили замок на південь, а ще – надали замкнуту форму в плані у вигляді чотирикутника з бічними крилами і південним корпусом з парадним в'їздом у подвіря по осі будинку, цікавими ренесансними фасадами і підземними приміщеннями. І досі збереглися у стінах між приміщеннями житлової частини замку кам'яні різьблені портали з ренесансовими орнаментами біля східної вежі.

Саме у ті часи сягає найпоширеніша легенда про Свірзький замок про дівчину-привида. Кажуть, що українське дівча, котре працювало у замку, покохало солдата з котрихось завойовни-

Ці двері теж зачиняє привид.

ків. Як саме це могло статися, ніхто не розповідає. Однак закінчилося усе плачевно. Після того, як дівчисько відчинило коханому фортечну браму, вороги захопили замок. Дівчина мріяла про шлюб, а знайшла смерть. Коханий скинув її у глибокий колодязь. Йому не потрібна була та, що може зрадити. Кажуть, що тінь нещасної блукає замком і від переляку зачиняє за собою усі двері.

Плани графа руйнували війни

Після Цетнерів упродовж XIX століття кілька разів змінювалися

Парадний в'їзд до замку.

власники Свірзького замку. А у 1907 році його придбав граф Роберт Лямезан. Він докорінно змінив замок, реставрував, доповнив родинними пам'ятниками та творами декоративного мистецтва. Завершив ці зміни військовий аташе в Парижі генерал Роберт Лямезан якраз напередодні Першої світової війни. Усі вкладені час, сили, кошти, знання змарнували 2 вересня 1914 року російські солдати, які підпалили замок. Родинні портрети, бібліотека, цінності пішли з димом. Залишилися лише згарища та мокрі стіни. Артилерійським пострілом було зруйновано південну частину корпусу, збудовану у XV столітті, і західне крило житлової частини замку. Повністю також згоріли дерев'яні дахи і перекриття.

Вдихнути ще раз життя у своє дітище та родинне гніздо граф Роберт Лямезан, який тоді у чині генерала служив у Польській армії, спробував у 20-их роках минулого століття. Працювали над цим три російські військовополонені. Завдяки збереженим малюнкам та фотографіям знову з'явилися знищені портали, розетки та рослинні орнаменти на стелі. Вищими, бароковішими граф розпорядився зроби́ти дахи веж. Однак не встиг усе закінчити – знову розпочалась війна. Тоді тут поселилися німецькі льотчики. Замок знову знав руйнувань. Про грабіння й нагадувати.

У радянські часи Свірзький замок належав місцевому колективу, а потім тут відпочивали тисячі люди з усього СРСР.

Замість занепаду - бали

Нині знову потрібен граф Роберт Лямезан, котрий фанатично не шкодував сил а заодно і грошей, аби Свірзький замок ожив. Є плани, щоб знову стало гамірно і звичайно ка. А якщо точніше – створити готельно-туристичний комплекс. Охочих переночувати у стінах графа, а заодно й погуляти природою, погуляти йде́ться немало...

До Унева їдуть навіть з Африки

Про Унів, що за 4 км від Перемишлян, написано і сказано багато. Однак говорити тут замало – в Уневі треба побувати. Щоб відчуті особливість цього місця, випити джерельної цілющої води та, можливо, назагалом змінити своє ставлення до світу і переосмислити життєві цінності. Унів до легендарного Унева кожен поспішає за своїм.

Найперше, що вражає тут, це багатомовність присутніх. Ба навіть можна зустріти людей різного кольору шкіри. Значить неспроста простує сюди з усього світу до монастиря-фортеці, і таки знаходить бажане, бо повертається сюди знову і знову.

До Унева почали тягнутися щонайменше півтисячі років тому - він став одним з найвідоміших відпустових місць України: щороку сюди на відпусту та прощі приходять до 20 тисяч прочан. Традицію проведення прощі відродили 1994 року. Відтак тепер щороку сюди йде дводенна проща. Ще одна відбувається 28 серпня, у день Успення Пресвятої Богородиці.

Унів. Завантажено з сайту монастиря-фортеця.

Чудотворна ікона Унівської Божої Матері.

Лицаря Лагодовського зцілила Богородиця

В Уневі є усе – і легенди, і періоди злетів та сумних часів, і неповторність архітектури, і виставка старовинних ікон – від XIV століття, і галерея портретів українських святих, і цілющі джерела, і мальовничість природи. І найголовніша перлина – чудотворна ікона Унівської Божої Матері.

А цілюще джерело витікає з підземелля церкви під великим престолом. Відтак вода протікає по під фортечні мури до криниці, що під каплицею зі статуєю Богоматері.

Історії відомо ім'я того, хто першим зцілювався на цьому місці – це лицар Лагодовський, що мешкав неподалік у селі Лагодів. Одного

дня він занедужав – не міг ступати ногами. Для нього це було справжньою трагедією. Проте раз уночі уві сні йому з'явилася Богородиця. Вона і вказала йому місце, на яке потрібно податися, щоб омити хворі ноги водою. Він поїхав. Слуги зняли хворого лицаря з коня, і поставили на місце, де било джерельце. І диво таки сталося – Лагодовський знову зумів зробити свої перші кроки. На знак вдячності він і профінансував заснування на цьому місці церкви та монастиря. Кажуть, що і поселення, яке згодом з'явилося тут, отримало назву завдяки цій історії. Буцімто назва Унів походить від назви об'єктів лицаря – унки.

Перлина Унева – церква Успення Богородиці

Попри всі достоїнства Унівського монастиря-фортеці найбільшою цінністю є церква Успення Богородиці, зведена у XVI столітті. Відтоді її кілька разів реставрували – вперше 1632 року. Саме тоді вона і набула сучасного вигляду з бароковим фронтом на західному фасаді. Коли ж тут у 1904 році під керівництвом відомого архітектора Івана Левинського з'явилися реставратори вдруге, то вони і знайшли іконостас 1731 року та надгробний пам'ятник останньому опікунові монастиря Ванкові (Олександрові) Лагодовському, який спорудили у 1547 році. Цей пам'ятник можна побачити і досі. Щоправда не в Уневі, а у музеї Олеського замку.

Під час цієї ж реставрації виявили вмуровану у південну стіну

церкви виготовлену з чорного мармуру надгробну плиту кардинала М. Левицького, який відійшов у вічність у 1858 році.

У 1930 році відомі художники Євгеній Мокрицький та Дем'ян Гудняткевич розписали святиню фресками.

Дзвони звучали не завжди

Та не завжди в Уневі мешкали монахи. Починалося усе у 1542 році, коли монастир-фортеця став архієпископською, а першим архимандритом був Анастасій Радилівський. Після нього керували Гедеон і Ісає Косовани. Однак вже у 1790 році монастир скасували. Ченці розійшлися до монастирів у Бучачі й Ізяславі. Ті, що оселилися у Бучачі, привезли зі собою з Унева цінні церковні документи та грамоти. Решта ж втрачені назавжди – у Бучачі згоріли.

До монастиря таки судилося у 1816 році. Ще у 1816 році маєтки монастиря прилучили до парафії маєтків Львівської єпархії. Тоді ж монастирська церква Успення Пресвятої Богородиці стала парафіальною, а Унів – єпархіальною резиденцією. Унівський митрополит Микола Левицький назавжди привів до Унева. За часів його митрополитства звинилася територія монастиря-фортеці – за часів турецької війни вали, а згодом з монастиря знесли дзвони.

У 1919 році до Унева прибули монахи-

студити. Першим архимандритом став брат Митрополита – отець Климентій, беатифікацію якого проголосив Папа Римський Іван Павло II. Під керівництвом отця Климента ченці відроджували традиції монахів часів преподобних Антонія та Теодозія Печерських.

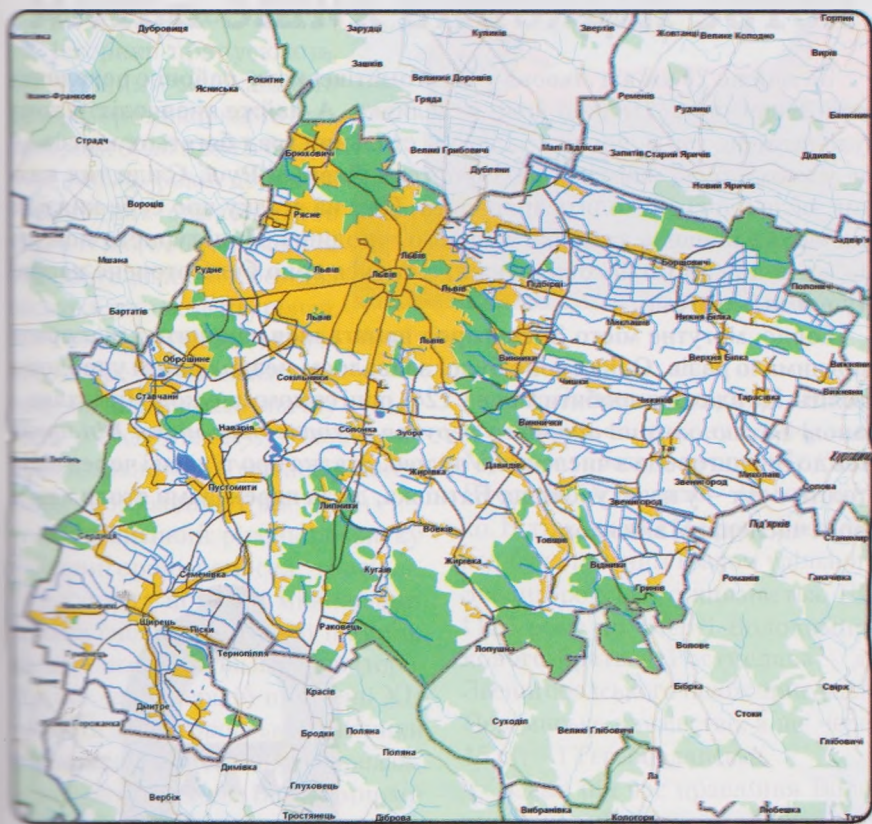
Спокійне чернече життя у Лаврі обірвалося у 1939 році – з приходом на наші терени радянської влади.

Лише у 1991 році на Святвечір монахи-студити знову відправили святу літургію у церкві Успення Пресвятої Богородиці. Вони зайнялися реставрацією святині. Вона триває й досі. Але перебуваючи на території Лаври, це нині важко помітити – стіни, келії, мури просто вражають ідеальністю.

Мабуть, нинішнім станом Лаври були би приємно вражені та задоволені ті великі постаті, котрі були тут кілька століть тому. Як відомо, тут у 1606 році перебував Іван Вишенський. Саме в Уневі він написав “Посланіє до стариці Домініканії”. До 1770 року при Лаврі діяла відома унівська друкарня, у якій побачили світ кілька відомих стародруків. А долучилися до їх створення відомі українські друкарі Андрій Скольський та Дмитро Кульчицький і Симеон Ставницький. Книжки, що з’являлися в Уневі, були прикрашені гравюрами Мина, Фуглевського та інших.

Нинішні його мешканці свято бережуть пам’ять і про сумні, і про веселі часи обителі. А ще з вдячністю викарбували пам’ятну дошку тим, хто допомагає її розбудові та відновленню.

Пустомитівський район

Умовною підковою оточує Львів, і за величиною території є другим районом в області. Тут виділяють 5 умовних природніх регіонів: Львівське Опілля, Львівське плато, Давидівське пасмо, Грядове Погір'я, Бібрське горбогір'я.

У центрі з XVIII століття відомі джерела сірчаної води, яка за лікувальними властивостями подібна з Великолюбінською.

Відомі – дрівників цікавими будуть дерев'яні церкви у Дмитровичах, Жировичах, Турові, Кугасві, Лесневичах чи Пикуловичах. А також – оборонний замок Святого Станіслава у Щирці. Є дані, що він збудований ще на початку XV століття, однак після зруйнуванням татарами його відбудували лише в 1553 року. Потім його ще кілька разів реконструювали, востаннє – в 1912 році.

Звенигород: місто, котре підкорив лише Батий

За майже 20 км від Львова у Пустомитівському районі є невеличке село Звенигород. Це нині воно невеличке. А майже тисячоліття тому було величне горде поважне місто – стольний град багатьох князів. А ще у ньому була наймогутніша фортеця Давньої Русі. Сліди тих княжих часів і досі знаходять археологи. Нам на згадку про себе князі та їхні люди залишили залишки давнього городища. Нині туристи можуть під'їхати до самого його підніжжя, а колись воно було оточене неприступними болотами.

Горде, могутнє місто Звенигород намагалися захопити і підкорити собі чимало разів. Однак воно було, здавалось, нездоланим упродовж століть. Це вдалося зробити лише у 1241 році самому внукові Чигізхана – ханові Батю, котрий особисто керував захопленням міста. Він прийшов до Звенигорода з численною ордою. Згадка про ті часи і через вісім століть є тут – у назві урочища Батіївка, де за переказами стояв хан з своїм численним військом.

Пам'ятник 9000-літтю Звенигор.

Перша згадка – у “Повісті временних літ”

Історики припускають, що першими мешканцями на території нинішнього Звенигорода було плем'я бужан – за тисячу років до нашої ери. Однак справжнього стратегічного значення міста набув майже через два тисячоліття з моменту появи.

І став потужним, могутим, добре укріпленим місцем, яке відіграло значну роль у політичному, суспільному та соціально-економічному житті Південно-Західної Русі.

Про високий рівень розвитку у Звенигороді ремесел, торгівлі, культури та поважні міжнародні зв'язки свідчать численні пломби, які досі знаходять на його території. Відомо, що у першій половині XII століття звенигородські ремісники виготовляли продукцію на продаж, а вже з розширенням Володимиркової володіння, збільшувався і ринок збуту звенигородських товарів. Це сприяло росту майстерності та досконалості столичних ремісників.

Уперше про Звенигород у письмовому вигляді згадано ще у “Повісті временних літ”. А згодом у 1086 році Лаврентіївський літопис, а у 1087 році – Іпатіївський повістіли про вбивство під стінами міста-фортеці Звенигород Ярополком володимирського князя, який повертався з Польщі.

Проте найбільше до розвитку міста віднесення на небувалі раніше

Музей у Звенигороді.

висоти Звенигорода у XII столітті спричинився правнук Ярослава Мудрого та батько галицького князя Ярослава Осмомисла – Володимирко. Відтак аж до 1144 року Звенигород був *стольним градом удільного Звенигородського князівства*. Ще 1126 року по смерті Володимиркового брата – Ростислава – до Звенигородського також приєднали Перемиське князівство, а ще через 15 літ – і Тербовлянське.

Саме під час правління Володимирка у Звенигороді з'явилася кам'яні та величні храм і палац.

Однак у 1144 році Володимирко переніс столицю до Галича. Того ж року київський князь Всеволод намагався здобути Звенигород. Однак зазнав поразки. Невдалу спробу він знову повторив через два роки. Але знову програв.

Вдячне поле для археологів

Археологи системно працюють у Звенигороді уже понад півстоліття. За цей час їм вдалося

Панорама.

відтворити особливості життя та побуту тогочасного княжого двору, дружинників та ремісників. Під час розкопок до рук науковців часто потрапляють порубані скелети або й відрубані голови дружинників чи пробиті черепи княжих воїнів. Знаходять також їхню зброю, шоломи, щити та рештки від їхніх вірних коней.

Проте, мабуть, однією з найцікавіших є знахідка на території

У музеї.

Звенигорода стоянки мисливців ще камяного віку. Вони мешали за два десятки кілометрів від нинішнього Львова ще 15 тисяч літ назад.

Знайдено також чимало стоянок і поселень пізніших часів.

Утім, археологи найбільше гордяться відкритими ними фундаментами білокам'яної церкви з XIII століття. Їх знайшли поблизу гори. За ними і відтворили первісний вигляд храму.

Вважають, що він був тринефний триапсидний з чотирма стовпами, на які спирався купол.

Поруч з церквою, біля її південної стіни, археологи знайшли також ще одну прямокутну будівлю з білого тесаного каменю.

Нині ж роботу археологів дещо ускладнюють благородні наміри колишнього заможного землевласника Адама-Миколи Сенявського

Того самого, котрий володів замком у Старому Селі. У 1716 році він наказав на території колишнього княжого замку насипати ще більший пагорб. А на ньому звів новий замок-фортецю. Під час його будівництва частково знищили та засипали культурні шари ґрунту. Однак новий будівлі – чотирикутній споруді з вежами, оточеній глибоким ровом – частокоролем – не судилося довго жити. Замок не простояв навіть століття...

Найбільший замок України – у Старому Селі

У Старому Селі Пустомитівського району, майже за 20 кілометрів від Львова, недалеко княжого Звенигорода, на території понад 2 га розкинувся найбільший замок в Україні, побудований у формі неправильного трикутника з шістьма вежами. Точніше нині залишилися лише три вежі та руїни. А свого часу він успішно витримував і турецьку облогу, і штурм козацьких загонів. Будували фортецю справді на віки! Під час перебудови її стіни обнесли рядом валів і вирили глибокий рів. Вежі замку прикрашені ренесансними атиками. Стіни ж простягаються до неба у висоту на 8 метрів, про їх товщину теж подбали – до 2 метрів кожна.

Однак твердиня не змогла впоратися з тим, що її перетворили у винокурню, склади та пивоварню. Так і стоїть облупленим понищеним німим докором тим, хто не зумів її оцінити по-справжньому. Нині щоправда робляться потуги відродити замок. Розмови про це тривають понад три десятиліття.

А ще у Старому Селі проводять Міжнародний музичний фестиваль.

Через замок.

Княжі часи і Старе Село

Відомим та впливовим Старе Село стало щойно за часів Галицько-Волинського князівства. Насамперед завдяки близькості до Львова та могутнього тоді Звенигорода. А ще поряд проходив важливий торговий шлях – Волоський. Утім, тоді його не називали Старим Селом. На берегах невеличкої річки Давидівка на цій території у княжі часи було древнє місто Черепів чи Черепинськ. З невідомих нам причин у період Київської Русі воно розколося на три окремі поселення: Черепин, Давидів та власне Старе Село. Давидів назвали на честь Давида Ігоревича, онука Ярослава Мудрого. Це саме той Давид, котрий спричинився до сліпоти князя Василька. А 1410 року король Владислав Ягайло подарував у володіння Завішу Чорному з Гарбової південно-східну частину давнього Черепова – Черепинку. Але владарював він тут недовго і передарував її своєму синові – Яну з Гарбова. Той місцину облюбував, переселив сюди родину і назвав поселення Гарбовим. Однак назва не прижилася – місцеві мешканці продовжували її називати Старим Селом. Варто сказати, що упродовж кількох наступних століть це село раз по раз змінювало власників.

А перша письмова згадка про Старе Село датується 1454 роком. Саме тоді Ян Завіша призначив дотацію для костелу. Основим джерелом доходів місцевого душпастиря стала... корчма. Деякі польські історики переконані також, що за

часів Яна Завіші у селі вже був дерев'яний замок.

На одній з веж колишнього замку можна розгледіти герб з написом “WDXOYZWSLS”. Ця аббревіатура розшифровується як “Владислав Домінік Князь Острозький і Заславський, Воєвода Сандомирський, Луцький Староста”. Саме в його особі у Старому Селі з'явився справжній господар. 1642 року він розпочав будівництво кам'яного замку. Цього потребували час і обставини – часті набіги татар (а Старе Село було на так званому Волоському шляху) – просто вимагали звести добре укріплену фортецю. Уперше чужинці спустошили село ще 1498 року.

Те, що не здолали татари і козаки, зни- щили пиво і час

Варто одразу ж сказати, що замок у Старому Селі – єдина заслуга Владислава Домініка Заславського. В усьому іншому він був невдахою. Насамперед князь зганьбився як військовий командир. Разом з Олександром Конецпольським та Дмитрієм Острогом він стояв на чолі польської армії у відомій битві проти козаків Хмельницького під Пилявцями. Козаки тоді виграли. Адже три військові командири ніяк не могли домовитися між собою, більше того – в армії були кепські справи з дисципліною, та й авторитет у солдат вони мали мізерний. Відтак Владислав Домінік ганебно втік з поля бою, залишивши козакам на грабунок немало предметів розкоші, котрі повсюди возив за со-

бою. Богдан Хмельницький називав його “периною”, Конецпольського за юний вік – “дитиною”, а Острога за вченість – “латиною”.

Через шість років після побудови замку у Старому Селі, а саме 1648 року, козацькі загони Богдана Хмельницького підкорили твердиню.

Однак військовий-невдаха був хорошим господарем, і вже через рік він не лише відновив замок у Старому Селі, а й значно розширив його територію та зробив його неприступним. Існує навіть легенда про те, що при будівництві замку користувалися особливим будівельним розчином, у який додавали яйця і молоко. Буцімто був шляхтич, якого засудили до смертної кари за якісь провини. Але хтось таки для нього випросив ще один шанс. І Заславський великодушно цей шанс подарував, наказавши привезти на будівництво замку два вози яєць. При тому усі вони повинні були прибути до місця призначення цілими. А чоловік виявився винахідливим: привіз дві підводи справді неушкоджених, бо варених(!) яєць. Стражі порядку гумору не зрозуміли, і такі стратили небораку.

А будували фортецю справді на віки! Під час перебудови її стіни обнесли рядом валів і вирили глибинний рів. Вежі замку прикрашені

Руїни колишньої велічі

фортецю оминули. Не піддалася вона й татарам у 1672 році. Більше того – саме стрілою з фортечних мурів убили ватажка ворогів.

Волею долі старосільському замку судилося шокілька років змінювати власників. Наступним і останнім, хто подбав про нього був Адам Микола Синявський. На початку XVII ст. він відреставрував замок і переніс до нього зі Львова свій арсенал.

Наступні власники – з 1731 року – Чарторийські замком фак-

тично не цікавилися. Ізабела Чарторийська у 1809 році подарувала замок у Старому Селі своїм онукам Потоцьким. Вони й поклали початок кінця замку, адже влаштували у ньому винокурню, склади та броварню.

Самбірський район

Розташований на південний захід від Львова, у передгір'ї Карпат на берегах річки Самбір. Самбірщина дала світові чимало відомих імен. Нині у Самбірському районі є два музеї: "Бойківщина" у райцентрі та "Музей Гетьмана Іванко-Фредро" у його рідних Кульчицях. У Самборі Лжедмитрій у 1604 році одружився з Марією Мнішек, а після того вийшов за царський престол.

У Рудках у бароковому костелі Вознесіння Богородиці поховали батька польської комедії Александра Фредро. Поховання Фредро у каплиці костелу збереглися тут досі.

У 1944 році у селі Сприня проголосили про створення Української Головної

Самбір: місто з мощами святого Валентина

Якщо комусь ще досі не щастить у коханні, тоді варто їхати у славне місто над Дністром – Самбір. З-посеред інших принад та цікавинок тут можна помолитися і до мощей святого Валентина. Того самого, котрий є опікуном усіх закоханих.

У Самборі вінчався з місцевою красунею Марією Мнішек російський самозванець Лжедмитрій. Взявши шлюб у самбірському храмі у 1604 році, окрилений коханням на нові перемоги, він одразу ж вирушив походом на Москву. Щоправда, тоді мощей покровителя закоханих у Самборі ще не було. З'явилися вони тут майже триста років тому.

Рака з мощами святого Валентина – одна з найпривабливіших святинь церкви Різдва Пресвятої Богородиці – з'явилася у ній у 1759 році. Її до Самбора привезли з Риму, де й похований покровитель усіх закоханих.

А ще у Самборі є ратуша, одна з найкрасивіших та найстаровинніших в Україні. Її видно з усіх куточків міста. Адже вежа сягає у висоту аж на 40 метрів.

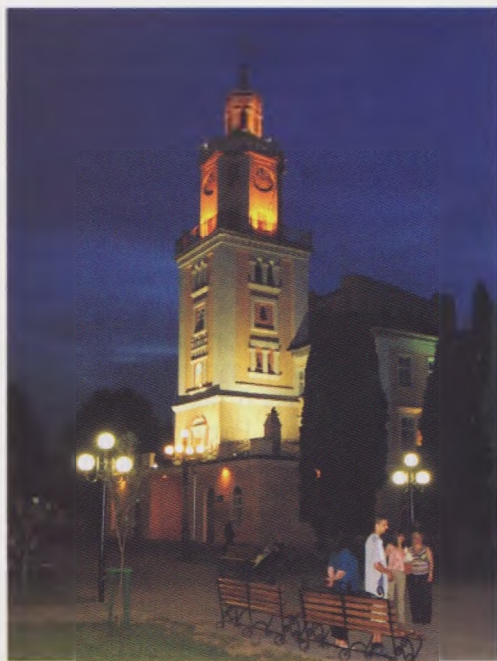
Панорама міста.

Погонич, що став Самбором

Де-факто Самбір – це місто переселенців. Легенда пов'язує виникнення Самбора з переселенням мешканців нинішнього Старого Самбора на 18 км на північний схід вздовж Дністра. Унаслідок татарської навали 1241 року попереднє місто згоріло дотла. Його мешканці знайшли собі нове місце для поселення – на місці нинішнього міста Самбір, котре тоді носило назву Погонич. Як пам'ять про своє минуле, місто нарекли, як і попереднє. А відтак нове поселення, котре з'явилося на місці колишнього Самбора стали називати Старим Самбором.

Наступна хвиля переселень відбулася вже у середні віки. Тоді чимало мешканців Самбора гинули від різних епідемій. У вільних будівлях з'являлися нові мешканці. Польська влада населяла місто мазурами, котрі принесли у Самбір свою звичаї, і культуру, і національний одяг. Зрештою, починаючи з 1349 року, відколи місто опинилося у підпорядкуванні Польщі, у ньому постійно з'являлися все нові й нові переселенці.

До того часу Самбір та його околиці входив до складу Галицького, а згодом – Галицько-Волинського князівств. Дані ж археологічних розкопок свідчать про те, що перші люди на цій території з'явилися дуже давно: під час розкопок виявлено бронзові предмети - сокири, серп, браслети, виготовлені приблизно в IX-VIII ст. до н.е., а також римські монети.

Найкрасивіша ратуша України

Ратуша – серце Самбора

Як і годиться для такого типу міст, центр Самбора розмістився на великому пагорбі. А на ньому – ратуша, одна з найкрасивіших та найстаровинніших в Україні. Її видно з усіх куточків міста. Адже вежа сягає у висоту аж на 40 метрів. У різних джерелах можна знайти відмінності щодо дати її побудови. Називають навіть 1606 рік. Однак більшість істориків все ж сходяться на думці, що самбірську ратушу звели у 1638-1668 роках.

Це нині нею можна милуватися, а у ті далекі часи вона і жах навіювала. Адже у ній були і величезні льохи-комори, і підземелля для в'язнів та їхніх-тортур, а також з

неї вів підземний хід до монастиря бернардинів, що містився поряд.

Нині довкола Ратуші по всьому периметру - сквер з клумбами та акуратно підстриженими деревами і кущами, а у ті далекі часи тут був стовп ганьби, під яким зневажливі погляди перехожих ловили засуджені.

Самбір і нині потужний торговий центр, на базар до якого приїжджають і з інших районів. Традиція крамарування тут давня. Про це свідчить хоча б такий історичний факт: поряд з Ратушею у давнину тут стояла маркована міська урядова вага. З її допомогою контролювали чесність торгівців.

А ще до Ратуші щодня на роботу поспішав міський кат – тут було його офіційне робоче місце. А оскільки роботи вочевидь було небагато, то у вільний час за сумісництвом він був ще й аптекарем. Серед іншого він продавав і нібито магічні засушені корені мандагори, яку викопували опівночі під шибеницею.

Оскільки з 40-метрової висоти Ратушевої вежі видно усе місто, то саме звідси слідували за пожежами у Самборі.

Пам'ятає Ратуша і три герби, котрі її прикрашали. Насамперед – офіційний герб Самбора: олень зі стрілою у шиї. Цю символіку затвердив у 1768 році австрійський цар Йосиф II. Однак поряд з цим гербом мав з'явитися і австрійський – чорний орел. Але цієї символіки для поляків було замало, і на початку минулого століття поряд з цими двома з'явився і третій – польський білий орел. З приходом радянської влади ці три символи зникли. На їх місці з'явилася червона п'ятикутна

зірка. Нині її вже нема. Натомість є офіційний олень, що біжить.

Моці святого Валентина – в першій українській церкві

Помилувавшись іншими самбірськими сакральними спорудами – костелом Івана Хрестителя та костелом Єзуїтського монастиря, кожен мандрівник, безперечно, відвідає і церкву Різдва Пресвятої Богородиці. По-перше, у неї цікава історія, по-друге, до Другої світової війни у ній зберігалася чудотворна ікона Самбірської Божої Матері. І по-третє, тут зберігаються священні моці покровителя усіх закоханих – святого Валентина.

Варто сказати, що аж до 1558 року усі самбірчани молилися лише в одній церкві – святого Пилипа. Утім навіть вона була за межами оборонних мурів тогочасного міста. За п'ять років до того король Зигмунд Август скасував заборону королеви Бони на побудову русинського храму в центрі міста. Проте було не все так просто: король наказав зводити лише оборонний храм. Відтак стараннями перемишльського єпископа Антонія Радилівського у 1558 році поряд місцем, де нині є церква Різдва Пресвятої Богородиці, з'явився храм, у котрому служили Святи Літургії цілих 180 років.

Разом з тим існує і легенда про те, що самбірчанам звести світлоруський храм у місті дозволила сама королева Бона. Більше того – буцімто подарувала міщанам два городи та

два будиночки для проживання священників. А ще дозволила українцям жити у місті та займатися ремеслами.

Утім, якби там не було, в українців Самбора таки з'явилася своя, хоч і дерев'яна, церква у місті. Нинішній же цегляний храм Різдва Пресвятої Богородиці почали зводити у 1728 році. Будівництво тривало рівно десять років. Кошти на цю добру справу благородно пожертвували власники села Радловичі – Ілля Комарницький з дружиною Оленою. Коли ж храм звели та освятили, то до нього перевесли зі старої дерев'яної церкви чудотворну ікону Самбірської Божої Матері. До нової дзвіниці також трохи перенесли і столітній дзвін. Через три десятиліття після завершення будівництва відбулася перша реконструкція храму – перебудували захристію. А у 1893 році на кошти меценатки Петронелі Ревакович церкву відреставрували ззовні, ще через рік – помалювали всередині. 1898 року храм усередині відмалював відомий художник Корнило Устиянович. Через два роки до церкви добудували балкон, ще через вісім – підвищили дзвіницю.

У 1912 році площа церкви значно збільшилася – добудували дві стани. Уже з 1910 року самбірську церкву Різдва Пресвятої Богородиці освітлюють за допомогою електрики.

А у підземеллях храму у крипті вівчій вічний спочинок знайшли його фундатори та перемиський єпископ Атанасій Шептицький.

Одна з найпривабливіших святинь церкви Різдва Пресвятої Богородиці – рака з мощами святого

Валентина з'явилася у ній у 1759 році. Її до Самбора привезли з Риму, де й похований покровитель усіх закоханих.

Інші принади міста над Дністром

Приїхавши до Самбора, насамперед варто прогулятися центром – затишним і привітним. Міські австрійські будиночки, храми, сквери. Це не можна забути чи оминати. Зокрема нинішнє місцеве училище культури, яке знаходиться у приміщенні монастиря бернардинів. Колись це був Єзуїтський монастир. Він був одним з найбагатших у всій окрузі. Йому належали будинки, фільварок, млини, цегельня, численні сади й стави. А також – костел, колегіум та гімназія. Проте так було лише до кінця XVII століття – поки Папа Римський не скасував ордену єзуїтів. Відтак усі мастки для своїх потреб стала використовувати тодішня австрійська влада. Згодом костел у своє розпорядження отримали бернардини і він був названий на честь Святого Станіслава. У ньому нині – зал органної музики.

Ще один костел – Івана Хрестителя. Навіть у радянські часи він був діючим. Відтак зберігся і не зазнав ушкоджень. Це – найстаріша культова споруда у Самборі. Зводити його почали ще у XIV столітті. Цікаво те, що цей храм будували півтора віку. А тому у ньому поєднані риси і готики, і ренесансу, а також унаслідок пізніших реконструкцій можна і нині милуватися пишним бароковим оздобленням.

Кульчиці – батьківщина гетьмана і кавовідкривача

Є у Самбірському районі унікальне село, у якому комфортно почуватимуться і зятяті кавомани, і любителі козаччини, старовини, шляхти, та, зрештою усього пристойного, чого душа бажає. Так, це Кульчиці – батьківщина багатьох українських шляхетських родів, а ще – гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного та першого кавового європейського магната і перекладача Юрія-Франца Кульчицького.

Розташоване на березі Дністра (важливого торгового шляху) та за сім кілометрів від Самбора село ніколи не було бідним. Більше того, мешканці його були заможними. А тому могли дозволити собі давати дітям освіту. Відтак Україна отримала з його вихідців гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного та кавового “барона” Юрія Кульчицького.

У Кульчицях є єдиний в Україні музей гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. У ньому зберігається копія напрестольного хреста Сагайдачного 1622 року. Оригінал – у Києві.

Пам'ятник гетьману.

Нащадки Драго-Сасів – воїнів короля Данила

Ще століття тому нинішні Кульчиці склалися де-факто з двох сіл – шляхетських та селянських. Різниця між цими частинами була настільки принциповою, що представники кожної з них навіть у церкві стояли порізно. Нині тих звичаїв не залишилося. Але по тому, де стоїть його хата, кожен знає – простого він чи шляхетського роду.

Історія цього села починається з лицарів гербу Драго-Сасів, які прибули на службу до короля Данила. Відтак перша письмова згадка про Кульчиці датується 1284 роком – у привілеї князя Лева.

Та, втім, люди мешкали тут значно раніше. Під час розкопок на території нинішніх Кульчиць виявлено поселення нового кам'яного віку. А це - IV тис. до н.е. Тут жила община племен, пам'ятки яких мають в науці умовну назву "культура лінійно-стрічкової кераміки". Вони були першими землеробами на Львівщині і вміли виготовляти глиняний посуд. У цей час у господарстві первісних людей переважало землеробство і скотарство. Дуже важливими для господарства землеробів були гутешні родючі ґрунти, сінокоси, заплави Дністра, де водилася дика птиця, звірі, на яких полювали заші далекі предки.

Знайдено також сліди культури шнурової кераміки – племена трикрашали свій посуд відтиска-

ми шнура. Вони були предками слов'ян, балтів і германців. Також знайдено поховання померлих обциників цих племен під 19 курганами. Такий поховальний обряд вони принесли з собою із степів України. У курганах знаходилися останки людей, посипані червоною вохрою.

Гетьман Сагайдачний і Кульчиці

Нині у Кульчицях точно не можуть вказати на місце, де народився один з найпотужніших українських гетьманів та меценатів Петро Конашевич-Сагайдачний. А було це 1570 року. Скільки ж літ пройшло!

Зате на згадку про себе односельцям він посадив дві липи обіч церкви св. Флора і Лавра. Недалечко від неї на пагорбі – пам'ятник гетьману.

Ще 1960 р. громада села клопоталася про його спорудження. Попри дозвіл Верховної Ради УРСР, він у Кульчицях тоді не з'явився. Другий дозвіл отримали вже 1989. І лише 11 жовтня 1992 р. пам'ятник відкрили.

А ще у Кульчицях є єдиний в Україні музей гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. У ньому зберігається копія напестольного хреста Сагайдачного 1622 року. Оригінал – у Києві.

Помер легендарний гетьман 1622 року від тяжкої рани від отруєної стріли, яку дістав у битві під Хотином. Поховали його у Києво-Братському монастирі. А перед тим він заповів усе своє

Церква св. Флора і Лавра.

майно на освітні, благодійні і релігійні цілі, зокрема Київському братству та Львівській братській школі.

Чи часто бував у дорослому віці гетьман у рідних Кульчицях? Хтозна. Адже справ мав більше, ніж достатньо.

Закінчивши навчання в Острозькій школі, майбутній гетьман переїхав до Львова, а згодом – до Києва. Там він працював домашнім вчителем, а потім – помічником київського судді Яна Аксака. Однак спокійне врівноважене життя було не для нього. Відтак як людина нестримної, кипучої енергії, патріот своєї землі, він пішов на Запоріжжя. Освічений, талановитий і хоробрий Сагайдачний незабаром зайняв помітне місце серед козацької старшини. Він очолював відважні морські походи козаків. Сам розробив і вдосконалив козацьку тактику морського

бою на «чайках». А вже у 1600-х роках він керував майже всіма значними походами, котрі набули загальноєвропейського значення. Особливої слави заслужив у народі після взяття 1616 року неприступної турецької фортеці у Кафі. Наслідком цього походу стало знищення турецького флоту, а з неволі визволи тисячі полонених.

У 1621 році під Хотиним сорокатисячне козацьке військо на чолі з гетьманом Петром Сагайдачним розгромило турецьку армію, яка становила загрозу

для кількох європейських країн.

Заснована 1617 р. «Ліга християнської міліції», яка мала на меті вигнати турків з Європи, поклала великі надії на Сагайдачного і українських козаків, що вступили до неї. Навіть сеймовий комісар польської армії магнат Якуб Собеський мусив визнати «Справжніми переможцями під Хотиним і рятівниками Польщі були козакі».

Доклався Сагайдачний і до відродження української церкви. Разом з усім Запорізьким військом він вступив до Київського (Богоявленського) братства, котро активно виступало проти політичного шляхетської Польщі.

І хоча нова культурна інституція була створена без дозволу короля, братство не відважувалося заборонити, бо побоювалося козацтва. За активної участі Са

гайдачного на Русі-Україні 1620 року всупереч політиці польсько-шляхетського уряду і католицької та уніатської церков, було відновлено православну ієрархію, ліквідовану після Брестської церковної унії 1596 року. Гетьман зробив безпрецедентний для свого часу крок — поставив зброю на охорону освіти і культури.

Відкривач кави теж з Кульчиць

Ще один відомий виходець з Кульчиць — Юрій-Франц Кульчицький, молодший від славного гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного рівно на сімдесят років. Той самий, що відкрив Європі каву. Його пам'ять увіковічили мешканці Відня з вдячністю не так за каву, як за гострий розум, винахідливість та визволення міста від турків. А справа виглядала таким чином. Ще з юних літ він вивчав турецьку мову та культуру. Відтак згодом отримав посаду перекладача Белградського відділення Австрійської Східної Компанії. Заробляв непогано і мріяв вже про власний бізнес. І такий шанс йому подарувала доля.

Під час Віденської відсічі 1683 року він висловив готовність залишити місто, що було в облозі, щоб узятися з Герцогом Лотарингії Карлом V. Разом зі своїм надійним слугою, Ежі Михайловичем він залишив місто і перетнув ворожі лінії. Щоправда для цього йому довелося схитрувати — він пере-

вдягнувся у турка і всю дорогу наспівував їхні пісні. Зв'язавшись з герцогом, пара зуміла повернутися до міста з обіцянкою військової допомоги, що наближалась.

12 вересня облогу зняли. Допоміг у цьому польський король Ян III Собеський, котрий привів військо європейських союзників. З вдячності за це віденці проголосили Юрія Кульчицького героєм.

Вдячні городяни Відня визнали Кульчицького героєм. Муніципальна рада нагородила його значною сумою грошей, а бюргери надали йому дім в міському районі Леопольдштадт. Король Ян III Собеський особисто подарував Кульчицькому 300 мішків кави, котру знайшли в захопленому таборі армії паші Кари Мустафи. Відтак виходець з Кульчиць, що під Самбором, відкрив у нинішній австрійській столиці кав'ярню "Дім під Блакитною Пляшкою". І вже провадячи свій бізнес, знову демонстрував винахідливість. Він завжди обслуговував відвідувачів свого закладу лише у турецькому одязі. А ще додавав до неї молоко і цукор. Такого ніде більше у Європі до цього часу не робили. Таким чином кав'ярня Кульчицького стала одним з найпопулярніших місць у Відні.

Відтак з вдячності і за каву, і за визволення міста на віденській вулиці Kolschitzky городяни встановили пам'ятну статую славному українцю — Юрію Кульчицькому, поліглоту та винахідливому підприємцю.

Сколівський район

Розташований на півдні Львівщини на території Сколівських Бескид. Тут можна відпочивати в усі пори року: є пішохідні туристичні маршрути, пансіонати, бази відпочинку, гірськолижні курорти.

Сколівський район багатий на пам'ятки природи: каскад водоспадів на річці Сколе поблизу села Дубина, водоспад Гуркало біля села Корчин, витoki струмка Стрий і Опорець, Мертве озеро поблизу села Кам'янка.

В цьому районі створено Національний природний парк "Сколівські Бескиди", Державний історико-культурний заповідник "Тустань", ландшафтний заказник "Бердо". Недалеко від курортного Гребенова, на березі річки Орбі.

У селі Святослава Володимировича Археологи знайшли тут багато стародавніх знарядь праці та рештки зброї з XI-XIII століть. А ще на Сколівщині є ще два десятки старовинних дерев'яних бойківських храмів.

Сколе: поміж гір на річці Опір

Сколе - це не лише початковий пункт багатьох туристичних маршрутів, райцентр Львівщини, а й саме серце Бойківщини. Перше, що впадає у вічі для тих, хто приїжджає сюди – спокій, тиша і відчуття затишку. Вже вийшовши у центрі міста з автівки, одразу розумієш: тут справді можна відпочити і тілом, і душею. Душа насолоджуватиметься спокоем краєвидами та місцевими пам'ятками, а тіло – цілющим чистим гірським повітрям.

У центрі міста варто подивитися насамперед місцеву перлину традиційної бойківської сакральної архітектури XVI ст. – церкву Пантелеймона, у якій зберігаються благодатні мощі цього святого. Цей храм цікавий ще й тим, що іконостас у ньому ідентичний тому, який міститься у церкві Святого Духа, що в Рогатині на Франківщині.

На околиці Сколе є ще одна принада для туристів – триповерховий палац баронів Гроєдлів, відомих європейських кораблебудівників та магнатів, які з'явилися у Сколе у середині XIX ст.

У центрі міста

Скелі чи сколоті голови?

Історики та місцеві краєзнавці і досі сперечаються, звідки ж пішла назва міста “Сколе”. На жаль, нині існує щонайменше три версії, одна з яких заслуговує на увагу. Отже, відповідно до першої, якої дотримується більшість, це та, що датується у Лаврентіївському літописі. Вона розповідає про битву за цьому місці у 1015 році військ князів Святополка та Святослава. Після смерті Володимира Великого його син Святослав князував на Поліссі. Коли ж він почув про зраду своїх братів Бориса і Гліба разом Святополком Окаянним, вирішив втікати з батьківщини на родні терени своєї дружини – у Волищину. Однак так і не зміг цього зробити. У долині річки Опір його наздогнало військо Святополка, і “скололо” голову князю. А вже саме тоді Окаянний князь вигукнув: “Сколить їх!”. Історичність цієї версії назви міста Сколе свідчать і знайдені у передмісті Святослав рештки поховань князів.

Відповідно ж до другої версії, назва міста Сколе та річки Опір виникли одночасно. Так стали називати їх після кривавого бою з ворогом. У ньому буцімто кололи скелі, хто чинив опір.

За третьою ж версією, назва міста Сколе походить від слова “скелі”, який довкола нього чимало.

Щодо ж стосується історичних датівань, то вперше згадка про місто датується 5 березня 1397

Дзвіниця церкви св. Пантелеймона.

року. У фундаційному привілеї польського короля Владислава Ягайла сказано: “Місцевість вищезгадана завжди мусить носити назву “Сколе”.

А ще Сколе завжди було важливим торговельним центром. А вже цим містом здавна проходив важливий торгівельний шлях на Закарпаття.

Місцева перлина – церква з мощами святого Пантелеймона

У центрі міста варто подивитися насамперед місцеву перлину традиційної бойківської сакральної архітектури XVI ст. - церкву Пан-

Пам'ятний знак.

телеймона, у якій зберігаються благодатні мощі цього святого.

Цей храм зведено у 1597 році на кошти міської громади. А у північній частині подвір'я храму є двоярусна квадратна дзвіниця, яку відповідно до напису на одвірку, звів будівничий Сень Шлоковець у 1760 році. Свого часу вона відіграла роль в'їзних воріт на подвір'я храму.

Окрім священних мощей, цей храм цікавий ще й тим, що іконостас у ньому ідентичний тому, який міститься у церкві Святого Духа, що в Рогатині на Франківщині. У тій самій, де хрестили Настю Лісовську, славнозвісну Роксолану.

Історія цього храму у Сколе цікава ще й тим, що як парохіяльний він діяв лише до 1896 року – поки у місті не звели церкву Різдва Пресвятої Богородиці. У храмі

святого Пантелеймона Літургії відправляли лише на великі свята. Остаточно його закрили для потреб віруючих у 1939 році.

У радянські часи тут розмістили краєзнавчий музей. А відновились святи Літургії лише з приходом незалежності. У вересні 1993 року церкву від осквернення освятив владика Юліан Вороновський.

А ще у цьому храмі зберігається ікона Богородиці з ознаками коронації, хоча самої корони, ані відповідних документів про неї зараз відшукати не вдалося.

Палац баронів Гроєдлів

На околиці Сколе є ще одна принада для туристів – триповерховий палац баронів Гроєдлів. Він відомі на всю Європу кораблебудівники та магнати зявилися у Сколи середині XIX ст. У місцевого барона Кінського придбали триповерховий палац. І почали його розбудову. Будували праве крило, встановили арку та прикрасили його куполами.

Родина братів баронів Гроєдлів володіла великими земельними наділами та лісами у всій Європі – майже 50 тисяч гектарів. На початку минулого століття вони заснували та зареєстрували кораблебудівну компанію у Сколи.

кобританії. Відтак стає зрозумілим, чому на їхньому родинному гербі зображено вітрильник для транспортування лісоматеріалів.

Цікавим є такий факт: з чотирьох збудованих їхньою компанією кораблів, три плавали у водах під іменами дружин кожного з них – “Мелані”, “Маргіт” та “Гізела”.

Варто згадати і таке: кораблі вони збудували у Великобританії, їхня офіційна контора містилася у Лондоні, а сама компанія братів Гроєдлів “Гроєдель Бразерс стімшин компані” мала осідок в Угорщині.

Брати Гроєдлі завжди у всіх місцях провадження свого бізнесу будували вузькоколійні залізниці для перевезення деревини. Однак вони слугували не лише для цього, а й у туристичних цілях. Контора однієї з них була і у Сколе.

За народними переказами та історичними документами, самі магнати-бізнесмени Гроєдлі ніколи довго не затримувалися у Сколе. Тут мешкала лише їхня мати та управителі маєтку. Однак до українських Карпат вони любили завідуватися – тут влаштовували різноманітні імпреди. До них їздили гості з усієї Європи. Тут різноманітні мелодії грали країнські оркестри. А ще їм приїзди дуже любила місцева шляхта – у такі дні до них виходила баронеса і пригощала малих бійків різноманітними ласощами.

Бойківські карпати.

Барони Гроєдлі за недовгий час володіння маєтком у Сколе не лише розбудували його, а й декорували всередині цікавою ліпниною (нині вона майже не збереглася), виклали дерев'яну бруківку, створили власний зоопарк. А ще у них була величезна та цінна бібліотека.

Однак з приходом 1939 року останній з Гроєдлів покинув Сколе назавжди, забравши з собою усе найцінніше. Тоді у колишньому палаці розмістили штаб НКВС, а згодом у ньому створили школу-інтернат, яка тут квартирує і досі.

Утім, нащадки Гроєдлів на свої колишні маєтки більше не претендують. Наприкінці існування СРСР сюди завітав один з них – працівник міністерства фінансів з Відня. Якимось чином через Москву Радянський Союз повернув йому вартість націоналізованого палацу.

Приватний Карпатський музей визвольної боротьби

У Славському, що на Сколівщині, на одному з численних місцевих горбів поміж вічнозелених смерек є невеличкий будиночок на дві кімнати. У ньому мешкає пан Юрій Микольський, колишній викладач “Львівської політехніки”, будівничий канатних доріг у горах, а нині – власник та упорядник Приватного Карпатського музею визвольної боротьби, автор шести книг на цю ж тематику. Музей теж у цьому дерев'яному будиночку. Свою колекцію ентузіаст збирає ось уже майже сорок років. Подивитись справді є на що. А ще цікавіше слухати екскурсію, яку провадить пан Юрій – доступно, ерудовано, інтелігентно, толерантно. До речі, екскурсія у пана Микольського – безкоштовна.

Окремий стенд у музеї присвячено Тарасові Шевченку. На ньому є дві великі гордості власника колекції – перше посмертне видання творів Тараса Шевченка та посмертна маска Кобзаря.

Ще один стенд присвятив побуту вояків Першої світової війни.

Стенди музею.

Зуб мамонта, шоломи і море книг

Проминувши хвіртку, потрапляємо на подвіря. Кілька дерев'яних східців, і ми вже у мурі – одна кімната, простора, але простора у ній украй мало. Справа поперек стіну – стелажі книг. Тут найрізноманітніша література. Однак здебільшого книги про національно-визвольну боротьбу, зокрема історію Української Військової Армії. Видання є і українською, і російською мовами. Від західними дверима до кімнати – ряди оленя, а поміж них висять Миколаївські гірські зимові черевики та спеціальних підшвах, котрі не дозволяли своїм господарям промерзнути у зимовий сніг.

З книг відгуків видно, що гості з України Микольського бувають часом і з найрізноманітніших країн та континентів.

Від курсю музеєм пан Микола розпочинає зі стенду, присвяченому Тарасові Шевченку. Найбільшою є дві великі гордості власного колекції – перше посмертне зображення творів Тараса Шевченка та посмертна маска Кобзаря. Книгу про життя і творчість Тараса Шевченка подарував музею російським шрифтом у Санкт-Петербурзі, пан Юрій, який працює в антикварному магазині у Львові з чеських корон. Маска Тараса Шевченка подарунок музею – подарунок від власників.

Наступний стенд присвячений Тарасу Шевченку від дня народження Романа Шухевича. До його ювілею пан Микола також написав книгу.

Наступні експонатів у музеї зображують світової війни. Пан

Зуб мамонта.

Юрій любить підніматися на Миківку. Каже:

– Не було такого дня, щоб мій металошукач не “співав” там.

Відтак окремий стенд присвятив побуту вояків часів Першої світової. Є усе – ложки, виделки, ножі і навіть медичні шприци. Є і холодна зброя Січових Стрільців, у тому числі траншейні ножі.

До того, як поселитися у Славському, пан Юрій, син сотника армії Симона Петлюри, мешкав на Полтавщині, потім викладав у вузах у Дніпропетровську та Львові.

Не без гордості розповідає, що виконав передсмертне прохання батька – побував на могилі Симона Петлюри. І демонструє фото.

А ще недавно до музею свого колишнього викладача завітала

На подвір'ї музею.

поважна пані з Дніпропетровська. Колись вона навчалась у Юрія Микольського. І подарувала йому до колекції цінний експонат – командирський годинник англійського офіцера.

Завершує екскурсію музеєм пан Микольський, демонструючи німецьку та радянські радіостанції, різноманітні відзнаки українських

вояків часів різних воєн, оригінали підпільних видань. А ще на підвіконні у нього гордо стоїть велетенський цілком здоровий зуб мамонта.

Бідон з підпільною літературою Української повстанської армії до музею Юрія Микольського потрапив зі Страдча, що на Яворівщині. Перед самою смертю тамтешня 94-річна бабуся точно вказала на місце, де він захований, і попросила його викопати.

Поряд з цим бідоном у музеї і портрет цієї жіночки.

Щоправда на ньому вона зображена юною дівчиною – його тоді намалював Роман Шухевич, котрий гостював у їхній домівці.

У криївці усе, як і у Другу світову

Однак екскурсія на цьому не закінчується. Є тут щось і дуже інтригуюче. Щоправда, уже не у будинку пана Микольського, а на подвір'ї. Ззовні виглядає наче звичайна дровитня. Аж ні – за двома дверима, котрі надійно замасковані, облаштована справжня криївка.

Перше враження – шок. За столом навпроти вхідних дверей сидять дві постаті. Одна - у формі. Інша ж – молода дівчина. Оразу ж зайшовши з денного світла, хочеться привітатися. Це – майстерно виконані муляжі Романа Шухевича та його

Криївка.

рефрентки Галини Дидик. Вона і нині у цій криївці сидить за тією ж друкарською машинкою, на якій працювала при житті. Недалеко від столу – у повний зріст муляж Василя Кука.

Юрій Микольський розповідає, що при облаштуванні криївок не було єдиного стандарту. Однак існували чотири обов'язкові елементи. Найперше це люк, через який потрапляти до неї. До речі, заходили лише босими ногами, щоб не залишати слідів. А правильно її закривати втручались довго і наполегливо.

Другим обов'язковим елементом криївки були криниці. Вони підтримували життєдіяльність тих, хто перебував у ній. Завдяки наявності криниці, а відтак води, у березанських лісах вижили повстанці котрі не могли три місяці вийти на білий світ. Усі залишились тоді живими. Щоправда без зубів – бійці постраждали від цинги.

Третім обов'язковим елементом мала бути буржуйка. Адже гаряча їжа мала величезне значення для життєдіяльності бійців.

І четвертий обов'язковий елемент – вентиляція. Її називали порізно: віддуха, продух чи люфта. А сигналом про погане повітря був вогонь у газовій лампі.

На стінах криївки – образи, вишивані рушники, карта Карпат, протигаз, зброя та портрети Тараса Шевченка і Лесі Українки.

Кожного гостя пан Юрій Микольський проводить за ворота. І з нетерпінням чекає нових. Каже, що хоч живе і сам, проте щодня і спить, і ліжко застеляє.

Прострелене дерев'яне Розп'яття.

Предмети побуту вояків Першої Світової війни.

Тут Стань! (Урицькі скелі)

Диво природи, архітектури та історії – так ще називають фортецю “Тустань”, або Урицькі скелі, що на Сколівщині. Вона є офіційно одним з семи визнаних чудес України. І перебуває під опікою Національного парку “Сколівські Бескиди” та Державного історико-культурного заповідника “Тустань”. 1999 року Урицькі скелі отримали статус пам’ятки природи національного значення, а з 2001 році вони перебувають у державному реєстрі нерухомих пам’яток археології національного значення.

Чудернацькі, химерні та оповиті загадками Урицькі скелі упродовж століть привертали увагу мандрівників.

Народна легенда пов’язує виникнення комплексу Урицьких скель з міфічними Велетами, котрі жили тут. Один з них попросив нечистого за ніч створити палац. Але коли заспівали півні над ранок, то і палац, і сам Велет стали камінням.

У Тустані свого часу побували королі Данило Галицький та Казимир Великий. Бували тут Іван Франко, Бальтазар Гакет, Іван Вагілевич, Антін Бельовський, Антін Петрушевич, Корнило Устиянович та багато інших.

Наскельна фортеця

Унікальна пам'ятка природи та дерев'яної забудови

За висновками фахівців, Тустань є унікальною пам'яткою не лише України, а й усїєї Європи. Адже тут на скелях збережено слїди від дерев'яної забудови IX-XIII столїть. Більше нїде у Європі не збереглися дерев'яні фортецї з цього перїоду історїї. Природні скелї укупї з дивовижною архїтектурою на висотї 40-80 м над рївнем долини добили її і величною, і неповторною, та водночас неприступною.

Назва важливого оборонно-життєвого пункту походить від сполучення слів "Тут станы!". Кожен, хто проходив через це місце мусїв зупинитися, заявити свої наміри, заплатити їй данину, а тоді вже рухатися далї.

Понад тридцять рокїв Урицькї скелї та фортецю Тустань досліджував відомий львівський учений Михайло Рожко. Саме він на основї археологічних розкопок та слїдів старих часїв виконав детальну графічну реконструкцію фортецї. Вона на 90 відсотків дає достовірну можливість побачити архїтектуру сучасної Тустанї. Відтак тепер відомо, що дерев'яна забудова існувала та трїох скельних групах: Камени, Малїй Скелї та Острому Камени. За увесь свій перїод існування (а це п'ять столїть) фортеця пережила п'ять будівельних етапів дерев'яної забудови. Самї скелї були природними стїнами, а щомїжки між ними будівничї використали дерев'яними колодами,

застосовуючи зрубну конструкцію. В скелї, де прилягали колоди та бруси, видовбували пази та вруби. Таким чином сьогодні залишилось на скелях майже 4000 слїдїв від дерев'яних конструкцій.

Важливе слово про життя у цїй місцині сказали і археологічні знахідки з часїв десятого столїття. Тут знайшли металевї вироби, скло, кераміку, шкіряні вироби. Коли ж розкопали у скельній основї цистерну завглибшки 14м та криницю глибиною 30м, то виявили фрагменти шести одвірків, стовповї конструкції галереї, фрагменти брусїв, кілків-тиблів, дощок із врубками «ластівчин хвіст», драниці, гонти, а також дерев'яні ложки, лопати, шкіряні підшви, фрагменти шкіряних виробїв, кераміку. Серед металевих виробїв - хрестик-енколпїон, щиток персня з вигравірованим птахом, бронзову булаву першої половини XIII ст., кувалду, сокиру, наконечники арбалетних стрїл, втульчастї та черешковї наконечники лучних стрїл, наконечники списїв, фрагмент меча, кресала, шпори, сердечники дзвоникїв, різці по дереву, голки, застїбки до книжок.

Хорвати, митники та польські володарї

Першими територїю нинїшньої Тустанї наприкінцї дев'ятого столїття почали освоювати хорвати, якї входили до союзу слов'янських племен. Саме тоді почала розбудовуватись та набирати ваги містофортеця Тустань. Центральна частина міста розташувалась на площї

Наскельна фортеця.

З га на скельній групі Камінь та навколо нього. Дитинець розміщувався на самому скельному плато. Вже у XIII ст. поселення розрослося як у долині між та навколо скель, так і на територію сучасного села. На території фортеці проживали лише її оборонці – невеликий, добре вишколений чоловічий гарнізон. Мешканці окольного граду ховалися на території фортеці у випадку нападу ворога.

Місто-фортеця Тустань була важливим стратегічним пунктом і входила до єдиної системи Карпатської лінії оборони південно-західних рубежів Київської Русі, а згодом і Галицько-Волинського князівства. Завдяки вдадому територіальному розташуванню та неприступності фортеця Тустань вдало вписалася у міжнародні торгові шляхи як контрольний пункт до карпатських перевалів. Зрештою, про це існують не лише історичні згадки, а й дані археологічних

розкопок. Тут знайдено кілька арабських монет дирхемів, які датуються IX-XI століттями.

Зрештою, місто-фортеця Тустань була прикордонним та митним центром між Галицько-Волинським князівством та Угорщиною, а згодом – між Польщею та Угорщиною.

Перші письмові згадки про фортецю Тустань датуються кінцем XIV століття. Їх є одразу кілька. Перша у літописі 1333-1384 років підканцлера короля

Казимира Янка з Чарнокова та у 1340 році у польського історика Яна Длugoша. Друга - у листі Папи Римського Боніфація IX від 15 травня 1390 року. У ньому йде мова про певні надання Владиславом Опольським новозаснованій Галицькій католицькій дієцезії. У фундації йшлося про юрисдикцію архієпископа над містом Рогатиною та градами Олеськом і Тустанню про десятину прибутків від солі в Дрогобичі та Жидачеві.

У середині XIV ст. Тустань захопив польський король Казимир Великий. Він її відбудував. Тоді вона була достатньо відомою і стояла на одному рівні з такими містами як Львів, Сянок, Перемишль, Кросно, Галич та інші. Але вже в 1398 р. фортеця знову опинилася під владою перемишльського католицького єпископа. Згодом нею володіли різні польські магнати та шляхтичі.

Як місто-фортеця Тустань проіснувала до кінця XVI століття. У люстрації Дрогобицької соляної жупи (1565 р.) вказано, що «...у Тустані беруть мито від купців, котрі йдуть горами, минаючи Дрогобич». Але вже у наступному столітті Тустань втратила роль житниці і почала занепадати. Адже, по-перше, стабілізувались стосунки між Польщею та Угорщиною, по-друге, Польща розширила свої кордони на схід. По-третє, країни центральної Європи розробили власні запаси солі. По-четверте, настали зміни у військовій техніці, а відтак і тактиці ведення бою.

Тустань в осени.

На що звернути увагу

Століттями до Тустані прямує тисячі мандрівників. А ще у минулому столітті, а якщо точніше, у травні 1914 року на цьому місці відбулися студентські фестини, присвячені століттю від дня народження Тараса Шевченка. З тих днів на скелях зберігся напис: «І жакою злою кров'ю волю окропі». Трохи пізніше тут свої криївки мали воїни УПА з куреня «Бойки» з Богдана Хмельницького. Восени 1944 р. і у травні 1945 р. в урочищі Черківне перебували бійці УПА з куреня «Підкарпатського».

А ще у Тустані є найбільше у всіх Карпатах наскельне зображень-петрогліфів. Здебільшого це солярні знаки – символи Сонця. Тут їх майже три сотні, і

зображені вони у вигляді кіл, дисків, спарених і концентричних кіл, Історики переконані, що з'явилися вони тут у період раннього заліза.

У сиву давнину Урицькі скелі використовували як святилище.

Тут можна також побачити зображення вершника на коні, вовка і лося, які виконані в однаковій техніці, «танцюючих чоловічків», «рогу достатку», «колеса Юпітера», «п'яти поєднаних спіралей».

Та, безперечно, найцікавішим є двометрове зображення людського обличчя, викUTE на скелі. Воно округле, а риси обличчя відтворені місяцеподібними заглибленнями, тому повіки прикриті. Цілком можливо, цей комплекс є святилищем астрономічно-календарного типу, пов'язаного з рухом Сонця.

У давньоруські часи на скелях Тустані з'явилися зображення сокир та хрестів. Хрести ставили християни, а сокирами язичники вшановували свого бога – Перуна.

Тухля: місце, де перемагав Захар Беркут

Село Тухля, що на Сколівщині, відоме в Україні всім. Завдяки повісті Івана Франка “Захар Беркут”, котра входить до шкільної програми. Розташована дорогою з туристичного Сколе до не менш відомого Славського Тухля приймає чимало гостей. Безперечно, усі зупиняються біля меморіального комплексу, присвяченому Іванові Франку та Захару Беркуту. А ще тут можна напитися води з кринці, з якої пив Каменяр, і навіть сфотографуватися безкоштовно. Уперше про Тухлю написали у 1397 році. У літописі, звісно.

А відомим село стало завдяки Захарові Беркуту, який зумів розгромити тут у 1241 році монголо-татар. Полюбляв погуляти тут і Олекса Довбуш. А Кирило Устиянович малював для тухольської церкви ікони і розписав храм.

Нині у невеличкій Тухлі з чудовими краєвидами мешкає майже 3 тисячі людей. Привабливо для мандрівника виглядає неподалік нього гора Захар Беркут (964 метри над рівнем моря), на якій і похований легендарний воїн.

Меморіально-туристичний комп.

Засновник села тут охляв

У тухольців є і свій діалект, і своя легенда. Коли питаєте, як виникла Тухля, то її мешканець розкаже таке: “Чув я того від старих людей. Бовало, отак посходяться та і приповідають собі всячину. А там хтось мовить:

– А відки то взялася наша Тухля? Як тото село постало?

– Та, може ви, нанашку, приповісте? – кажут до того старшого чоловіка.

Він витягне люлюку з рота, злипне на нас.

– Хтілись бись те тото знати?

– Дуже хочеме. У школі нам таке чи кажут. Та й відки то вчуеме, як ни вид вас, нанашку?

Та й так помали, помали чоловік розохотиться, розговориться.

Тухля, Тухля. Було то щи, може, й сотка літ перед татарами, може й більше. Жив десь на долах, а ци далеко. того я не чув якийсь чоловік. Чешось му там дуже дігріло. Так шо ми міг там далі лишатисі, та й того ни хотів. Бо межи людьми всяке буває. Чесить того, що забрав, що міг взяти з собов, і пішов у гори. Ішов тов прогов, що щи за київських князів бола. Нев ходили гет на Закарпаття. А відта до нас. То де та дорога бола? Де вона вела?

– А ви нам повіжете, бо хіба так щете через десяте знаеме.

– Та та дорога йшла сюда понад Опір, над Опір.”

Так той чоловік ішов день чи два. На тім місці і “охляв”. Відпочив, місце роздивився. Йому сподобалося. Побудував собі хату й залишився у ній жити. Потім й інші коло нього

Пам'ятник І. Франку.

поселилися. А як переписували населення. То спитали у нього:

– Хто звідки?

А він чесно й зізнався, як було.

У відповідь на запитання про назву села, він сказав: “Ніяк. Ту-м охляв, та й усьо”.

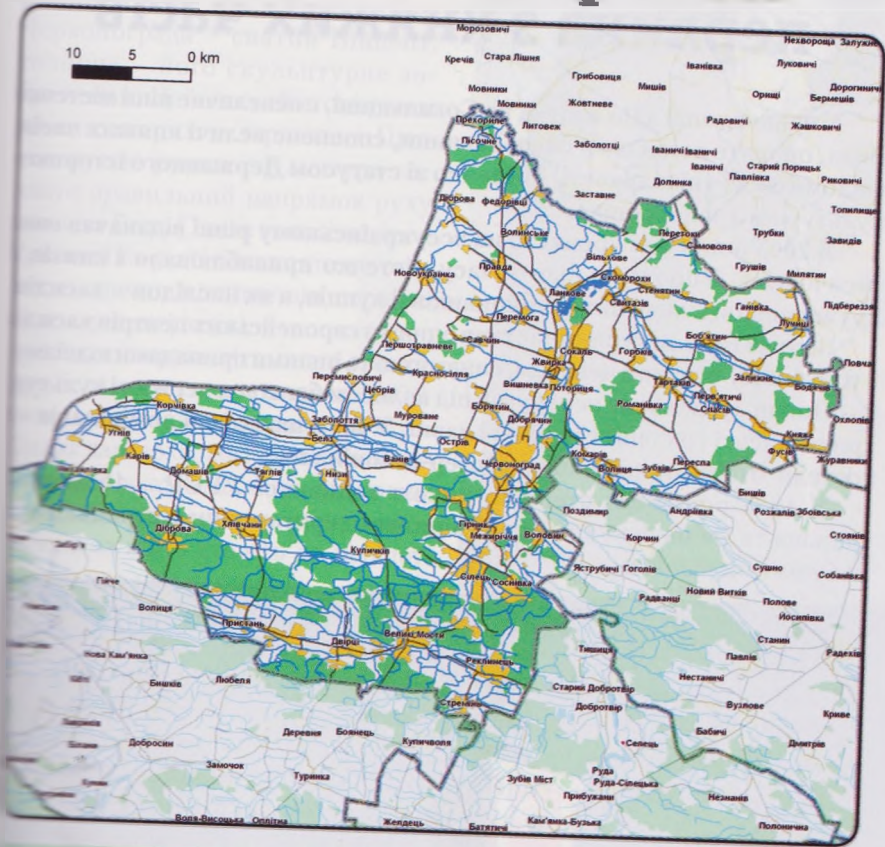
Так писав про Тухлю Іван Франко

“Захар Беркут, мов стародавній дуб-велетень, стояв і дивився на тухольську громаду. Він радів, що громада була дружною в праці, у радості та горі, давала всьому лад. Тут не було бідних, а збірники податків остерігалися чинити несправедливо. І все завдяки його впливові, його мудрому керівництву. Порядки тут святі, але не заради пошани, а тому що справедливі й спрямовані на добро”, – читаємо у творі Івана Франка.

І далі він продовжує розповідь про минувшину: “Стародавнє село Тухля — се була велика гірська оселя з двома чи трьома чималими присілками, всього коло півтора тисячі душ. Село й присілки лежали не там, де лежить теперішня Тухля, але геть вище серед гір, у просторій подовжній долині, що тепер поросла лісом і зоветься Запалою долиною. В ті давні часи, коли йде наше оповідання, Запала долина не була поросла лісом, але, навпаки, була управлена і годувала своїх жильців достатнім хлібом. Простягаючись звиш півмилі вдовж, а мало що не чверть милі в ширину, рівна й намулиста, обведена з усіх боків стрімкими скалистими стінами, високими декуди на три або й чотири сажні, долина тота була немов величезним кітлом, із якого вилито воду. І певно, що воно й не інакше було. Чималий гірський потік впадав від сходу до тої долини високим на півтора сажня водопадом, прориваючи собі дорогу поміж тісні, тверді скали, і, обкрутившися вужакою по долині, впливав на захід у таку ж саму тісну браму, розбиваючись поміж гладкі кам’яні стіни і гуркотячи ще кількома водопадами, поки чверть милі понижче не впав до Опора. Високі, стрімкі береги тухольської кітловини покриті були темним смерековим лісом, що надавав самій долині ще більшого заглиблення і якоїсь пустинної тиші та відрубності від усього світу. Так, справді, се була величезна гірська криївка, з усіх боків тільки

з великим трудом доступна,— але такі були в тих часах ненастанних війн, усобиць і нападів майже всі гірські села, і тільки дякуючи тій своїй неприступності, вони змогли довше, ніж подільські села, охоронити своє свобідне, староруське громадське життя, яке деінде слувалися чимраз більше підірвати горді, війнами збагачені бояри. Тухольський народ жив головне скотарством. Тільки та долина, де лежало село, а також кілька помешних порічин, не покритих лісом, надавалися до хліборобства і видавали щороку багаті збори вівчаченню і проса. Зате в полонинах, що були, так само, як і всі доокружні ліси, власністю тухольської громади, паслися великі отари овець, у котрих спочивав головний скот тухольців: з них вони добували собі одержу й страву, омасту й м’ясо. І лісах довкола села паслися корови і воли; але сама місцевість, гориста, скалиста й неприступна, забороняла держати багато тяжкої рогатої худоби. Другим головним джерелом достатку тухольців були дрова. Не говорячи вже про дрова, котрі мали безплатно і на топиво, і всілякі будинки,— ліси доставляли тухольцям звірини, лісових пчел і меду. Правда, життя серед лісів і недоступних диких гір було тяжке, було ненастанною боротьбою з природою: з водами, снігами, з диким звіром і дикою, недоступною околицею,— але тота боротьба вироблювала силу, сміливість і мужність мисловість народу, була підставою й пружиною його сильного, свобідного громадського ладу”.

Сокальський район

Розкинувся на крайній півночі Львівщини на Волинській Височині та Жалому Поліссі. Західним сусідом Сокальщини є Люблінське воєводство Польщі.

які впадають у Західний Буг.

За багато століть на території Сокальщини проживали люди різних національностей, відтак сформувалося полікультурне середовище, яке знайшло відбиток у мові, традиціях та архітектурі.

Шахтарське місто – Червоноград – теж на Сокальщині.

У Сокальському районі є також містечко зі статусом Державного історико-культурного заповідника. Це – старовинний княжий Белз.

І найменше місто України – Угнів – теж на Сокальщині.

Белз – перлина з княжих часів

У прикордонні з Польщею, на Сокальщині, є невеличке нині містечко Белз, оповите легендами сивої давнини, сповнене величі княжих часів свідоме своєї унікальності. Містечко зі статусом Державного історико-культурного заповідника.

У 2005 році Белз урочисто на всеукраїнському рівні відзначав своє тисячоліття. Упродовж цього часу містечко приваблювало і князів, дружинників, і числених завойовників, і купців, а як наслідок – хасидів.

Згодом Белз на певний час став одним з європейських центрів хасидів – з релігійно-освітнім центром, синагогою та іншими принадами юдеїзму.

Попри те, що Белз перебував під впливом багатьох держав і культур, християнські традиції тут міцні і давні. У місті шанували домініканів – костели отців домініканців, і сестер-домініканок.

У 1951 році Белз став частинкою тодішньої УРСР – 15 лютого Польща та Радянський Союз обмінялись територіями: Устрицьким та Забузькими районами.

Міська рада.

Княжий Белз

Перший, хто зустрічає подорожніх при візді до Белза з боку Червонограда – святий Вінцент, точніше – його скульптурне зображення. Цей святий є опікуном убогих, хворих та терплячих. Протягнутою рукою скульптура показує правильний напрямок руху до міста Белз. Однак вона з'явилася тут шойно у вісімнадцятому столітті, значно пізніше від перших володарів цієї землі.

Адже перша літописна згадка про Белз датується ще далеким 1030 роком – у “Повісті временних літ”. Однак дані археологічних розкопок впевнено вказують на те, що давні слов'яни тут мешкали ще щонайменше за п'ять століть до першої згадки про них у літописі.

Поступово місто розвивалося, вже у 1170 році стало столицею окремого князівства. А правив ним Всеволод Мстиславович. На Замочку і досі збереглося давнє городище княжих часів з X-XIII століть.

Белз не раз був причиною чвар та міжусобиць, а також ласим шматком для очей загарбників. Відтак у 1234 році Белзом почали правити представники династії Романовичів – король Данило та його нащадки. На цей період припадає і розквіт, і руйнування Белза, до якого не раз вривались завойовники. Коли ж династія Романовичів почала переживати щораз гірші часи, Белз став на кону боротьби за право володіти ним між Польщею, Угорщиною та Литвою. І періодично опиняється під юрисдикцією цих держав.

Церква св. Миколая.

А ще красивий гордий Белз був повністю дерев'яним. Окрім краси, привабливості на неповторності і шарму, цей принцип забудови міста спричинявся до частих пожеж у ньому. Кожен, хто прагнув підкорити Белз собі, як один зі шляхів до власної перемоги вибирав підпал. Цим не гребували ні монголо-татари, ні російські війська, ані козаки під проводом Богдана Хмельницького у 1655 році. Однак щоразу Белз оживав. Щоправда, поступово.

Життя з хасидським шармом

Нові політичні та суспільні реалії спричинилися до того, що

Церква св. Параскеви.

у 1772 році Белз став частинкою монархії Габсбургів. Слава княжих часів, легенди та перекази мало цікавили нових володарів. Відтак місто з магдебурзьким правом поступово втратило свої адміністративні функції. А згодом настала нова сторінка у його розвитку. Оскільки Белз перебуває на перетині важливих торговельних шляхів, то у ньому вирішують поживавити і розвинути торгівлю. Звісно, для цієї справи запросили євреїв. Відтак на певний час Белз став розвинутим єврейським містом – християни замешкали у передмістях, а станом на середину позаминулого століття понад 60 відсотків городян були юдеями. Згодом Белз став одним з європейських центрів хасидів – з релігійно-освітнім центром, синагогою та іншими принадами юдеїзму. Лише 1939 року місто перестало бути єврейським. Саме тоді, коли його захопили німецькі війська. Ще

через три роки гітлерівці знищили усіх євреїв, синагогу та інші споруди цього народу. З того часу у Белзі про єврейський період життя міста нагадують лише старе окописько та кілька мацевів.

Рукотворні пам'ятки минувшини

Однією з загадок старовинного Белза є неподалік Ратуші шестигранна вежа з 1606 року. Попри численні дослідження, нині ніхто не може достеменно сказати, хто і навіщо її спорудив.

Однозначно відомо, що вона монійно вписувалась у модний той час у Європі стиль готики. Ще була оточена глибоким ровом.

За однією з версій у ній ховалася колись церква. За іншою – книгосховище. Принаймні це вказує той історичний факт, що до XVIII століття тут зберігалися архіви місцевих земських урядів. З тих часів збереглися і деякі білокам'яні обрамлення на вежі.

Поміж храмів у центрі старовинного Белза око манеру привабить і міська ратуша. Її переказами, стрілки на її годиннику виготовлені з татарських списів.

Попри те, що Белз перебував під впливом багатьох культур, християнські традиції міцні і давні. У місті відрізняються мініканів – є костели святої Катерини канів, і сестер-домініканок. Вони при монастирі отримали назву

чи не найстаріша споруда у місті – далекого 1394 року його заснував князь белзький та мазовецький Земовіт IV.

У колишньому костелі сестер домініканок нині – церква святого Миколая. Через віки і лихоліття збереженою у Белзі є найдавніша дерев'яна сакральна пам'ятка міста – церква святої Параскеви з XVII століття.

Ікона Матері Божої Белзької (Ченстоховської)

Чудотворна Ікона Матері Божої Ченстоховської зі слідом від меча на обличчі чи не найбільше оповита легендами. За переказами, її створив сам євангеліст святий Лука. А з Єрусалиму до Царгорода її у 326 році привезла Свята цариця Олена. Ще через майже тисячоліття чудотворна ікона нарешті з'явилася в Україні. Завдяки старанням князя Лева. Він особисто привіз її з Константинополя. А відтак її встановили у церкві замкової фортеці Белза. Вона витримала татарську навалу узимку 1240-1241 років, і вціліла у згорілому княжому місті.

Перші згадки про чудотворні властивості ікони Матері Божої Ченстоховської датують XIV століттям, коли у місті князував Владислав Опольський. Саме з тих днів, коли на фортечний княжий Белз напали татари. Ікону виставили на фортечні мури, а відтак до неї щиро про допомогу молилися знесилені оборонці княжого граду. Один з татарських пострілів влучив

у зображення Богородиці. Кара не примусила себе довго чекати – на чужинське військо впав густий туман, а відтак у паніці від переляку вони відступили.

Коли у 1382 році князь покидав місто, він віддав на зберігання та поклоніння чудотворну ікону-рятивницю католицькому ордену паулінів, а також збудував для ченців монастир на Ясній Горі біля Ченстохови. Відтоді ікона стала носити ім'я Матері Божої Ченстоховської. А зберігали її у спеціальній капличці при монастирі.

Слід же від меча на лику Богородиці датують далеким 1415 роком. Тоді містечко захопили гусити, котрі намагались вивезти святиню. Однак чудотворний образ знову творив дива. Насамперед коні не зрушили з місця підводи, на котрій перебувала ікона. А відтак розлючений гусит скинув образ на землю, а інший рубанув по обличчі Богородиці мечем. Кара знову ж не забарилася – перший помер на місці, а другому одразу ж всохла рука.

Утретє ікона Белзької (Ченстоховської) Богородиці спричинилася до визволення Польщі від шведів. Саме героїчна оборона Ченстоховського монастиря стала початком перемоги поляків над шведами. Адже сталося так, що маленький монастирський гарнізон, молячись своїй покровительці, відбив численні штурми великого війська, яке взяло в облогу монастир на Ясній Горі. Саме тоді польський король Ян Казимир проголосив Белзьку (Ченстоховську) Богородицю Королевою Корони Польської.

Сокаль: місто соколів та див

Сокаль - древнє, цікавє, самобутнє місто, котре своїм корінням сягає у сиву давнину, а якщо точніше – ще у дохристиянські часи. Коли ж саме на території нинішнього Сокаля з'явилися перші мешканці, нині достеменно не сказав ще ніхто. Однак було це давно. Принаймні на це вказують дані археологічних розкопок: тут недалеко вокзалу знайшли скелет давньої людини і знаряддя праці, виготовлені з кремнію. У річці ж Західний Буг натрапили на рідкісний молоток. Окрім того, на території нинішнього Сокаля знайшли залишки поселення часів шнуркової кераміки, давньоруські срібні прикраси. Перша ж письмова згадка про Сокаль датована аж XIV століттям, а якщо точніше, то 1377 роком. А через 47 років після того місто отримало магдебурзьке право.

У 1594 році у Сокальській церкві Святого Миколая відбувалася нарада православних єпископів щодо майбутньої унії з Римом.

Ікона Чудотворної Сокальської Богородиці століттями оповита переказами та легендами.

Ратуша.

Місто Сокала чи соколів?

Нині існує три версії про походження назви міста Сокаль. Перша з них походить буцімто від назв птахів – соколів, котрих тут було чимало. Інша ж повертає нас до давньоруських часів. Саме тоді наші предки “сокалями” називали кухні та їдальні. А оскільки місто було на берегах Західного Бугу, то цілком можливо, що тут була харчевня, а, може, й не одна.

Ті, хто звик довіряти лише писемним згадкам, виводять третю версію про походження міста Сокаль. Тобто від згадки 1061 року у літописі “Повість временних літ”: “Прийшли половці вперше на Руську Землю воювати. Всеволод тоді вийшов супроти них місяця лютого у другий день. І сталася битва межі ними, і перемогли половці Всеволода, і, спустошивши землю, відійшли. Се вперше було лихо для Руської землі од поганих безбожних ворогів. Князем же був у них Сокал”.

Сокальський замок

Як і кожне поважне європейське середньовічне місто Сокаль у ті часи мав свій замок. Його спорудили на вкритому густими лісами правому березі Західного Бугу. Однак нині про існування замку на цьому місці можна дізнатись хіба що з історичних джерел, а ще – з назв двох вулиць у місті – Замкова Горішня і Замкова Довішня. Уперше про Сокальський

Костел Бернардинів.

замок у письмових джерелах згадують щойно у 1519 році. Проте народна пам'ять пов'язує його виникнення з часами Київської Русі. Оскільки Сокаль знаходиться на берегах важливої транспортної артерії – річки Західний Буг, то цілком ймовірно є версія про те, що замок у місті мав значення як охоронний об'єкт для пристаней та переправ. І, звичайно ж, для оборони міста. Утім, і письмова згадка, датована 1550 роком підтверджує, що польський король Зигмунд Август дбав про збереження та посилення обороноздатності Сокальського

міщани звели нову, муровану, церкву святого Миколая. Нині вона – унікальна пам'ятка українського сакрального мистецтва епохи Ренесансу. А барокові прикраси храм отримав уже у першій половині XVIII століття.

Час і люди не завжди були прихильними до цього храму. Значної шкоди він зазнав під час Другої світової війни.

Ще одна сакральна пам'ятка Сокаля – кляштор бернардинів з костелом Богородиці. Оскільки ґрунти тут болотянисті, то будівництво тривало п'ятнадцять років. Історичні документи свідчать: "Аби заложити міцні фундаменти, викопали глибокі рови, у які густо розсадили вільхові палі. На дно сипали вугілля і ставили горщики з товченим шлаком, пересипаючи їх негашеним вапном і заливаючи рослинним маслом (олією)". Автор ескізів та керівник будівництва сокальського монастиря бернардинів той самий, що й костелів бернардинів та кларисок у Львові – Бернард Авелідес.

Шоправда унаслідок впливу історичних подій та часу, це творіння зодчого зазнало деяких змін.

У 1732 р. було підвищено висоту стін для збільшення його об'ємності. Через необережне поводження з вогнем 25 травня 1843 року у кляшторі спалахнула пожежа, яка знищила майже всю внутрішню обстановку костелу разом із чудотворною Іконою Богородиці. Тоді згоріли багато старовинних мистецьких пам'яток,

Церква св. Михайла.

стародруків і рукописів. Кляштор було повністю відреставровано лише через п'ять років і наново посвячено 7 вересня 1848 р. Значних руйнувань зазнав кляштор і під час Першої світової війни.

Сокальська Богородиця

Ікона Чудотворної Сокальської Богородиці століттями оповита переказами та легендами. Кажуть, що її намалював здібний до мистецтва художник Вензик, котрий осліп і ходив пішки молитись про поміч зцілення до Ікони Белзької Божої Матері. Коли ж зір повернувся, він пообіцяв намалювати копію образу і подару-

Західний Буг у Сокалі.

вати її храмові. Але він повністю забув Ченстоховський Образ. Стурбований невдачею, він знову іде до Ясної Гори. І вдруге не може відтворити Чудотворну Ікону. Втретє йде до Ченстохова. І повернувшись додому, бачить на тій дошці, на якій він збирався малювати ікону, Образ Богоматері, що сяяв надзвичайною ясністю і красою. У 1392 році художник заніс ікону у церкву у Сокалі, і сам залишився при ній назавжди. У 1519 році татари спалили місто дотла. І хоча згоріла і церква, сама ж ікона вціліла. Її помістили у невеликій дерев'яній капличці. Наприкінці XVI століття на цих землях з'явилися бернардини, і вже 1604 року посвятили перший камінь під будівництво нового костелу. Ікону Сокальської Богородиці помістили у вівтарі зліва. У

1680 році о.Ян Капістран Юркевич прирівняв Сокальський кляштор до Лорето в Італії, Монсарето в Іспанії і Ченстохова в Польщі. А 8 вересня 1724 року відбулась коронація Сокальської Чудотворної Ікони. Коронацію проводили архієпископ Львівський Ян Скарбек. Єпископ Холмський Ян Шанявський і Єпископ Йосиф Левицький.

Є ще одна легенда про Чудотворну ікону Сокальської Богородиці. Отець Маурицій Жечнік розповідає таке: "... Коли від своїх людей, випущених з

кляштору, Богдан Хмельницький нічого не міг дізнатися, він дуже просить, щоб його і його вірного слугу Василя Прокевича впустити в кляштор. Йому дозволили увійти. Коли Богдан Хмельницький побачив невеличкий загін, почав у думці складати злий план. Йому відкрили Чудесну Ікону, і коли це було виконано, то його осяяло таке сяйво, що він осліп. Тоді на нього напав великий страх, і коли відчув, що став незрячим, почав бити себе в груди, шкодуючи за свої грішні думки. І той, хто увійшов до костелу з гордістю – плазує по землі! Той, хто має сотисячне військо – став нічим! Той, хто грозив знищенням, – просить молитви, щоб прозріти!

З ласки Божої Матері Богдан Хмельницький прозрів, і бачив як і раніше".

Угнів – найменше місто в Україні

На Сокальщині, над річкою Солокією, за якихось два кілометри від кордону з Польщею є ще одна перлинка Галичини – найменше місто в Україні – Угнів – колишній західний оплот земель руських. За офіційними даними, тут мешкає лише 999 людей. Однак угнівці переконані: їх трохи більше, бо останнім часом народжуваність зростає.

Та не лише найменшою кількістю населення славне це містечко, а насамперед історією. Любив тут бувати Іван Франко, не раз зупинялися король Данило, українські князі. Зрештою з Угнева пішов творити у світ композитор Анатолій Кос-Анатольський. Його батьки спочивають на угнівському кладовищі. Саме угнівська церква Різдва Богородиці була найкрасивішим храмом Галичини до Другої світової війни.

Нині у найменшому місті України є і свій музей, у якому можна дізнатися багато цікавого про історію Угнева та довколишніх земель.

Церква Різдва Пресвятої Богородиці.

Угнів у минулому

Старовинний Угнів пам'ятає чимало! Упродовж століть місто не раз зникало від пожеж та рук ворогів, але знов і знову відроджувалося, немов отой таємничий Фенікс з попелу. І хоча вперше у письмових згадках Угнів згаданий щойно 1360 року, все ж історики впевнені, що повнокровно життя розвивалося тут ще за часів Київської Русі. Угнів був одним з міст Червенської землі. Про них згадується у відомій “Повісті временних літ”. Щоправда дослідники переконані, що у ті часи Угнів був не містечком, а селом. Такий собі сторожовий форпост, оточений оборонними валами з чотирьох боків. Угнівські ремісники не мали проблем зі збутом свого краму – постачали його за 45 кілометрів до сусіднього княжого Белза. Статус міста Угнів отримав з рук польського короля Казимира IV, котрий у 1462 році подарував йому Магдебурзьке право. Відтак в Угневі з'явилися свої вїйт, громадська рада, бургомістри та судді.

Та ворожі напади не давали місту жити спокійно. Мабуть, саме тоді і з'явилися під Угневом підземні ходи. Вони збереглися досі, однак наразі нога дослідників там не ступала. А вберігатись мешканцям і справді було від чого: час від часу сюди навідувались татаро-монголи. Окрім того, було і таке, що місто повністю знищила одна з кількох пожеж. А ще його мешканців косили епідемії чуми та холери.

Але Угнів волею долі все ж мав бути! Ще у далекому XVI столітті при костьолі відкрили для

маленьких угнівців школу. Потім українські меценати Степан і Пелагія Жуковські звели в Угневі і школу-бурсу для хлопчиків, а згодом і найкрасивішу у Галичині на той час церкву.

У невеличкому місті спокійно співіснували різні народи та віросповідання. Окрім костела і згадані церкви в Угневі звели також велику і малу синагоги та єврейську школу.

У затишному компактному Угневі, якого не торкнулося крипосне право, бурхливо розвивалось ремісництво. Щотижня тут проводили торги, а двічі на рік – великі ярмарки, на які з'їжджались покупці навіть з далеких країв. Саме там заробляли собі на прожиток місцеві шевці, кравці, чинбарі, ковалі та гончарі. Однак найвідомішими серед них були шевці, котрі шили славні на пів Європи чоботи-“угнівці”. Процес їх виробництва свого часу описав Іван Франко після відвідин Угнева.

Ще століття тому у нинішньому найменшому місті України мешкало у'пятеро більше людей – п'ятитисяч. Життя вирувало у цьому галицькому містечку – були своя пошта, телеграф, аптека, фінансова установа, жандармерія. У роки Першої світової війни в Угневі збудували вузькоколійку. Він має хороше залізничне сполучення. Занепад Угнева розпочався одразу після Другої світової війни – у 1946-1947 роках. У місті, котре було частинкою тодішньої Польщі аж до 1951 року, залишилося кілька польських родин. Українців примусом переселили у Львівську

Тернопільську область, а також – у Вроцлавське воєводство Польщі. Після відомих домовленостей між СРСР та Польською народною республікою 1951 року Угнів став частинкою УРСР. Точніше закритим прикордонним містом.

Однак угнівці, котрі з примусу покинули рідну землю, пам'ятають про свою маленьку батьківщину. Цю пам'ять бережуть і їхні нащадки. У Сполучених Штатах, до прикладу, створено Товариство “Угнівщина”.

За океаном вони видали енциклопедію “Угнів та Угнівщина. Історико-мемуарний збірник”. А ще чимало колишніх угнівців нині мешкають у Польщі. Однак про колишнє рідне місто не забувають ані вони, ані їхні нащадки. Відтак щороку на храмове свято до Угнева приїжджають майже півтори сотні теперішніх польських громадян. З цієї нагоди спеціально відчиняють двері місцевого старовинного з початку XVII століття костелу, котрий нині відновлюють.

Унікальний дрес-код по-угнівськи

Нині працює Угнівський краєзнавчий музей. Саме у ньому можна остаточно пересвідчитися: мешканці цього містечка були незоближними, а свою неповторність несхожість на інших вдало підкресливали у повсякденному та святковому одязі. І що найцікавіше – окремі експонати нинішнього

Костел Успіння Пресвятої Богородиці.

музею уже прожили на світі майже два століття! Про те, що мешканці Угнева ще сто років тому не відчували матеріальних труднощів, свідчить те, що лише одне жіноче вбрання перед початком Першої світової війни коштувало 200 крон!!! А вдягались вони як ніхто у Галичині. Угнівську панянку одразу можна було впізнати у будь-якому натовпі. Адже не зважаючи на пору року, угнівська пані завжди мала покриту турецькою хустиною голову. Розмір цієї хустини був майже 4 квадратні метри, а два її кінці завязували у “чуб” над чолом, інші ж два покривали спину аж до лопаток. Шию прикрашали лише справжніми коралями. Залежно від статусу та статків угнівські панянки носили від трьох до дванадцяти разків такого намиста, котре посередині обов'язково було прикрашено золотими дукатами. Вбрання було обов'язково довгим.

Не відставали від жінок у виборі одягу і їхні чоловіки. Варто

згадати хоча би таку особливість угнівського чоловічого убору як чорні баранячі шапки на “завісах”. Вони сягали у висоту до півметра, а збоку зав’язувались стрічками. Узимку обов’язковим елементом чоловічого одягу був чорний овечий кожух. А на ноги взували легендарні “угнівці” – унікальне взуття, котре користувалися шаленим попитом не лише у місті, а й довколишніх селах. Оригінально викроєні та пошиті зі спеціальним чином виправленої шкіри ці чоботи були надзвичайно міцними, а тому незамінними під час роботи у лісі. Виготовлення “угнівців” було поставлено на професійний рівень. У місті була своя шевська школа, яку zorganizували учитель Целевич і ксьондз Козакевич. У ній на платній основі навчалося більше півсотні майбутніх ремісників різного віку: від 15 до 45 років. Для них навіть придбали дорогу швейну машинку фірми Гове. Оцінки за підсумками навчання у школі ставили лише оцінюючи якість самостійно виготовлених чобіт. Побувавши в Угневі, Іван Франко потім згадував: “...угнівські шевці працьовиті, ошадні, люблять порядок і чистоту”.

Угнів сакральний

Завітавши до Угнева, варто побачити і дві сакральні пам’ятки найменшого українського міста – церкву та костел.

Храм Різдва Пресвятої Богородиці звели на місці знищеної пожежею у 1780 році дерев’яної Василіанської церкви. Упродовж століття храм постійно добудовува-

ли і перебудовували. І у 50-их роках відомий галицький меценат угнівець Степан Жуковський за власні кошти добудував церкву. За це Папа Римський нагородив його хрестом. Ще через півсотні літ добудували галерею та бабинець. Варто сказати, що до Другої світової війни цей храм був найкрасивішим у всій Галичині. Його визнавали перлиною внутрішнього розпису, який виконав Дем’ян Горняткевич. А ще у цій церкві була унікальна казальниця для проповідей. Її виконали у формі човна, біля якого два апостоли тримають сіті, в сітях – риби.

Трохи старшим за українську церкву є Угнівський Успенський костел. Його освятили у 1695 році. А зводили за проектом архітектора Лернатовича на місці колишнього дерев’яного, який знищила пожежа.

Двадцять століття було немилосердним до цієї святині. У 1915 році (під час Першої світової війни) артилерійський обстріл пошкодив костел: збили одну з веж.

Та дружна польська громада одразу по закінченні війни взялася за відновлення та реконструкцію храму: відновили вежі, змінили їхні форми та розміри. Однак вже 1951 року після приєднання Угнева до УРСР костел закрили: поляків перевезли до Польщі. Новій радянській владі вони не залишили своїх святинь: зі собою з костелу вивезли усе найцінніше, у тому числі і вівтар. Відтак чимало років в архітектурній перлині був склад. Зараз Успенський костел передано під опіку Державному історико-культурному заповіднику в Белзі.

Червоноград: колиска магнатів Потоцьких

Чи варто їхати до Червонограда на екскурсію? Ті, у кого він асоціюється лише з шахтами, безперечно, скажуть однозначне “ні”. А ті, хто побував у ньому і відкрив для себе його як одну з культурних та історичних перлин, навпередбій переконуватимуть, що це обов’язково потрібно зробити. Адже колишній Кристинопіль (так ще півстоліття тому називався нинішній Червоноград) над Західним Бугом – це колиска магнатів Потоцьких та відпустове місце з понад двохсотлітньою історією. Хоча самому Червонограду-Кристинополю уже минуло триста років.

У палаці Потоцьких у колишньому Кристинополі – Червоноградська філія Львівського музею історії релігії. Нині тут 4246 одиниць основного та 3152 одиниці науково-допоміжного фондів. Варто додати, що майже півтисячі експонатів музею повернув релігійним громадам на початку 90-их років минулого століття.

Три експонати Червоноградського музею внесені до п’ятитомного видання “Історія української культури”.

Палац Потоцьких.

За піввіку – у трьох державах

У першій половині минулого століття місто щокілька років належало до різних держав. У часи Першої світової війни тодішній Кристинопіль майже рік перебував у зоні військових дій. Звісно, гинули люди, місто занепадало. До цього варто додати, що у ту пору на цій території тривала активна боротьба поляків та воїнів УГА. Уже після падіння УНР місто опинилося під юрисдикцією Польщі. Однак навіть перебування у складі чужої держави не завадило патріотичному руху та господарському поступу місцевих українців: розвивалась кооперація, створили промислову спілку “БУГ”, відкрили дві кооперативні крамниці, постала 7-класна школа та друга читальня “Просвіти”, “Рідна школа”. Щоправда, тоді це було маленьке затишне галицьке містечко.

Перші ж дні Другої світової спричинилися до того, що Кристинопіль надовго опинився у зоні німецької окупації. Так тривало до липня 1944 – саме тоді радянські війська знову ввійшли до Кристинополя. Однак у тодішніх великих світу сього були свої плани: у серпні наступного року місто стало частинкою Польської народної республіки. Під час операції “Вісла” усе місцеве населення переселили на західні землі Польщі. Проте поклади кам'яного вугілля на цих землях не давали спокою радянській владі. І вже у листопаді 1951 року внаслідок нового міждержавного договору

Кристинопіль разом з Сокальщиною увійшли до складу СРСР. Так на світі з'явилося місто Червоноград, один з центрів Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну.

Гніздо магнатів Потоцьких

Вигідне географічне розташування нинішнього Червонограда сприяло тому, що перші люди на цих землях з'явилися більш ніж три тисячі років до нашої ери. І це не міфи. Про це свідчать дані археологічних розкопок: посуд ранніх землеробських общин та поховання з дохристиянських часів. А на зорі нашої ери предки нинішніх червоноградців мали добре налагоджені торговельні зв'язки з Римською імперією. На це вказують численні римські монети, знайдені археологами.

Однак Кристинопіль як місто з'явився завдяки польським магнатам Потоцьким. Саме Краківський воєвода і коронний гетьман Польщі Фелікс Казімір Шенський Потоцький заснував у 1692 році місто і назвав його на честь своєї дружини – Кристини Любомирської. Пани облюбували місцеві і перетворили її у родинне гніздо. Вони звели тут замок і поважних з той час розмірів дерев'яний костел Святого Духа, котрий невдовзі знищила пожежа. Через кілька років українська громада неподалік звестила церкву Святого Юра. Відтак крок за кроком довкола цих споруд починало розростатися місто: ринкова площа та помешкання міщан.

Потоцькі обрали місце для побудови замку там, де річка Солокія впадає у Західний Буг. Оскільки татари все ще нападали у той час на наші землі, то родинне гніздо звели там, де річки і мочари доволі, які ставали одним з засобів оборони. Були у замку і підземні ходи, котрі вели і до костелу, і до церкви святого Юра. Один з старожилів пригадує, що підлітком блукав тими ходами: “На випадок великої біди був підготовлений ще один спосіб порятунку від ворогів. Від палацу, навпростець, під рікою Західний Буг (!) і аж до Бендюзького лісу наші пращури змайстрували надійний підземний спасунок. Де у лісі вихід - не знаю. Але певен: він там є.

На початку п'ятдесятих років, коли поляки уже пішли, а радянська влада ще не встигла узяти все під свій контроль, я з кількома ровесниками спускався в цей підземний хід. Спочатку ми трохи понишпорили в підземних “володіннях” безпосередньо під палацом (там просторо), а далі пішли галереєю на схід у напрямку ріки. Добре запам'яталось: цеглі стіни, аркова стеля, тверда підлога. Через кожні 15-20 метрів – вікно, в стіні - кімнати розміром приблизно 3 на 3 метри. Хід, як нам здавалося, потроху глибшав. Мабуть, так воно й було. Адже попереду – ріка”.

Та справжнього розквіту Кристинопіль досяг лише при внукові

Монастир св. Юрія о. Василян.

його засновника – Франца Селезія Потоцького. Він залишив помітний слід в історії міста, розбудовувавши його і увінчавши культурними пам'ятками. Одна з них – замок-палац.

Володіння Франца Селезія Потоцького

Попри розбудову міста – млин, тартак, цегельня, та налагодження торгівлі збіжжям і випаленою цеглою найвідоміший з Потоцький – Франц Селезія звів у Кристинополі справжню перлину – родинний палац. На той момент відпала потреба в оборонній споруді, а ще новий господар маєтку був дуже заможною людиною і претендував на королівський трон. Відомий тогочасний архітектор П'єр Ріко де Тірреджелі збудував його у французькому стилі. Щоправда у бароковому палаці за велінням Потоцького було збережено форми замку. Брату при в'їзді

У залі музею.

до палацу прикрасили аркою. А сам палац оточували два двори – на версальський манер. Передній двір був оточений стайнями і каретними, задній же був народним.

З Європи до Кристинополя, а відтак і до всієї Галичини, Франц Селезій Потоцький приніс моду на рококо, яке тільки-но зароджувалося. Саме у цьому стилі було виконано внутрішнє оздоблення палацу.

Захоплення прекрасним граф Потоцький привіз з Версалю, а відтак наказав довкола новозбудованого палацу насадити парк з найрізноманітнішими породами дерев, кущів та квітів. Поміж них жебоніли штучні каскади, весь парк був пронизаний десятками водних каналів і фонтанів. Уздовж дороги через містечко стояв ансамбль скульптур. Чимало їх було і біля самого біля палацу. Чепурними, охайними були будинки міщан. Це був справжній рай над Західним Бугом.

Саме у той час остаточно сформувалась центральна частина Крис-

тинополя. Його мешканці займались не лише землеробством, а й ремісництвом. торгівлею, плотарством. У місті працювали гуральня, лимарня, сидельна майстерня, ткальна полотна і миловарня.

У 70-их роках XVIII століття архітектор Іван Зельнер на місці дерев'яного храму звів муровану церкву Святого Юрія з монастирем отців Василіян. Тут зберігалася відома чудотворна ікона "Кристинопільська Божа Матір".

а також мощі святого Василя Великого та Онуфрія Пустельника. Окрім того саме у храмі святого Юрія зберігались 12-томна рукописна "Мінея", датована 1712 – 1719 р.р. та "Кристинопільський Апостол" з XII ст. Церква святого Юра у Кристинополі аж до 1945 року була відомим відпустовим місцем. Уже після ери Потоцьких у 1888 році при цьому монастирі почав діяти новіціат, тут серед інших богослов'я викладав і Андрій Шептицький.

По собі ж Потоцькі залишили мурований бароковий костел без навідинів. Його звели за проектом Франциска Чайки на місці старшого дерев'яного, знищеного вогнем. У 1751 році декілька ікон для костелу написав художник Бальцані. А ще через п'ять років у техніці полтеромного живопису його розписав Станіслав Строїнський.

Залишивши по собі значні борги, Франц Селезій і його др-

жина померли після першого поділу Польщі в один рік – 1772.

Відтак палац став власністю їхнього сина – Станіслава Щасного. Він не мав наміру жити у Кристинополі, котрий на той момент став частинкою Австро-Угорщини.

Та не лише політичні мотиви керували молодим паничем. Його душу терзали спогади про трагічну загибель його першої дружини Гертруди Комаровської. Саме мати й батько Станіслава стояли на заваді щастю молодих, згодом викрали вагітну Гертруду і задушили її подушками у кареті. Відтак нещасний вдівець одружився на Жозефіні Амалії з роду Мнішеків і переїхав до Тульчина. Але попереду його чекало велике кохання – до Софії Клавони Целіце, тієї самої, якій він збудував відомий на весь світ парк “Софіївка”. Відтак 1781 року заоханий Станіслав Потоцький віддав усі свої володіння на наших землях, серед них і Кристинопіль, графу Адамові Понінському. За це останній мав сплатити космічні борги Франца Селезія Потоцького, а Станіслав переїхав у нове родинне гніздо - Софіївку.

Після Потоцьких та Понінських палац часто змінював власників. Він почав занепадати. До того ж заприкінці XVIII, і не раз у XIX століттях масток нищили пожежі. Нові господарі не мали ані коштів на його відновлення, ані потреби у таких значних площах. Згодом палац придбали магнати Вишневецькі. Одна з представниць цього роду похована поряд з капличкою у Кристинополі.

Музей

Тепер у палаці Потоцьких у колишньому Кристинополі – Червоноградська філія Львівського музею історії релігії. Нині тут 4246 одиниць основного та 3152 одиниці науково-допоміжного фондів. Варто додати, що майже півтисячі експонатів музею повернув релігійним громадам на початку 90-их років минулого століття.

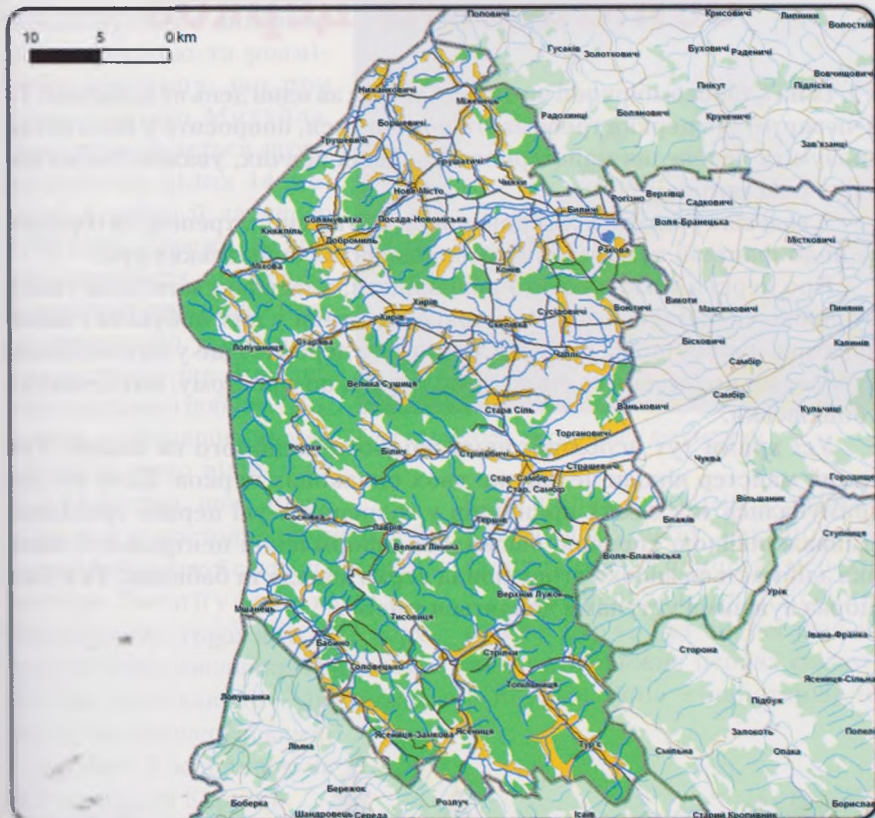
Три експонати Червоноградського музею внесені до п'ятитомного видання “Історія української культури”. Це - царські врата зі збірки Василіанського монастиря (XVII століття), розп'яття з церкви св. Дмитрія з села Буців Сокальського району (XVIII століття) та Спас з церкви Преображення Господнього села Волиця Комарова цього ж району (XVII століття).

У музеї також працюють реставратори, які повертають старовинні ікони до життя. Найбільше з них писані на полотні, однак є чимало виконаних на дереві, а ще – на блясі.

Особлива гордість музею – велика дерев'яна скульптура Кирила і Мефодія. До збірні вона потрапила у вигляді громіздких напівтрухлявих зрубів деревини. Однак після спеціальних аналізів і скрупульозної праці реставратори побачили перед собою архаїчну скульптуру двох слав'янців, аналогів якої нема в Україні.

Поціновувачі старовини та прекрасного уже бачили її на виставках у Києві та Львові.

Старосамбірський район

Розкинувся на південний захід від Львова на Прикарпатті та вже на території Українських Карпат, відтак північна частина Старосамбірщини лежить у межах Сянсько-Дністровської височини, південна – у Верхньодністровських Besкидах. Більше третини площі району густо вкриті лісами, переважно смерековими, сосновими, дубовими. Є також дуб, ялиця, граб та бук. У першій половині минулого століття Старосамбірщина була модним місцем відпочинку мистецької еліти зі Львова та Перемишля.

Окрім чудової бойківської дерев'яної сакральної архітектури, старовинних монастирів, цікавим є на околиці Старого Самбора кіркут – давні єврейські поховання з XVI століття.

Оповідний легендами і "Чортів камінь" у Бусовисько. Нині у районі розвивається кілька туристичних маршрутів, у тому числі і міжнародні.

Край старовинних бойківських церков

Їх на Старосамбірщині чимало! Але всіх за один день не побачиш. Та й чи варто? До церкви треба зайти помолитися, попросити у Бога ласки зрозуміти усю велич майстерності тодішніх зодчих, уважно та без поспіху розглянути її...

А тоді вже рушати далі, сповнившись душевного трепету та гордості за політ фантазії та майстерність працьовитих бойківських рук.

Про церкви можна багато розповідати, класифікувати їх за типом будівництва чи ще чогось. Але краще все-таки у них побувати і намілуватись дивом, що на століття застигло у дереві. А ще у них особлива аура, адже моляться тут століттями, і щиро, по-простому, по селянськи і бойківськи.

Усі храми тут особливі: нема жодного подібного на інший. Той самий майстер ніколи не зводив двох однакових церков. Хоча усі дотримувались тих самих принципів у головному: усі церкви тридільні. Найважливішою справою вважалося оформлення центральної нави, яка здіймається високо вгору понад верхи апсида та бабинця. Та й бані щораз вужчими ступами дивляться у небо.

Дерев'яна бойківська цер-

Найперше варто, ма-
буть, поїхати у Ясеницю
Замкову. Саме у цьому
гірському селі є дивовиж-
на за формою та розмі-
рами дзвіниця, що при
храмі святого Михайла.
Вона простягається вгору
до неба на цілих 14 ме-
трів! А звели її далекого
1790 року. Пережила і вій-
ни, і лихоліття, але величі
та краси не втратила. Отож
не дивно, що у ній нині
розмістився ще й музей
національного побуту. Що-
правда, побувавши у ньому,
все-таки варто відійти на
кілька метрів, щоб добре
оглянути та достойно оцінити цей
витвір бойківської сакральної архі-
тектури. Звели її у формі квадрата,
складається з трьох ярусів. А верх
прикрашено невеличким наметом.
Але що найцікавіше – два нижні
яруси прикрашені арками!
І це робить її особливою на
всі українські Карпати.

Утім, усі храми тут
особливі. Адже нема жод-
ного подібного на інший.
Навіть той самий майстер
ніколи не зводив двох
одинакових церков. Хоча
усі дотримувались одна-
кових принципів у голов-
ному. Зокрема усі церкви
тридільні. І найважливі-
шою справою вважалося
сформлення центральної
нави, яка здійснюється ви-
соко вгору понад верхи
апсида та бабинця. Та й

Бані нагадують гірські ялиці та смереки.

бані щораз вужчими уступами
дивляться у небо. Так ніби на-
гадують гірські ялиці та смереки!

Далі недалеко від Ясениці
є село Тур'є. Тут збереглася не
менш дивовижна церква святого
Миколая. Вона – найстарша на

Усі бойківські церкви тридільні.

Жодний храм не подібний на інший.

Старосамбірщині – з 1690 року! Але її сучасний вигляд дещо відрізняється від попередниці, адже храм зазнав пошкоджень під час Другої світової війни, і відбудований у 1945 році.

Чудове бойківське сакральне кільце творять храми, які розкидані по Прикарпаттю довкола Лаврівського монастиря святого Онуфрія. Це зокрема у селі Соsnівка – святого Михайла, зведена у 1798 році. А ще цікавіше – у Росохах. Тут дуже оригінально підійшли до створення ансамблю храму Різдва Богородиці. Унікальність не лише у тому, що його створювали та удосконалювали упродовж чотирьох століть, а й у архітектурному вирішенні. Саму церкву звели у XV-XVI ст. Вона мурована, а три її верхи – дерев'яні. Поруч – дзвіниця з XIX століття. А окрім того, весь ансамбль на століття раніше обнесли муром.

Ідучи трасою Львів-Ужгород, варто таки спинитись у селі Бусо-

висько. По-перше, красою та досконалістю вражає сам храм Собору Пресвятої Богородиці з 1780 року та дзвіниця – на вісім років молодша. Але всередині! Усі верхи “розкриті”. Відтак створюється враження єдиного простору, а бабинець з'єднали з центральним зрубом аркою. Однак, мабуть, не це головне. Мешканці цього села мають унікальну можливість щонеділі молитись до справді старовинних ікон XIV та XVI століть – “Преображення Христа” та “Поклін царів і східних мудреців Ісусові”. Щоправда невідомі імена їх творців.

Трохи старшим, аніж у Бусовисько, – на півстоліття – є храм Успіння Богородиці, що у селі Топільниця Горішня.

Маленька, чепурна серед краси вічнозелених смerek, і теж стара, як карпатський ліс, є церква святого Миколая у селі Потік.

А ще варто поїхати у село Тисовиця. Храм святої Параскеви тут з 1781 року. Несхожа на інші, але таки бойківська церква! При під'їзді до неї мимоволі задумаєшся про вічне. І хочеться тут затриматися не на мить!

Ну а щоб дізнатись як будували бойки з дерева трохи пізніше, то тоді – до Лібухови, до храму Покрови Пресвятої Богородиці з 1820 року.

Уміють таки бойки і будувати майстерно на віки, і гостей радо приймати!

Доброміль – місто ченців та вельмож

За майже сто кілометрів на південний захід від Львова у прикордонні з Польщею над річкою Вирвою розвивається невеличке містечко Доброміль. Сьогодні його ідентифікують у масовій свідомості з кількома речами – насамперед це трагічна історія Соліни, руїни замку Гербуртів та василіянський монастир святого Онуфрія, у якому відбував новіціат майбутній Митрополит Андрей Шептицький. 1 серпня 1863 року саме у Добромілі він уперше вдягнув чернечу рясу.

Найбільший слід в історії міста залишила таки династія Гербуртів. Перші з них з'явилися у Добромілі ще за часів правління Галичиною короля Данила. Кажуть, що цю родину на добромільській землі прислав сам польський король, аби посилити колонізацію краю.

Варто згадати також те, що у цьому містечку народилися відомі постаті – археолог Ярослав Пастернак, композитор Філарет Колесса, художник Дмитро Кравич.

А ще у Добромілі під час виборчої кампанії до сейму у Івана Франка вкрали чоботи...

Доброміль.

Володіння Гербуртів

Упродовж кількох століть Добромил та околиці належали династії Гербуртів. Однак першими його власниками були слов'янські вожді Добромиль та Виш. Вони володіли нинішнім Добромилем щойно у XII столітті. А життя тривало і розвивалося тут значно раніше. Як свідчать дані археологів, на добромилських полях знаходили залишки посуду скіфського періоду. Та сам Добромил постав завдяки вождю Вишу та паничу Добромилю. Виш володів землями на правому березі річки Вирва, а Добромиль – на лівому.

Однак найбільший слід в історії міста залишила таки династія Гербуртів. Перші з них з'явилися у Добромилі ще за часів правління Галичиною короля Данила. Кажуть, цю родину на добромилські землі прислав сам польський король, аби посилити колонізацію краю. Перша ж письмова згадка про Гербуртів у Добромилі датована ще 1385 роком. За однією з версій на наших землях вони з'явилися з Моравії або Сілезії. Найвідомішим з них був Іван Щасний. Це відомий політичний діяч того часу і прихильник дружніх стосунків з місцевим населенням. Одного разу він дослівно заявив: "Русини є моїм народом, а наша Русь – рідна батьківщини. Я вітаю це достойне воєводство, котрому більш як 400 років мої предки вірно служили".

Саме династії Гербуртів добромилчани мають завдячувати розвитком міста. Адже завдяки одному з них – Андрію – король Ян Ольбрахт у 1497 році надав Добромилю ста-

тус містечка і дозвіл на проведення ярмарків. Виробники сукна жваво торгували із західними сусідами, а відтак постійно у місті збільшувалась кількість приїжджих. А тому у 1531 стараннями Гербуртів у Добромилі з'явився і дерев'яний костел. Ще через 35 років таким же чином місто отримало магдєрузьке право.

У Добромилі Гербурти звели дерев'яний замок, обвели місто мурами і частоколом. Пізніше замок став уже мурованим. А ще активно розвивали солеваріння, що і притягувало до міста купців та нових мешканців – відтак ще у 1584 році тут мешкало понад 7 тисяч людей. Мабуть, найбільшою гордістю стародавніх добромилчан було те, що у їхньому місті стараннями Івана Щасного з'явилася і своя друкарня.

Кажуть, що кожен з Гербуртів, помираючи перетворювався на соляника. І от коли один з їхнього роду вистрелив у цю птаху, помер і його син – спадкоємець. Так і зникла династія. Якби там не було, світла пам'ять про цей рід і про його місто – Добромиль ще довго був би одним з провідних центрів солеваріння в початковому Гербурті.

Соліна – біль і трагедія невинно убитих

Соляні шахти у Добромилі завжди ками приносили місту процвітання. У червні 1941 стали містом понад півтисячі місцевих мешканців та колишніх в'язнів Першої тюрми. У ній відбувалися переважно українські погроми.

одного червневого дня їх усіх випустили, але частину повели колонією до Мостиськ. Інших же пішки пригнали до Добромиля. І не знайшли нічого мудрішого і жорстокішого, аніж спустити їх всіх кивцем у ті соляні шахти. Волею фатуму сталося так, що у цей день на місцевому солеварному заводі видавали зарплатню. Отож, до останніх в'язнів повкидали робітників солеварні – забираючи сліди, щоб не було жодних свідків.

Тепер на місці цього злочину – братище. А ще щороку наприкінці червня представники усіх конфесій збираються за душі загиблих тут.

Монастир, де до чернецтва готувався Андрей Шептицький

Тепер у Добромилі є чимало місць, де можна помолитися, мабуть, нічого краще зробити у васильянському монастирі святого Онуфрія. Хоча би тому, що тут у 1863 році відбувався майбутній Митрополит Андрей Шептицький. І 1 червня саме у Добромилі він уперше вступив до чернечу рясю.

Заснувався цей монастир у Добромилі, як і багато всього іншого, завдяки старанням Івана Щасного. Кажуть, це він дозволив монахові Атаназію запровадити чернече життя поряд з замком, щоб жодотримуються думки, що в Добромилі тут з'явилися закарпатські

Монастир св. Онуфрія.

василіяни. Та як би там не було, саме отцю Анатазію Іван Щасний дав дозвіл побудувати цей монастир. Саме він у Перемишлі 24 серпня 1613 р. надав святій обителі фундаційну грамоту. Вона написана на пергаменті, і є першим документом історії добромиських василіян. У ній “на вічні часи” записано для ченців ґрунт та дано дозвіл на поставлення церкви й монастиря. І він перший, дерев'яний, тут з'явився. А поряд з ним – і церква святого Миколая. І кількість монахів, і доходи василіян постійно зростали. А у XVIII столітті у свою власність вони отримали ще й замок Гербуртів. Згодом монастир звели і мурований. Як і годиться, у давні часи монахи мали пристойну бібліотеку, і навіть раритетні видання у ній.

У радянські часи чернече життя тут припинилося – влаштували психоневрологічний диспансер. Однак на початку 90-их років минулого століття василіяни все ж повернулися до Добромиля. Відновили монастир, і радо приймають усіх, хто шукає душевного спокою та Божої благодаті.

Лаврівський монастир святого Онуфрія

Лаврівський монастир святого Онуфрія належить до числа небагатьох, що діють на території України від княжих часів до сьогодні – Києво-Печерська лавра, а також - Зимненський та Жидиченський на Волині.

Офіційним підтвердженням існування Лаврівського монастиря ще у давньоруські часи є результати розкопок, котрі проводилися на території Онуфріївської церкви у 1986 році. Тоді серед іншого знайшли кераміку XII-XIII століть.

Лаврівський монастир святого Онуфрія - найдавніший монастир цього святого в Україні. У різних писемних тогочасних джерелах постійно згадується “Лаврівський монастир з мощами святого Онуфрія”.

Цю реліквію було знищено або викрадено під час татарських погромів. Унаслідок останнього набігу – 1549 року – монастир горів. Однак історики впевнені: грабіжників насамперед цікавила дорогоцінна посудина, у якій зберігалися мощі святого. Тому прах святого, швидше за все, просто висипали на землю. Отже, мощі святого Онуфрія справді можуть бути і досі у Лаврівській землі.

у 1437 році монастир (Лаврівський) перебудований Церква св. Онуфрія

Святий Онуфрій – покровитель Лаврова і породіль

Невеличке село Лаврів на Старосамбірщині, що майже за 100 км на південний захід від Львова, своєю назвою завдячує куму князя Лева - литовському князю Войшелку, який після нашого постригу прийняв чернече ім'я Лавр. Духовним наставником Лавра був архимандрит Григорій, котрий був послом Данила Романовича до Папи Інокентія IV у справі церковної унії та захисту проти татар. Як відомо, цей візит завершився коронуванням Данила Дорогичині.

Лаврівський монастир святого Онуфрія був упродовж багатьох століть центром єкуменізму. Тут є великий некрополь, у якому спочивають православні некрополити, уніатські (греко-католицькі) єпископи, молдовські господарі. Є історично підтверджені дані, що тут також похований єрусалимський митрополит Макарій Лігаріда.

Окрім того, за версією істориків серед православних митрополитів, греко-католицьких єпископів та молдовських господарів некрополі Лаврівського монастиря святого Онуфрія спочиває і князь Лев, хоча його поховання поки не знайдено.

Ця чернеча обитель належала до володінь княжої сім'ї. Про це свідчить грамота князя Лева від 8 лютого 1292 року. За переказами монахи з монастирської хро-

Вежа монастиря.

ніки, саме тут його і поховано. У останні роки життя він постригся у монахи, отримавши чернече ім'я улюбленого святого – Онуфрій та поселився у святині.

Святий Онуфрій був улюбленим святим багатьох відомих постатей упродовж багатьох років. Цей святий – покровитель породіль. За походженням він – перський принц, який жив у IV столітті. Десять років він виховувався у монастирі у Єгипті, а згодом подався у пустелю, де провів майже 60 років.

Про святого Онуфрія відомо з переказів монаха Пафнутія. Він відвідав святого у пустелі наприкінці його життя. У цей час волосся та борода святого звисали до землі. Він розповів ченцеві, що

На подвір'ї монастиря.

його борода виросла за один день, коли на землю впали рештки зношеного одягу, у якому він прибув у пустелю.

З переплавленої домовини відбудували монастир

За даними тієї ж монастирської хроніки, у 1767 році всі дерев'яні споруди Лаврівського монастиря згоріли. Але вціліла мурована каплиця, у стінах якої було знайдено домовини князів – Лева та Войшелка. Тогочасний ігумен монастиря Волянський запросив настоятелів сусідніх монастирів і наказав відкрити цю могилу. У ній було дві домовини покриті товстою срібною бляхою і прикрашені вишуканою різьбою. На одній з них був напис – Лев. Щоб хтось не привласнив знайденого багатства, срібло таємно

переплавили та продали, а на отримані кошти відбудували згорілий монастир. Однак істориків непокоїть один нюанс: наприкінці життя князь Лев був ченцем, а відтак мав би бути захоронений як простий смертний у дерев'яній труні. Чому ж його було поховано у дорогій домовині, нині уже відповісти не зможе ніхто.

Лаврів і рід Шептицьких

З історії цієї чернечої обители на увагу заслуговує і те, що у архіві Лаврівського монастиря зберігалися численні пергаменти XII-XIII століття, грамоти князя Лева, польських королів, рукописи XV-XVI століття, писемні золотом, стародруки, рідкісні видання, грамоти гетьманів, книга Петра Могили. У XIX столітті Лаврівська бібліотека була однією з найбільших у Західній Україні.

З Лаврівським монастирем святого Онуфрія тісно пов'язаний також рід Шептицьких, адже євтрополит Атаназій Шептицький колись навчався у Лаврові, а о. Никифор Шептицький свого часу був архимандритом Лаврівського монастиря. Не оминула своєю увагою чернечої обители у Лаврові і Андрей Шептицький. У 1926 році він брав участь у дослідженні фрескок церкви святого Онуфрія. У Національному музеї у Львові зберігається картина ре-

боти митрополита Андрея Шептицького “Пейзаж з Лаврова”, на якій відтворено дорогу у селі обабіч монастиря.

Ще одна унікальність Лаврова – церква святого Онуфрія. Вона пережила кілька етапів розбудов та реставрацій. Однак і нині є унікальним зразком давньоукраїнської архітектури та єдиним збереженим галицьким монастирським храмом XIII століття.

Під час реставрації церкви у 1910 році на її стінах знайшли древній стінопис. Він містився під живописом 1872 року маляра Яблонського. Спираючись на хімічний аналіз, вчені датують його XV століттям. Унікальність лаврівського живопису насамперед у тому, що він один з найдавніших зразків західноукраїнського фрескового розпису та єдина збережена пам'ятка візантійського малярства у Галичині.

Занепад і відродження

Не завжди у Лаврові усе було гладко. У вересні 1939 року, під час першого приходу Червоної армії, монастир пограбували, а значну частину його унікальної бібліотеки знищили. Місцеві мешканці сховали деякі ікони, які згодом потрапили до музеїв та архівів. У липні 1941 року монастир був казармою для гарнизону радянської армії. У цей час знищили більшість господарських приміщень і спустили воду в ставках.

Дивовижна з'ява Богородиці.

Після війни тут створили школу-інтернат для неповносправних дітей. Вона проіснувала у монастирських приміщеннях до 1994 року. У церкві святого Онуфрія у цей час розмістили склад, у дзвіниці зберігали вугілля, а уцілілі господарські будівлі використовувала школа. Ще у двох приміщеннях монастиря облаштували бібліотеку та клуб.

У 1990 році церкву святого Онуфрія передали парафіянам Лаврова, і дозволили відновити монастир. Через три роки до Лаврова приїхали перші монахи. Вони розмістилися у келії, що ще на той момент належала школі. Урешті, у 1994 році школу перенесли в інше приміщення, і почалося відродження монастиря.

Школа у Стрільбичах

Небагато освітніх закладів можуть похвалитися тим, що про історію їхнього існування та становлення писали та видавали цілі історичні розвідки. І не місцеві поціновувачі історії краю, а такий відомий письменник та дослідник, педагог як Іван Филипчак. У 30-их роках минулого століття він приїхав на Старосамбірщину, у село Стрільбичі, спеціально для того, аби написати та видати книгу про історію місцевої школи. Це видання стало справжньою історією шкільництва у довоєнній Галичині.

І нинішні мешканці Стрільбич, і попередні покоління переконані: основа основ їхнього життя – церква і школа. Без них нічого би не було. Перша школа у Стрільбичах з'явилася у 1817 році.

Документи з її історії дбайливо врятував колишній сільський парох отець Іван Яворський, колишній посол до Галицького сейму. А перед Першою світовою війною він забрав усі документи зі Стрільбицької школи і колишнього Старосамбірського шкільного дозору і переховував їх у металевій скрині у церкві. Після війни він віддав їх частину до Національного музею у Львові, а частину до Музею Товариства “Бойківщина” у Самборі.

Стрілецьке поселення

Село Стрільбичі, що на березі річки Яблунька, тягнеться сім кілометрів на захід від райцентру – Старого Самбора. Зрештою, нині межа між цими населеними пунктами умовна – Стрільбичі настільки розрослися та розвинулись, що де-факто є передмістям райцентру. Назва населеного пункту, перша письмова згадка про який датується 1495 роком, ймовірно походить від слова “стрілець”. Зрештою, на сільській печатці XIX ст. є зображення людини, котра стріляє з лука.

Історик за фахом, нинішній, випускник Стрільбицької школи Зіновій Кутельмах розповідає:

– Як говорять перекази та історичні документи, село існувало дуже давно. За часів Київської Русі існувало поселення “стрільців”, а

точніше “стрільбичів” князя Лева який у Старому Самборі, Спасі та Лаврові і довколишніх селах має великі маєтності. У селі є прізвище “Пукач”. Це вказує на те, що їхні предки або самі “пукали”, або виробляли стрільби (пукала). Прізвище Гаківник також вказує на людину, котра або сама виробляла, або обслуговувала гаківницю.

Стрільбицькі господарі хороші садівники. Щовесни село потопене у цвітінні дерев. А сприяє цьому клімат з помірно-континентальними вологістю. Сніг з'являється на землі щойно у другій половині грудня, а літо тут переважно тепле, дощове та майже без засух. Ще однією особливістю газдування по-стрільбицьки те, що селяни ніколи не допускали землю до тривалого залежування чи заростання чагарниками: кожен клапчик дбайливо оброблявся і

робляється, а луки використовують для заготівлі сіна.

Нині у селі практично нема дерев'яних чи старих хат: переважно усі нові та муровані. Колись же заможні місцеві газди на обійсті мали по дві-три будівлі.

А ще чимало стрільбичан у першій половині минулого століття подалися на заробітки за кордон. Дехто повернувся, інші ж осіли на чужині. Але ніколи не забувають маленьку батьківщину та рідину і допомагають хто чим може. Відомо, наприклад, такий факт. Після Першої світової війни група стрільбичан повернулася до рідного села. За щасливий приїзд вирішили подякувати Господу. Заробітчани збрали з-поміж себе гроші і купили в церкві три великі дзвони.

Вона зруйнувала темряву

І нинішні мешканці Стрільбич, попередні покоління переконані: снова основ їхнього життя – церква і школа. Без них нічого би не було. Перша школа у Стрільбичах з'явилася у 1817 році як школа тривіальна, де вчив один вчитель з титулом магістра. Документи з її історії дбайливо врятував колишній сільський парох отець Іван Яворський, колишній посол до Галицького сейму. Нині місцева середня школа носить його ім'я. А перед Першою світовою війною ця непересічна постать забрала усі документи зі Стрільбицької школи і колишнього Старосамбірського шкільного дозору і переховував їх у металевій скрині у церкві.

Після війни він віддав їх частину до Національного музею у Львові, а частину до Музею Товариства “Бойківщина” у Самборі.

Добрим словом у Стрільбичах старші покоління згадували багаторічного місцевого вчителя Буцаковського як людину розумну та інтелігенту. В архівах зберігаються шкільні каталоги, писані його рукою. І щонайцікавіше – каталог за 1863 рік написаний українською мовою. Більше того – він сам виготовив до нього обгортку і майстерно витворив на ньому узорі гусячим пером.

З історії Стрільбицької школи довідуємося, що у 50-60-их роках ХІХ ст. у галицьких школах було запроваджено інститут надзирателів, їх називали “смотрителі”. Зазвичай це був хтось з місцевих селян. Якщо йому вистачало мудрості й такту не втручатися до того, чого не розумів, то співпрацював мирно з вчителем і піклувався про дрова для школи та інші господарські потреби.

З дослідження Івана Филипчика довідуємося також, що платня вчителя у ХІХ столітті була досить поважною: достатньо для того, щоб жити безбідно та утримувати рідину і давати освіту своїм дітям.

Не завжди у Стрільбичах шастило на таких вчителів як Буцаковський, але неприхильні до дітей та до школи, педагоги тут надовго не затримувалися.

Нове приміщення школи з'явилося у селі стараннями пароха отця Івана Яворського у 1914 році, якраз перед йочатком Першої світової війни: стара школа згоріла.

Серед відомих учнів Стрільбицької школи ХІХ століття Іван Филічак у своєму дослідженні називає польського письменника Валерія Лозинського.

Та втім, до сільської школи стрільбичани завжди радо посилали дітей і покладали великі надії на їх науку. На увагу заслуговує такий факт: коли 1848 року комісія, яка складалася з представників церкви і громади, передавала школу магістру Бушаковському, то всі її члени підписалися хрестиком. Натомість у 1930 році усі 24 члени Громадської ради села були письменними.

Школа стала долею

Один з випускників Стрільбицької школи – звичайний газда Василь Фурдичко. Його вчинки – це справді свідчення патріотизму, самопожертви та великої людської мудрості й далекоглядності. Напередодні Першої світової війни він разом з іншими стрільбичанами двічі побував на заробітках у Америці. Там за океаном одружився з односельчанкою Катериною. Там на світ у них з'явилося двоє діточок. Згодом повернулися на батьківщину. На світ з'явилося ще двоє дітей. Невдовзі дружина померла. Овдовілий Василь одружився вдруге – теж з Катериною. У сім'ї з'явилося ще двоє діточок. А восени 1925 року родину спіткнуло нещастя: горіла сусідська хата, а від неї зайнялася і господи Василя Фурдичка. Разом з нею з димом

пішли і гроші, зароблені за океаном. Але господар не розгубився – взяв кредит у Варшавському банку і збудував нову цегляну хату. Гроші ж повертав цілих дев'ять років! Для того годував на продаж волів, мав майже чотири гектари орної землі. Але коли у горішній частині села з'явилася потреба у новій школі, без вагань потіснився з сім'єю у двох кімнатах, а решту ж будівлі віддав для навчання сільських дітей. Радянська влада забрала у пана Василя кімнату у хаті для пошти, а ще одну – для сільської ради. Уся велика сім'я опинилася в одній кімнаті.

Гідний поваги з великої літери цей гордий і працьовитий бойко відійшов у вічність не доживши чотири роки до столітнього ювілею. Колишній керівник Старосамбірського районного відділу освіти Богдан Жидик цілком справедливо казав: “Без Фурдичкової хати не було би школи у Стрільбичах”.

Своїх дітей Василь Фурдичко завжди настановляв: дайте дітям науку. Усі його внуки і правнуки здобули освіту. Деякі з них нині відомі діячі та посадовці. Наприклад, Орест Фурдичко – відома і в Україні, і за її межами особистість. Працюючи на різних керівних посадах, будучи депутатом Верховної Ради України, він немало долучився до розвитку і рідного села, і бойківського краю загалом. За його сприяння виходили у світ чимало забутих творів українських класиків. Підрастаюче покоління виховувалось на журналі “Світ дитини”, який виходив у світ стараннями Ореста Фурдичка.

Слідами бравого вояки Швейка

Саме таку подорож пропонують на Старосамбірщині. Можна і пішки, звісно, як Швейк, але туристам якось краще – на велосипедах. Кілька років тому у районі розробили міжнародний туристичний веломаршрут – і цікаво, і для здоров'я корисно! Відзнакували навіть інформаційними щитами. Є 13 місць, де варто зупинитися: Терло – Стар'ява – Хирів – Безрезів – Муроване - Стара Сіль - Скелівка (Фельштин) – Хирів – П'ятниця – Добромиль – Солянуватка – Трушевичі – Нижанковичі.

Переповідати історію життя Швейка не варто – мабуть, у всій Європі нема людини, котра би не прочитала цієї прекрасної книжки. А якщо так цікаво, то чому би і на власні очі не подивитись ті місця, якими Гашек водить свого героя, колишнього торговця собаками, котрого уже один раз таки виганяли з армії за недоумкуватість?! А ще у Скелівці восени 2007 відкрили пам'ятник (ні не автору повісті – Я.Гашеку), а таки самому Швейку!

Це прикордонне село і без появи у ньому Швейка варте того, аби у ньому побувати. А пам'ятник у ньому – ще одна цікава “родзинка”.

Швейк і Фельштин

“Швейк почав з того, що він усе ж таки мав рацію, коли йшов на Фельштин понад струмком, і він не винний, що якийсь там невідомий російський солдат утік з полону і купається в ставку, повз який він, Швейк, мусив іти, бо це ж був його обов'язок як квартир'єра йти найкоротшою дорогою на Фельштин. Російський солдат, тільки-но його побачив, утік, залишивши в кущах своє обмундирування. А він, Швейк, не раз чув, що на фронті з метою розвідки використовується форма вбитих ворогів, і тому на цей випадок приміряв залишену форму, аби перевірити, як у такому випадку він почуватиме себе в чужій формі”.

Отже, Швейк мандрував мальовничим селом Фельштин. Нині воно називається Скелівка. Власне там і стоїть вищезгаданий пам'ятник. Але це прикордонне село і без появи у ньому Швейка варте того, аби у ньому побувати! А пам'ятник у ньому – ще одна цікава “родзинка”.

Заснували і розбудували Фельштин представники славної європейської династії Гербуртів. Вони й назвали село на честь своєї батьківщини. А походять вони з місцевості Fuelistain на Шльонську Австрійському. Раніше її називали Fulistein або Fulstyn. Там 1251 року оселився у ранзі ленника біскупського перший Herbord. Згодом через два роки він став її повноправним господарем. Судячи з усього, чоловік він був хоробрий. Адже 1278 року під час битви чеського короля та

Пам'ятник Швейку.

габсбурського цісаря, наш Гербурт таки пробрався крізь ворожі ряди і вбив під цісарем коня. Такої зухвалості пробачити не могли! Але цісар був настільки вражений його хоробрістю, що наказав не страчувати. І не лише помилувати! А відпустити додому! Залишив після себе цей герой кількох синів, котрі теж мешкали у Fullestein. І розвивали свій родовід. Згодом, майже через століття, два його представники прибули освоювати і галицькі землі. А на згадку про домівку збудоване ними село назвали Фельштин, і володіли ним кілька століть.

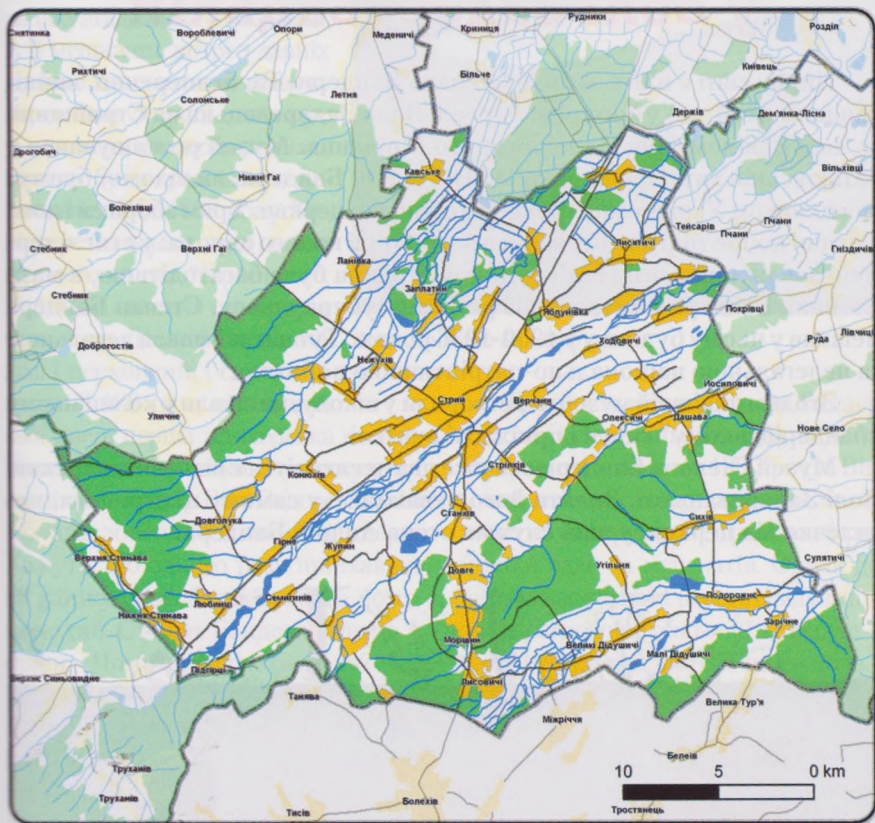
Швейк, Хирів і єзуїти

З твору Я. Гашека знаємо, що арештованого Швейка з Фельштина доправили до Хирова. Де саме він розпачливо виводив вуглиною на стінах свої істеричні вигуки, важко сказати. Але цілком можливо, що це

була Хирівська гімназія. Ми знаємо її як колишню військову частину. Безперечно, і туди завітати варто. мандруючи слідами Швейка. Ні, написів вугіллям на стіні немає. Але історія цього закладу цікава! У роки Першої світової війни, коли Швейк шукав способів вибратися зі своєї пікантної ситуації, тут лікували військових. А почали будувати цей заклад закритого типу ще у 1881, завершили рівно через вісім років. На той час це був найкращий освітній заклад Польщі! А й справді – шість плавальних басейнів, лижні траєкторії, обсерваторія з телескопом під рухомим куполом! Студенти, до речі, щодня мали за обов'язок сповітатися. Усе зруйнувала Друга світова. Відтоді тут і квартирували війська. Спочатку були казарми Радянської армії, потім – табір військовополонених, ще пізніше – військовогоспіталь. Уже згодом тут була частина з найкращих десантних військових частин СРСР, а потім й незалежної України!

Варто додати, що організатори згаданого міжнародного туристичного велосипедного маршруту "Слідами бравого вояка Швейка" не обмежуються лише Хирівською Фельштиною. Він значно більший: Терло – Стар'ява – Хирів – Березів – Муроване – Стара Скелівка (Фельштин) – Хирів – П'ятниця – Доброміль – Славинівка – Трушевичі – Нижанківці – Мурованим, до речі, володіли Швейки. Ті самі, представники роду Швейк з Лжедмитрієм підкорили Москву! Але то вже інша історія. Про Швейка...

Стрийський район

Розміщений на південь від Львова у північній смузі Українських Карпат. Район славиться насамперед запасами мінеральних вод у Моршині, Лісовичах та Розгірче. На Стрийщині є кілька старовинних пам'яток сакральної архітектури: дзвіниця церкви святого Михайла у селі Верчани, у Добрівлянах – церква Здвиження, у Підгірчях – церква Святого Духа та храм святого Миколая, і також у селі Стрільків – церква Святого Миколая з XVII століття. У Стрию є кілька музеїв. Науковою базою музею “Верховина” є понад 26 тисяч експонатів, серед яких - стародруки, ікони, народна ноша, писанки, взірці вишивок, рідкісні книги, монети, медалі. У відділі етнографії можна ознайомитися з народними ремеслами, побутом, звичаями та обрядами Бойківщини. У другій половині минулого століття у Стрию мешкав художник Петро Орбаль - відомий пейзажист, портретист та графік, автор понад 700 картин. У Стрию є Музей Петра Орбала.

У музеї Степана Бандери у Волі Задеревацькій

Нині у світі є п'ять музеїв Степана Бандери. Та, безперечно, найцікавішим є той, що у його рідному селі Воля Задеревацька на Стрийщині, за десять кілометрів від курортного Моршина. Музей розташований у батьківській хаті Провідника ОУН. Андрій Бандера, як відомо, був тут священиком Української греко-католицької церкви. Храм зберігся і досі. Селяни добре тоді підготувалися до зустрічі нового пароха: у стислі терміни звели для нього і сім'ї будинок. Родина була багатодітною, а мати Степана Бандери померла у 33 роки від туберкульозу. Степан Бандера мешкав у цьому будинку у 1930-1936 роках. Тут він займався легальною та нелегальною національно-патріотичною роботою.

Згодом нинішній музей перетворили у школу, мешкали у колишньому "бандерівському" гнізді і приїжджі вчителі.

Музей Степана Бандери ось уже два десятиліття є візитною картою Волі Задеревацької. Знайти його неважко – у самому центрі села, недалеко від церкви, у якій служив отець Андрій Бандера.

Садиба-музей Степана Бандери

За даними історичних джерел, уперше у письмових джерелах про Волю Задеревацьку згадали ще у 1664 році. А її мешканці, котрі з давніх давен і до сьогодні живуть переважно з праці своїх рук у власних господарствах, завжди були громадсько активними. Ще 1868 року Міністерство освіти дало дозвіл на заснування "Просвіти". У 1925р. в селі створили читальню. Діяли і Народний дім, і церковний, і світський хори. В 1864 році відчинила свої двері перша приходська школа.

Цікаво, що нова школа у минулому столітті постала у Волі Задеревацькій з благословення Степана Бандери. Кажуть, що одного разу приїхавши на канікули до батьківського дому, молодий Степан Бандера спитав у селян: - Чому школу не будете?

Вони ж відказали, що нема з чого, а панський ліс перебуває під особливою охороною. Запальний юнак у ту мить вигукнув: -А ніч для чого?!

Так незабаром у Волі Задеревацькій з'явилася і нова школа.

Дерев'яній же церкві у Волі Задеревацькій уже понад півтора століття. Хоча дехто вважає, що насправді храм будували ще у 1807 році.

Та все ж Воля Задеревацька, що на Стрийщині, насамперед відома як родинне гніздо Бандер. І нині саме музей є візитівкою села. Перед входом у невеличку ошатну хату - п'ять барельєфів борцям за волю України: Симону Петлюрі, Євгену Коновальцю, Роману Шухевичу, Ярославу Стецьку, Олексі Гасину.

Хата Степана Бандери.

Відкриття музею родини Бандер у Волі Задеревацькій відбулося на Покрови, 14 жовтня 1990 року. Він і нині не має статусу державного. А живе за підтримки Стрийської районної ради та меценатів. Однак це не впливає ні на кількість вивідувачів, ні на багатство експозиції. Понад те – щороку тут з'являється щось нове і цікаве. Саме тому сюди приїжджають школярі і під час канікул, і під час навчального року. А ще – численні відпочивальники з курортів Моршина та Трускавця, представники діаспори та ті, кому цікава історія України.

Музей з'явився стараннями мешканців села. Саме вони зберегли будиночок, впорядкували, насадили тополь, калини і верби. Перед входом праворуч – частина карпатської скелі, а на ній – бронзове погруддя Провідника. Поряд з садибою набирається сил молодий сад.

Є у музею і свій екскурсовод. Він же і директор – Михайло Балабанський. Здається, про родину Бандер та національно-визвольні змагання українців він знає більше, ніж про

У музеї.

концтаборі Заксенгаузен. За шість років сім'я під тиском обставин сім разів змінювала місце проживання. У 1954 році вони остаточно перебралися до Мюнхена, щоб дати добру освіту дочці. Батьки приховували від дівчинки правду. Вона так згадує про ті роки: "Маючи тринадцять років, я почала читати українські газети і читала багато про Степана

Бандеру. З бігом часу на підставі різних спостережень, постійної зміни прізвища, як і через факт, що навколо мого батька завжди було багато людей, виникли певні здогадки. Коли один знайомий проговорився, то я вже була певна, що Бандера – мій батько".

Степан Бандера у той час жив під прізвищем Попель. Паспорт він отримав від львівського шахіста, котрий 1944 року виїхав з України, потім мешкав у Парижі, а згодом – у США. У Мюнхені Бандера прожив п'ять років – 15 жовтня 1959 року його знайшли пораненим у під'їзді будинку. Отрутою – ціаністим калієм – обличчя Провідникові вистрелив Богдан Сташинський, котрого радянська влада завербувала за безквитковий проїзд у трамваї.

У другій кімнаті музею – каплиця. У ній у холодні зимові дні отець Андрій Бандера хрестив дітей.

А наприкінці екскурсії Михайло Балабанський проведе через парк імені Степана Бандери і поведе до криївки. Вона не лише витримає усіх повстанських традицій і у партизанському дусі, а й має підземний

себе. Саме від нього усі відвідувачі дізнаються, що Степан Бандера знав шість мов, а ще мав велосипед, який на той час був і рідкістю, і розкішшю.

Сільська громада зберегла будинок у тому ж вигляді, яким він був при Бандерах: звичайна сільська хата, яку можна обійти колом з кімнати у кімнату. У першій – експозиція про родовід Бандер. У перекладі українською Бандера означає прапор. Родина гідно і трагічно несла його. Батька – Андрія Михайловича – знищила радянська влада. Сестра Степана – Володимира десять років перебувала у радянських виправно-трудових таборах. Оксану та Марту-Марію заарештували і відправили до Сибіру. Остання там і померла. Оксана ж повернулася на батьківщину через півстоліття поневірянь. Брат Богдан, котрий очолював один з загонів опору, загинув у 1942 році. Того ж року польські наглядачі у концтаборі Аушвіц убили і ще двох братів Бандер – Василя та Олександра.

Самого ж Степана Бандеру заарештували 5 липня 1941 року у Кракові. Його дружина разом з тримісячною дочкою переїхали у той час до Берліна. Провідник до 1944 року пробув у

“Шепільська” – унікальний пам’ятник українській мудрості

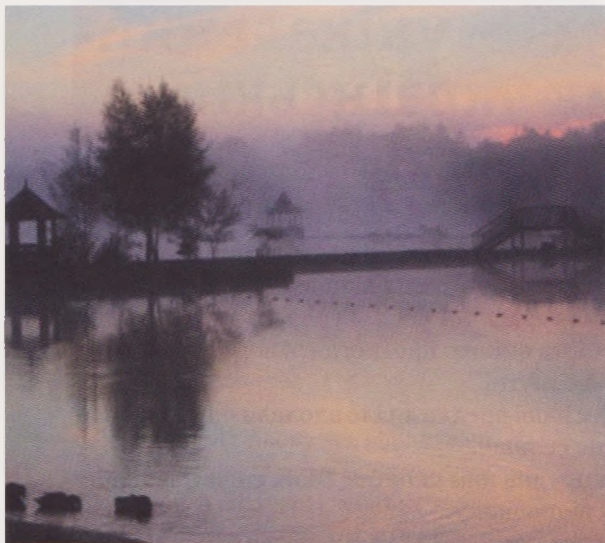
Урочище Шепільське, що на Стрийщині, наразі мало досліджене істориками. Проте добре відоме тим, хто вміє відпочивати зі смаком – завдяки базі відпочинку “Шепільська”. А вона – унікальний пам’ятник перемозі українців, їх мудрості та вмінню протистояти ворогові. А ще – кохання, котре здатне гори звернути!

Саме завдяки цим якостям наші предки вдало здолали одну з небезпек – татарську навалу на їхнє селище.

А один з їхніх земляків спорудив цим якостям своїх співвітчизників унікальний пам’ятник – базу відпочинку.

Особлива аура того кількостолітнього кохання витає тут у повітрі, відчувається, і досі. І ті, хто приїжджає у “Шепільську” розуміють, що українці вміють не лише кохати, а й організовувати відпочинок значно краще, аніж нащадки тих, котрі згинули у цих болотах!

Краєвиди "Шепільської"

Політ над болотом

Будуючи на землі, цей стрийчин любить як пілот підніматись у небо та спостерігати за нашою землею з висоти пташиного польоту. А вечорами – читає історичні романи.

Так два хоббі спричинилися до появи одного з унікальних пам'ятників (мабуть, не лише в Україні, а й у всій Європі) перемозі предків і їхньому вмінню кохати.

Піднявшись укотре в небо над рідною Стрийщиною, він побачив великий масив боліт та трясовини. Знав, що це поряд з селом Довголука. Це болото чомусь раз по раз нагадувало про себе. Однак тоді ще він не знав, що стане частиною його долі. Перебуваючи у службових справах у Довголуці,

таки наважився розпитати його мешканців про те болото. І почув таку історію.

Татари жорстокі, а українці – мудрі та хитрі

Бабусі та дідусі не раз оповідали, що то болото врятувало їхнє село від татарської навали. А допоміг їм мешканець з сусіднього села, у якому чужинці вже накоїли лиха. Він мав допомогти їм якнайшвидше та найбезпечніше перебраться через річку Шепільську.

Парубок знав, що Довголуці, до котрої прямувала орда, буде такий самий жахливий плач, і стогін, і погром, як і у сусідньому селі. Звісно, йому шкода сусідів. Але не це його вивело. У Довголуці мешкала його кохана. Мозок хлопця гартувався над тим, як насамперед врятувати її. А що парубок був кмітливим, то факт. Він пообіцяв татарам вірно служити їм і показати найкоротший шлях, якщо вони залишать його живим і не введуть у неволю. Наближуючись до боліт, він сказав, що цей шлях цілком безпечним, і всі татари від села до села. Знав, що болото, воно настільки глибоке, що ніхто не вибирався, хоча перші спробувати є справді цілком безпечним. Добре розумів хлопчик, що це не сам, але врятує своїх

кохану та її односельчан! Долаючи метр за метром дорогу, вороги просувалися уперед, не підозрюючи лихого. І дійшовши до середини, згнули всі як один. Разом з конями та своїм ватажком, і кмітливим проводирем. Мешканці Довголуки були врятовані!

Зайнезвичніший пам'ятник

Почувши цю оповідку, одному з мешканців Стрия захотілося якось увіковічнити це. Довго думав як. І вирішив зробити щось таке, що буде цінним, даруватиме радість, а також і з натяком на романтику. Ставити ще один, навіть якщо романтичний пам'ятник, не вдалося банальним. І вирішив на місці цього болота побудувати базу відпочинку. За честь тієї річки назвав її "Шепільська".

А щоб увіковічнити той політ, який став її початком, то зробив ще одну думку – гляді літака.

Важко за кроком долаючи болота в урочищі Шепільське побудували ставки, відкритий базис, різноманітні атракціони та інші заходи. Тепер закохані (і не тільки) ватаються цими місцями в катамаранах, рибальствують, відпочивають у передгір'ї Карпат. І багато хто – сюди приїжджають

Символ вірності.

навіть ті, хто придбали путівку на відпочинок на курортах Моршина та Трускавця.

Адже можуть влітку поза-смагати, а взимку – покататись на ковзанах. А коли зморить на сон, то він буде солодким і незабутнім у вишуканих комфортних номерах.

І хоча на березі озера є і російська баня, і фінська сауна, усі гості досхоchu можуть насолоджуватись лише українською кухнею. Адже це на наших стравах зростав той кмітливий закоханий парубок!

Особлива аура того кількостолітнього кохання витає тут у повітрі, здається, і досі. І ті, хто приїжджає у "Шепільську" розуміють, що українці вміють не лише кохати, а й організовувати відпочинок-значно краще, ніж нащадки тих, котрі згнули у цих болотах!

Розгірче: тут розходяться гори і починається нове життя

Розгірче, що на Стрийщині, ще майже десятиліття тому було одним з неперспективних сіл. Сюди й добратися непросто. Та утім до Розгірчого веде віками протоптана дорога – насамперед до скельного печерного комплексу. Кажуть, колись ці скелі не змогли здолати татари, потім у них поселилися монахи. Є також думка, що це відбулося ще до хрещення Русі, тобто усередині X століття. Інші ж переконані, що доконаним фактом можна вважати: у XII столітті тут уже молились та жили за своїми правилами ченці.

Розгірчанські скелі на південній та південнозахідній околицях села стали справжнім порятунком для своїх захисників: стомлені вояки відпочивали у печерах, у них і поранених лікували, тримали продукти та пили воду з джерела, котре витікало з гір.

Любив тут бувати також Олекса Довбуш. І про це у своїй книзі написав Іван Франко.

Згодом ці місця вивчали археологи, етнографи та історики. Нині Розгірче – унікальне поєднання сивої таємничої давнини та сучасності.

Печерний монастирський комплекс

Легенди Розгірчого

Кажуть, що назва села Розгірче походить від того, що тут чи то закінчуються, чи то починаються, чи розходяться гори – кому як більше до вподоби.

Однак з покоління у покоління передається у Розгірчому ще одна легенда про походження назви їхнього села. Ніби-то біля тих самих свідків минувшини, давніх скель, відбувся великий бій з татарами.

Тоді коли вже здавалось, що перемоуть чужинці, на допомогу воякам встигла свіжа сила бойків з гір. Наволохані татари голосно кричали (а думка неслася далеко): Що-раз-гірше! Що-раз-гірше! Буцімто звідтіля після доселення виникла Розгірче.

А ще під час тих драматичних воєнних подій Розгірчанські вояки на південній та південнозахідній околицях села стали справжнім пунктом для своїх захисників: поранені вояки відпочивали у печерах, у них і поранених лікували, варили продукти та пили воду з скель, котре витікало з гір.

Тамниці Розгірчого, скелі та печери цікавлять науковців ще найменше два століття. А перше письмова згадка про нього датується ще у XV столітті.

Тут молились давні ченці

Вже наразі науковців не ді-
влять жодного висновку, коли ж

Вхід до келії.

уперше у скелях у печерах у Розгірчому поселилися монахи. Є думка, що це відбулося ще до хрещення Русі, тобто усередині X століття. Інші ж переконані, що доконаним фактом можна вважати: у XII столітті тут уже молились та жили за своїми правилами ченці.

Варто сказати, що печери у скелях знаходяться не у самому Розгірчому, а метрів зо двісті від нього. Є основний скельний масив, до якого і прикута головним чином увага дослідників, та ще дві скелі за метрів 50 від нього. У основній скелі на двох рівнях видовбано три печери. Вони різні і за формою, і за розмірами. Вважають, що на першому поверсі мешкали монахи і мали комору для своїх пожитків, а на другому у них була церква, у котрій вони молились. Якщо уважно придивитися, то можна помітити, що у храмі було двоє дверей. Принаймні на це вказують масивні врубki для одвірків. На вікнах, які теж були дерев'яними, стояло

Наскельне зображення.

кругле вітражне скло. У скелі витесано вісімнадцять сходинок, які вели до церкви.

Дослідники скель переконані, що печерний монастирський комплекс у Розгірчому зазнав кілька етапів розбудов. А найбільшого розквіту він досяг у XIV-XVI століттях.

Проте життя на території нинішнього Розгірчого тривало задовго до появи у печерах ченців. За даними археологічних розкопок, перші люди тут господарювали ще за сім століть до нашої ери. На валі, недалеко від згаданих скель, науковці знайшли залишки великої печі для випалу керамічного посуду. А у ній – ме-

талевий ніж, який також датують VII століттям до нашої ери. Також поряд були і залишки керамічного посуду - великі чорнолощені миски з легкозагнутими досередини краями вінець.

Справу печерних ченців продовжили василіянки

Як і чому занепав печерний монастир у Розгірчому, важко сказати. Однак благодатне місце, де розходяться гори, облюбували собі згодом черниці. Вони заснували монастир святого Онуфрія та звели дерев'яну церкву. За даними істориків, це сталося приблизно у 1760-их роках. Хоча рештки посуду, здавна археологами свідчать, що жила монаша обитель у Розгірчому могла з'явитися приблизно наприкінці XVII століття. Вважається, що монахині тут були до 1830 року. Наприкінці існували обителі у ній мешкали ігумення та сім черниць. Нині ж на місці ліквідованого австрійського пріорату монастиря залишилася лише капличка. Місце, де вона стоїть у Розгірчому називається і досі "Монастир". Звели її наприкінці XIX століття. У ній збереглися старовинні дві ікони. Одна зображає образ святого Онуфрія, виконаний на полотні орієнтовно у XVIII столітті, інша ж з 1806 року – зображення ікона Вознесіння.

А ще на згадку про монастир збереглася назва поля – "Монастирське" та місцевість "Чернечий город".

Дністер: той, що камінці на дні стер

Могутній Дністер на своєму початку – маленький струмочок, і починається він, як і будь-яка гірська ріка, з джерела. Офіційно вважається, що початок Дністра на висоті 760 м на околиці села Вовче, що на Турківщині, на південно-західному схилі Розлуцького хребта.

Насправді ж джерело, з якого починається Дністер, є і поруч з Туркою, і поруч з курортним Розлучем, і поруч з селом Вовче. Добратися можна до витoku річки з будь-якого з цих населених пунктів. До прикладу, від Турки до джерельця, з якого несміливо витікає струмочок Дністер – 12 кілометрів. Якщо йти пішки, то цей шлях можна здолати за три години. Можна ж добратися і до Каплунівки, що між Туркою і Вовчим. А вже звідтіля доведеться повернути праворуч і помандрувати лише 4 км. Там вже з-під альтанки і б'є джерело.

Могутній Дністер знищив бойківські поселення

Дністер витікає на місці старовинного городища

Дорогою від Каплунівки до витоків Дністра одразу помічаєш, що місце тут незвичне. І швидше за все маємо справу зі стародавнім городищем. Адже довкола є рови точної квадратної форми, яких не буває у природі. Отже, це витвір рук людських.

Місцина ця наразі недосліджена. Можливо, з часом відповіді на запитання нинішніх екскурсантів дадуть археологи. А наразі залишається лише будувати здогади, милуватися природою та слухати легенди місцевих мешканців, закоханих у рідний край.

Дністер – внук Бескида

За однією з легенд, високо в Карпатах жив старезний дід Бескид. Він дуже любив рідний край, а ще своїх численних дітей, внуків, правнуків та праправнуків. Усі вони мешкали з ним під одним дахом. Дід Бескид знав, що коли вони будуть поряд з ним, поки вони побачать довоколишнього світу. Тому наказав зачинити усі двері та забити вікна. Так вони і жили роками. Аж тут одного дня маленьке хлоп'я побачило на долівці жовту цяточку. Ніколи досі нічого схожого дитинча не бачило. Йому стало цікаво. Відтак хлопчина прослідкував, звідки ж взялося це диво у його

домівці. Шлях привів його до вікна, у якому була маленька шпаринка. Через неї праправнук старого Бескида побачив те, що не бачив ще ніколи – сонечко, небо і травичку. Сповнений емоцій і здивований побіг він до дідуся. Розказав старому про побачене.

Старезний дід Бескид зрозумів, що мусить відпустити малого від себе, бо ніяка сила більше не зможе втримати його у хаті. Адже він побачив те, що не мав бачити ніколи. Відтак мусить піти. На прощання дід сказав до онука:

– Пройде час, ти змінишся, і я змінюся. Тому я даю тобі в дорогу два камінчики. Якщо нам у житті ще колись доведеться зустрітись, то я впізнаю тебе за цими камінцями.

Відтак Бескид перетворив праправнука у маленький струмочок і випустив його у шпаринку з дверей своєї хати.

Зустрівся він незабаром з іншими такими ж маленькими струмочками і весело разом котилися вони вниз гірськими просторами. А потім вискочили на рівнину. Ніяк не міг він надивуватися з того світу та на милуватися ним. Найбільше вражало те, що на цій рівнині до нього приходили звірята пити водичку, довкола співали різноголосі пташки, а діти прибігали купатися, і довкола на березі відпочивали люди. Несподівано сам для себе колишній маленький хлопчик-струмочок став великою рікою і з розгону увійшов у велику водойму. Здивувався ще

Тут починається Дністер.

більше – берега не видно, вода солона. Зрозумів він, що вороття назад нема, і більше ніколи не побачити йому свого старезного діда Бескида.

Тоді гукнув він до свого друга Вітра:

– Гей, Вітре, лети у далекі високі гори Карпати. Знайди там мого діда Бескида, і розкажи йому, що тепер я живу з морем, і мені тут добре.

Полетів Вітер. Прилетів до садиби Бескида. А той саме порався у городі. От Вітер і прокричав:

– Діду, твій онук тепер з морем живе. Назад він не вернеться. Просив передати, що йому там добре.

Бескид лише спитав:

– А камінчики де подів?
– Він їх на дні стер.

Старий уже недочував, і зро-

зумів лише “Дні стер”. Так і назвав він свого праправнука - Дністер.

Відтоді так усі й називають другу за величиною українську ріку.

Першими календар мали бойки

Є ще одна легенда про походження назви цієї водної артерії. Кажуть, що у давнину, коли ще не було календарів, то бойки першими на планеті запровадили своє літочислення. Саме у тому місці де набирається перші сили Дністер, вони на

відзначали кожен прожитий день. Початком кожного нового року для них був день весняного рівнодення. Але унаслідок змін у кліматі їхній мирний струмочок зміг став потужною рікою. ряснівши і своїми водами зміг виллукати те первісне літочислення. Бойки втратили свій первісний календар, а струмочок, що став велетнем, назвав себе Дністер. Оскільки вітер прилетів туди, що були позначені на

Довідка:

Дністер - одна з найбільших річок України. Її витік у горах висоті приблизно 1000 метрів над рівнем моря. Довжина Дністра - 2124 метри. Площа басейну - 480 тис. км.кв. Давні слов'яни жили на її берегах не пізніше 1-го тисячоліття нашої ери.

Пікуй – гора талановитих, гордих та закоханих

Найвища точка Львівщини – гора Пікуй височіє на Турківщині на висоті 1408 м над рівнем моря. Велична та незвична вона здавна приваблювала туристів, любив бувати тут також Іван Франко. А ще з її просторів та хребта не лише розглядали світ та мрійливо задивлялися у безкрає небо, а й складала легенди, котрі й нині не залишають нікого байдужим.

Добратися до гори Пікуй можна по-різному. Кожен обирає для себе найкращий і найпростіший шлях. Польські туристи зазвичай прямують з Львова електричкою до станції Сянки. Можна і автобусом доїхати до села Кривка або ж до Гусного. Та все ж найкраще добратися до Либохори. Тут працівники місцевого лісового господарства гостинно зустрінуть та за кілька сотень гривень довезуть до перевалу “Руська путь”, що на висоті приблизно 1200 м над морем. Від Либохори до перевалу шлях довгий – трохи більше 30 км, однак стрімкий. Тому їхати доведеться швидко. Пішки ж дехто долає його лише за тиждень. А вже з перевалу до самої вершини гори – 8 км доведеться таки підніматися на своїх двох вогняно віками стежкою.

Кожен камінчик дихає історією

“Руський путь” – це торговий шлях доби неоліту, тобто існував ще за 2 тисячі років до Христа. Він починався на Балканах, ішов по Дунаю, далі вздовж Тиси піднімався в гори. На цьому перевалі й досі є хрест з написом “Руська путь”. А вздовж хребта ще донедавна височили прикордонні стовпи – тут була межа між колишніми Польщею та Австро-Угорщиною.

Горді бойки кажуть, що назва “Русь” та “руське” походить саме від назви перевалу, а ще “Руссю” вони називають низ. А й справді, куди б не йшов, а всі дороги з перевалу ведуть саме вниз, до цивілізації. Тому й кажуть, що підкарпатців називали русинами, та й Чорне море у VIII-XIV століттях називалось Руським.

Є у бойків, що живуть під Пікуєм, і своя “родзинка”. Її нема більше

ніде. Вони вміють робити “їдкий” сир. Його виготовляють лише тут, а молоко беруть від спеціальної породи корів. Їх розводять у поселенні Кошти, що у селі Либохора. У цих тварин дуже великі роги. Місцеві мешканці і досі зрізають ті роги та виграють на них неповторні мелодії. А з молока тих особливих корів роблять дуже солону бринзу, котру й назвали “їдким” сиром. Їсти його як самостійну страву неможливо, зате він прекрасно смакує в природі з запеченою непосоленою картоплею.

Ясен, калина та бузина як символ таланту і вірності

У непростих погодних умовах, серед краси природи та шуму гір, земля Карпат щедро народжує таланти у найрізноманітніших сферах. Одним з них був і є той, котрий проріс ясеню на південному схилі гори Пікуй. Хто бачив

на Пікуї, той знає, що південний схил гори покритий та вкритий рослинністю, натомість же північний – обрив, на якому панує альпійський клімат. У цих умовах нічого простого не може. Однак тут зустрічаються деревця – калина, бузина та ясен.

У доволі старих легендах з покоління в покоління передають легенди про те, як в цих умовах виростають деревця.

Отже, живіть ви в цих

Бойківські краєвиди. краях талановитих людей.

ний скотар, котрий випасав овець. Усе у нього вдавалося найкраще. А ще у цього хлопчини був вірний пес, котрий вправно охороняв отару і не давав вівцям розбредитися. Пастух не сидів на місці, а кожних два-три дні переходив зі своїм стадом з полонини на полонину.

На горі.

У середині липня в отарі відбувся окіт. Одне новозароджене ягня не могло стати на ніжки. Скотар взяв його. Пригрів за пазухою, виходжував як вмів та міг. Через кілька днів ягнятко вже могло стояти та скубти травичку. Однак воно не знало своєї мами, тому й привязалося до скотаря і ходило за ним крок у крок. Так у праці та щоденних турботах і минуло два місяці. Настала середина вересня – Пікуї пішов мокрий сніг. Вже час було повертатися у село на зимівлю. Однак несподівано на полонину з'явилися лихі люди, котрі захотіли забрати отару – поживитися сметанним молоком та вовною овечою. Скотар не міг дозволити вкрасти довірену йому селянами добро. Почав обходити довкола отари. А за ним – ягнятко. Бігали вони по колу. Зрештою лихі люди розділились на дві групи. Зрозумів скотар, що потрібно втікати у ліс. Кинувся за ними, а за ним слідом побігли його пес, і ягнятко. Втікаючи, скотар не зміг схватитися, а дорога була довгою – за Пікуї. Так вони утрьох і вийшли до вершини.

Ліхі люди у погану погоду не могли вийти. Вони стали ланцюж-

ком біля підніжжя гори. Оглянувся скотар і зрозумів, що повернутись він не зможе – його чекає смерть від цих непрошених гостей, та й отару він все одно вже врятувати не зможе. Піднявся він на сам вершечок, та й кинувся з обриву. А за ним – і пес, і ягнятко. На місці, де вони впали, і проросли ясен, бузина і калина. Ясен – то пастух, калина – то ягня, а вірний собака – то бузина.

Бойки горді, але пихатих не люблять

Кажуть, що вранці удосвіта після морозної зимової ночі і досі у довколишніх біля Пікуя селах можна почути, як тужно та сумно виграє скрипка. То плаче зневажене кохання найталановитішого на всю округу скрипаля Івася.

Жила в одному з тих сіл – чи то в Гусному, чи то в Кривці дівчина Даяна. Була вона першою красунею не лише на бойківських теренах.

Далеко від Карпат ширилась слава про її неземну красу. З усіх усюд приїжджали до неї свататись найбагатші та найкращі паничі. Однак вона вперто усім відмовляла – знала про свою красу, та й загордилася. За таких обставин ніхто з місцевих парубків навіть і мріяти не міг про те, щоб посвататись до Даяни.

А ще у одному з тих сіл жив молодий скрипаль Івась. Кажуть, що так як він, на скрипці не грали ні до нього, а ні тим паче після нього. Йшов він одного дня безлюдною сільською вулицею, а назустріч йому – Даяна. Івась же вирішив, що це знак долі та шанс для нього, то й насмілився заговорити з красунею.

– Чи міг би я з тобою поговорити, Даяно?, - спитав скрипаль.

– Приходь в неділю опівночі до мене додому. Я буду сама. Там і поговоримо.

Івась не тямив себе від щастя, не чув ніг під собою. Однак для омріяної зустрічі була одна перешкода – у неділю він мав грати на весіллі, і вже взяв завдаток. Вирішив він попросити свого друга Миколу, теж скрипала, щоб замінив його. Той погодився, але каже:

– Так як ти, ніхто не вміє грати. Гості помітять підміну.

– Не переживай, - відказав Івась. Я їх втомлю танцями, і все буде добре.

На тому весіллі Івась, грав як ніколи – щиро і дрібно. За годину до опівночі прийшов Микола. Підміну й справді ніхто не помітив. А Івась вирішив навпростець через гору бігти до Даяни. Що дійде до середини шляху, то впаде. Та й

скрипку-годувальницю пошкодити боявся. Прив'язав він її за спину, і так зумів здолати дорогу. Прийшов у село. Дуже боявся у темряві хатою помилитися, та все ж відшукав помешкання Даяни. Став і думає, як же він має подати знак, що то саме він, адже постукати у двері чи шибку опівночі може будь-хто. Тож і заграє Івась на скрипці. Грав він довго, ніжно та щиро, але двері ніхто не відчиняв. Аж раптом почув скрипаль грубий чоловічий голос:

– Чого граєш? Людям спати не даєш!

Зрозумів Івась, що Даяна ним покепкувала. Пішов він дорогою, сам не знаючи куди прямує. Так і вийшов на Пікуй. Там уже світало. А він взяв скрипку та грав на ній настільки сумної, що аж в мінина плакало. У всіх довколишніх селах чули ту тужну мелодію.

Ніхто ж не міг зрозуміти, куди подівся найталановитіший скрипаль бойківського краю. Про цю домовленість з Даяною розказав людям Микола.

А як настало літо, і пішла жара на Пікуй по чорниці, то й знайшли там уже мертвого Івася, а поруч з ним лежала скрипка. Так скрипаль і похоронили. Втім місцеві хлопці поклялися, що ніхто з них не посватає півночі Даяну, а усіх приїжджих палять, мовилися бити по дорозі і не впускати. Так і зосталась перша красуня Даяна у морозний ранок над карпатськими селами і досі звучить тужлива мелодія зневаженого Івася, який був та таланту.

Цілюще джерело у Ліску Чернилявському

Село Лісок розкинулось на Яворівщині лише за кілька кілометрів від райцентру. Його знають як місце відпусту та багатьох чудесних оздоровлень цілющою водою з джерела у Чернилявському Ліску.

За кілометр на південний захід від Ліска, який є присілком села Чернилява, в урочищі Студенець над джерелом є капличка святого Онуфрія. За народними переказами, колись тут була печера, у якій жив монах-пустельник. Щороку у день святого Онуфрія, 25 червня, велична церковна процесія з сотнею прочан з Ліска прямує до Студенця, до цілющого джерела. Вона зцілює й від інших хвороб, але насамперед до джерельця простують ті, хто має проблеми зі зором. Дерев'яна капличка на цьому місці існувала століттями. У 1872 році спорудили нову. На неї пожертвували кошти мешканці Ліска, Черниляви та ще один чоловік з Яворова. Однак 1944 року у цій місцині розташувалися на перепочинок радянські військові. Кому з них прийшла в голову думка знищити святиню, нині сказати важко. Але солдати зруйнували капличку, навесні порозкидували дерево і спалили його.

Однак не змогли спалити людської пам'яті про це місце, ані знищити цілющого джерела.

Відбудова...

Душпастирі теж зцілювались у Ліску

У 70-их роках минулого століття два побожні місцеві мешканці – брати Володимир та Ярослав Дейнега вирішили своїми силами відновити святиню. Вони заклали фундамент та вимурували стіни. З охотою до цієї справи долучилися і місцеві хлопчачки, котрі пасли худобу. Звичайно, усі вони мали неприємності та “виховні” години у райкомі партії.

Влада наказала зруйнувати збудовану святиню. Але серед мешканців Яворівщини не знайшлося тих, хто погодився би підняти руку на капличку. Тоді на цьому місці знову з'явилися військові – приїхали на танку з полігону.

Муровану капличку, у якій моляться прочани нині, звели за кілька тижнів у 1993 році. Вона стоїть в обрамленні вільх та осик. У середині каплички є виготовлені місцевими майстрами дерев'яна скриня над джерелом з священною водою. На центральній стіні у капличці – прикрашена у квіти та фарби ікона святого Онуфрія з довгою залізною бородою.

Сьогодні вже майже століття у Яворівщині та околицях розповідають про історію зцілення свого земляка – Івана Вахуловича. У дитинстві він втратив зір. Ані лікарі, ані знахарі з довколишніх сіл не змогли повернути хлопчині

Лісок сакральний.

радості бачити довколишній світ. Батькам залишалося сподіватися лише на диво та Боже милосердя. Одного дня після гарячих і щирих молитов його стомлена мати заснула. У сні до неї прийшов старець, і порадив: “Завтра встань раненько, ще до сходу сонця, і поведи сина до джерела Святого Онуфрія, нехай він умиється цією водою”. Жінка дослухалась поради. А коли вже повертались додому, то хлоп'я на повен голос вигукнуло: “Мамо, мамо, коні їдуть!”.

І мати, і односельці Івана зрозуміли, що сталося справжнє диво. І ще більше повірили у силу води з цього джерела. Сам же оздоровлений упродовж усього життя, коли вирушав у далеку дорогу, завжди ставив на підводі свічку. Так він дякував Богові за зцілення та за те, що вперше здоровими очима побачив саме коней. Навіть будучи солдатом на Першій світовій війні, Іван Вахулович щороку на знак

Чудотворна Лісківська Богородиця.

Скульптура Богоматері.

вдячності у день свого одужання запаливав свічку на честь святого Онуфрія.

Оздоровився цілющою водою з цього джерела і священник з Пустомит. Важко занедужавши, він просив привезти йому води з Чернильвського Ліска. Після одужання приїжджав у це благодатне місце, молився у капличці та місцевій церкві і розповідав історію свого зцілення.

Ще одна постійна прочанка до джерела святого Онуфрія – пані Наталя з Краківця. Вона сюди приїжджає понад 30 років! У 70-их роках минулого століття її маленьким хворим дворічним дитям скільки привезла покійна нині мати. Чернетри дні дівчинці мали робити складну операцію. Вона постійно плакала від нестерпного болю. До них прийшла монахиня, порозмовлявши взяла на руки маленьку Наташу і понесла до цілющого джерела. Там вмила її водою. Мама ж у цей час молилася перед капличкою. Коли ж черниця повернулася назад з дитинкою на руках, то дівчинка перестала плакати і заснула. Мама хотіла віддячити монахині, але вона порадила пожертвувати скільки може на капличку. Жінка виконала усе до останньої копійки – навіть на дорогу додому не залишила. Дорогою знайшлися добрі люди, котрі самі зупинилися на дорозі і допомогли дістатися додому. Через кілька днів лікарі сказали самі собі – дівчинка буде абсолютно здорова. Нині вона радить всім двох дітей та дякує Лісківській Божій Матері за одужання і щасливу долю.

Чудотворна ікона Матері Божої Лісківської

Неподалік цілющого джерела був і монастир, який закрили 1795 року. Справжньою перлиною цієї чернечої обителі була чудотворна ікона Матері Божої Лісківської. За даними досліджень сучасних мистецтвознавців, вона створена у першій половині XVII століття. Вважається, що її написав ченець тодішнього Чернильського монастиря Самсон, у миру – Степан Скрипецький, який народився 1723 року у Хиріві.

Після закриття монастиря цю ікону передали до Яворівського костелу. Однак українська громада міста забрала її через суд. Дві пари волів велично та урочисто у той день везли ікону по Яворову. І раптом перед входом до церкви Святого Юра тварини зупинилися і не могли зрушити з місця. Так ікона назавжди залишилася у цьому храмі.

Та закриття монастиря і відсутність у Ліску чудотворної ікони не зупинила потоку прочан до цього святого місця. Відтак відновили невеличку церкву. А згодом, у 1926 році, це місце від Папи Римського отримало право повного відпусту. І нині щороку, 13 жовтня, у день Положення Пояса Пресвятої Богородиці сюди приходять тисячі прочан з вірою, надією та вдячністю. Нині у Ліску є копія чудотворного образу Матері Божої.

За оригіналом упродовж понад двох століть сумлінно доглядали яворівчани. Але час і непрофесіоналізм, хоч і з добрими намірами,

Тут є цілюща вода.

зробили свою справу. У всій величчї первозданої краси відновленою вона постала лише 2001 року.

У 1933 році у Ліску заклали також Хресну дорогу – на церковному подвір'ї встановили 14 дубових хрестів. Відтак тут можна отримати подвійний відпуст. Перший – за відвідання Богослужбної каплиці з відмовленням прописаних молитов, а другий – за відмовлення Хресної Дороги. У радянські часи люди таємно поновлювали хрести, фарбуючи їх під колір старих. А вже 2000 року у Ліску почали будувати нову Хресну Дорогу – 14 мурованих мініатюрних капличок. А вже навесні наступного року завершенням будівництва нової Хресної Дороги стала поява у цьому місці гробниці з дерев'яною скульптурою Ісуса Христа.

Заповідник “Розточчя”: рай на вододілі

Природний заповідник “Розточчя” розташований у Яворівському районі. А його головний офіс та музей природи – у Івано-Франковому, що за 20 км від Львова. Розточчя займає значну частину Головного Європейського вододілу: тут беруть початок річки, що формують басейни різних морів: Чорного та Балтійського. Верещиця тече до Чорного моря, а Полтва впадає у Західний Буг, що несе води до Балтійського моря.

Розташований на головному Європейському вододілі природний заповідник площею 2084,5 га створено у 1985 році на березі найбільшого на Розточчі озера Янівський Став. На цій водоймі щороку гніздяться та відпочивають тисячі перелітних водоплаваючих птахів.

Мальовниче горбисте пасмо Розточчя здавна славилася унікальною природою та багатими лісовими угіддями.

Тут можна зустріти багато тварин та рослин, які занесені до Червоної книги України. На розточчанських просторах можна зустріти також 257 видів птахів, понад 80 з них – співочі, а вісімнадцять занесено до Червоної книги України.

Генеральський міст

Міні-Червона книга

На приємних оку рідкісних лісових екосистемах з річковими долинами та чистими струмками та озерами нині живе понад 250 видів хребетних тварин. Це - майже половина видового різноманіття західних областей України. Просторами букових, вільхових лісів, дібровами та борами, на заплавах узліссях Розточчя вільно розгулюють зникаючі та рідкісні види тварин. Найбільше рідкісних та зникаючих тут видів ссавців є серед рукокрилих, які належать до комахоїдних тварин. Вони є дуже корисними, адже знищують велику кількість шкідливих нічних комах. А ще тут часто можна побачити борсука. На зиму він зазвичай влітає в засинає, а у теплу пору року живе та розмножується у діброво-грабових та букових лісах з густим підліском. Ще один вид тварин на Розточчі – горностай, який виходить у цих місцях на полювання навіть удень.

Також вільно тут почувуються кабани, лисиці, лісові вовки та чорні тхори, зайці-сірі. Саме вони приваблюють туристів до території заповідника вовків, де вони вго тут не затримуються.

Знаходиться на Розточчі на території заповідника. Цей вид тварин включений до Європейського Червоного списку тварин, які є під загрозою зникнення у цілому світі.

На розточчанських просторах можна зустріти також 257 видів

Олень любить фотографуватись.

птахів, понад 80 з них – співочі, а вісімнадцять занесено до Червоної книги України. Насамперед це – лелека чорний, орлан-білохвіст, який уже десятки років тут гніздиться та зимує. На узліссях Розточчанського заповідника оселяється також унікальний птах – сорокопуд сірий, який занесений до Червоної книги. Особливість цього птаха у тому, що сам він менший за розміром навіть від шпака, але успішно полює не лише на полівок та мишей, а й на інших дрібних пташок, у тому числі і дроздів. Через Розточчя до Африки мандрує і дуже рідкісний у всьому світі птах – очеретянка прудка.

Розточанські простори.

У річковій долині Верещиці та у ставках оселилися рідкісні види качок – чернь білоока та гоголь.

У прилеглих до заповідника водоймах живе 16 видів риб. Є тут також і 17 видів земноводних і плазунів, у тому числі і неотруйна змія мідянка та полоз лісовий, які занесені до Червоної книги.

Музей природи

Є у заповіднику “Розточчя” і Музей природи. Тут не лише описано всю різноманітність розточанського довкілля, а й можна побачити опудала звірів – вовка, кабана, лося, різних пташок та комах, зблизька розглянути породи та мінерали, які трапляються у нашому краї.

Недалеко від входу до Музею росте унікальне дерево, яке може

жити до 2 тисяч років, – тис ягідний. А поруч розмістився зоокуток. До нього потрапляють тваринки та птахи, яких знаходять пораненими на території заповідника. Їх виходжують працівники Музею.

Звірята і птахи тут спокійні і звикли до уваги. Плямистий олень який гордо походить з загорожі, наприклад, з задоволенням позує перед об'єктивом фотоапарата, а зовсім молодесенька лисичка теж з цікавістю розглядає відвідувачів. Якщо сховається у свою рупорну нірку, то винирне з неї через людські очі.

Тут відпочивали королі та генерали

На цих просторах науковці проводять свої дослідження. Аж свого часу природний заповідник “Розточчя” був створений з ініціативи тодішнього Львівського лісотехнічного інституту (тепер структурним підрозділом Національного лісотехнічного університету України). Головним завданням при створенні заповідника було збереження унікальних сосново-букових та сосново-дубово-березових лісів.

Заповідник “Розточчя” створили понад двадцять років тому на базі Державного заповідного заповідного значення “Страшківський ліс”, заповідного урочища “Розточчя” та частини “Розточчя” та частини “Розточчя”.

фонду Страдчанського навчально-виробничого комбінату.

Нині на території Розточчя науковці зафіксували 885 видів судинних рослин, 212 мохоподібних, 365 видів грибів, 65 лишайників та 20 видів синьозелених водоростей. Тридцять судинних видів рослин, які ростуть тут, занесені до Червоної книги України. Серед них можна побачити білосніжний підсніжник, зозулині черевички справжні, сальвінію плаваючу та інші.

Вони виростають у комфортному помірному кліматі. Фахівці стверджують, що на території заповідника “Розточчя” середня річна температура становить 7,5 градусів за Цельсієм. Найхолоднішим місяцем є січень, а найтеплішим – липень. Відтак максимально низьку температуру тут зафіксовано на рівні 34 градусів морозу, а у найспекотніший день було 36 градусів.

Не дивно, що простори Розточчя ще у далекі часи були місцем відпочинку перших персон держави та еліти. На Янівському ставу любив порибалити польський король Ян III, а гору, на котрій потім відпочивав та полював, назвали на його честь “Королева гора”.

Ще одна “родзинка” Розточчя – військовий санаторій “Шкло”. Він відомий з 1510 року. Його сірководневі води лікують шкірні захворювання та гонорею. Окрім того, тут можна набрати цілющої води “Нафтуса-Шкло”, яка виводить з організму радіонукліди, нормалізує обмін речовин та

сприятливо впливає на травну і сечостатеву системи. У радянські часи тут відпочивали перші особи держави. Відтоді красивий місточок над ставком називають “Генеральським”. Тепер ним прогулюються щасливі молодята і фотографуються на згадку. А ще тут розгулюють плямисті олені, можна побачити білочок та зайців та на найрізноманітніші лади виспіває різноголосе птаство.

Понад десять років тому на просторах Розточчя створили Національний природний парк “Яворівський”. Він – місце збереження природи, екскурсій та масового відпочинку. Щоправда, за відпочинок у цій місцині потрібно платити.

У Національному природному парку “Яворівський” також проводять екскурсії. Одна з них – туристичним еколого-пізнавальним маршрутом “Лелехівка”. Його довжина становить 4,5 км, а тривалість проходження ним розрахована на 2 години. Одна зі зупинок – унікальний для України сосново-буково-дубовий ліс. У другому ярусі росте граб, а у підліску – ліщина. Десята ж зупинка цього маршруту називається “Чорними озерами”. Це – штучні ставки, які свою назву отримали через незвичний колір води, який створює торф’янисте дно. Передостання ж зупинка – 300-літній дуб, під яким поховані жертви воєн 1914-1918 років. А на хресті викарбувані слова “Страх Божий – це мудрість, відступ від злого – то розум”.

“Сповідь часу” у Прилбичах

У рідному селі одного з найбільших діячів Української греко-католицької церкви Митрополита Андрея Шептицького – Прилбичі, що на Яворівщині, у місцевому храмі багато літ поспіль не відправляли Літургію. Було це у 50-ті роки минулого століття. Згодом колишніх односельців великого екуменіста роздирали міжконфесійні чвари. Але це все було пізніше того дня 29 липня 1865 року, коли у селі Прилбичі у сім’ї графа Івана Шептицького та графині Софії Фредро-Шептицької з’явився на світ третій син – майбутній Митрополит отець Андрей Шептицький, який при хрещенні отримав імена Роман Олександр Марія. Свою Першу Службу Божу у чині священника майбутній Митрополит відправив у рідному селі Прилбичі – 11 вересня 1892 року, перед тим склавши вічеобіти у Кристинополі.

Навесні 1988 року розпочали будівництво храму-музею Шептицьких. Нині він є діючим – щороку у день народження Митрополита Андрея тут відправляють святочні Літургії.

Ті, що мешкали при Лбиці

Колишній вчитель історії Прилбицької школи Дмитро Бубісь у своїй книзі “Прилбичі крізь призму віків” стверджує, що є два варіанти походження назви його рідного села. І обидва є такими, що заслуговують на увагу та визнання. Отже, за першою версією назва села Прилбичі походить від “прилбиця” – чоловіча надлобна частина шолома. Відтак він доходить висновку, що, можливо, у давнину мешканці цієї території займалися виготовленням “прилбиць” для рицарських шоломів. На підтвердження цієї версії пан Бубісь наводить знахідки археологічних розкопок, під час яких виявлено дві землянки X-XII століть, у котрих виплавляли залізо з болотяної руди.

За другою ж версією Прилбичами стали називати поселення біля гори “Лбиця”. Вона і зараз має обривистий вигляд, а з-під не витікає струмок, який утворює велику водойму. Вона не замерзає упродовж усієї зими. Цілком можливо, що предки нинішніх прилбичан обрали місцем поселення це зручне місце під Лбицею, де й честь назвали свою маленьку батьківщину.

Хоча перші письмові згадки про Прилбичі датуються щойно XVIII століттям, дані археологічних розкопок та й випадкові знахідки давніх мешканців на території свідчать про те, що перші люди з'явилися тут дуже давно –

ще в кам'яному віці. Є також знахідки з часів пізньої бронзи, уламки глиняного посуду давньоруського періоду.

У селі Прилбичі, що за 12 км на південний схід від Яворова, рід Шептицьких з'явився щойно у середині XVIII ст. і замешкали тут аж до приходу Червоної армії. До того село змінило щонайменше десять власників, першими з яких були великі магнати Гербурти. А потім Прилбичі кілька разів перепродавали та передаровували й успадковували різні роди. Зрештою, усередині XVIII століття Тереза Гуменецька придбала маєток у збанкрутілих панів Урбанських, і продала його перемишльському греко-католицькому єпископові Атаназію Шептицькому.

Шептицькі у Прилбичах

Шептицькі, рід яких походить із Шептиць, що недалеко від містечка Рудки, у властивій для їх роду манері не лише володіли майном, а й дбали про розбудову та розвиток території. До прикладу, після звільнення селян з кріпацтва 1848 року дідич Іван Шептицький впорядкував і свої земельні угіддя, і присадибну ділянку. Він також подбав про виділення нових ділянок для сусідів-селян, а на місці старих створив парк-сад, який проіснував майже століття – до 1939 року.

Після скасування кріпацтва власники маєтку Шептицькі перейшли до вільнонайманої праці. Для

приїжджих ремісників збудували кілька двоквартирних і один чотириквартирний будинки. Коли ж Іван Шептицький був депутатом Галицького парламенту, то він домігся будівництва кам'яної дороги, що значно полегшило сполучення з Судовою Вишнею та Яворовом.

У Прилбичах досі розповідають про чуйність та подвижництво матері Митрополита Софії – дочки відомого польського поета та драматурга Фредро. Один з прикладів – порятунок дітей недалеких сусідів Русяків. Батьки трьох маленьких дітей зловживали алкоголем – і пропивали геть усе, і навіть давали їм оковиту, щоб ті заснули та не плакали від голоду. Графиня Шептицька навідалася до цієї сім'ї і переконала горе-батьків віддати їй дітей на виховання. Ті погодилися. Відтак найстарший їх син отримав фах кухаря, а згодом і роботу на кухні Шептицьких, його сестра теж отримала освіту, а потім вступила до монастиря, і наймолодший з Русяків також отримав у Шептицьких освіту, і виховання, а згодом і роботу у фільварковому домі у селі Дев'ятники у маєтку графа.

Свою Першу Службу Божу у чині священника майбутній Митрополит відправив у рідному селі Прилбичі – 11 вересня 1892 року, перед тим склавши вічні обіти у Кристинополі.

До того, як стати священником Роман Шептицький кілька місяців перебував на військовій службі, а згодом навчався в університеті. Його батько у молодості дуже хотів, щоб один з синів став

священником, а згодом і єписком, щоб “зреформувати руське духовенство”. Однак пізніше довго не давав Романові своєї згоди на душпастирство, оскільки два старші сини померли, і він залишився найстаршим.

На прохання сина, тоді вже Митрополита, його батько на початку минулого століття ліквідував у Прилбичах корчму. На її місці постала захоронка, у якій мешкали чотири монахині сестри Служби Пречистої Діви Марії. Тут виховувались діти віком від трьох до шести років.

Останнім власником маєтку у Прилбичах був брат Андрея – Лев. З часів його господарювання селяни пригадують, що він добре оплачував працю, а ще дуже турбувався про освіту. В останній день навчального року вони разом з дружиною відвідували місцеву школу, а кращим учням вручали подарунки, а найкращому в класі – телятко.

Митрополит радо відгукувався на прохання колишніх односельчан про допомогу у будівництві нової церкви. Він розпорядився виділити 100 кубів лісу з карпатських митрополичих угідь, а Лев виконав будівельний камінь для фундаменту. Проте початок Другої світової війни перешкодив зведенню церкви.

Востаннє у рідних Прилбичах Митрополит побував у липні 1914 року разом з братом Іваном, котрий мав чернече ім'я Калістр та був ігуменом Унівського монастиря. Тут вони разом з сестрами відпочивали, відправляючи Службу

Божі, спілкувалися з усією великою родиною, що наче передчуваючи лихо, на кілька днів уся з'їхалася до рідного гнізда.

Вересень 1939 став чорним для родини Шептицьких. Після вступу Червоної армії до Прилбич Льва Шептицького разом з дружиною взяли під варту. Через півтора доби, 27 вересня, їх вивели у сад-парк і розстріляли. У колишньому графському палаці поселилися офіцери та їхні сім'ї. Однак за два роки господарювання у маєтку не змогли знайти на горіщі срібного посуду та цінної ікони – їх випадково згодом знайшов місцевий хлопчина.

Приміщення каплиці-музею у цей час теж було музеєм. Проте ніхто не може сказати, чи зберігалися у ньому усі експонати. Але після від'їзду Червоної армії у червні 1941 тут ще було кілька середньовічних гармат, рицарське озброєння, шоломи, списи та інше. У часів панування Шептицьких у музеї зберігалися родинні реліквії, портрети предків, стародавні рукописи, у тому числі і письменника Михайри, колекції меблів та монет, порцеляна та понад 4 тисячі книг.

Церква таки постала

Церква, у котрій першу Службу Божу відправив Митрополит, нині є православною, а радянська влада зробила її недіючою – з

Крипта Шептицьких.

1951 року, коли місцевий парох о. Микулович зрікся священства і перейшов працювати фельдшером. Лише у 60-ті роки у храмі знову відновили відправу Літургії. Наприкінці 80-их років минулого століття у Прилбичах, як і загалом у Галичині, виникли міжконфесійні непорозуміння. Відтак навесні 1988 року розпочали будівництво храму-музею Шептицьких. Нині він є діючим – щороку у день народження Митрополита Андрея тут відправляють святочні Літургії.

З настанням незалежності України відновили і родинну капличку Шептицьких. За радянських часів у ній колгосп зберігав отрутохімікати. У відновлену крипту перезахоронили і останнього власника маєтку у Прилбичах – Льва та його дружину.

Тепер же рідним селом Митрополита та славного роду Шептицьких пролягає туристичний маршрут "Сповідь часу".

Страдч – це страждання і повний відпуст

Ще Папа Пій XI своєю грамотою благословив Хресну дорогу на Страдецькій горі, що у Яворівському районі. Верховний архієпископ надав їй статус Єрусалимської. Це означає, що проходження по ній прирівнюється до проходження Єрусалимського хресного ходу, яким колись ішов сам Христос.

А церква Успіння Пресвятої Богородиці відповідною постановою Святейшого Отця наділена повним відпустом на кожен день за участь у Службі Божій. Лише кілька церков у світі мають таку ласку і привілей.

Ті, хто рушає на Страдецьку гору, переконані, що завдяки молитвам на ній, відбуваються чудесні зілєння, до Бога навертаються їхні родичі та близькі. А також, кажуть, що тут відпускаються гріхи роду та прокляття.

Печерна Лавра у Страдчі – одна з небагатьох християнських пам'яток у Західній Україні, що зберегла свій вигляд до ХХ ст. майже таким, як за часів, коли була монастирем.

Страдч. 5 стація Хресної дороги

У цих лісах жили рисі

За легендою першими мешканцями нинішньої Страдецької гори, що знаходиться на території Яворівського Національного парку, були два стрільці, котрі з Городка прийшли у це місце на полювання. Тоді тут були густі дрімучі ліси. У них перед вечором вони помітили рись. Але вона сховалася у печері. Стрільці додому не поспішали, а тому прийняли рішення переночувати під деревами, і вранці продовжити полювання. Коли ж зійшло сонце, вони прокинулися і були вражені красою, що їх оточувала звідусіль. Згодом з печери вийшла і рись, котра впала від стрілецької зброї. Відважні чоловіки повернулися додому, але шяк не могли забути цю місцину. Згодом повернулися до неї, звели з величкx хатину і оселилися у ній. Через деякий час на горі з'явилася дерев'яна церква. Так постало поселення, котре на честь його засновників назвали Стрільцьким.

Вважається, що воно виникло ще у IX столітті, а через дві сотні років тут з'явилися перші монахи.

За однією з версій у цей час на північну Страдецьку гору прийшов монах з Києво-Печерської Лаври і зібрав у цій місцевості інших монахів, які й заснували перший монастир.

Леся Коваль у книзі "Знайди ризисток свій душі на Страдецькій Хресній дорозі" розповідає: "Іс-

Вхід в печеру.

торія цієї святині незвичайна. Її початки сягають щонайменше XI ст. У той час, завдяки Божому Промислу, облюбували собі цю місцину кілька зайшлих ченців – ідучи з Києва, чи, може, з Малої Азії. Натхненні до схимницького життя, подолали важку працю – видовбали у камені-пісковнику печерний монастир, де й провадили, упокорені духом, у пості й молитві, життя. Страдецька печерна Лавра – чи не єдина в Західній Україні пам'ятка християнства, що зберегла свій вигляд до XX ст. майже таким, як за часів, коли була монашим помешканням."

За часів Київської Русі та Галицько-Волинського князівства ця чернецька обитель була другим після Києво-Печерської Лаври підземним монастирем на території нинішньої України.

Про його існування згадується у Іпатіївському літописі а також у Галицько-Волинському літописі від 1242 року. Там він іменується "Печера Доможирова".

Так жили ченці тисячоліття тому

З різних причин довгі роки це місце не досліджували історики та архітектори. Лише напередодні Другої світової війни у 30-их роках минулого століття священик Микола Вояковський запросив до роботи на Страдецькій горі відомого археолога Ярослава Пастернака.

На жаль, через військові дії припинили проведення досліджень. Однак археологи все-таки встановили цікаві факти. Виявлено, що вхідна галерея до монастиря мала довжину 40м, загальна довжина ходів по ньому становила 270м, а свої келії ченці розмістили на глибині понад 20м під землею.

Та й досі у Страдчанському печерному монастирі збереглася лавка воротаря. Печерна церква розміщена ліворуч від головного входу, а вже потрапивши за її престол, можна потрапити і у Печерну Лавру. На стінах у скелях висічено заглиблення для ікон. Щоправда, нема самих образів святої Параскеви П'ятниці та Христа Спасителя, увінчаного терном.

Зате до наших днів дивом зберегіся кам'яний хрест XI століття, а також кам'яний стілець, призначений для сповіді.

А біля головної стіни – витесаний з каменю престол, у якому є заглиблення для мощей священомученика Тимотея. У давнину за цим престолом у заглибленні горіло вічне світло.

Чернечі келії були розміщені поруч з храмом. Серед них – і келія

монаха-затворника. У ній висічено віконце. Через нього йому подавали причастя та обід.

Крики страждань здійнялись до неба

Монаша спільнота у колишньому Стрілецькому, а нинішньому Страдчі проіснувала до 1243. У один з днів того року татарська орда поверталася додому на Схід. Налякані місцеві мешканці подалися за притулком до ченців. Ті прихистили їх у печерах. Зазвичай ці чужинці не чіпали християнських святинь. Однак хтось з тих двох тисяч, хто ховався у печерах, випустив по татарах стрілу з лука. Вона не влучила по живій мішені, однак наляканий чужинець почав галасувати. Усмінувшись на пошуки кривдника, таким чином знайшли місце схованості. Розлючена орда вимагала помсти.

Вояки наказали русинам вийти з печер. Однак на їхню вимогу ніхто не зреагував. Тоді оскажені татари розклали багаття у головному коридорі. Але навіть ідкий дим примусив людей вийти зі схованості. Після їхній порятунок на Страдецькій горі у храмі молилися ченці. Вони просили татар змилосердитися над невинними селянами. Але ці просячі голоси не допомогли. З посмішкою на устах хан відповів, що від неминучої смерті схованих у печерах може врятувати лише кров монахів. Тоді татари кинулись на них з ножами і повбивали. Усі до одного ченці загинули мученицькою смертю.

У цей час у печерах відбувалися останні хвилини доживати життя

селяни. Страшний крик, зойки страждань здійнялись аж до неба. Тоді на Страдецьку гору зійшла Божа Мати. Вона підняла руки вгору, зупинилась перед розлюченими татарами і мовила: “Не руш! Стіна!”.

Так гору і почали називати Страдецькою, а колишнє село Стрілецьке – Страдчем.

Під час археологічних розкопок під керівництвом Ярослава Пастернака біля виходу з печер знайшли багато кісток людей різного віку та статі. Їх перезахоронили у Лаврі. А печеру, у якій вони знайшли вічний спочинок, у 1939 році освятили. Вона отримала назву церкви Матері Божої Нерушимої Стіни. У печерах також є стіна, на котрій по каменю стікають краплі води. Віруючі вважають, що це – сльози Богородиці, котра і досі оплакує своїх невинно убієнних дітей.

Ще дві святині Страдча

Кам'яний храм Успіння Богородиці звели у Страдчі у 1795 році замість згорілої дерев'яної церковці. Його реконструювали у 1927 році. До Другої світової війни там зберігалася ікона чудотворної Матері Божої Страдецької. У часи хохолів вона зникла. Зараз спрацювали духовних та фізичних зцілень моляться до копії цієї ікони.

Однак у цьому храмі є іконописи, які розписали учні школи Олексія Новаківського, а дві ікони – Ісуса Христа з Відкритим Серцем та Матері Божої Неустанної Помочі малював сам Антін Манаскеский.

Храм Успіння Пресвятої Богородиці.

Біля цього храму на Страдецькій горі на цвинтарі вічний спочинок знайшли отець Миколай Конрад та дячок Володимир Прийма. Вони загинули мученицькою смертю від рук НКВС 26 червня 1941 року.

Під час перебування в Україні у 2001 році Папа Римський Іоанн Павло II проголосив їх блаженними. Тепер до них часто моляться прочани. Вважається, що отець Микола Конрад є заступником студентства, а дяк Володимир Прийма – усіх мирян.

Ті, хто рушає на Страдецьку гору, переконані, що завдяки молитвам на ній, відбуваються чудесні зцілення, до Бога наворачуються їхні родичі та близькі. А також кажуть, що тут відпускаються гріхи роду та прокляття.

Місто-курорт Трускавець

Без перебільшення найкращий і найвідоміший курорт України – Трускавець. Відпочивати у Трускавці вважається престижним ось уже майже два століття. Не втратив свого значення як курорт Трускавець і в часи незалежності України: за підсумками роботи у 1999 році його визнано найкращим курортним центром нашої держави. І на це є об'єктивні чинники: цілюще повітря передгір'я Карпат, мальовничі пейзажі долини гірської ріки Воротисце зусібіч оточеної лісами.

Ще одне багатство курортного Трускавця – слабомінералізована гідрокарбонатно-кальцієво-магнієва вода “Нафтуса” та ще 14 джерел інших мінеральних вод, і “гірський віск” – озокерит. Відтак у місті є санаторії, пансіонати та приватні садиби для відпочивальників.

Та насамперед тих, хто прагне не лише добре відпочити, а й “підремонтувати” свій організм, приваблює високий рівень медичного персоналу Трускавця. У місті-курорті є науково-дослідні лабораторії: експериментальної бальнеології Інституту фізіології ім. О. Богомольця НАН України, кафедра медичної реабілітації Львівського державного медичного університету, курортний науковий реабілітаційний центр “Карпати – Чорнобілю”, реабілітаційний центр хворих на ДЦП “Еліта”.

Трускавець – перлина Карпат

Трушко чи литовська “друска”?

Версій про походження назви міста доводилося чути щонайменше три. Першою і досі екскурсоводи-аматори вдовольняють цікавість відпочивальників, розповідаючи про те, що назва міста Трускавець пішла від назви смачної ягоди – полуниці, яку місцеве населення називає “трускавка”. Однак ця версія не має нічого спільного з правдою. Адже і нинішній Трускавець, і цілющі джерела у ньому з’явилися значно раніше, аніж полуниці у наших краях. Щойно 1712 року французький офіцер Фрезье привіз із Чилі до Франції суницю з дуже великими і смачними плодами. Її схрестили з віргінською суницею. Відтак з’явився новий сорт, який почали вирощувати у тому числі і у Трускавці.

За другою ж версією появу назви міста Трускавець пов’язують з литовським словом “друска”. В українському перекладі воно означає “сіль”. В околицях Трускавця та Дрогобича солеваріння є давнім промислом. Саме це і наштотувало дослідників на створення такої версії походження назви міста.

Третя ж, найправдоподібніша, версія походження назви міста Трускавець – від староукраїнського чоловічого імені – Трушко, яке ще п’ять століть тому часто зустрічалося в тих краях. Хто був цей чоловік чи його потомок, на честь якого назвали населений пункт, нині наразі невідомо. Однак вже усередині XV століття Трушко було попередником нинішнього міста-курорту, називалося Трушкович, Трушкавич, Трушковець,

Трушкавець. Через двісті років архівні документи фіксують назву села як Трускавець.

Як же ж називали своє поселення його перші мешканці, уже ніхто не скаже. Адже відповідно до даних науковців, можна впевнено стверджувати: життя на території нинішнього Трускавця вирувало давно. Під час будівництва тут знайшли римський бойовий чекан епохи великого переселення народів, тобто 3-7 століть від Різдва Христового.

“Паршивка”: мати курорту Трускавця

Мешканці ще забагато століть до появи офіційних наукових висновків знали про цілющі властивості води місцевих джерел. Вперше про лікувальні властивості трускавецької води написав лікар Войцех Очко у 1578 році.

Першим улюбленим місцем зцілень стало джерельце “Паршивка”. Щоправда, спочатку його пацієнтами були ... паршиві коні. Згодом купелі почали приймати і люди з різними шкірними захворюваннями. Хто був заможнішим, то приїжджав до Трускавця зі своєю ванною, набирив у неї води, нагрівав її на сонці, і купався. Ті, хто ж з власною ванною приїхати не міг, то просто поряд з джерелом викопував ями, наповнювали їх водою, і оздоровлювались.

“Паршивки” нині нема: з часом воно втратило популярність, а згодом, усередині минулого століття, під час будівництва дамб на місцевих потоках, це джерело остаточно зруйнували. Однак поряд є аналогічне джерело “Броніслава”.

Музей Михайла Біласа.

Офіційною датою заснування бальнеологічного курорту Трускавець вважають 1827 рік. Саме тоді шляхтич Йосиф Міцевський отримав з Відня дозвіл на це. Він звів стаціонарний дерев'яний будиночок на 8 кабін для приймання ванн. А також 4 будиночки для приїжджих відпочивальників.

Згодом відкрили і цілющі властивості всесвітньовідомої нині "Нафтусі". Первинне джерело, яке називалося "Нафта", належало до маєтків місцевих священиків. З нього і пила воду худоба священиків.

Інтенсивний розвиток курорту розпочався наприкінці XIX століття. Саме тоді звели водолікарню на 60 кабін з використанням найновіших на той час досягнень бальнеологічної техніки, упорядкували територію навколо джерел з лікувальною водою та збудували кілька приватних вілл і готель. Вже 1892 року з'явилось приміщення для інгаляцій системи Вашмута. В останні роки позаминулого століття у Трускавці відбува-

лися численні міжнародні семінари та конференції: курорт поступово наближався до найвищих європейських стандартів. У новій шикарній віллі у 1928 році "Гоплана" господар курорту Раймонд Ярош приймав поважних гостей – посла США, президентів Туреччини та Естонії.

З приходом радянської влади господарство Трускавця націоналізували. Однак це не лише не завадило, а й посприяло ще інтенсивнішому розвитку курорту. Він став всесоюзною здравницею.

Відтак усередині минулого століття на відпочинок та оздоровлення до Трускавця щороку приїжджали 50 тисячі людей, а нині – майже у чотири рази більше.

Музеї Трускавця

Нині у Трускавці є три музеї – перший прижиттєвий музей в Україні митця світової слави Михайла Біласа, музей міста-курорту та єпархіальний музей.

Музей Михайла Біласа розташований у одній з найкрасивіших старовинних вілл міста "Гопляна". Це – всесвітньо відомий художник, автор понад чотирьох сотень килимів, ліжковий верет, гобеленів, серветок, дорожніх та подушок. Його твори побували на виставках у багатьох містах світу різних континентах.

Єпархіальний музей у Трускавці відкрито та освячено у жовтні 1992 року. Головна його тематика – історія гійна. Щороку на екскурсії до нього приходить до 5 тисяч людей.

тетів музею належать: мощі Святого священомученика Йосафата, пасмо волосся Митрополита Андрея, на-кідка Митрополита, особисті речі Патріярха Йосифа, копія грамоти Берестейської унії.

Ще один музей у Трускавці – Музей міста-курорту відкрито у 1982 році у дерев'яній старовинній віллі Саріуш. У ньому – сім залів, на експозиціях яких можна прослідкувати історію Трускавця від давньоруських часів до сьогодні. У четвертому залі розміщено різноманітні старожитності кінця XIX–початку XX століть: побутові речі, одяг, вишивки, дерев'яний, скляний, глиняний посуд, господарський реманент. Відтак відвідувачі музею мають можливість пізнати побут бойків того часу, роздивившись тодішні жорна, прядки, скрині та інше.

Найбільше багатство курорту – мінеральні води

До цілющих трускавецьких мінеральних джерел зручно добиратися з усіх куточків. Місто має пряме залізничне сполучення зі Львовом, Києвом, Харковом, Дніпропетровськом, а також автобусне зі Львовом, Кам'янець-Подільським, Чернівцями, Івано-Франківськом, Чортковом, Житомиром, Коломиєю, Тернополем, Бєльши, Кишиневом, Перемишлем та Прагою. Приїхавши до Трускавця можна оздоровлюватись у 20 санаторіях та понад двох десятках пансіонатів.

Природа подбала і про те, щоб до Трускавця приїжджали люди з

Альтанка у парку.

найрізноманітнішими потребами організму. Адже всесвітньовідомий “Нафтусі”, здається, усі недуги піддаються.

Вона сприяє ліквідації запальних процесів в органах і тканинах, стимулює виведення дрібних камінців, піску з нирок, жовчного міхура, сечо- та жовчовивідних шляхів, усуває небезпеку повторного каменеутворення, нормалізує обмін речовин, зокрема вуглеводний обмін у хворих на цукровий діабет, а також діяльність шлунково-кишкового тракту, підшлункової залози, підвищує активність залоз внутрішньої секреції, захищає і відновлює печінкові клітини, виводить з організму радіонукліди, шлаки та недоокислені продукти обміну, речовин. Має сечогінну, жовчогінну, спазмолітичну, знеболюючу дію, знімає запальний процес в нирках, сечових і жовчних шляхах, печінці, кишківнику.

Дизайн: Марія Щепанська
Фото: Михайло Дашкович
Павло Паламарчук

У виданні також використано світлини з мережі Інтернет
Друк офсетний
Наклад - 500 прим.
Друк СП ТзОВ "Полі"